

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AKP’NİN KENTSEL ÇEPERLERDE
ÖRGÜTLENME DİNAMİKLERİ:
SANAYİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

SEVİNÇ DOĞAN

10716009

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. FULYA ATACAN

İSTANBUL

2014

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AKP’NİN KETNSEL ÇEPERLERDE ÖRGÜTLENME
DİNAMİKLERİ: SANAYİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ

SEVİNÇ DOĞAN

10716009

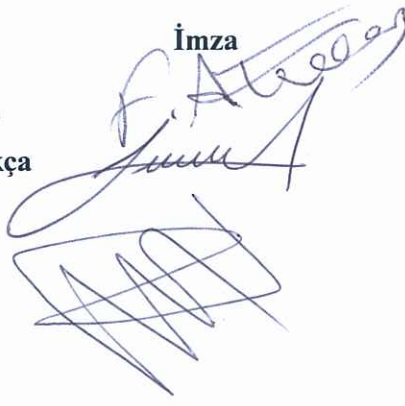
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 31.10.2014

Tezin Savunulduğu Tarih: 09.12.2014

Tez Oy birliği ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan	Ad Soyad
Tez Danışmanı :	Prof. Dr.	Fulya Atacan
Jüri Üyeleri :	Yrd. Doç. Dr.	İsmet Akça
	Doç. Dr.	Şükrü Aslan

İmza

İSTANBUL

2014

ÖZ

AKP’NİN KENTSEL ÇEPERLERDE ÖRGÜTLENME DİNAMİKLERİ: SANAYİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Sevinç Doğan

Ekim, 2014

Bu tezde, İstanbul’un eski gecekondu ve işçi semtlerinden biri olan Sanayi Mahallesi’nde AKP’nin yerel parti örgütüne bakılıyor. AKP iktidar olduğu dönem boyunca, toplumsal alandaki desteğini korumayı sürdürdü. Özellikle de soyo-ekonomi düzeyi düşük olan kentsel yerellerden o(na)y almayı başardı. Bununla birlikte AKP ilgili çalışmaların büyük oranda, partinin ekonomik-sosyal politikalarıyla, ideolojik kimlik kodlarıyla, “karizmatik” liderliğiyle ya da konjonktürel gelişmelerle sınırlı kaldığı görülüyor. Bir toplumsal ilişki biçimi olarak parti örgütünün kendisi ise göz ardı ediliyor. Yerel siyasal süreçlere bakmayı gerekli kılan bu noktalar, bu tezin çıkış noktasını oluşturuyor. Tezde öncelikle Sanayi Mahallesi’nin sosyal-siyasal tarihi ve sınıfsal görünümü hakkında bilgi veriliyor. Bu arka planla partinin kuruluş süreci ve yerel siyasal alandaki yeri değerlendiriliyor. Partinin yerel kadrolarını (aracıları) nasıl mobilize ettiği ve onlar üzerinden bölge halkına nasıl bir siyaset götürdüğü sorgulanıyor. Devamında, kitle partisi iddiasına rağmen AKP’nin yerelde “seçilmiş” gruplara açık olduğu ayrıca etnik ve mezhepsel sınırlara sahip olduğu gösteriliyor. Partinin siyaseti “ayrıcalıklı” kılan ilişki ve toplumsal eşitsizlik biçimlerini beslediği ve meşrulaştırdığı vurgulanıyor. Ayrıca partinin yerelde, belediye gibi imkân ve kaynaklar ağına sahip ayrıcalıklı bir alan olarak güç ve rekabet ilişkileriyle işlediği belirtiliyor. Bölgedeki farklı toplumsal kesimlerin parti ağlarıyla yaşadıkları sınıfsal-kültürel-sembolik dönüşümler üzerinde duruluyor. Bu bağlamda yerel sermaye grupları, alt sınıflar, kadınlar, mahalle gençleri, küçük girişimciler gibi sosyal-sınıfsal grupların hikâyeleri konu ediliyor. Bu grupların siyasete bakışları ve partiye yaklaşımlarına yer veriliyor. Çalışmanın teorik çerçevesi, Pierre Bourdieu’nün (politik) alan kuramı ve *sermaye*, *strateji*, *habitus* ve *illusio* (yatırım) gibi alan kuramıyla ilişkili kavramlarla kuruluyor. Tezde temel olarak, AKP’nin toplumsal onayının arkasında, kentsel yerellere kadar yayılmış örgütsel varlığı ve mobilize ettiği, ona bağlılık duyan “sıradan” toplumsal aktörler olduğu savunuluyor.

Anahtar Kelimeler: Sanayi Mahallesi, AKP, yerel siyaset, partili aktörler, alan kuramı, Bourdieu

ABSTRACT

ORGANIZATION DYNAMICS OF AKP IN THE URBAN PERIPHERY: THE CASE OF SANAYI NEIGHBORHOOD

Sevinç Doğan
Ekim, 2014

This thesis explores the local party organization of the ruling Justice and Development Party (JDP) in Sanayi neighborhood, which is one of the oldest working-class slums of Istanbul. During the last decade, JDP has achieved to maintain its solid basis in social space. Especially, the party has considerably gained the consent of urban local populations with low socio-economic status. Nevertheless, most of the recent studies on the JDP narrowly focus on the social and economic policies, ideological-identity codes of the party, the charismatic leadership (or Erdogan) or contextual developments. These studies neglect the party organization itself as a social relationship. Therefore, the neglected subject of local political processes constitutes the point of departure for this research. First of all, this thesis outlines the social-political history and class composition of the neighborhood. Considering this background, this thesis will explore the party's formation process and its place in local political space. Then, the thesis will investigate how the party mobilizes the local actors (or intermediaries) and how the party carries its political agenda among the local population of neighborhood through the intermediaries. This thesis argues that, despite the widespread claim of mass party organization, the party is only accessible to "distinguished" groups and its organization entails ethnic and sectarian boundaries. The party constitutes political relationships that favor the "distinguished" actors and, therefore, endorses social inequalities. Furthermore, this thesis argues that, at the local level, the party establishes a privileged space of opportunities and sources, such as the municipality, and works through power relationships and antagonisms. Thereby, the research analyzes the class-based, cultural and symbolic transformations of the diverse local social groups through the party networks. This thesis dwells on stories of various social classes such as the local capitalists, lower-classes, women, youth and micro-entrepreneurs. The political attitudes and positioning of these groups with respect to the party will be depicted. The theoretical framework of the research is mainly based on the Bourdieu's political space conceptualization and related concepts of *capital*, *strategy*, *habitus* and *illusio*. As a matter of fact, this thesis argues that, behind the popular consent given to the JDP, there is widespread organization among the urban localities and "ordinary" local social actors who are mobilized by and loyal to the party.

Keywords: Sanayi neighborhood, JDP, local politics, party actors, space theory, Bourdieu

ÖNSÖZ

İktidarı döneminde on bir yılı geride bırakan AKP, son yıllarda yaşanan siyasi gelişmeler de göz önüne alındığında, merkezde yer alan siyasal öznelerden biri olmaya devam edecek görünmektedir. Bu çalışma, AKP'nin geniş kesimlerden özellikle kentin çeperlerinden aldığı “onayı” çözümlemeye yönelik bir merakla oluştu. Böylece, AKP'nin destek gördüğü yerellerden biri olan Sanayi Mahallesi'nde parti örgütünün kendisini konu aldım. Partinin örgütlenme ve siyaset yapma biçimine odaklanırken, yerel siyasal süreçleri, kentsel sermaye dönüşümlerini ve tarihsel-mekânsal koşulları göz önünde tutmaya çalıştım. Ayrıca, partiye toplumsal alandaki asıl gücünü veren yerel toplumsal aktörlerin partiyle ilişkilerinin nasıl kurulduğunu anlamaya çalıştım. Bu süreçte, sadece metinlere sıkışmadan, hazır ve tek yönlü cevaplarla yetinmeden pratik hayatın karmaşıklığıyla, incelikli ve daha fazla soru sorabilmenin önemini gördüm.

Tezin oluşturulma süreci ve tamamlanma aşamasında pek çok kişinin katkısı oldu. Öncelikle, çalışmanın her aşamasında teşvik edici yorumlarda, eleştirilerde ve önerilerde bulunan danışman hocam Prof. Dr. Fulya Atacan'a çok teşekkür ederim. Hocalarım Doç. Dr. Şükrü Aslan ve Yrd. Doç. Dr. İsmet Akça, çalıştığımız projelerle ve yaptığımız okumalarla akademik ilgi ve deneyimlerimin artmasını sağladılar. Kendilerine içtenlikle teşekkür ediyorum. Görüşmeleri yaptığım insanlara ve onlara ulaşmama yardımcı olan Hüseyin Irmak'a minnettarım, çalışmaya olan katkıları büyüktür. Çalışma boyunca birlikte olduğumuz Ayşe, Ceylan, Esra, Kübra, Olkan, İbrahim ve Serdar'a; destekleriyle her zaman yanımda olan aileme teşekkürler.

Sevinç Doğan
Ekim, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
1.GİRİŞ	1
2.BİR “ALAN” OLARAK YEREL PARTİ ÖRGÜTÜ: KURULUŞ, YAPI, İŞLEYİŞ VE SINIRLAR.....	7
2.1. Temsili Bir Kent Mekânı: Sanayi Mahallesi	7
2.1.1. Tarihçe ve Sosyal Dinamikler	10
2.1.2. Çalışma Hayatı ve Sınıfsal Yapı	12
2.1.3. Siyasal Süreçler ve Değişim	15
2.2. Sosyal, Mekânsal ve Tarihsel Süreçte AKP’nin Kuruluşu.....	17
2.2.1. Kâğıthane’de RP’nin Yükselişi.....	18
2.2.2. Yerel Kadroların Ayrışması: FP Dönemi’nde “Bağımsız Hareketi”	21
2.2.3. İktidar Kavgasının Galipleri ve AKP’nin Kuruluşu.....	23
2.2.4. Yol Ayrımından Sonra: “AKP Bir Proje-dir”	27
2.3. Yerel Siyasal Alan, Parti ve Aktörler	30
2.3.1. Partili Aktörler ve Parti Habitusu.....	35
2.3.2. Yerel Siyasetin “Yerelsizliği” ve Parti “Memurluğu”.....	42
2.3.3. Seçim Siyaseti ve Temsil Edilenlerin Mülksüzleştirilmesi	48
2.4. “Parti Alanı Kimlere Açık?”: Siyasetin Tekelleşmesi	52
2.4.1. Partiye Katılımın Zımni Koşulları.....	53
2.4.1.1. Nüfuzlu Olmak: Ekonomik Sermaye.....	55
2.4.1.2. Hemşerilik ve Yerel Ağlar: Sosyal-Sembolik Sermaye.....	58
2.4.1.3. Eğitimli Olmak: Kültürel Sermaye.....	59
2.4.2. Parti Örgütünün Yönetici Kadroları	61

2.4.2.1. Kâğıthane İlçe Başkan Yardımcısı Fikri Bekir Örneği.....	66
2.4.3. Mahalle Ağlarının Kilit Aktörleri.....	69
2.4.3.1. Sanayi Mahallesi Başkanı Cengiz Çınar Örneği	71
2.5. Parti Alanının Etnik ve Mezhepsel Sınırları.....	74
2.5.1. Kürtlerin Partideki Temsilîyet(sizliğı)i.....	75
2.5.1.1. Kürtlerle Kurulan İlişkiye Yerellerden Bakmak	77
2.5.1.2. Tali ve Tabi Konumlar	85
2.5.2. Partiye Giriş Hakkı Olmayanlar: Haydar Çelebi'nin İsmi Neden Yok? ..	91
2.5.2.1. SHP'den RP'ye Muhaliflerin Tasfiyesi	95
2.5.2.2. RP'de Çatışma: Nasıl Bir Yönetim Anlayışı?.....	98
2.5.2.3. AKP'yi Kuracak Kadroların Alevilere Yaklaşımı.....	102
3. AKTÖRLERİN PARTİYE KATILIMLARI, STRATEJİLERİ, İLERLEME SÜREÇLERİ VE SERMAYE DÖNÜŞÜMLERİ.....	108
3.1. Parti İçinde İlerlemenin Dinamikleri: Güç ve Rekabet.....	109
3.1.1.Mahalle Gençlik Kollarından Belediye Meclis Üyeliğine: Bahattin Yılmaz'ın Yükselişi	112
3.1.2. İlçe Başkanlığı ve Yönetimi İçin Süregelen Mücadele	117
3.1.3. 2014 Yerel Seçimleri ve Çekişmeler: “Belediye Başkanı Kim Olacak?”	120
3.2. Siyasal-Ekonomik Bir Kaynak Olarak Kâğıthane Belediyesi	124
3.2.1.Mütevazı ve Çeperde Kalmış Bir Belediye	125
3.2.2.RP'nin Belediyeler Üzerinden İktidara Gelmesi ve Partililerin “Kravatla” Barışması	130
3.2.3.AKP'li Yıllarda Yerel Siyasetin ve Ekonominin Kaldırıcı Olarak Belediyeler.....	134
3.2.4. Kâğıthane'de ve Partililerde “Dönüşüm”	138
3.3. Sanayi Mahallesi'nin Yeni Müteahhitleri.....	146
3.3.1.Parti Ağları, “Hatır Şikesi” ve Akbulut Ailesinin İnşaata Atılması.....	149
3.3.2.Esnaflıktan Müteahhitliğe: Meclis Üyesi Halid Keskin'in Hikâyesi	156
3.4. Partili Aktörlerin Sınıfsal-Kültürel-Sembolik Dönüşümleri	163
3.4.1.“Ben Niye Ak Partili Oldum?": Sınıfsal Dönüşüm ve Değişen Siyasi Kanaatler.....	171
3.4.1.1.Yeni Yerel Sermaye Grupları.....	176
3.4.1.2.Eşitlik İdealinden Hükmetme Hedefine.....	180
3.4.2. Parti Aktivizmi ve Kadınlar	184

3.4.2.1. Kadınların Mobilize Etme Gücü.....	189
3.4.2.2. Kazanımlar ve Prangalı Konumlar	193
3.4.3. Alt Sınıfların Partiye Katılımları ve Stratejileri: Karaçay Ailesi Örneği	198
3.4.3.1. Partide Sınıf Temsilleri: Gecekondu Kimliğinin Yadsınması.....	201
3.4.3.2. Mahalle Gençlerinin Partiye Katılımı: Makbul Siyaset ve Müstakbel Mevkiler.....	206
4. SONUÇ.....	216
KAYNAKÇA.....	222
ÖZGEÇMİŞ	238

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo-1:	Kâğıthane Belediyesi AKP (2009-2014) Meclis Üyeleri.....	62
Tablo-2:	Kâğıthane Belediyesi 2012 İdari Faaliyet Raporu.....	144

KISALTMALAR

AKOM	: Afet Koordinasyon Merkezi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	: Adalet Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Dev-Genç	: Devrimci Gençlik
Dev-Sol	: Devrimci Sol
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
FP	: Fazilet Partisi
HAS Parti	: Halkın Sesi Partisi
İBDA-C	: İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi
İSKİ	: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
İSMEK	: İstanbul Sanat Meslek Edindirme Kursları
İSTAÇ	: İstanbul Çevre Koruma ve Atık Maddeleri Değ. A.Ş.
KİPTAŞ	: İstanbul Konut İmar Plan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
MGH	: Milli Görüş Hareketi
MGV	: Milli Gençlik Vakfı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
ÖNDER	: İmam Hatip Okulları Mezun ve Mensupları Derneği
PKK	: Partiye Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
RP	: Refah Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SP	: Saadet Partisi
TEKDER	: Teknik Elemanlar Derneği
TGTV	: Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

1.GİRİŞ

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidar süreci boyunca toplumsal alanda destek oluşturabilmeyi ve korumayı başardı. Bunun en önemli dinamiklerinden birinin, kentlerin çeperlerine kadar yayılan parti örgütü olduğu söylenebilir. AKP için önemli olan kentlerden biri İstanbul'dur. İstanbul ekonomik, tarihi ve sembolik anlamda önemli bir kenttir. Partinin kurucu kadroları, Milli Görüş Hareketi içindeki gücünü bu kentteki öncülüğüyle ortaya koymuştur. Bu anlamda İstanbul'a özel bir önem verildiği, belediye başkanları seçimine, ilçe teşkilatları oluşumuna, örgütlülük ağlarının geliştirilmesine ve yerel politik çalışmalara dikkat edildiği bilinmektedir. AKP kentin, özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çevre bölgelerinden “onay” almaktadır. Kentin eski işçi semtlerinden biri olan Kâğıthane'ye bağlı Sanayi Mahallesi de bu yerlerden biridir. Sanayi Mahallesi'nde parti örgütünün konu edildiği bu araştırmada, AKP'nin toplumsal destek gördüğü yerelerde örgütlenme ve siyaset yapma koşullarını incelemek amacındayım.

Bu çalışmaya başlarken, son yıllarda AKP ile ilgili sıkça tartışma konusu edilen soruların etkisindeydim: Otoriter yönetim pratiklerinin görünür hale gelmesine ve her alana sızan serbest piyasa sisteminin tahribatına rağmen AKP nasıl hâlâ iktidarda kalmaya devam ediyordu? Cevaplar, konjonktürel gelişmelerden ekonomik-sosyal politikalara, parti liderinin “karizmasından” en hafif tabirle “cahil” olarak nitelenen seçmene, din-cemaat ilişkilerinden neoliberalizmin yapısal koşullarına kadar geniş bir yelpaze içinde değişiyordu. Bunlarla birlikte AKP seçim süreçlerini, toplumsal desteğini kaybetmeden atlatmaya devam ediyordu. Bu, çelişkili ve anlaşılmaz bir tablo oluşturuyordu. Çalışmanın çıkış noktası da böylesi bir merakla oluştu.

AKP'yle ilgili yapılmış çalışmalar partinin ideolojisi, muhafazakâr İslami kimliği, askeri vesayet ile ilişkileri, demokratik “atılımları”, dış politikası, neoliberal ekonomi-politikaları gibi konular üzerine pek çok şey söylemekteydi. Fakat örgütsel bir bütün olarak partinin kendisine bakan çalışmalar, özellikle de saha araştırmaları yok denecek kadar azdı. Büyük oranda siyaset teorileri, parti politikaları, önemli politik figürler ya da üst düzey siyaset sınırlarında kalan çalışmaların dışına çıkmanın

ve partiye yerel-toplumsal ilişkileri merkeze alarak bakmanın anlamlı olduğunu düşündüm. Böylece, AKP'nin “onay” bulduğu ve ilişki ağlarını genişlettiği yerellerden biri olan Sanayi Mahallesi'nde parti örgütü üzerine araştırma yapmaya başladım.

Sanayi Mahallesi, fabrikalar arasında kalan kentin eski gecekondu ve işçi semtlerinden biriyken bugün rezidansların arka bahçesinde yer alan ve dönüşüm halinde olan bölgelerden biridir. Mahallede ücretli çalışan sınıflar ağırlıklı olmak üzere “vasıfsız” gruplar, küçük girişimciler-yerel sermaye grupları ve farklı çaplarda kendi hesabına çalışan kesimler de varlık göstermektedir. Mahallenin yerleşimcileri arasında, hatırı sayılır çoğunlukta farklı etnik ve mezhepsel gruplar da yer almaktadır. Sanayi Mahallesi genel olarak sağ-muhafazakâr çizginin ağırlık gösterdiği mutaassıp bir yerdir. Burada, Kâğıthane'ye bağlı Sanayi Mahallesi'nde bulunan farklı sosyal sınıfların ve grupların, yine bu mekân ve sosyallik içinde oluşan parti kurum ve örgütleriyle ilişkisine bakıyorum. Parti örgütünü, somutlaştığı mekânla ve toplumsal ilişkilerle ele alıyorum.

Çalışmada parti örgütünün nasıl bir yapı ve işleyiş gösterdiğine bakarken, enformel süreçleri öne çıkarmaya çalışıyorum. Yerel parti örgütü, ilçe ve mahalle birimleri üzerinden formel bir örgütlenme şemasına sahipti. Fakat gündelik hayatta enformel bir yapı ve işleyiş göstermekteydi. Örneğin AKP'nin kuruluşu formel olarak 2001 yılında gerçekleşse de, enformel olarak çok daha önce RP içindeki kadrolar arasındaki ayırım ve mücadelelere dayanmaktaydı. Aynı şekilde; parti içindeki seçimler, aday belirleme ya da görev paylaşımları formel bir çerçeveden çok, ekipler ve aralarındaki güç ilişkileri içinde gerçekleşmekteydi. Ayrıca parti propaganda ve ideoloji işlevleriyle tanımlı, kurumsal-formel özelliklere sahip, homojen ve geniş bir kitle partisi gibi görülse de enformel süreçlerle bakıldığında bambaşka bir veçhe gösteriyordu. Buna göre parti; belli ortak yatkınlıklara (*parti habitusu*) sahip toplumsal gruplara açıktı. Giriş hakkı talep ediyordu ve sınırları vardı. Parti, hiyerarşik ve eşitsiz konumlar kümesinde bulunan aktörlerin rekabet ve çatışma ilişkileriyle işliyordu. Ayrıca parti, somut olarak avantaj sağlayıcı imkânlara sahipti. Dolayısıyla çalışmada parti örgütünün iç işleyişi ve örgütlenme yapısını formel-enformel ilişkilerle birlikte incelemeye çalışmaktayım.

İkinci olarak, partinin gövdesini ve yerellerdeki gücünü oluşturan partili aktörleri öne çıkarmaktayım. Burada, kayıtlı belgeler üzerindeki resmi üyelere ya da partiye “platonik” olarak bağlılık duyan taraftarlardan farklı bir toplumsal grubu kast etmekteyim. Partili aktörler; kendilerini parti “oyununa” adayan, gündelik yaşamını parti faaliyetleriyle dolduran ve geleceğe yönelik stratejilerini parti içinde kuran partinin asıl gövdesini oluşturan gruplardır. Nitekim “sıradan” partili aktörler, tanınmış üst düzey liderler ve partiyle ilişkisi oy vermekle sınırlı olan seçmenlerden daha az ilgi görmekte, gölgede kalmaktaydı. Oysa partinin toplumsal tabanını oluşturan geniş kitlelerle iletişimini kuran onlardı. Sanayi Mahallesi’nde ve ilçe birimlerde görev alan partili aktörler, bölge halkı arasından çıkan fakat partili kimlikleriyle onlardan farklılaşan parti “aracılarıydı.” AKP, bölge halkına tanıdık yüzlü ve kilit konumdaki bu araçlar üzerinden ulaşmaktaydı. Bu çerçevede, çalışmanın amaçlarından biri de AKP’nin yerelerde kendi tabanını nasıl mobilize ettiğini ve kitlelere nasıl bir siyaset taşıdığını anlamaktır.

Partiye Nasıl Bakmak?

Araştırma sürecinde AKP’yi, kentsel sermaye süreçlerini, siyasi partileri, yerel siyaseti konu alan kaynaklardan yararlansam da kuramsal çerçeveyi Pierre Bourdieu’nün alan yaklaşımı ve ilgili kavramlarıyla sınırlandırıyorum. Partiye bir alan olarak bakıyorum ve partili aktörlerin pratiklerini (alandaki konumlarını, stratejilerini ve dönüşümlerini) “*habitus*”, “*strateji*”, *illusio* ve “*sermaye*” gibi kavramlarla ele alıyorum. Kuramsal-kavramsal açıklamaları ilgili görülen yerlerde açıyorum.

AKP, toplumun üstünde soyut bir kurumlar dizisi ve yönetici aygıt olmaktan öte, onların da dâhil olduğu ilişkilerle inşa olmakta ve işlemektedir. Parti, merkezi düzeyde devlet alanı içinde iktidar-yönetim veçhesi taşıyan siyasal öznelerden biridir. Fakat herhangi bir devlet organından –ordu ya da yargı gibi- farklı olarak toplumsal alanla doğrudan bağları vardır. Basitleştirmek gerekirse parti burada, devlet alanı ve toplumsal alanın kesiştiği bir ara “alan” olarak görülebilir.

Bourdieu’cü bakışla parti, siyasal alan içinde bir alt alandır. Buna göre; siyasal alan, yurttaşlara “meşru” algılama ve ifade biçimleri sunmaya çalışan siyasal öznelerin mücadele ettiği görece özerk bir alandır. Parti de, ideolojik üretim araçlarına sahip, kendi politik ürünlerini (fikir, kavram, program) toplumsal alana sunan siyasal

öznelerden biridir. Parti, siyasi algılama ve eylem kategorilerini, akıllı bir makine gibi hareket ederek verili bir şekilde, salt söylemsel düzeyde oluşturmamaktadır. Parti, siyasi kanaatlerini toplumsal ilişkiler içinde örgütsel işleyişiyle, yerel siyasal süreçler üzerinde yarattığı etkilerle; basitleştirirsek pratikte yarattığı gerçek dönüşümlerle yaygınlaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır. Bu noktada çalışma açısından, partinin siyasi kanaatlerine yerel toplumsal alanda nasıl alıcı bulduğu yani nasıl “onay” aldığı sorusu merkezde durmaktadır.

Kapsam

Çalışmanın ikinci bölümünde yerel parti alanının işleyiş dinamikleri üzerinde duruyorum. Önce partinin tarihsel-mekânsal süreçler ve yerel dinamikler içinde kuruluşuna bakıyorum. Ardından partiye kimlerin giriş hakkının olduğu (sınıfsal, kültürel, dini, siyasal yatkınlıklar açısından parti habitusunun çerçevesi) ve bu gruplar arasından “sermaye” gerektiren parti kadrolarına kimlerin seçildiğini aktarıyorum. Burada, bir kitle partisi imajı veren AKP’nin, pratikte, hangi sosyal sınıfsal kesimlere açık olduğunu sorguluyorum. Neticede, partiye giriş hakkının tüm toplumsal kesimlere tanınmadığı ve parti hiyerarşisinde ikincil konumlarda yer alan gruplar olduğu, partinin sınıfsal, etnik ve mezhepsel açısından sınırlara sahip olduğunu ortaya koymaya çalışıyorum.

Bu bölümde, partinin örgütsel faaliyetlerine ve politik çalışmalarına da bakıyorum. Yerel kadroların siyasetle ilişkilerinde nasıl mobilize edildiği, partinin bölge halkıyla nasıl iletişime geçtiği ve hangi politikalar üzerinden çalışmalar yürüttüğü, kısaca partinin örgütlenme dinamikleri ve siyaset yapma biçimiyle ilgili sorulara cevaplar arıyorum. İkinci bölümde bütün olarak, Bourdieu’nün alan kuramı ve bağlantılı olarak politik alan, parti habitusu, temsiliyet ilişkisi, partiye giriş ve ilerleme koşulu olarak sermaye türleri, parti alanın sınırları gibi kavramlar kullanarak bütünlüklü bir anlatım kurmaya çalışıyorum.

Üçüncü bölümde, parti örgütü içinde farklı birimlerde görev alan toplumsal aktörlerin partiyle ilişkisine bakıyorum. Burada kültürel-ekonomik sermayesi düşük alt sınıflar, kendi hesabına çalışan “vasıfsız” gruplar, gelecek kaygısı duyan ve eğitim sermayesinden yoksun mahalle gençleri, ev kadınları, yerel sermaye grupları ve küçük girişimciler gibi farklı sosyal-sınıfsal kesimlerin hikâyelerine

odaklanıyorum. Aktörlerin partiye katılımları, partideki ilerleme süreçleri ve yaşadıkları dönüşümleri konu ediyorum.

Parti, çeşitli imkânlar ağına sahip “ayrıcalıklı” bir alandır. Bu bağlamda, yerel siyasal alanda belediyenin önemli bir kaynak olduğunu öne çıkarıyorum. Parti ağları içinde aktörlerin sınıfsal-kültürel-sembolik dönüşümleri üzerinde duruyor ve partiyle birlikte *değişen siyaset algıları ve partiye yaklaşımlarını* anlamaya çalışıyorum. Bu bölümde, kuramsal olarak, partinin bir güçler arenası olduğunu, aktörlerin sahip oldukları sermayelerin birbirilerine çevrilebildiğini, sınıfsal dönüşümler kadar kültürel-sembolik dönüşümlerin de önemli olduğunu, aktörlerin parti karşısında pasif olmadıklarını bilakis alanda stratejilerle hareket ettiklerini, partiyle ilişkilerinin çıkar eksenli değil, *illusioları* (yatırımları) ile ilgili görülebileceğini belirtiyorum.

Yönteme Dair

Çalışmanın belkemiğini oluşturan görüşmeleri, Kasım 2012 ile Mart 2013 tarihleri arasında gerçekleştirdim. Belediye meclis üyeleri, Kâğıthane’nin eski-yeni belediye başkanları, parti ilçe başkanı ve yönetim üyeleri, mahalle başkanları, mahalle gençlik kolları üyeleri, ilçe kadın kolları başkanı ve kadın kolları üyeleriyle görüştim. Eskiden RP’de aktif olarak görev almış SP ve Has Partili siyasal aktörlere de ulaştım. Uzunluğu 3 saatten 1 saate kadar değişen görüşmelerde yarı yapılandırılmış soru kılavuzlarından yararlandım. Toplamda 25’e yakın görüşme yapmış oldum. Ayrıca parti ve belediyenin yaptığı kimi etkinliklere katılarak gözlem yapma imkânım da oldu. Bunlara ek olarak, 2012 yılında benim de katılımcısı olduğum bir proje* kapsamında Sanayi ve civar mahallelerde bölge halkıyla ve önemli siyasal figürlerle yapılan sözlü tarih görüşmelerinden yararlandım. Çalışmada görüşmecilerin gerçek isimlerine yer vermedim ve hayali isimler kullandım.

Partililerle yaptığımız görüşmeler resmi kurumlarda (mahalle bürosu, belediye binası ve parti ilçe binası) gerçekleşse de sohbet havasında geçti. Görüşmelerin 2014 yerel seçimleriyle ilgili hazırlıkların ve çalışmaların başladığı bir döneme denk gelmesi

* “Kâğıthane Toplumsal Tarih Projesi”, Temmuz 2011- Ekim 2012 tarihleri arasında Kâğıthane’ye bağlı 19 mahalle üzerine yapılan bir çalışmadır. Proje kapsamında bölgenin kuruluşunu, siyasi tarihini, sosyal yapısını, kentsel süreçler içinde değişen yapısını anlamaya yönelik olarak 190’a yakın kişi ile sözlü tarih görüşmeleri yapıldı. Görüşmeciler arasında, bölgenin ilk yerleşimcileri, önemli siyasi figürler, muhtarlar, belediye başkanları, parti kurucuları, eski radikal sol ve radikal İslamcı grup üyeleri, belediye çalışanları, kadınlar, esnaflar ve farklı etnik-mezhepsel kesimler vardır.

araştırmam açısından büyük bir şans oldu. Bu süreç, parti örgütünün merkez-yerel ilişkisini, partide karar alma süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini, yerel çalışmalar içinde temsil siyasetinin nasıl görüldüğünü anlamamda ve parti içinde çatışma halinde olan ekipleri görmemde kolaylık sağladı.

Bu çalışma, bir toplumsal ilişki biçimi olarak partinin kendisini, “aşağıdan” okumaya ve ona vücut veren aynı zamanda da ona bağlılık duyan “sıradan” insanların hikâyelerine bakmaya yönelik bir girişim olarak da görülebilir.

2. BİR “ALAN” OLARAK YEREL PARTİ ÖRGÜTÜ: KURULUŞ, YAPI, İŞLEYİŞ VE SINIRLAR

Parti tarihsel-mekânsal süreçler ve toplumsal ilişkiler içinde inşa olan ve işleyen bir “alan”dır. Sanayi Mahallesi sermaye süreçleri, nüfus hareketleri ve siyasal süreçler açısından AKP’nin örgütlenme dinamiklerinin izlenebileceği temsili bir kent mekânı olarak görülebilir. Bölgede, AKP’nin kuruluşuna zemin hazırlayan koşullar, RP döneminde kadrolar arasında yaşanan ayrışmalara dayanmaktadır. AKP ile birlikte, kenarda kalmış siyasal kadrolar (özellikle RP’ye yakın çevreler) ve yeni toplumsal gruplar siyasal alana aktif olarak katılmıştır. Partinin yerellerdeki gücünü oluşturan, bölge halkıyla yakın temasları olan partili aktörlerin, parti örgütü içinde nasıl bir siyasallaşma süreci yaşadıkları sorusu önemlidir. Bu, parti kimliği edinen aktörlerin parti siyasetini nasıl gördüklerini ve yaptıklarını göstermektedir. Özellikle hizmet, yardım ve sandık üzerinden yürütülen yerel çalışmalarda, partinin bölge halkına nasıl bir siyaset taşıdığı görülebilmektedir. Bu bağlamlarda, parti politikalarını bölge halkına taşıyan ve siyasi kanaatleri üzerinde etkiye bulunan parti kadrolarının nasıl seçildiği ve oluşturulduğu üzerinde durulmayı hak eden bir konudur. Çünkü partinin siyaset yapmaya kimleri yetkin gördüğüne bir anlamda hangi sosyal-sınıfsal kesimleri temsil ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim parti siyaseti seçkin gruplara açık tutulmakta, siyasal sermaye de geniş kesimler aleyhine bu gruplar elinde tekelleşmektedir. Üstelik parti sınıfsal bariyerlerle birlikte net bir biçimde etnik ve mezhepsel sınırlara sahiptir. Aşağıda AKP’nin kentsel yerelerde örgütlenme ve siyaset yapma biçimini gösteren bu izlekler Sanayi Mahallesi üzerinden ele alınmaktadır.

2.1. Temsili Bir Kent Mekânı: Sanayi Mahallesi

Sanayi Mahallesi kentsel sermaye süreçleri, nüfus hareketleri ve siyasal tarihi açısından İstanbul’daki genel değişim süreçlerini yansıtan temsili bir mekân olarak görülebilir. Mahalle önceleri fabrikalara yakın olan, imalathanelerin yoğun olduğu, oto sanayi sitesine yakın bir gecekondu bölgesiydi. Daha sonra tekstil ve ticaretin

gelişme gösterdiği, apartmanların çoğaldığı bir yerleşim bölgesi oldu. Bugün kentsel dönüşümün gündemde olduğu, finans merkezleri ve AVM'lere yakın olan ticaret ve hizmet sektörlerindeki iş faaliyetlerinin yoğun olduğu bir yerdir. Kâğıthane'ye bağlı olan Sanayi Mahallesi, idari yönetimi ve siyasi tarihi açısından genel siyasi gelişmeleri yansıtan bir yer olmuştur. Bölgede sırayla DP, AP, CHP, ANAP, SHP, RP, FP, AKP gibi resmi partiler etkin olmuş, enformel düzeyde radikal siyasi oluşumlar, STK örgütlenmeleri, sosyal kurumlar varlık göstermiştir.

Sanayi, İstanbul'un Kâğıthane İlçesi'ne bağlı bir mahalledir. Mahallenin kuruluşu ve gelişimi, Kâğıthane'deki gelişmelerle yakından ilgili olmuştur. Kâğıthane İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunan, kentin çeperindeyken kent merkezinde kalmış ilçelerden biridir.¹ Bölge, İstanbul'un en eski yerleşim yerleşimleri arasındadır² ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ya eğlence ve yaşam alanı ya da askeri

¹ İlçe yukarıdan ve aşağıdan iki çevre yolunun arasındadır; doğuda Beşiktaş, kuzeyde Şişli, kuzeybatısında Alibeyköy, güneybatısında Beyoğlu, batıda Eyüp, güney de yine Şişli İlçesi'ne sınırdır. Kâğıthane Deresi'nin sona erdiği yerde Haliç'e kısa bir kıyısı vardır. Kâğıthane on dokuz mahalleden oluşmaktadır: Çağlayan, Çeliktepe, Emniyetevleri, Gültepe, Gürsel, Harmantepe, Hürriyet, Merkez, Ortabayır, Sanayi, Seyrantepe, Şirintepe, Talatpaşa, Telsizler, Yahya Kemal, Yeşilce, Mehmet Akif Ersoy, Merkez, Hamidiye.

² Bölge adını, II. Beyazid Dönemi'ne (1481-1512) kadar çalıştığı anlaşılan kâğıt değirmeninden almaktadır. Kâğıthane önce, Terkos Gölü'nün doğusundan çıkıp Haliç'e akan Kâğıthane Deresi'nin iki yanında uzanan bir bölgeyi oluşturmaktaydı; yerleşimler arttıkça ilçe sınırları gelişti. Kâğıthane, Kanuni Dönemi'nden beri hem mesire, hem toplantı yeri, hem de o döneme göre barut imalathanelerinin bulunduğu bir sanayi bölgesiydi. 18. yüzyıl başlarına kadar bölge ağaçlıklı, çayırılık, yeşillik bir eğlence yeri; padişahların av alanları olarak kullandığı bahçeler içinde köşkler ve bir de köyü olan, yer yerde imalathanelerin bulunduğu bir yöre oldu. Atilla Aksel, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, ed. İlhan Tekeli, c. 4 (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994):380-381. Bölge 18.yüzyılın başında yeniden düzenlenerek, saray çevresine hitap eden bir yer haline geldi. Fransız saray, köşk ve bahçe çizimleri ve planları getirilip yer yatağı değiştirilen Kâğıthane Deresi'nin kenarlarına mermerler döşenerek yeni bir kanal ve yanına ünlü Sa'dabad Kasrı ve bir dizi köşk, kasır, çeşme, sebil yapıldı ve Lale Devri'nin simgesi oldu. 1730'da Patrona Halil İsyanı ile halkın tepki duyduğu yaşam biçiminin simgesi olarak da yıkıldı. Kâğıthane, daha sonraki dönemlerde, Abdülaziz (1861-1876) döneminde de onarımlarla birlikte mesire yeri olmayı sürdürdü ve 20. yüzyılın başına kadar önemini korudu. Hatta bölgedeki mesireler 1960'lı yılların ortalarına kadar yaşamın bir parçası olmaya devam etti. Sennur Sezer, Adnan Özyalçın, **Gidelim Kâğıthane'ye** (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2010). Daha sonra 1940 yıllarına kadar askeri bölge haline geldi, askeri tesislerin ve birliklerin bulundu bölge oldu.

amaçlı endüstri merkezi olmuştur.³ Kâğıthane 1950'lere kadar tarım ve hayvancılığın yapıldığı bir köydür.⁴ Daha sonra kentin sanayi havzalarından birini oluşturmıştır.

1950'lilerin ortalarından itibaren bölgede fabrikalar ve imalathaneler kurulmuştur. 1950-1960 arasında da yerleşimler artmış, yarı gecekondulu görünümüne yerler kurulmaya başlamıştır.⁵ 1937 yapılan Prost Planı ve 1950'lerde Haliçteki dönüşümle birlikte ağır ve orta sanayi kuruluşları açılmaya başlamıştır.⁶ Haliç çevresinde kurulan sanayi tesislerinin ardından Kâğıthane, Sanayi tesislerinin ve imalathanelerin kurulmasıyla nüfus artışı çok hızlı biçimde gerçekleşmiştir. Kâğıthane'ye ilk göç edenler 93 Harbi sırasında İstanbul'a gelen Kafkas ve Balkan göçmenleridir. Aralarında Selanik ve Bulgaristan'dan gelenler çoğunlukta olsa da bu nüfus Arnavut olarak nitelenmiştir. Menderes Dönemi'nde, İstanbul'da yapılan istismlaklar sırasında yerlerinden edilen Balkan göçmenleri de, 1950-1980 arasında Balkanlardan gelenler de Kâğıthane'ye yerleşmiştir. Kâğıthane'deki asıl kitlesel nüfus hareketliliği sanayileşmeyle birlikte, 1950'lerden sonra yaşanmaya başlamıştır.⁷ Özellikle 1960'tan sonra bölge hızlıca genişlemiş ve nüfusu 1965'te 22.818 iken, 1972'de 120.000'e yükselmiştir.⁸ Aslında bu durum İstanbul'daki göç süreciyle paralellik taşımaktadır. Kente ilk büyük çapta göç 1950-55 arası yaşanmış, 1965'ten sonra ve on yıl kadar çok hızlı bir yükselme göstermiştir. Üçüncü dalga ise 1985'lerden sonra

³ Hatice Kurtuluş, Besime Şen, Şükrü Aslan, **Sözlü Tarih Görüşmeleriyle Kâğıthane**, yay. haz. Hüseyin İrmak, (İstanbul: Kâğıthane Belediyesi Kültür Yayınları, 2014), 381. Bu bölüm büyük oranda sözlü tarih kitabına ve yapılan görüşmelere referansla yazılmıştır. Ayrıca yararlanılan diğer kaynaklar: Kâğıthane Belediyesi, **Kâğıthane Rehberi** (İstanbul: Kâğıthane Belediyesi Kültür Yayınları, 1998). Fahri Yetman, **Kâğıthane İmar Planı Araştırmaları, 1973**, yay. haz. Hüseyin İrmak (İstanbul: Kâğıthane Belediyesi Kültür Yayınları, 2013).

⁴ Tarımsal faaliyetler geniş toprak sahibi ağalarla kendine üretim yapan küçük üreticiler tarafından yapıyordu. Bunun yanında hayvancılık da yapıyordu ve iş gücünü köyün en yoksul kesimleri ile İstanbul'a mevsimlik gelen göçmen işçiler oluştuyordu. Bu mevsimlik göçmen işçilerin bölgeyi tanıyor olmaları, sonraki kitlesel göçler üzerinde etkili olmuştur. Kurtuluş, **age**, 10-11.

⁵ Aksel, **age**, 383.

⁶ İstanbul'a ait ilk plan 1937 yılında Henri Prost tarafından hazırlanıyor ve buna göre Haliç çevresindeki sanayi tesisleri kurulmaya başlıyor, daha sonra saçaklanma Kâğıthane'ye sığıyor. 1954 Beyoğlu Nazım Planı ile Kâğıthane'de sanayi oluşumları artıyor. Plana göre Kasımpaşa ve Kâğıthane Deresi arası ile atış poligonu arası birinci sınıf sanayilere ayrılıyor. 1955 Sanayi Planı ile Haliçteki sanayi gelişimi Topkapı, Rami ve Levent'e kaydırılıyor -ki Sanayi Mahallesi'nin gelişimi bununla ilgili oluyor. Böylece Kâğıthane'de Kâğıthane Deresi aksı boyunca, Ayazağa'ya kadar ve Büyük Dere Caddesi boyunca sanayi bölgeleri oluşuyor. 1980 yılı İslah İmar planı ile karar alınıp 1985 yılında planlama çalışmalarına başlanan ancak 1995 yılında revize edilerek tekrar onaylanan Nazım İmar Planı ile bölgenin sanayiden arınması kararlaştırılıyor. Uygulamalar RP'li Gürbüz dönemiyle başlıyor fakat AKP'li Aksoy döneminde tam anlamıyla pratiğe geçiriliyor. Kurtuluş, **age**, 13-16.

⁷ **age**, 9.

⁸ Yetman, **age**, 7.

yaşanmaya başlamıştır.⁹ Kâğıthane'ye olan göçler ve nüfus artışı içinde aşağı yukarı benzer bir tablodan bahsetmek mümkündür.

2.1.1. Tarihçe ve Sosyal Dinamikler

Sanayileşme ile birlikte Kâğıthane Merkez Mahallesi genişlemeye başladı. Dere vadisinin yukarısı olarak adlandırılan tepelerde gecekondu hızla arttı. Merkezde başlayan gecekondulaşma hızla yukarılara da yayıldı ve Çeliktepe, Gültepe, Çağlayan, Yahya Kemal ve Hürriyet gibi mahalleler hızla kuruldu. Sanayi Mahallesi tek katlı ve gecekondur şeklinde yerleşimlerin olduğu mahallerden biriydi. Kâğıthane yoğun bir sanayi merkezi haline gelirken Büyükdere Caddesi üzerinde fabrikalar kuruldu. Ayrıca oto tamirhanelerinin Dolapdere'den kaldırılarak buraya taşınmasıyla mahalle genişlemeye başladı.¹⁰

Sanayi Mahallesi, İstanbul'un ilk emekçi semtlerini oluşturan gecekondur alanlarından biriydi.¹¹ Büyükdere Asfaltı üzerinde 1951 yılında kurulmaya başlayan fabrikalar, DP döneminde açılan Oto Sanayi Bölgesi ve gelişmeye başlayan inşaat sektörü; Kâğıthane'ye olan göçlere zemin hazırladı. Sanayi, Çeliktepe, Yeşilce, Şirintepe, Emniyetevler gibi mahallelerin kurulması da bu göçlerle gerçekleşti. Sanayi mahallesi adını oto tamirhanelerden ve atölyelerden oluşan oto sanayi bölgesinden dolayı aldı.¹² Aslında mahalle daha önce de küçük bir iş yeri alanı olarak nitelenebilirdi. Tuğla harmanları ve domuz mandıralarının işletildiği mevsimlik işçilerin kaldığı bir yerdi.

Sanayi Mahallesi'ni kuracak olan ilk kuşak göçmenler 1950'li yılların ilk yarısında İstanbul'a gelmişti. Kastamonu, Sinop, Trabzonlulardan hemen sonra gelen Giresun, Gümüşhane, Bayburt ve Sivaslılar mahallenin kurucu kuşağını oluşturmaktaydı. Mahallenin sokakları hemşeri öbekleriyle oluşuyordu. Sanayi Mahallesi'nin bir kısmı İstanbul'un çöp döküm alanlarından biriydi ve bu ancak 1960'ların ortalarında

⁹ Ferhunde Özbay, "İstanbul Nüfusu ve Göçler", **İstanbul Dergisi**, s.1 (1992):32-36.

¹⁰ Aksel, **age**, 187.

¹¹ Ayfer Yılmaz, "Kâğıthane-Sanayi Mahallesi Planlama Sorunları ve Bir Konut Grubunda Yerleşme Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 1980). Emrah Altınok "Yasadışı yapılaşan alanlarda dönüştürme kapasitelerinin tükenişi ve kentsel yoksulluk Çeliktepe Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, 2006).

¹² Hüseyin Akın, Ayağımda Kırk Numara Kâğıthane (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2010).

kaldırılmıştı.¹³ Bölgenin yerleşime açılmasıyla araziye düzleştirmek için dolgular yapılmış, sokaklar yerleşime açılmıştı. Göçlerle birlikte fiziksel ve sosyal çevre değişmiş yeni bir gecekondu mahallesi oluşmuştu.

Sanayi Mahallesi'nden ayrılarak kurulan ve hâlâ mahallenin gölgesinde kalan Şirintepe'nin kurulması da benzer süreçler içinde gerçekleşmişti. Şirintepe, Sanayi Mahallesi'nin dere yamaçlarına doğru genişlemesiyle oluştu. Şirintepe, Sanayi'nin bir uzvu yani kolu, ayağı gibi görülmekteydi. Mahallenin ayrı bir caddesi yoktu ve burada oturanlar Sanayi'de oturduklarını söylerlerdi. 1970'lerin hemen başında hızla kurulmaya başlayan Şirintepe, ikinci muhtarlık seçimlerinde Sanayi Mahallesi'nden ayrıldı. Şirintepe'nin kuruluşunda Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Sivas gibi illerden gelen göçmenler vardı. Mahallenin alt yapısı bakımından çok uzun yıllar yetersizliklerle boğuştu. Dere yatağı sık sık taşardı, yolların durumu nedeniyle bölgeye araçlar giremezdi. Şirintepe yoksunluklarıyla öne çıkıyordu. Bölgede oturanlar da çoğunlukla yoksul-ücretli kesimlerdi. Mahalleye 1990'lardan sonra Kürt grupları yerleşmeye başlamıştı.¹⁴

Gecekonduların üzerine yapıldığı arsaların kimlere ait olduğunun, kimlerin nereye yerleştiğinin herhangi bir netliği yoktu. Gecekonduların nereye yapılacağı ilk dönemlerde gelişi güzel gerçekleşmişti. 1950'lerin sonunda ve 1960'ların ilk yarısında gelenler gecekondualarını “yer çevirerek” yapmışlardı. Ancak yerleşimler artıkça kendiliğinden arsa çevirme devri de kısa sürede kapanmıştı. Sahneye arsalar üzerinde söz sahibi olan yerel iktidar odakları çıkmıştı. Resmi görevli bürokratlarla çatışmalara girecek kadar güçlü olan güç odaklarının yanı sıra mahalli bazda etkin olan küçük gruplar da vardı. Bunlar mahalledeki yerleşme ve konutlaşma sürecini ciddi biçimde etkilemişti.¹⁵ Arazi ve tarlalarda parselasyon yapılıyor, gecekonduculara satılıyordu. 1990'larda gecekondu hıza apartmanlara dönüşürken, süreç sonunda bazı kesimler avantajlar elde ettiler. Mahalleye ilk gelenlerin ve mahallenin kurucu kuşağı içinde yer alanların büyük çoğunluğu kentsel

¹³ Latife Tekin'in yarı-kurgusal romanı Sanayi Mahallesi ve civarındaki gecekondulaşma sürecinde yaşanan zorlukları anlatır. Latife Tekin, **Berci Kristin Çöp Masalları** (İstanbul: Adam Yayınları, 1984).

¹⁴ Kâğıthane'de özellikle dere bölgelerinde Kürt göçü fazla. Ayrıca Kürtler Şirintepe, Çağlayan, Yahya Kemal mahallerinde de varlar.

¹⁵ Arsa alım satımıyla uğraşan kişiler, çoğunlukla kendi akrabaları ya da hemşerilerine yer satıyordu. Sivaslılar, Bayburtlular, Gümüşhaneliler, Trabzonlular arsa alım-satımlarıyla uğraşan kendi hemşerilerinin oluşturduğu mahalli güç odaklarına gidiyordu.

ranttan yararlanmıştı. Ancak arsa tapusu ya da kat mülkiyeti sahibi olan az bir kesim vardı. Yerleşimler en başında itibaren belirsizlikler içinde geçmişti ve yerleşimlerin yasal statüsüyle ilgili karışıklıklar tam olarak çözüme kavuşmamıştı. Resmi makamlardan alınan imzaların, saklanan senetlerin ve noter kâğıtlarının geçerliliği, belediye dönemlerine göre ya da muhtar, memur, belediye başkanı, hatta hükümetler gibi pek çok başka aktöre göre değişebiliyordu. Dolayısıyla getirilen çözümler kalıcı olmaktan uzaktı ve içinde bugüne kadar gelen sorunları barındıracaktı. Gündem de olan kentsel dönüşüm de bu zemin üzerinden dayatılıyordu. Dönüşüm sürecinde şanslı olanlar kadar olmayanlar da vardı. Süreci evrakların resmiliği kadar partiyle kurulan ilişki biçimleri de belirliyordu.

2.1.2. Çalışma Hayatı ve Sınıfsal Yapı

Bölgede yaşayanların çalışma hayatı, kentsel sermaye birikimleri ve politik süreçlere bağlı olarak ciddi değişimler yaşadı. Çok uzun bir süre fabrikalar, oto sanayi siteleri ve inşaat ana iş alanları oldu. Kâğıthane, Maslak ve Zincirlikuyu'dan Büyükdere Caddesi'ne kadar olan kısımda yer alan fabrikalar kapanana kadar “iş kapısı” olmaya devam etti. 1990'lara kadar fabrikalar iri ufaklı biçimde faaliyet yürütmeye devam etti ve mahalleliler arasında buradan emekli olanlar oldu. 1990'larda başat ekonomik etkinlik ticaret ve sanayiydi. Sanayi kuruluşları daha çok metalürji, cam, kimya ve dokuma alanlarında faaliyet göstermekteydi.¹⁶ 1990'ların ortalarından itibaren ise bölgedeki sanayi kuruluşları yavaş yavaş kaldırılmaya başlandı.¹⁷ Büyükdere Caddesi'nde bulunan bu fabrikaların yerini de alışveriş merkezleri aldı.¹⁸

2000'lere kadar Kâğıthane İstanbul'da küçük sanayi işletmelerinin yoğun olduğu bölge olmaya devam etti. 1980'lerden itibaren kent merkezinde kalmış sanayi alanlarıyla ilgili yapılan planlar ve politikalar 2000'li yıllarda hızlıca yürürlüğe konmaya başlayınca Sanayi ve Kâğıthane'nin de çehresi değişti.¹⁹ Bölgede ticaret-

¹⁶ Aksel, *age*, 381.

¹⁷ 1990'ların başında İstanbul giderek hizmet, turizm, inşaat ve finans sektörlerinin yoğunlaşmasıyla sanayideki payında ağır ve istikrarlı düşüşler yaşadı. Sanayi İstanbul'un çevresine taşınmaya başladı. “Sanayi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 6 (1994): 443. Kâğıthane Cendere vadisi, Haliç'e yakın olan yerler, Maslak ve Büyükdere caddesi üzerindeki fabrikalar, Kâğıthane deresi ve merkezi boyunca uzanan fabrikalar da kaldırılmıştı.

¹⁸ Levent tarafındaki durakların adı hâlâ bu dönemden kalmıştır. Alışveriş merkezlerinin olduğu duraklar “Fabrikalar” gibi isimlerle anılmaktadır.

¹⁹ 2005 yılında kurulan İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi'nin İstanbul için hazırladığı ve 2009'da onaylanan İstanbul Çevre Düzeni planında, mevcut sanayi alanlarının

hizmet fonksiyonlarıyla öne çıkan iş ve alışveriş merkezleri açıldı. Artık fabrikaların, oto sanayi sitelerinin olduğu yerlerde büyük alışveriş merkezleri, oteller ve rezidanslar vardı. Örneğin Philips TV fabrikası yerine Metrocity, Eczacıbaşı ilaç fabrikası yerine Kanyon alışveriş merkezi gelmişti. Mahalleliler artık fabrikalara değil alışveriş merkezlerine gidiyordu. Çoğunlukla temizlikçi, güvenlik görevlisi ya da tezgâhtar olarak hizmet sektöründe çalışıyorlardı.

Sanayi Mahallesi ve civarında oto sanayi siteleri de -oranı ciddi bir azalma gösterse de- çalışma alanlarından biri oldu. 1980’li yıllarda meskenlerin alt katları genelde oto tamirhanesi olarak kullanılmaktaydı.²⁰ Oto sanayinin yıldızı 1990’lar boyunca parladı. Sonrasında sektörde daralma yaşanarak bölgeden taşınmalar oldu ve istihdam edilebilir kesimler azaldı. Zamanla mahalle içinde de daha küçük çaplı iş yerleri ağırlık kazandı. Nitekim mahallelerde açılan küçük atölyelerde -marangoz atölyeleri, plastik atölyeleri, matbaa atölyeleri, alüminyum doğrama atölyeleri, tekstil atölyeleri gibi- çalışanlar da azımsanmayacak sayıdaydı.

Tekstil, 1980’lerin ortalarından itibaren ciddi bir iş alanı oldu. Mahalledeki çoğu binanın alt katında tekstil atölyeleri vardı. 2001 krizinden sonra durum değişti. Atölyeler kapandı. Fakat son yıllarda sektörde tekrar canlanma yaşanmıştı. Mahallede açılan tekstil atölyeleriyle birlikte envai çeşit irili ufaklı giyim mağazası bulunmaktaydı. Mahallenin girişinde büyük markaların fabrika satış, outlet satış mağazaları vardı. Mağazalarda tezgâhtarlık yapan, kafe ya da restaurantlarda çalışanlar fazlaydı. Özellikle kadınların yoğunlaştığı alanlar buralardı.

Kadınlar ister ücretli olarak ev dışında ister evleri içinde çalışsın yoğun emek sömürsüyle karşılaştılar. Sanayi’nin karşısında bulunan ve üst sınıf yerleşim yeri olan Levent’te ev temizliğine gittiler. Mahalledeki kadınlar bir dönem evde parça başı deri işleri yapmış; kazak, patik gibi el örgüleri yapıp satmışlardı. 1990’larda hemşeri, akraba ya da tanıdıklarının tekstil atölyelerinde çalışmışlardı. Son dönemlerde orta ve üst yaş grubundaki kadınlar çoğunlukla ücretsiz aile işçiliği yapıyordu. Çalışıyorlarsa bile aile ya da akraba çevrelerinin gözetim ve korumasında

yerlerinin bir kısmının değiştirilme ve ticaret-hizmet fonksiyonunu dönüştürme eğiliminde olan bölgeler değerlendirilmiş Kâğıthane’de bunlar arasında yer almıştır.

²⁰ Oto sanayi inşaattan kurtulmanın bir diğer yolu olarak görülüyor, erkek çocukları bu alanda küçük yaşlardan itibaren çalıştırılıyordu. Yaz tatillerinde meslek edinmeleri için kaportacı, egzozcu ya da motorcu ustaların yanına çırak olarak veriliyorlardı. Akın, **age**. 24.

“kadınlara” uygun bulunan işlerde çalışıyorlardı. Sanayi muhafazakâr bir tabana sahipti. Nitekim görüşme yaptığım partililer arasında eşleri ya da kendileri çalışan kadınlar yoktu. Çalışan kadınlar çoğunlukla hizmet sektöründe yoğunlaşmıştı. Özellikle genç kadınlar arasında bu sektörde çalışanlar fazlaydı.

Mahalledeki genç gruplar arasında üniversite okuma imkânına sahip olmayanlar da hizmet sektöründe yoğunlaşmaktaydı. Aralarında oto sanayide çalışanlar da vardı. Lise mezunları AVM’lerde satış elemanı olmaktaydı. Gençlerin başıboş olduğundan, uyuşturucu kullanımının yaygın olduğundan yakınlar fazlaydı. Gençler arasında genel olarak işsizlik oranı yüksekti. Bununla birlikte eğitim sermayesinden yoksun olan ve ücretli bir işte çalışmayanlar arasında internet kafe, çay ocağı, telefon satış ve tamir yerleri açanlar da vardı.

İnşaat, hacmi dönemden döneme değişse de, en önemli istihdam alanlarından biri olmayı sürdürdü. AKP döneminde inşaat ve ilgili sektörlerde yaşanan canlanma mahallede de fark edilir değişim yarattı. İnşaat alanına Gümüşhane ve Sivaslıların ağırlığı vardı. Genelde aile ve akraba çevreleriyle ortaklıklar kuruluyordu. Bölgeye ilk göç eden kuşaklar arasında yer alan aile büyüklerinin inşaatla ilgili yaptığı amelelik, kalfalık, duvar ustalığı gibi işler büyüyen diğer aile bireyleriyle hafriyatçılık, operatörlük, nakliyecilik gibi diğer iş kollarına doğru genişlemişti. Mahalle de emlak ve gayrimenkul firmalarında fark edilir bir artış olmuştu. İşsiz kesimler arasında, kârlı bularak ikinci iş olarak emlakçılığa yönelenler vardı. Emlakçılık sermaye, bilgi, zaman kaybı gerektirmeyen bir iş olarak tercih ediliyordu. Emlakçılarla birlikte hafriyat işi yapanlar, üretim sürecinde bulunan kalıpcı, demirci, inşaat ustası gibi kesimler, hırdavat ve nalbur üzerine çalışanlar da artmaktaydı. Son dönemler iki üç girişimcinin bir araya gelip çok ciddi maliyet gerektirmeyen müteahhitlik işine girmeleri de sıkça görülüyordu. Bu kesimler, kentsel ranttan en büyük payı alanlardı. Bölgede pek çok inşaat firması tabelası görmek mümkündü.

Mahallede kendi hesabına çalışan kesimler de fazlaydı. Gıda ve giyim sektöründe yoğunlaşan bir ticaret hayatı vardı. Bununla birlikte cihaz alım-satımı gibi küçük çaplı ticaret yapanlarla birlikte eskiden beri ticaretle uğraşanlar ve nüfuzlu olan farklı çaplarda ticaretle uğraşan bir kesim de vardı.²¹ Partililer ise çoğunlukla kendi

²¹ Belediye’nin 2013 yılına ait meslek faaliyet raporlarında Sanayi Mahallesi ile ilgili tutulan bilgilere göre mahallede öne çıkan faaliyet kolları şöyledir: Perakende satışları; ağaç ve kereste ürünlerinden,

hesabına çalışan, ticaret ve inşaatla uğraşan küçük girişimci kesimlerdi. Aralarında mühendislik yapan profesyonel meslek sahipleri de vardı.

2.1.3. Siyasal Süreçler ve Değişim

Kâğıthane’de yerleşimlerin yoğunlaşmaya başladığı 1950’lilerden sonra yerel siyaset canlanma yaşayarak farklı güç odakları arasındaki mücadelelere sahne oldu. Merkez siyasetin henüz çok fazla belirleyici olmadığı İstanbul’un çeperinde yer alan bu bölgede formel-enformel siyasal ilişki biçimleri iç içe geçmişti. Kâğıthane’de 1970’lere kadar siyasal alanda yerel güç odakları (kabadayılar) etkindi.²² Bu güç odakları bölgenin siyasal-sosyal yapısı üzerinde söz sahibiydi. Güç odakları formel siyasal alan içinde, örneğin parti kurucuları arasında ya da belediye meclis üyeleri arasında yer alabiliyordu.²³

Bölgede mahalli düzeyde öne çıkan, hemşeri grupları üzerinde etkili olan daha küçük güç odakları da vardı. Mahalli-bölgesel güç odakları kentsel topraklar (örneğin belediye, hazine, askeriye ya da şahıs arazileri) üzerinden süren iktidar mücadelelerine dâhil olurken arazi spekülasyonunu da kontrol ediyordu. Yerel

beyaz eşyaya, çeyiz eşyalarına bakkal ve marketlerdeki perakende satışlara kadar yapılmaktadır. İmalathane ve yapım-onarım gibi zanaatkârlık isteyen faaliyetlerle uğraşanlar vardır; alüminyum, kapı, pencere, sac, tel imalatı; baskı veya presleme aletleri imalatı; buzdolabı imalatı, çelik kapı, pencere imalatı, deri çanta, cep telefonu imalatı, marangozluk ve doğramacılık, tesisat işleri... Gıda imalatı ve satışı üzerine kendi hesabına çalışan kesimler vardır; börekçiler, börek-çörek imalatı, kasaplar, fast-food, fırın ürünleri imalatı, çay ocakları, kuruyemiş, yemek salonları, kafeler, lokantalar, pastaneler... Giyim ve tekstil iş kollarında mağazalar bir hayli fazladır: konfeksiyon atölyeleri, tuhafiyeler ve züccaciyeler, terziler... İnşaat sektörü ve yan kollarıyla ilgili faaliyetlerde; emlak komisyonculuğu, gayrimenkul yatırım ortaklığı, hafriyat işleri, inşaat mühendisliği çalışmaları, inşaat malzemeleri hırdavat teçhizatı satışları, nalburiye, bina mühendisliği inşaatı... Oto tamir, yıkama, parça yedek satımı gibi faaliyetlerde; oto elektrik tamir, oto lastiği tamir, oto yedek parça imalatı, oto araba tamirciliği, oto araba hizmetleri, oto bakım servisi yapanlar vardır. Ticaret faaliyeti gösteren kurumlar arasında: kuyumcular, banka faaliyetleri, ithalat ihracat dış ticaretle ilgili faaliyet gösteren kurumlar, mali müşavirlik hizmetleri, muhasebe, vergi danışmanlığı, hesap uzmanlığı yapan firmalar öne çıkmaktadır. Hizmet ve diğer alanlarıyla ilgili faaliyet gösteren iş yerleri çoğunluktadır; diş hekimleri, dershaneler, berber, kuaför ve güzellik salonları, bilgisayarla ilgili faaliyetler, bilgisayar eğitim kursları, sistem, yazılım, teknik danışmanlık hizmetleri, eczaneler...

²² Kâğıthane’de böylesi belirleyiciliğe ve yetkiye sahip yerel güç odağının merkezinde Kürt Hasan, Kürt Hüseyin, Ofu Osman, Kürt İdris, Arnavut Cafer gibi kabadayılar vardı. Kurtuluş, **age.** 33-35. Kâğıthane’de yerel siyasi süreçlerin anlatıldığı bu bölümde çalışma aşamasında yer aldığım sözlü tarihi kitabına ve yapılan görüşmelere referans verilerek anlatım yapılmaktadır.

²³ Bölgedeki en ünlü kabadayılardan biri olan Kürt Hasan Demokrat Parti’nin kurucuları arasında yer almış ve Şişli ilçe teşkilatında aktif olarak bulunmuştu. Belediye başkanlarıyla, partilerle, askeri kurumlarla temas halinde olan Kürt Hasan devlet formasyonunun farklı alanlarıyla farklı ilişkiler geliştirmişti. Kâğıthane’nin ilk belediye başkanı olan vali Fazıl Kaftanoğlu üzerinde baskı uygulayan Kürt Hasan, kendisiyle hareket eden diğer kabadayılar aracılığıyla belediye içinde aktif olarak bulunuyordu. Kaftanoğlu’ndan sonra belediye başkanlığına getirilen Paşa Zeki Vural da Kürt Hasan’ın etkisi altına girmek zorunda kalmıştı.

güçler, arazilere el konulması, arazilerin parsellenmesi ve satılmasında önemli yetkilere sahiptiler. Son dönemde Kâğıthane’de kentsel dönüşüm sürecinde, avantajlı olmak veya olmamak kentsel topraklar üzerinde daha önceki bölüşüm ve iktidar çekişmelerinin sonucuyla ilgiliydi. Nitekim bölgede müteahhitlik yapanlar arasında, geçmişte bölgede arazi alım satım işlerine karışmış yerel gruplar vardı.

1970’lerle birlikte Kâğıthane’de etkin olan siyasal aktörler değişti ve siyasal alanın kendisi önemli değişimler yaşadı. O güne kadar bölgede genel olarak Demokrat Parti ve ardılı Adalet Partisi güçlüydü. Resmi yerel yönetsel yapılarla, yerel güç odakları da bu güce ortaklı. 1970’lere gelindiğinde sol rüzgâr Kâğıthane’yi de etkisi altına aldı. CHP bu atmosfer içinde yükselişe geçen partilerden biri oldu. CHP’den Celal Altınay* 1973 yılı seçimlerinde Kâğıthane Belediye Başkanlığına seçildi.²⁴ Bölgede, 1980 darbesinden önce sol akımlara mensup örgütler güçlüydü. Mekânsal olarak toplumsal ayrılmalar da daha görünürdü. Kâğıthane’nin belli mahallelerinde ve bölgelerinde solun hâkimiyeti vardı. Her türlü olanaksızlığın daha fazla olduğu dere yatakları ve mahalle çeperlerinde sol gruplar güçlüydü. Sağ kanatta yer alan örgütler ve partiler ise mahallelerin ana caddelerinde, merkezlerinde yer alıyordu.

Sanayi ve Şirintepe 1980’lere kadar solun varlık gösterdiği mahalleler olmuştu. Dev-Genç ve Akıncılar arasındaki kavgalar ve çatışmalar insanların gündelik yaşamlarının parçasıydı. Sol gruplar pek çok yerde olduğu gibi Kâğıthane’de de belli bölgeleri kurtarılmış alan olarak ilan etmişti.²⁵ Bu bölgelere dışarıdan kimse alınmadığı gibi kolluk kuvvetlerinin girilmesine de müsaade edilmezdi. Gazeteler dağıtılır, evler tek tek gezilir ve buralarda sohbetler olurdu. Duvar yazılamaları dönemin en önemli faaliyetiydi. Mahallelerde sevilen sayılan devrimci aktörler vardı ve mahalle gençliğini harekete geçirebilecek etkiye sahiptiler. Siyasi çekişmeler sadece örgütler ya da partiler arasında olmuyordu. Hemşerilik, mezhep ve bunların içerdiği siyasal kodlamalar üzerinden de çekişmeler yaşanabiliyordu. Kürt-Alevilerle yaşanan gerilimler sağ-sol kavgası şeklinde vuku buluyordu.

* Celal Altınay o dönem hatırı sayılır çapta işler yapan müteahhitlerden biridir. Altınay büyük ihalelere girerek İstanbul’daki pek çok inşaatın yapımını sürdürdü.

²⁴ 1973-1980 arasında CHP’den üst üste iki kez seçilerek belediye başkanı olan Celal Altınay 1980 askeri darbesine kadar görevde kalacaktır. Altınay başkanlığı döneminde yerel güç odaklarıyla çatışma halinde olmuştur.

²⁵ Keçideresi, Çayan Mahallesi bunlar arasındaydı. Şükrü Aslan, Besime Şen, “Politik Kimliğin Temsil Edici Mekânları: Çayan Mahallesi”, **Toplum ve Bilim**, s.120 (2011):109-132.

Darbeden sonra Kâğıthane’de de siyasal süreçlerde ciddi değişimler yaşandı. 1984 yerel seçimlerine gelindiğinde Türkiye’nin pek çok bölgesinde olduğu gibi Kâğıthane’de de CHP’den ANAP’a geçen bir iktidar devri yaşandı.²⁶ Darbeden sonra Şişli’ye bağlanan Kâğıthane, ilçenin gölgesinde kaldı ve ANAP’ın yerel siyasal yönetimine karşı hoşnutsuzluk oluştu. 1987 yerel seçimlerinde oy kaybetmeye başlayan ANAP, 1989 yılında yerel iktidarını tamamen kaybetti. Bu dönemde, Kâğıthane Şişli’den ayrılarak bağımsız belediye oldu. SHP 1989 yerel seçimlerinden birinci çıkarak belediye yönetimine geçti. Seçim çalışmaları ANAP’ın kentlerin çeperlerini dışarıda bırakan politikası merkeze alınarak yürütüldü ve ücretli çalışanlarla muhalif kesimlerin dikkate alındığı siyasal ve ekonomik programlar ortaya koyuldu. Fakat bunlar icraata dökülemedi. SHP’nin güçlü olduğu yerlerde alternatif bir örgütlenme yaratma girişiminde bulunan RP, yükselmeye başladı. 25 Aralık 1991 yılında Kâğıthane’de yapılan ara seçimlerde RP adayı, şok edici sonuçlarla belediye başkanlığını kazandı. Bu dönemde İslami gruplar belirgin olarak varlık gösterdiler. Kâğıthane’nin farklı mahallelerinde özellikle de Sanayi’de radikal İslamcı grupların örgütlülükleri ve görünürlükleri artmaya başladı. Mahallelerde pek çok yatılı Kur’an Kursları açıldı. Darbeden hemen önce Sanayi Mahallesi’nde kurulan İmam Hatip Lisesi mezunlarını vermeye başladı ve lise hem mahallenin hem de bölgenin siyasal atmosferini ciddi biçimde etkide bulundu.²⁷ RP dönemi AKP’nin kuruluşuna zemin hazırladı. Önde gelen parti kadroları bu dönemde siyasete katıldı ve yerelde boy gösterdi.

2.2. Sosyal, Mekânsal ve Tarihsel Süreçte AKP’nin Kuruluşu

Daha önce merkeze bağlı köy statüsünde olan 1963 yılında bağımsız belde statüsüne kavuşan Kâğıthane’de, 1950 ve 1960’lar boyunca DP-AP çizgisi hâkim oldu. 1970’lerde Türkiye genelinde olduğu gibi Kâğıthane’de de ortanın solu yükselişe geçti ve 1980 askeri darbesine kadar CHP formel siyasal alanda öncülüğünü sürdürdü. Kâğıthane’de 1980’lerin ikinci yarısından itibaren ANAP beş yıllık, SHP

²⁶ Özal’lı yıllarda büyük değişim gösteren alanlardan biri konut politikalarıydı. Bu dönemde çıkan af yasaları, dağıtılan tapu tahsis belgeleri, kat mülkiyeti ile yapılan düzenlemeler yerleşim birimlerinin statüsünü değiştirirken yerleşim biçimleri de değişmeye başlamıştı. Oğuz Işık, M. Melih Pınarcıoğlu, **Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksullar, Sultanbeyli Örneği** (İstanbul: İletişim, 2001). 1990’larda Kâğıthane’de gecekondu apartkondulara dönüşmeye başladı.

²⁷ 1977 yılında Şişli İmam Hatip Lisesi adıyla kurulan okul, sonradan Kâğıthane İmam Hatip Lisesi adını almıştı.

iki yıllık bir iktidar dönemi yaşadı. 1991 yılında yapılan ara seçimlerden sonra yerel siyasette Milli Görüş hâkimiyeti başladı ve 2004 yerel seçimlerine kadar Refah ve Fazilet Partisi aynı belediye başkanı ile yönetimde kalmayı sürdürdü. Bu tarihten itibaren aynı hareket içinden çıkan, fakat farklı bir yönetim ve siyaset biçimi geliştiren AKP iktidara geçti.

2.2.1. Kâğıthane’de RP’nin Yükselişi

1983 yılında kurulan Refah Partisi, birkaç yıllık sessizlik döneminden sonra, kentsel alanların çeperlerinde örgütlenmeye başladı. Milli Görüş Hareketi* içindeki en kitlesel ve örgütlü partiyi oluşturdu. RP Kâğıthane gibi büyük şehirlerin görece yoksul bölgelerinden oy almaya başlarken partiye işçi sınıfının çevre unsurları ve şehre yeni göç etmiş, güvenli iş olanaklarından yoksun toplumsal kesimler de dâhil olmuştu.²⁸ AKP, RP döneminde kazanılan yerellerden, büyük şehirlerin kenar bölgelerinden oy olan bir iktidar partisi oldu. AKP 2001 yılında kurulduğunda kadrolarını ve teşkilat birimlerini hızlıca oluşturmasındaki en önemli etkenlerden biri, RP dönemi pratiklerine yaslanmasıydı. AKP’nin yerel ilişki ağlarını genişletmede ve politika üretme ve örgütlenme biçimleri RP deneyiminden etkilenmişti.

* Milli Görüş Hareketi; 1970’lerden günümüze kadar gelen parti, vakıf ve dernek gibi birbiriyle ilişkili farklı toplumsal kuruluşları ifade etmektedir. Hareketin ilk partisi Milli Nizam Partisi, Erbakan’ın Odalar Birliği Başkanı olup küçük ve orta ölçekli sanayi ve ticaret kesimlerini temsil ederek AP içinden tasfiye edilmesiyle kuruldu. Anadolu küçük ve orta girişimciliği Erbakan önderliğinde bir siyasal parti olarak örgütlenmişti. Ali Yaşar Sarıbay, Milli Nizam Partisi’nin Kuruluşu ve Programının İçeriği, **İslamcılık**, c.6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 576-590. Ruşen Çakır hareketin asıl odağını partilerin oluşturduğunu söylemektedir. Hareket bünyesinde beş parti vardır: MNP (26 Ocak 1970-14 Ocak 1972), MSP (11 Ekim 1972- 16 Ekim 1981), RP (Temmuz 1983-16 Ocak 1998), FP (17 Aralık 1997-22 Haziran 2001) ve SP (20 Haziran 2001). HAS Parti’nin (1 Kasım 2010- 19 Eylül 2012) bazı kurucu kadroları ve AKP’nin (2001-...) büyük bir oranı bu hareket içinden gelmiş olsalar da kendileri bu geleneğin devamcısı olarak görmemektedirler. Ruşen Çakır, Milli Görüş Hareketi, **İslamcılık**, c. 6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004):544-575.

²⁸ Aslında parti tabanı oldukça farklı sınıfları ve toplumsal kesimleri barındırıyordu. RP bünyesinde; büyük kentlerin işçi kesimleri de yükselmeye çalışan sermaye grupları da vardı. Hatta parti İstanbul merkezli büyük sermayenin çıkarlarıyla çatışma içinde olan ve güçlenmeye başlayan sermaye gruplarının siyasal temsilciliğini yapıyordu. Küçük ve orta girişimciler, finans kesimleri, ticaret ve imalat sektörü içindeki sermayenin dünya pazarıyla ilişkilenecek isteyen kesimleri, küçük ölçekli sanayiciler de partinin oluşumunda ve yükselişinde önemli rol oynamıştı. Haldun Gülağ, **Kimlikler Siyaseti, Türkiye’de Siyasal İslam’ın Temelleri** (İstanbul, Metis Yayınları, 2003), 50. Serdar Şen, **Refah Partisi’nin Teori ve Pratiği, Refah Partisi, Adil Düzen ve Kapitalizm** (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995), 29.

²⁸ Hakan Yavuz, **Modernleşen Müslümanlar, Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti**, çev. Ahmet Yıldız (İstanbul: Kitapyayınevi, 2005), 289-293.

1990 öncesinde Kâğıthane’de Milli Görüş Hareketi’ni, Erbakan’ı, destekleyen hatırı sayılır bir kesim vardı. MSP kapatılıp 1983 yılında RP kurulduğunda yerellerdeki taban potansiyeli tamamen kaybolmamıştı. RP ve organik bağı olan MGV gibi örgütlülükler kısmi de olsa taban bulmuş,1990’lar boyunca da kitleselliklerini arttırmayı başarmıştı. RP çevreleri Kâğıthane bağımsız belde statüsüne kavuşana kadar Şişli merkez ilçe teşkilatına bağlı olarak çalıştılar.²⁹ Kâğıthane bir varoş olarak görülüyordu ve genel olarak solun kalesi olarak biliniyordu. Parti kadroları yaşadıkları mahallelerde ve kontrollü biçimde hareket ediyorlardı. 1987 yılında Kâğıthane Şişli’den ayrılan birkaç mahalleyle ayrı bir ilçe olunca RP de burada kadrolaşmaya gitti. Şişli teşkilatında yeni sayılabilecek MHP kökenli Kâmil Gürbüz* ilçe kurucu başkanı olarak Kâğıthane’ye atandı. Gürbüz bölgede ilçe teşkilatının kurulmasını sağlayacak kişileri bulmaya çalışmış, politik simalarla iletişime geçmişti. Kendisi de tekstil atölyesi sahibi olan bölgedeki nüfuzlu kişilerle tanışıklığı olan Gürbüz esnaf, tüccar, küçük imalathane sahiplerini kurucu ekibe dâhil etmişti. Partinin çekirdek kadrosu içinde, 2004’ten beri belediye başkanlığı yapan Şahin Aksoy’la birlikte AKP’yi kuracak kadrolar da vardı. Birkaç yıl içinde mahallelerde hatırı sayılır bir taban oluşturmuşlardı. 1989 seçimlerine hazırlık yapmışlar, örgütlenme faaliyetlerine ağırlık vermişlerdi. Parti; yerel kadrolarının, sözcülerinin ön yargıları kırarak niteliklere sahip olmasına özen göstermişti. Özellikle üniversite mezunu, hitap yeteneği olan, çevresi tarafından sevilen kişilerin partiyi temsil etmesine özen gösteriliyordu.³⁰ Partililer kendilerini sakallı, cüppeli şeriatı arzulayan

²⁹ Şişli Teşkilatında Ekrem Erdem (AKP genel teşkilatlanma başkanı oldu), Mukkader Başeğmez (Bakırköy ilçe başkanı oldu), Yusuf Tülün (Sarıyer Belediye Başkanı oldu) Muzaffer Tekbıyık (Gaziosmanpaşa Belediye Başkanı oldu) vardı.

* Kâmil Gürbüz; 1947 Gaziantep Kilis doğumlu. Eğitim hayatı farklı illerde geçiyor ve üniversiteyi Konya’da tamamlıyor. 1970 döneminde Ülkücü Ocakları’nda aktif olarak yer alıyor. Darbe olunca abisiyle birlikte İstanbul’a geliyor. 1. Levent’e taşınıyorlar ve pazarlamacılık yapıyorlar. Daha sonra Sanayi’nin yanına bulunan Çeliktepe’de bir tekstil atölyesi açıyorlar ve zamanla atölyeyi büyütüyorlar. 1984-85 yılları Gürbüz’ün RP ile temasa geçtiği yıllar oluyor. Şişli Teşkilatı’ndan tanıdığı esnaf arkadaşları sayesinde partiye ilişkilerini geliştiriyor. Kâğıthane Şişli’den ayrılınca, kurucu ilçe başkanı olarak atanıyor.

³⁰ Sanayi İmam Hatip Mezunları Derneği’nin başkan yardımcısı ilahiyatçı Davut Gökkuş o dönemin tanıklarındandı. FP kapandıktan sonra SP’ye geçmişti. En son ticaretle uğraşıyordu. O dönem öğretmenlik yapan Davut Gökkuş RP’ye dair oluşturulmuş ön yargıları -herkesin çarşafa sokulması, zorla camiye gönderilmesi, RP’lilerin cahil, sakallı, cübbeli, çirkin suratlı, kafada takke ayakta takunya çirkin suratlı Müslüman imgesi gibi- yıkmaya çalıştıklarını anlatmıştı. Örneğin Kâğıthane’de RP ve AKP’yi kuracak kadrolar üzerinde etkisi olan Mukkader Başeğmez bu imajı yıkan yereldeki önemli siyasetçilerden biriydi. Edebiyat fakültesi mezunu, ağzı laf yapan yakışıklı, megafonik sesli, “düzgün” konuşan biri olarak tanınıyordu. Kâğıthane Belediye Başkanı Şahin Aksoy, Başeğmez’in kendisini partiye katılmaya ikna ettiğini söylemişti.

“ucubeler” olarak değil, ekonomik adaletsizliğe karşı olan demokrasiyi savunan problemlere gerçek çözümler üretebilme iddiasında ne yaptığını, nasıl konuştuğunu bilen kişiler olarak görüyorlardı. Partinin yereldeki öncülüğünü öğretmenler, mühendisler, mali müşavirler tüccarlar, esnaflar, sanayiciler yapıyordu.

1991 yılının sonunda ara seçimler yapıldı. RP adayı Gürbüz, ANAP ve SHP’yi geride bıraktı ki asıl siyasi rekabetin bu iki grup arasında olduğu varsayılıyordu. Kâğıthane’de, üç yıllık bir çalışmanın ardından Kâmil Gürbüz’ün belediye başkanlığına seçilmesi RP için de şaşırtıcı olmuştu. RP’de görev almış aktörlere göre imkânsızlıkların hat safhada olduğu, hizmetin gelmediği bölgede, ortaya koydukları politikaların insanlara cazip gelmesi nedeniyle kazanmışlardı.³¹ Gürbüz SHP ve ANAP kadrolarının ağırlıkta olduğu bir belediyede başkanlığını sürdürmeye çalışırken parti kadroları yerelerde ve belediyede örgütlenmeye devam etti. Ev sohbetleri, sokak sokak yapılan çalışmalar, kahvehane ziyaretleri, video-kaset konuşmalarının dinletildiği tartışma günleri, seçim odaklı ziyaretler, üyelik çalışmaları, diğer siyasi partilerin katıldığı forum programları, demokrasi panelleri... 1994 seçimlerinde RP, Kâğıthane’de sadece başkanlık düzeyinde değil geniş bir taban desteğiyle genel bir seçim zaferi ilan etmişti. RP’nin diğer partilere karşı alternatif bir örgütlenme yarattığı açıktı. RP kapatılana kadar, yereldeki yükselişine devam etti. Bu süreç aynı zamanda ilçe başkanı Şahin Aksoy ve ekibi ile belediye başkanı Kâmil Gürbüz arasındaki keskin mücadele hatta tasfiye girişimleriyle geçti.³² Kadrolar arasındaki mücadele RP’nin kapatılıp ve FP’nin kurulması sürecinde de devam etti ve 28 Şubat sürecinde, Kâğıthane’deki asıl kavganın “beşli çeteye”* değil parti içindeki kadrolar arasında yaşandığı söylenebilirdi.³³

³¹ Gürbüz o dönem yürüttüğü çalışmaları şöyle aktarır: “Diğer partilerle taban tabana farklıydık. Onlar statükoyu sürdüren halka hiç bir şey vermeyen devletçi bir yapıya sahip, ekonomik olarak da bir şey verme ihtimali olmayan partiler. Milli Görüş de güzel şeyler söylüyordu, haktır, özgürlüktür, paylaşımdır. Bu sıcaklıktır. Özgürlük derken inanç özgürlüğü değil sadece. Herkes farklı anlıyordu aslında din özgürlüğü, başörtü, İmam Hatip, Ayasofya’nın açılması... Özgürlükten herkesin anladığı farklıydı. İnsan kardeşliği üzerinde duruyordum ben. Bu mesajlar da taban buldu Kâğıthane’de.”

³² “Haydar Çelebi’nin İsmi Neden Yok” başlığında bu konu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

* Beşli inisiyatiften kasıt da TOBB, TİSK, TESK, DİSK, Türk-İş’ti. Aslında genel olarak partililer TUSİAD, MGK, medya, sendikalar ve yargıyı eleştiren ifadelerde bulunmuştu.

³³ Kavga sadece siyasal alanda rekabet ilişkileri içinde değil, gayri resmi alanda siyasal olmayan biçimlerde de yürütülüyordu. Gürbüz hakkında mahallelerde sekreteriyle ilişkisinin olduğuna dair söylentiler dolaşmış, yolsuzluklarla ilgili medyaya yansıyan haberler çıkmıştı.

2.2.2. Yerel Kadroların Ayrışması: FP Dönemi'nde "Bağımsız Hareketi"

1999 yerel seçimleri Kâğıthane'deki parti kadroları arasında tam bir kırılma yarattı. İlçe Başkanı Şahin Aksoy bağımsız aday olarak FP adayı Kâmil Gürbüz karşısında yer aldı. Bu süreci Aksoy'un kişisel hırs ve iktidar hevesine bağlayan partililer yanılmışlardı. RP döneminde birlikte çalışan daha sonra SP ve Has Parti'ye katılan eski yol arkadaşları, mücadelenin kişisel olmadığını hareket içindeki bütünsel bir organizasyonun, kopuşun parçası olduğunu düşünüyorlardı. Onlara göre Şahin Aksoy'un ekibiyle birlikte FP'den ayrılması MGH içinde yerel düzeydeki ilk kopuştu. Seçimlere bağımsız aday olarak girilmesi de kurulacak yeni partinin kendini sınadığı bir provaydı.³⁴ Şahin Aksoy* da FP'de yaşadıkları bölünmenin, kendi şahsi hareketi değil genel merkez düzeyinde yaşanan anlaşmazlıkların yerellere yansıması olarak gerçekleştiğini ifade etmişti. Aksoy FP'nin kurulması ve yaşadıkları ayrışmanın sebeplerini şöyle aktarmıştı:

"RP için kapatılma tehlikesi her zaman vardı, biz de hazırlıklıydık. Hemen FP kuruldu. Ancak parti genel başkanının yasaklanmasıyla problem oldu. Partinin genel merkez çalışması aksadı. Olumsuz etki yaptı. Ama teşkilatlar olarak yeni parti kuruldu, eski ve yeni arkadaşlar görevine devam etti. FP'de hep birlikte çalıştık. Bana göre genel başkanın yasaklanmasıyla onun heyeti de zor duruma düşüyordu. Erbakan'la karşılıklı anlaşma ve diyalog kurulamadı.

³⁴ Milli Görüş Hareketi içindeki kırılma yaygın olarak yenilikçi-gelenekçi ayrımıyla anlatılmaktadır. Ali Bulaç 2000'lere yaklaşırken Türkiye siyasal ve toplumsal dinamiklerinin değiştiğini, FP'nin miladını doldurduğunun ve iktidara hazır olmadığını yeni dönemde başka siyasal özneler ihtiyacı olduğunu ve MGH içindeki yenilikçi kanadın bunu temsil etme potansiyeli olduğunu anlatır ve hareket içindeki sektör duruşa sahip yaşlı kuşağın elitizminin sorgulanmasını olumlu bulur. Ali Bulaç, **Göçün ve Kentin Siyaseti: MNP'den SP'ye Milli Görüş Partileri** (İstanbul: Çıra Yayınları, 2009), 543-569. Bununla birlikte ne AKP'li ne SP'li ne de Has Partili aktörler Kâğıthane'de yaşanan ayrımın gelenekçi-yenilikçi gibi ifadelerle anlamlandırılmayacağını söylemişti. Hatta AKP'yi kuracak kadronun daha gelenekçi olduğunu söyleyenler olmuştu. Hukuk toplulukları projesi, Medine Vesikası, kadınların siyasete dâhil olması, özgürleşerek birlikte yaşayalım projesi, seçtiklerini denetle projesi gibi "yenilikçi" öneriler Gürbüz'ün de dâhil olduğu, Bahri Zenginlerin öncülüğündeki ekip tarafından önerilmişti. Yerelde ifade bulan ayrım Gürbüz karşıtlığı üzerinden ve partinin ilkelerine yeterince riayet edilmediği parti disiplinine uyulmadığı gerekçeleriyle yaşanıyordu.

*Şahin Aksoy 1958 doğumlu ve Erzincanlı. Aksoy'un ailesi köyde rençperlik yaparken, 1960 yılında Kâğıthane'ye göç ediyor; babası İstanbul'da pazarcılık, seyyar satıcılık, esnafılık gibi farklı işlerde çalışıyor. Okul boşluklarında terzi, berber çıraklığı yaparak ya da fabrikalarda çalışarak babasına yardım eden Aksoy, mahallede öğrenim hayatına devam edebilen şanslı azınlık içerisinde yer alıyor. Beyoğlu Ticaret Lisesi'nden sonra Marmara İktisadi Bilimler'e geçiyor ve mali müşavir oluyor. 26 yıl mali müşavirlik yaptıktan sonra 2004 yerel seçimlerinde belediye başkanı oluyor. 2014 yerel seçimlerini de kazanarak görevini hâlâ sürdürüyor. Aksoy'un ailesi daha önce MSP'yi desteklemiş abisi partinin ilçedeki kurucuları arasında yer almıştı. Kendisi 1980'lerde cami cemaatine sempati duymuş, RP kurulduğunda buraya katılmıştı. O zamanlar Şişli'ye bağlı olan kendi mahallesinde çalışmalara katılmıştı. Sonra Gürbüz ile birlikte Kâğıthane ilçe kurucu yönetim kurulu üyeleri arasında yer almıştı. Aksoy 1988-1991 arasında ilçe başkan yardımcılığı, 1991-1994 arası ilçe başkanlığı, sonra il yönetim kurulu üyeliği yapmıştı. 1999'a kadar il genel meclisi grup başkanvekilliği yapmıştı aynı zamanda. Aksoy'un ilçe başkan yardımcılığı yaptığı sırada, il başkanı Tayyip Erdoğan'dı. Partililer Aksoy'un, Gürbüz'e karşı muhalefetine il yönetiminden destek aldığına inanıyordu.

Bu olumsuzluk yerel yönetimlere de yansdı. Biz, parti yerel yönetiminde yanlışlıklar olduğunu düşündük. Değişiklik olması gerektiğini söyledik. Ben o zaman yönetim kurulu üyesi ve il genel meclisi grup başkanıyım. Benim değil FP teşkilatının büyük bir kısmının fikriydi, işte mahalle başkanları, meclis üyeleri... Özellikle mahalle başkanlarının büyük kısmı... Yönetim anlayışı genel prensiplerimize uymuyordu. Şahsımın hareketi değil teşkilatın hareketi olarak [1999 yılında] bağımsız aday olduk.”³⁵

1999 yerel seçimlerinden sonra yapılan kongrede iki genel başkan adayı oldu ki Milli Görüş Hareketi’nde ilk kez görülüyordu. Recai Kutan karşısına Abdullah Gül çıkmıştı.³⁶ Aksoy ekibi Kâğıthane’de Gül için çalışma yürütmüştü. Aksoy ilçedeki mevcut teşkilatın kendi ilkelerine, yönetim anlayışına uymadığını, bundan sapmalar olduğunu düşündükleri için FP’de ayrı bir klik içinde yer aldıklarını vurgulamıştı. Parti içinde oluşturdukları bir grup vardı. İki adaylı genel merkez kongresinden önce, ilçe teşkilatlarına, mahallelere varana kadar parti zaten bölünmüştü. Yerel seçimlerdeki ayrışma, münferit bir bağımsız adayın çıkışından çok hareketin genelinde yaşanan bu bölünmeyi gösteriyordu.

“1999 yılında da Kâğıthane’den bağımsız belediye başkan adayı oldum. O benim için de Kâğıthane için de önemli. Türkiye için de bir dönüm noktası gibiydi. 1999 seçimlerinde biz Fazilet Partili olarak partimizin iyi idare edilmediği ya da iyi yolda olmadığı düşüncesi bizde oluşmuştu. O sırada ben il yönetim kurulu üyesiydim. Aynı zamanda da Fazilet Partisi il genel meclisi grup başkanıyım. 76 kişilik grubumuz vardı. Ama yönetimin iyi gitmediği düşüncesi vardı. Kâğıthane’deki yerel yönetimin de iyi gitmediği düşüncesi vardı. Genel merkezde de işlerin iyi gitmediği düşüncesi vardı. O düşünce ile buradaki alt yapının da o şekilde olmasıyla, Kâğıthane’de Fazilet Partisi’nin ilçe örgütünden birçok arkadaşın da isteği ve çalışmasıyla, onların da önyak olmasıyla bizi de işin içine çekmesiyle 1999 bağımsız belediye başkanı olduk.”

Kâğıthane’de Gürbüz’e karşı Aksoy’u destekleyenler yereldeki ayrımın partinin üst düzeylerinde vuku bulduğunun farkındaydılar. İl yönetiminde yer alan Aksoy’un irtibata geçtiği, görüş aldığı, kendiliğinden hareket etmediği kesindi.

“RP geleneğinde üsttün haberi olmadan astın bir şey yapması çok zor parti geleneğinde. Diğer partilerde yaşanan hizipçilik filan burada göremezsin çok zor. İtaat var, kafasına göre hareket etmiyor. Biz burada bir şey yapacaksak yaptığımız her şeyden buna ilçe başkanına haber vermeliyim, yoksa teşkilat başkanına iyi kötü haber vermek zorundayız. Kafamıza göre hareket edemeyiz.”³⁷

Aksoy’un il düzeyinde iletişim halinde olduğu isimlerden birinin Erdoğan olduğu biliniyordu. Erdoğan’ın özellikle, İstanbul parti teşkilatlarında, il yönetimi üzerinde

³⁵ Şahin Aksoy (Kâğıthane Belediye Başkanı) ile yapılan mülakat Kasım 2012, Kâğıthane Belediyesi. Çalışma boyunca referans verdiğim kişilerin gerçek adlarını değil hayali adlandırmaları kullanmaktayım.

³⁶ FP, 1999 yerel seçimlerinde beklenen başarıyı gösteremedi. 14 Mayıs 2000 kongresinde iki genel başkan adayı çıktı. Kişi eksenli ve esas olarak üslup farklılığı olarak başlayan ayrışma öze de sirayet etmişti. Pürüzler 2001 yılında Anayasa Mahkemesi’nin FP’yi kapatmasıyla giderildi. Gelenekçiler diye nitelenen grup Kutan başkanlığında FP’yi kurarken, Yenilikçiler de Erdoğan başkanlığında AKP’yi kurdular. Çakır, **age**, 574.

³⁷ Fikri Bekir (İlçe Başkan Yardımcısı) ile yapılan mülakat, 21 Mart 2013, Kâğıthane.

ağırlığı vardı. 1999 yerel seçimlerinde Gürbüz'ün üçüncü kez başkanlığa oturması Aksoy ekibi için biraz daha zamana ihtiyaç olduğunu gösteriyordu. Aksoy ve ekibi partiden ihraç edilmiş, Kâğıthane'de ilçe ve mahallelerdeki görevlerine son verilmişti. Erdoğan'ın bir hazırlık içinde olduğunu ve yeni bir parti girişiminde bulunacağı yönünde duyumları vardı. Aksoy Kâğıthane'de %7'ye yakın bir oy oranı yakalamıştı. Bu onlar için başarı sayılırdı. Aksoy iki ayrı parti düşüncesinin yaşanmasında Kâğıthane'de yaşanan bağımsız aday sürecinin olumlu katkısı olduğunu ileri sürmüştü. Ortaya somut bir veri çıkmıştı. Bu potansiyeli korumaya çalışmış kadrolarını hazırda bekletmişlerdi. Yereldeki örgütlülüklerini bozmadan AKP'nin kuruluşuna kadar birkaç yıl beklemişlerdi.

2.2.3. İktidar Kavgasının Galipleri ve AKP'nin Kuruluşu

FP kapanıp hareket SP ve AKP olarak bölündüğünde Aksoy ekibi AKP'nin kurucu kadroları arasında yer aldı. Partinin kurulduğu dönemlerde ilçedeki bu gruplar hazırды. Aksoy il yönetim kurulu üyesi olarak göreve başladı. Partiye FP'den, ANAP'tan, sosyal demokrat partilerden gelenler olmuştu. Aksoy'a göre FP yıpranmış diğer partiler de halkın gözünde inanırlıklarını yitirmişti. Parti lideri Erdoğan'ın belediye başkanlığı döneminde çizdiği imajıyla olumlu dönüşler almışlardı. Aksoy günün koşullarını iyi okumak, çağı ve en iyi konumu yakalamak, insanların ihtiyaçlarını karşılamak gerektiğini ve AKP ile de bunları yaptıklarını düşünüyordu.

Kâğıthane'de yaşanan iktidar mücadelesinin Aksoy ekibi lehine sonlanması, yani yeni bir parti girişimi olarak AKP'nin kuruluşu ve iktidara gelmesi; MGH içindeki ayrışmada planlı, iradi bir girişimin sonucu olarak okunamazdı tek başına. Süreç bir dizi ekonomik, siyasal, tarihsel, konjonktürel koşulun ve krizin Türkiye özgüllüğü içindeki seyri ve değişimiyle ilgiliydi. Bunlara göre; 2001 krizinin gerektirdiği politikalar³⁸, 1990'lar boyunca süren koalisyon hükümetleri döneminin

³⁸ Faruk Ataay, Ceren Kalfa, "Neoliberalizmin Krizi ve AKP'nin Yükselişi", **Kürselleşme, Kriz ve Türkiye'de Neoliberal Dönüşüm**, der. Nergis Mütevellioğlu, Sinan Sönmez (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009): 303-332. Buna göre AKP neoliberalizmin ekonomik ve siyasi açıdan krize girmesi koşulunda kurulmuştu. AKP büyük sermayenin desteğini alırken, değişim taleplerinde bulunmuş, neoliberal programları uygulamada "ayak dirememiş", rejimin simgeleri, dış politika, ekonomik programı anlamında büyük sermayenin desteğini almıştır.

başarısızlıkları ve hegemonya krizinin derinleşmesi³⁹, 28 Şubat süreci sonrasında İslamcı hareketler ve MGH içinde ayrımların derinleşmesi ve su yüzüne çıkması⁴⁰, İslami-muhafazakâr sermayenin sistemle sorun yaşamak istememesi ve kendisine yeni bir temsilci arayışı⁴¹, 1980’lerde başlayan ve 1990’larda kesintiye uğrayan

³⁹ Partinin kuruluş sürecini ve iktidar dönemini hegemonya projesi ve krizi bağlamında ele alan yaklaşımlara örnek için bkz. İsmet Akça, “1980’lerden bugüne Türkiye’de Siyaset ve Hegemonya: Bir Çerçeve Denemesi”, **İktisat Dergisi**, s.515-516 (2011), 25-36. İsmet Akça, AKP, Hegemonya Projesi ve Kriz Dinamikleri, **Başlangıç**, s.1 (2014): 11-29. Burada; 1990’lar boyunca yaşanan ve çözülemeyen siyasal temsili krizi, askeri vesayet ve teknokrasinin artması, devlet ve burjuvazi fraksiyonlarının kendi iç çelişkilerini çözememiş olması, neoliberal birikim süreçlerinin uygulanması, rıza devşirecek yeni bir yönetim mekânizmasına olan ihtiyaç, Kürt sorunun çözülememiş olması, AKP dönemindeki alt dönemler içinde çeşitli krizlerin yaşanması, en son 2011’den beri yaşanan hegemonya ve devlet krizi etrafında oluşan partinin hegemonya sağlamaya çalışan bir formasyon olduğu ve partinin krizi çözemedikçe otoriter yönetim biçimlerine yöneldiği konular öne çıkarılmaktadır. Cihan Tuğal’ın çalışması da Gramsci’nin hegemonya kuramıyla AKP’nin radikal İslami kesimler üzerinde yarattığı dönüşümü neoliberalizmle ilişkilendirerek anlatır. Cihan Tuğal, **Pasif Devrim, İslami Muhalefetin Düzenle Buluşması** (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2010). 1980 sonrasındaki rejim ve devlet biçiminin değişimiyle ilgili arayışları, hegemonya perspektifinden ele alan bir başka örnek Galip L. Yalman, “Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de Devlet ve Burjuvazi, Rölativist Bir Paradigma mı Hegemonya Stratejisi mi?”, **Praksis**, s. 5 (2002): 7-23.

⁴⁰ AKP’yi, yeni bir stratejik yöneliş ve ihtiyaçlara karşılık verme çabası olarak yorumlayan örnekler için Burhanettin Duran, “AKP ve Dönüşümün Aracı olarak Politika”, **AK Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri**, Ed. Hakan Yavuz (İstanbul: KitapYayınevi, 2010), 345. Bekir Berat Özipek, “28 Şubat ve İslamcılar”, **İslamcılık**, c. 4 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000): Ali Bulaç, **Göçün ve Kentin İktidarı, Milli Görüş’ten Muhafazakâr Demokrasi’ye AK Parti** (İstanbul: Çıra Yayınları, 2010). Menderes Çınar, **Siyasal Bir Sorun Olarak İslam** (Ankara: Dipnot Yayınları, 2005). Bulaç ve Çınar partiye eleştirel yaklaşmakla birlikte partinin kurulduğu dönemlerde de ihtiyatlı yaklaştıkları ve toplumsal mühendisliğe karşı demokrasi anlayışından vazgeçilmemesi gerektiğinin altını çizmektedirler. Partinin kurucuları arasında yer alan Yalçın Akdoğan ise muhafazakâr demokrasi kimliği üzerinden partinin toplumu organik bir bütün olarak gördüğü, tedrici değişimi savunduğu, iktidarın temel dayanağının millet iradesi olduğu, sosyal-mühendislik anlayışına karşı olduğu bu anlamda siyasal İslam ve Milli Görüş’ten ayrıştığından bahsetmektedir. Akdoğan’a göre AKP Türkiye reel politığına uygun, içi boşalan, güven ve heyecan vermeyen, temsil niteliği zayıflayan bir sağcı parti olmakla; gerilim ve yanlışlıklarla yoğrulan, siyasal sistem içinde tutunamayan siyasal İslamcı bir parti olmak arasındaki kırılğan çizgide hem dini değerleri önemseyen hem de sağ siyaset ve merkezi yeni anlayışla çalışan bir parti olmaya çalışmaktadır. Yalçın Akdoğan, **AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi** (İstanbul: Alfa Yayınları, 2004), 110.

⁴¹ İslami-muhafazakâr sermayenin giderek büyümesi ve tekel haline gelmesi, MGH’den AKP’ye burjuva fraksiyonu karakter değiştirmesi ve küresel sisteme tam entegrasyon süreciyle ilgili olarak bkz. Sungur Savran, İslamcılık, “AKP, Burjuvazinin İç Savaşı”, Neoliberalizm, **İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP**, haz. Neşecan Balkan, Erol Balkan, Ahmet Öncü (İstanbul: Yordam Kitap, 2013): 53-141. Hakan M. Yavuz da İslami Hareketin dönüşmesini, AKP’nin kuruluşunu yeni iş adamı sınıfına bağlamaktadır. M. Hakan Yavuz, “Türkiye’de İslami Hareketin Dönüşümü’nde Yeni Burjuvazinin Rolü”, **AK Parti, Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri**, ed. Hakan Yavuz (İstanbul, Kitap Yayınevi, 2010), 7-18. Yavuz’a göre İslami partilerdeki tarihsel dönüşüm, yeni ekonomik fırsat alanlarının ortaya çıkış ve bir dizi siyasi ekonomik ve kültürel yeni aktörün evrimiyle ilgilidir. Dönüşümün kökenleri neoliberal ekonomik tarihte yatmakta ve demokratikleşme hareketi AB sürecinde pekişmektedir. Fırsat alanları özellikle piyasadaki fırsat alanları kilit roledir. Piyasanın genişlemesi, yeni orta sınıfların çıkışı İslami aktörler ve kimlikleri üzerinde etkili olmuştur. M. Hakan Yavuz, “AKP’nin Siyasi ve Ekonomik Kökenleri: Fırsat Alanları ve 28 Şubat 1997 Tepkisi”, **Erbakan’dan Erdoğan’a Laiklik, Demokrasi, Kürt Sorunu ve İslam**, çev. Leman Adalı, (İstanbul: Kitapyayınevi, 2011), 64-70. Yavuz devlet-sivil toplum karşılaşması üzerinden liberal bir yorum üzerinden hareket eder. Nilüfer Göle de bu yaklaşım içinden yazarak, AKP’nin iktidara giden sürecini; dışlanmış ve fakat “modernize” olmak isteyen kesimleri temsil eden RP’nin yükselişine

neoliberal sisteme uyum politikalarının yerine getirilmesi dolayısıyla devletin yeniden yapılandırma süreci konusundaki küresel ve içerideki talepler⁴², ABD'nin Ortadoğu'daki politikalarına cepheden karşı gelmeyecek ılımlı politikalar izleyen bir girişimi desteklemesi⁴³ AKP'nin kuruluşu ve iktidara gelişinin önemli dinamikleriydi.

AKP'nin Kâğıthane'de kuruluşu önceden başlatılan hazırlıklarla gerçekleşmişti. 2001 yılında kurulacak yeni parti için Kâğıthane'de ve mahallelerde çalışmalar yapan kadrolar vardı.⁴⁴ FP döneminde partiden ihraç edilenler ki mahalle başkanları ve yönetim üyeleri de buna dâhildi, bir araya gelmeye ve örgütlülüklerini sürdürmeye çalışmıştı. Aksoy, Kâğıthane'deki kadroların liderliğini yapıyordu ve Erdoğan ile temas halinde olduğu biliniyordu.

“Bağımsız olayı bittikten sonra ben mahallemde çalışmalarına yine devam ettim, seçimlerden sonra da. Arkadaşlarımızı bir arada tutma adına yine biz her hafta bir arkadaşımızın evinde bir araya geliyorduk. Hatta Şahin Bey de katılıyordu... Zaman zaman kopmalar oldu, o süreçte arkadaşları serbest bırakmak zorunda kaldık. Dileyen arkadaş SP dileyen AK Parti'de siyaset yapın dedik. Elli kişilik bir ekip olarak çalışmalara devam ediyorduk... Tayyip Bey cezaevine girdiğinde bu elli kişilik ekip birlikte hareket etmeye başladı... Bir araya gelip, illa siyaset olması gerekmiyor bir araya gelip birbirimizden bağımızı koparmamız adına böyle bir oluşum olması gerektiğini düşündük. İsmimiz yoktu...

götürür. Göle RP'nin 1994 seçimleri galibiyetiyle resmi Türkiye'nin öteki Türkiye ile tanıştığını söyler. Göle'ye göre, hegemonik olan çoğunluk değildir, aynı zamanda sayısal olarak çoğunluğun yaşam biçimi de meşru olan olmayabilir. Laiklik bir yönetim biçimi olmaktan çok, yaşam biçimiyle şekillenmiş statü gruplarının iktidar alanlarını tanımlamaktadır. RP de bu dengeleri değiştirmiştir. Ör. Nilüfer Göle, “İslami Dokunulmazlar, Laikler ve Radikal Demokratlar”, **Türkiye Günlüğü**, s.27 (1994): 14-16. Göle siyasal İslam'ın yükselişini ve partinin kuruluşunu merkez-çevre paradigması içinden ele alır ve kültürel kimlikleri öne çıkarır. Bu paradigma içinden İslami hareketlerin yükselişini liberal-demokrat bir çıkış olarak değerlendiren, ekonomik alanda tekelleri siyasal alanda oligarşik yapıya karşı İslami hayat tarzını benimseyen sivil toplum güçlerinin demokratik olarak harekete geçtiğini, beyaz kentli seçkin azınlığa karşı mağdur Müslüman kırsal çoğunluğun hareketi olduğunu ileri süren ilgili başka örnekler için Ali Bayramoğlu, **Türkiye'de İslami Hareket: Sosyolojik Bir Bakış** (1994-2000) (İstanbul: Patika Yayınları, 2001), 19-41. Ali Bulaç, **Milli Görüş Partileri**, 52-58, 539-542.

⁴² AKP'nin yükselişi neoliberal politikaların küresel ölçekte ortaya çıkma ve uygulanma koşullarıyla ilişkilendirilmektedir. Neoliberal dönüşüm sürecinde devletin rolü değişmiş, yeniden yapılanma sürecine girmiş daha otoriter bir yapıya geçmiştir. AKP de Türkiye'de baskıcı ve otoriter devlet yapısını İslamcı muhafazakâr bir model üzerinden yeniden üretmeye aday bir iktidar pratiğine sahiptir. Pınar Bedirhanoğlu, “Türkiye'de Neoliberal Otoriter Devletin AKP'li Yüzü”, **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**, der. İlhan Uzgel, Bülent Duru, 2.b. (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010):40-65.

⁴³ AKP'nin yükselişinin iç süreçlerine olduğu kadar dış bağlantılarına da dikkat çeken çalışmalar vardır. İlhan Uzgel, “AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü”, **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**, der. İlhan Uzgel, Bülent Duru, 2.b. (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010):11-39. Buna göre AKP ABD'nin Orta Doğu'daki politikalarına uygun “ılımlılaştırılmış”, küresel sisteme entegre olmaya hazır bir çizgide durmuştu.

⁴⁴ Kişiler arasında Tayyip Erdoğan'ın büyükşehir belediye meclis üyelerinden tanıdığı güvendiği isimler vardı. Ekrem Erdem'in çalışma arkadaşları, RP döneminde yerelde önde gelen siyasal figürler ki AKP döneminde belediye meclis üyeliği, ilçe başkan yardımcılığı yapanlar vardı.

SP ve AK Parti kuruluna kadar aktif görevimiz olmadı.”⁴⁵

Mahallede RP döneminde meclis üyeliği yapanlar, imar müdürlüğünde çalışanlar da örgütlenmeye katılmıştı. Partinin mahalle delegeliği için yer tutulmadan önce çevre ilişkiler kullanılmış “arka sokak” dükkânlarda buluşmalar gerçekleşmişti. Çalışmalar, açıktan yapılmıyordu. Sanayi Mahalle Başkanı Cengiz Çınar o dönem fazla göz önünde olmadan bir araya geldiklerini anlatmıştı:

“Yılmaz Abi kendi dükkânının altında çalışma yeri vardı. Parti yeni kurulacağı için biz çalışma yaptık, kendimizi pek fazla göstermedik. Onun iş yerinde loş ışıklar böyle, ışıkları da fazla yakmazdık çalışmamızı yaptık ondan sonra bir yer tutuldu.”⁴⁶

Atıl kalınmış ve geride kalınmış birkaç yıldan sonra, AKP’nin kurulması resmi olarak gündeme gelince Kâğıthane’deki kadrolar için sessizlik dönemi bitmişti. Kâğıthane’deki ve mahalledeki ekipler, parti kurucular kurulu toplantısının yapıldığı Ankara’ya gitmiş ve parti içinde yer alacağını bildirmişti.

“Bunlar bir elli kırk kişilik bir heyet, başbakan partiyi kurduğunda heyet genel merkeze gitmiş, Tayyip Bey’le bir ön görüşme yapmışlar, göreve hazır olduklarını görev beklediklerini bildirmişler.”⁴⁷

Partinin kuruluşundan kısa bir süre sonra mahalle bürosu da açılmıştı. Mahalle teşkilatını oluşturanların büyük kısmı RP’liydi. ANAP’tan gelenler de vardı. Kadrolar arasında Gümüşhane, Bayburt, Trabzonlular vardı. Kurucular arasında yerelde ekonomik anlamda güçlü olan, siyasi tanınırlığı olan kişiler yer almıştı. Ayrıca partiyi destekleyen maddi olarak katkıda bulunan nüfuzlu gruplar da vardı. Kısaca parti yerelde bir ön hazırlık ve teşkilatlanmayla, RP içindeki bir kısım kadrolar tarafından farklı çapta sermaye gruplarının desteği alınarak kurulmuştu.

Parti 2002 genel seçimlerinde iktidara gelmesine rağmen, Kâğıthane’deki kadrolar için zaferlerinin taçlandığı dönem 2004 yerel seçimleri olacaktı. Aksoy ve ekibi Gürbüz’ü ve kadrosunu tasfiye ederek, belediye ve parti teşkilatının iktidarını ele geçirecek ve siyasal alanda öncülüğü ele geçirecekti. Uzunca bir dönem sürdürülen iktidar kavgası nihayete erdirilmişti. Aynı hareket içindeki kadrolar arasındaki çatışmalar AKP’yi kuran kadrolara atfedilen “yenilikçi” düşünce ve duruşlardan kaynaklanmıyordu. Genel merkez düzeyinde tartışılan partinin programı, kimliği, sistemle ilişkisi, ilkeleri gibi büyük konulara dair tartışmalar yerel düzeyde

⁴⁵ Fikri Bekir (İlçe Başkan Yardımcısı) ile yapılan mülakat, 21 Mart 2013, Kâğıthane.

⁴⁶ Cengiz Çınar (AKP Sanayi Mahalle Başkanı) ile yapılan mülakat, 24 Ocak 2013, Sanayi Mahallesi.

⁴⁷ Cengiz Çınar (AKP Sanayi Mahalle Başkanı) ile yapılan mülakat, 24 Ocak 2013, Sanayi Mahallesi.

yaşanmıyordu. Aralarında belediyenin yönetilmesine dair yaklaşım farkı olan kadrolar arasında asıl çatışma yerel siyasal alanda iktidarı kimin elde edeceği, kaynakları kimin yöneteceğiyle ilgiliydi. Nitekim AKP'yi kuracak olan kadrolar Gürbüz'ün parti ilke ve normlarını belediyeye taşımadığı konusunda ona sert eleştirilerde bulunmuştu.⁴⁸ Kâğıthane'de AKP'nin kuruluşu, yerel siyasal alanda sürdürülen mücadele ve iktidar kavgasının sonucunda gerçekleşmişti- Erdoğan gibi parti üst düzeyinde bulunan figürlerin de bilgisi ve hatta desteğiyle sürdürülerek. Ve yerel siyasi alandaki iktidarı AKP'yi kuracak kadrolar almıştı.⁴⁹

2.2.4. Yol Ayrımından Sonra: “AKP Bir Projedir”

SP ve Has Partililer, AKP'nin kurulması ve Kâğıthane'deki kadro değişimini, yerele özgü bir iktidar mücadelesinin yukarıdan desteklenmesiyle açıklıyordu. Yukarıdan desteği verenler MGH içindeki görüş farklılığına sahip olanlardı. Eski yol arkadaşlarının değişimi ve AKP'nin kurulma süreci onlar için devletle barışma, piyasa sistemine katılma, iktidardan nemalanma, burjuvalaşma gibi anlamlara geliyordu. Sonuçta onlar için AKP, İslami muhalif kesimin sistemle bütünleştirilme projesiydi.⁵⁰

⁴⁸ Aksoy ve Gürbüz ekiplerinin parti alanın tanımına dair yaklaşımları farklıydı. Örneğin Gürbüz'ün bölgedeki Alevilerin taleplerine yönelik girişimlerde bulunması Aksoy grubunu müthiş rahatsız etmişti. İslami sembollerin geride tutulması belediyede kadın-erkek ilişkilerinin partinin ön gördüğü şekilde olmaması eleştiri konusu yapılmıştı.

⁴⁹ İktidar kavgasını AKP'yi kuracak kadroların kazanmasının koşullarla ilgili olduğu söylenebilir. AKP'nin kuruluşuna genel düzeyde bakıldığında toplumsal, tarihsel, siyasal temelleri olmaksızın gerçekleşmeyeceği görülür. Nitekim sadece Kâğıthane'de gerçekleştirilen bir parti inşası değildir bu. Burada parti kuruluşunun yerellerde nasıl gerçekleştiğine odaklanılmakta ve dolayısıyla siyasal alandaki rekabet ve güç ilişkileri öne çıkarılmaktadır.

⁵⁰ Ümit Aktaş da benzer bir yorumla, AKP'nin enerjisini kullanıp ideolojisinden uzak durduğu İslamcılıkla iktidara geldiğini vurgular. Artık süreç tersine işlemekte İslamcılaştırmış kesimler muhafazakârlaştırılmaktadır. Bir zamanlar sistemi değiştirmek için ortaya konulan çaba, sistem artık fethedildiğinden bir iktidarlaşıma tutumudur. On yıllı geride bırakan AKP iktidarı, cumhuriyetin yeni söylemi ve biçimidir. Yaşanan artık muhalif kesimlerin massedilmesi yani pasif devrim değildir, tam da iktidarın/statükonun dönüşümüdür. Bununla birlikte Aktaş, AKP'nin kurulma ve iktidara gelme sürecinin mekânîk olarak okunamayacağını tarihsel ve sosyopolitik süreçlerin sonucu olduğunu belirtir. İslamcılığın Türkiye'deki tarihsel seyri içinde devrimcilikten çok evrimciliğe yakın olması, modernizmle/Batıyla en başından beri hemhal olması, Kemalist ideolojinin sürdürülebilme yeteneği ve gücünü kaybetmesi, sosyalist çözümlerin taban yitirmesi, küreselleşme gibi etkileri hesaba katmak gerektiğini önerir. İslami bir toplumsal hareketin siyasî kanadı olan MGH'nin Türkiye siyasinde geçirdiği dönüşümlerin, devlet karşısındaki kutsama anlayışının, her ne pahasına olursa olsun iktidara koşullanmış bir eğilimin yani kendi içsel dinamikleriyle ilgili dönüşümlerin de AKP'nin kuruluşunda etken olduğunu söyler. Bu hareket içerisinden genç kadroların kurduğu AKP'nin de bir proje olarak değil belli bir sosyopolitiğe dayanan ve belli bir tarihsel mücadelenin sürecinde bulunan siyasal bir oluşum olduğunu söyler. Ümit Aktaş, “‘Pasif Devrim’ mi, Statükonun Dönüşümü mü?”, **Birikim**, s.283 (2012): 79-87. AKP'nin sistemle/statükoyla henüz tam bir bütünleşme yaşamadığı ilk yıllarını

Büyükşehir Belediyesi'nde çalışmış, Kâğıthane'de geçmişten beri siyasal alanda aktif olmuş, RP ilçe başkanlığı yapmış İsmail Aydın* AKP'nin hareket içinde yeni ve bambaşka bir arayışın ürünü olduğunu ifade etmişti. 28 Şubat sürecinde hareket içinde tartışmalar yaşanmış, bir grup artık yeni bir yönelime girmek gerektiğini söylemişti. AB'ye karşı tavrın, ekonomik programların, siyasal söylemin, dinle kurulan ilişkinin değişmesi yönünde tavır alıyorlardı. Parti kapatılıp FP kurulduğunda bunu daha yüksek sesle dile getirmişlerdi.⁵¹ İktidara gelmenin, iktidarda olmanın koşulu değişimdi, uzlaşıydı:

“RP kapatma davası açılınca bazı arkadaşlar Hoca'ya da söylemişler. Biz bu emperyalizme karşı duruşu, siyonizme karşı duruşu bırakalım, bir takım güçlerle dirsek temasında olmazsak bize iktidarı vermezler. Bu gruplar iktidarı vermek istemiyor. Bu duruşu değiştirmemiz gerek dediler. AB ile uzlaşa sağlayalım, Türkiye'deki güç odaklarıyla iyi ilişkiler kuralım. Askeri kanat, yargı kanadı, burjuvalar... Hoca da taviz vermedi. FP kuruldu, ses fazlaştı... Tayyip Bey, Abdullah Bey ve ekibi bu üslup ve duruşla iktidar vermezler diyorlardı. Uyum ve dirsek teması dediler.”⁵²

Kâğıthane Belediyesi'nde 22 yıldır çalışan Abdullah Gürsoy* AKP'nin “sistemle” tam bir bütünleşme yarattığını belirtmişti. Gürsoy, RP'deyken Gürbüz ekibinin

değerlendiren Nuh Yılmaz, AKP'nin radikal-alternatif İslami önerilerle arasında makas olduğundan ve merkezileşmeye başladığından bahseder. 28 Şubat sonrasında AKP'nin, İslamcı bir özleştirinin siyasal açılım çabasının aldığı yeni form olduğunu bu süreçte partinin İslamcılığı yer yer liberalizm, yer yer muhafazakârlık, yer yer de klasik Türk sağcılığı lehine terk ettiğini söyler. Yılmaz, AKP ile İslamcılık arasında gerilimli bir süreç olduğunu, parti kurucularının eski İslamcılar olmasına rağmen İslami bir parti kurmadıklarını kurucu bir özelliği olan ümmet fikrinden vazgeçildiğini, devlet çıkarı söyleminin İslami niteliklerinden arındırıldığını, İslami tabanın sağ çizgiye yaklaştığını ve İslamcılığın 1970'lerdeki gibi dar bir harekete dönüştüğünü anlatır. Adil düzen, İslam ortak pazarı gibi projelerin de reel politikalar olarak ele alınıp değersizleştirilmemesi gerektiğini, birer İslami ütopyalar olduklarını ve alternatif bir siyasal özellik yaratma girişimi olarak okunacağını oysa AKP ile birlikte İslamcı özne imkânının reddedildiğini ifade eder. Ona göre AKP, 28 Şubat müdahalesinin faturasını, İslamcı özne pozisyona kesmiş, gittikçe merkezileşerek merkez partisi haline gelmiştir. Nuh Yılmaz, “İslamcılık, AKP, Siyaset, Siyaset”, **İslamcılık**, c.6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004) 608,617.

* Aydın, 1959 Gümüşhane doğumlu, elektrik mühendisi. 1987 yılında partiye katıldı. Daha önce Akıncılar grubuyla hareket etmişti. Partide ilçe yönetim kurulu üyeliği, ilçe başkan yardımcılığı yaptı. Belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği yaptı. Ayrıca büyükşehir belediyesinde İSFALT'ta çalıştı. FP kurulduğunda Gürbüz'e yakın durdu. Daha sonra parti kapatıldığında SP'yi kuran kadrolar arasında yer aldı. Sultanbeyli'de tanınmış bir benzin istasyonu işletiyordu.

⁵¹ Çakır da benzer yorumlarda bulunur. Çakır, partinin yenilikçilerle değişmeye başladığını, Refahiyol hükümetiyle belli ölçülerde değişimi kabul ettiğini ancak kendilerinden olmayanları değil ulusal ve uluslararası sistemin güç odaklarını ikna etmeye çalıştıklarını söylemektedir. 28 Şubat'la kendi iradesi dışında zorunlu bir değişim dönemine girilmiştir. Sonuçta liberal bir İslamcı söylem geliştirilmiş, radikal tavrılarda ısrar edenler marjinalleşmişti. FP de AB üyeliği ısrarlı bir şekilde savunmuştu. Nihayetinde Erdoğan ikinci Erbakan değil, ikinci Özal olarak ortaya çıkmıştı. Çakır, **age**, 572.

⁵² İsmail Aydın, eski RP İlçe Başkanı, Aralık 2012, Sultanbeyli.

* Gürsoy, 1968 Sivas Kangal doğumlu. Kâğıthane İmam Hatip Lisesi Mezunu. Babası MGH içinde yer almış, siyasal olarak aktif biri. Gürsoy, bir dönem Menzil Cemaati'ne katılıyor. Fakat siyasetle ilişkilerini samimi bulmayıp RP'nin mahalle örgütlülüklerine görev alıyor. Partide Kâmil Gürbüz ekibi içinde yer alıyor. Belediyede temizlik, güvenlik gibi farklı birimlerde müdürlük yapıyor.

içinde bulunmuş, parti kapatıldıktan sonra SP'ye sempati duymuş, ardından Has Parti'nin kurucuları arasında yer almıştı. En son Kâğıthane'deki Has Parti grubuyla birlikte AKP'ye katılma hazırlıkları yapıyorlardı. Gürsoy'a göre 28 Şubat'la RP'nin ve muhalif tabanın önü kesilmişti. Hareket tamamen ortadan kaldırılamayacağına göre, hareketin sistem için mazur görülmeyen taraflarının törpülenmesi, denetlenmesi gerekiyordu. AKP'yle bu sağlanmıştı:

“AK Parti sistemle biraz daha entegrasyona giderek yani daha böyle devletle barışma, bütünleşme projesi gibiydi... RP, AK Parti ile denetime alındı. Son tahlilde kemine göre biçimlendirme operasyonudur.”⁵³

Abdullah Gürsoy parti merkezinde dillendirilen değişim söyleminin birden bire çıkmadığını ve tabanda yaşananlarla ilgili olduğunu düşünüyordu. Bu anlamda belediyelerin kazanılması dönüm noktası olmuştu. Belediye yönetimlerine geçilmesiyle birlikte başka türlü siyaset yürütmeleri gerektiği gerçeğiyle yüzleşmişlerdi. Belediyenin atmosferi ve kamusalılığı ile parti ortamındaki sosyal-kültürel yapı farklıydı. Bu nedenle belediye yönetimi ve parti tabanı arasında gerilimler olmuştu. Kıyafet biçimlerinden, kadın-erkek ilişkilerine, ideolojik hedeflerine yönelik oluşturdıkları programlara kadar inandıkları değerler, belediye de karşılaştıkları gerçekliklerden farklıydı.

“Parti atmosferinin belediyede yaşanılacağı düşünülüyordu, bu ikisinin birbir örtüşmeyeceğini görünce sıkıntı çıktı. Kullanılan literatür, kadın-erkeğin ayrı olması, kıyafetler, sakallar vesaire. Bu atmosferi belirleyen objeler belediyeye alınamadı. Aslında karşılarındakinin büyük bir mekanizma olduğunu onun başka bir şey gerektirdiğini gördü ve sarsıldı. Mesela adil düzen [söylemi] faizsiz sistem empoze etti. Belediyeyi kazandık taban faiz olmayacağını bekliyor, ama yukarıdaki sistem, yasa böyle emretmiyor. Emlak vergisine %1 de olsa faiz koyacaksın. Buradaki taban yadırgadı. Zannetti belediye başkanı inisiyatifiyle oluyor. Oysa sistem yukarıdan işleniyor.”

Gürsoy bir çelişki içinde olduklarını teslim etmişti.⁵⁴ RP'nin ve Erbakan'ın İslami tarikat ruhundan kurtarıp siyasallaştırdığını düşünüyordu. Muhafazakâr ve ezilmiş

belediye başkanının şoförlüğünü de yapıyor. Kendi deyimiyle belediyede “joker” olarak yer alıyor. Bugün yerel siyasal alanda tanınan biri. Has Parti'nin Kâğıthane'deki kurucuları arasındaydı. Gürsoy'la Has Parti'nin kapatılıp AKP'ye katılımının tartışıldığı bir dönemde görüşme yapmıştı kendisiyle. Partiden 200 kişinin AKP'ye geçmesi söz konusuydu. Gürsoy'un konuşmalarından süreci tam olarak onaylamadığı ve AKP'ye mesafeli olduğu, sürece çekimser yaklaştığı anlaşılıyordu.

⁵³ Abdullah Gürsoy (Kâğıthane Belediyesi Çalışanı) ile yapılan mülakat, 4 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

⁵⁴ Siyasal İslam ve RP ile ilgili çalışmasında Yalçın Akdoğan da benzer bir yorum da bulunur. RP'nin verili düzenle ve devlet kurumlarıyla ilişkisinin çelişki eksenine oturduğunu söyler. Akdoğan'a göre parti bir taraftan varlık sebebini devleti eleştirerek yaparken diğer yandan eleştiri konusu yaptığı kurumsal yapı içinde meşruiyet sağlayabilmenin paradoksunu yaşıyordu. RP İslam'la bir model görüyor ve bu modelin karşısındaki engel olarak da devleti gösteriyordu. Fakat sisteme yönelik eleştiriden meşruiyet sağlamak için sistemle uzlaşma pozisyonuna evrilmişti. Yalçın Akdoğan, **Siyasal İslam, Refah Partisi'nin Anatomisi** (İstanbul, Şehir Yayınları, 2000), 260-262.

taban yeni bir boyuta taşınmıştı RP ile. Bu kültürel, siyasal ekonomik süreçle birlikte olmuştu. Sonuçta ekonomisi zayıf olan insanlar parti siyaseti sayesinde bir yerlere gelmişti ve bu onların hakkıydı. Gürsoy'a göre bir çelişki vardı. Bir taraftan sistem eleştiriliyor diğer taraftan sistemle mecburen uyarak geliniyordu. "Tabi burada bir adalet çıkmıyor. Hem itiraz ediyorum sisteme hem de besleniyorum. Tabi ki buna adapte olmak kolay olmadı." Bu çelişkilerle birlikte, 28 Şubat süreci de MGH ve Erbakan açısından siyasetin bittiğini gösteriyordu. Gürsoy'a göre AKP'nin kuruluşu doğaçlama bir rüzgârın etkisiyle değil sistematik ve planlı bir hareketin sonucunda olmuştu. IMF, AB karşıtı faizsiz sistemi, adaletli gelir dağılımını savunan kadrolar AKP'yle tüm bunların üzerine "çizik atmıştı." Bu kadrolar AKP'de, RP'deki gibi çelişkiler yaşamıyordu, parti onlara istediklerini veriyordu:

"Bu insanlar sonuçta ekonomik olarak zayıflar. Para hoş bir şey, sonuçta bu insanlar siyasete bürokrasiye kazandırıldı. Bu insanlar kadrolaştırıldı. Sonuçta devletin bütün kademelerine bu insanlar yerleştirildi. E bu insanlar zaten iş istiyor. Eylemlik, istiyor arabaya cipe binmek istiyor, hoş şeyler... Ak Parti bunları ekonomik olarak pompalıyor. Fikir pompalamıyor, ideal pompalamıyor devamlı bunlara para pompalanıyor. Ekonomik olarak bunlar doyuruluyor."⁵⁵

Gürsoy'a göre daha önce RP'yle başlayan bir dönüşümün AKP ile dikenlerinden ayıklanması ve hızlandırılması gerçekleşmişti.

2.3. Yerel Siyasal Alan, Parti ve Aktörler

Sanayi Mahallesi'nde resmi parti birimlerinden enformel cemaat-tarikat oluşumlarına, sivil toplum kuruluşları adı altında örgütlenen dernek ve vakıflardan hemşeri dernekleri ve spor kulüplerine, mahalli bazda sözü geçen ve kalabalık gruplara hitap eden önderlerden küçük çaplı meslek odaları ya da yerel basın ve aydın çevrelerine kadar farklı siyasal aktörler vardı. Mahallede en fazla görünürlüğü olanlar, resmi siyasi partilerdi. AKP ile birlikte CHP, MHP, SP belli bir tabana sahipti. Özellikle SP oy oranlarının düşük olmasına rağmen yoğun ve aktif örgütlenme ağına sahipti. Mahallede MHP'li tabanın da belli bir ağırlığı vardı ki Gümüşhane gibi bazı hemşeri gruplarının partiye angajmanı fazlaydı.

CHP Kâğıthane genelinde bazı mahallelerde en yüksek oy oranlarına sahipti fakat Sanayi Mahallesi'nde siyasal alana rengini verecek düzeyde bir potansiyele sahip değildi. BDP ise varlığı bilinen ancak sınırlandırılan bir partiydi. Şirintepe'de hatırı

⁵⁵ Abdullah Gürsoy (Kâğıthane Belediyesi Çalışanı) ile yapılan mülakat, 4 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

sayılır bir Kürt nüfusu vardı, siyasi olarak da aktiflerdi. Fakat mahalledeki genel milliyetçi hava siyaset yapmalarına izin vermiyordu. BDP parti bürosu yakıldığı için kapatılmıştı. Mahallede asker cenazeleriyle ilgili Türklük, vatan, bayrak ve Kürt karşıtlığıyla ilgili sloganlar atılması normaldi.

Mutaassıp bir mahalle olan Sanayi’de irili ufaklı pek çok İslami oluşum vardı. AKP döneminde eskisi gibi olmasa da varlıklarını sürdürmeye devam ediyorlardı.⁵⁶ Aralarında dernek ve vakıf şeklinde örgütlenenler vardı ki Sanayi’de öne çıkan kurumlardan biri Araştırma Kültür Vakfıydı. Kurum bünyesinde olan Pınar Yayınevi eğitim alanında etkinlikler yapıyordu. Hadis dersleri veriliyor, Arapça kursları açılıyordu. Enderun Eğitim Vakfı da bölgede bilinen bir kurumdu ve sahibi Zeki Soyak da tanınan bir hocaydı. Sanayi’de de varlık gösteren Müslüman Gençlik, Anadolu Gençlik gibi siyasal gruplar da vardı. Camilerin çay ocakları da İslami oluşumlar, gruplaşmaların mekânlarıydı. Mahallede resmi olarak ismi olmayan fakat çeşitli tarikat ya da cemaatlere mensup küçük oluşumlar vardı. İsmail Ağa Cemaati bilinenlerden biriydi. Gün Işığı gibi zikir çeken “merdiven altı cemaat”i olarak nitelenen gruplar da vardı. Şirintepe’de Cübbeli Ahmet Hoca öncülüğünde Cübbeliler grubu da güçlüydü. Mahmut Efendi Cemaati üyeleri de vardı. Gülen Cemaati de mahalle abi ve abla evleriyle yaygın bir örgütlülük ağına sahipti.

AKP’nin İslami gruplarla mesafeli bir ilişkisi vardı. Örneğin cemaatle örgütlenmeleri ve çalışmaları tamamen ayırıyordu. Mahalle gençlik kolları başkanı cemaatle ilişkilerini şöyle aktarmıştı:

“AK Parti gençliği cemaat gençliği ile buluşmaz, hiç ilişkisi yok ama ben cemaat gençliğinin... Mesela görüşmem gerekirse ya da bir gence ulaşmam gerekirse gider selam veririm. Selâmün aleyküm derim, zaten biz de elhamdülillah hani girdiğimiz zaman, çok şükür oranın usulünü adabını oturmasını kalkmasını oralarda biliyoruz. Girdiğimiz zaman meramımızı anlatırız bize nasıl yaklaşırlar artık orasını pek bilemem ama girdiğimiz zaman

⁵⁶ Radikal İslami hareketler 1980’lerden itibaren bölgede etkin olmaya başlamışlardı. Tabelaları yoktu. Radikal İslamcılar merdiven altı çay ocaklarında, cami derneklerinde toplanırlardı. Sanayi Merkez Cami Çay Ocağı önemli bir buluşma ve tartışma mekânıydı. Ancak her cemaatin ya da tarikatın gidip geldiği mekânlar farklıydı. Gültepe’de Tohum Cemaati ve Tevhid Selam grubu, Sanayi de Akabe Cemaati güçlüydü. Müslüman Gençlik lise ve üniversite gençliğinde etkindi. Rahmet cemaati de onun mahalli örgütlenmesiydi. Akabe ve Tohum daha çok mahalliydi Adıyaman Menzil Cemaati de bölge de güçlüydü. “İsmail Ağa Cemaati” ve “Cumasızlar” da vardı. Radikal İslamcılarının bazıları oy vermeye ya da yasal bir parti adı altında örgütlenmeye karşıydı. İslami cenahın takip ettiği gazetelerin başında Milli Gazete geliyordu. 1987’den itibaren ise Fehmi Kuru ve Ali Bulaçların çıkardığı Zaman Gazetesi, radikal İslamcılar açısından entelektüel birikimin yansıtıldığı bir gazete olarak görülürdü. Bu dönemde yoğun bir okuma faaliyeti içine girilmişti ve mahallerde belli mekânlarda bir araya gelinip okuma faaliyetlerinde bulunulurdu. Bu mekânlardan bazıları Asmalı Kahve ve Merkez Kiraathanesiydi.

nasıl yaklaşırlarsa biz de o şekilde gideriz meramımızı anlatırız, uygun bir dille olursa olur, olmazsa olmaz der çıkarız. Çok fazla içlerine girmeyiz. Onlar da çok fazla bizim içimize girme taraftarı değil zaten.”⁵⁷

İslami oluşumlar kitleselliklerini okul ve sınavlarla ilgili eğitimler, dini bilgilere yönelik kurslar ya da sosyal yardımlarla oluşturuyorlardı. Kadınlara yönelik sohbet programlarının düzenlendiği ya da belli bir konuya yönelik tanınmış bir simanın seminerleri de etkinlikleri arasındaydı. Mahallede yürürken bunlarla ilgili anonslar duyulabilir, duvarlarda afişlerine rastlanabilirdi. Sanayi’de İslami gazete-dergi çevrelerinin oluşturduğu siyasi gruplar da vardı. Bunlar, 1990’larda yerel olarak çıkan gazete ve edebiyat dergilerinin (Endülüs, Özülke, Kırkayak Dergisi gibi⁵⁸) yıldızı sönmüş de olsa devamı niteliğinde görülebilirdi. Bölgede tanınan ve saygı duyulan İslamcı aydınlar, basın-yayın faaliyetleriyle siyasal gündeme dair, AKP ve belediye uygulamalarına dair, görüşlerini geniş kesimlere ulaştırıyordu.

Sanayi’de özellikle İmam Hatipler Derneği Mezunları’nın çok aktif ve geniş bir potansiyeli vardı. İmam Hatip Lisesi öğrencileri, velileri ve mezunlarıyla çok büyük bir potansiyele sahipti. Dernekte farklı siyasi parti ve çevrelerin yanı sıra SP’nin de ağırlığı vardı. Mahallede ellinin üzerinde hemşeri derneği vardı. Kâğıthane genelinde Gümüşhane, Giresun, Bayburt, Sivas, Sinop, Çorum, Trabzon, Bitlis, Kastamonu, Ordu, Erzincan illeri ve onlara bağlı köyler çoğunlukta olmak üzere belediyede bilgisi bulunan 215 yöre derneği vardı. Bunlar dışında elliden fazla cami derneği vardı. Amatör Spor ve Kulüp dernekleri de çoğunlukta idi- altmıştan fazla kulüp vardı. Başta Sanayi Spor kulübü olmak üzere uzun bir dönemdir faaliyet gösteren kulüpler vardı. Buralar benzer politik angajmanlara sahip belli hemşeri gruplarına ya da siyasal çevrelere hitap eden topluluklar olarak düşünülebilir. Bazı dernekler oldukça faaldi. Parti yerelde hemşeri gruplarının desteğini almaya önem veriyor, mahalle ve ilçe yönetimlerinde bu grupların temsiliyetine özen gösteriliyordu. Sivil toplum kuruluşları da bölgedeki sosyal gruplar arasındaydı. Pazarcılar Derneği, Bakkallar Odası, Minibüs İşletmeleri ve Şoförleri Derneği, Kobi-Der gibi 25 meslek odası-derneği vardı. Ayrıca sosyal amaçlı sivil toplum dernekleri arasında kadın dernekleri, okul dernekleri, mahalle güzelleştirme derneklerinin aralarında bulunduğu çok fazla

⁵⁷ Burak Karaçay (Şirintepe Gençlik Kolları Başkanı) ile yapılan mülakat, 19 Ocak 2013, Şirintepe.

⁵⁸ Akın, *age*, 57.

kuruluştan bahsedilebilirdi.⁵⁹ Partinin halkla ilişkiler birimi bu derneklerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla iletişime geçmekte, faal olanları belirlemekte ve bunlarla organizasyonlar düzenlemekteydi.

Mahallede, partililerin kanaat önderi dedikleri siyasi ve ekonomik anlamda nüfuzlu kesimler vardı. Yerel önderler çevrelerinin, hemşeri gruplarının siyasi yönelimlerinde etkiliydi. Parti genel başkan yardımcılığı ve teşkilat başkanlığı yapmış Ekrem Erdem'in de mahallede siyasi bir ağırlığı vardı. Erdem mahalle ve genel merkez arasında görünmeyen direk bir ilişki ağı demekti. Erdem RP'nin ilk kurulduğu yıllarda Şişli Teşkilatı'nda yer almış, öğretmenlik unvanıyla tanınmıştı. Sivaslı kimliği ve Sanayi'de uzun süre oturuyor olması kendisine bölgede etkinlik alanı sağlıyordu. Mahallede Erdem'i birebir tanıyan pek çok kişi vardı. RP döneminde mahallede ve bölgedeki aktif kişilerden biriydi. Erdem'i tanıyan kişilerin mahalle ve ilçe yönetimlerinde yer alma taleplerine daha olumlu yaklaşıyordu ki bu tanışıklık partililer için de bir avantaj olarak görülebilirdi.⁶⁰

Genel olarak, Sanayi Mahallesi'nde milliyetçi-İslamcı-muhafazakâr siyasi oluşum, parti ve yerel önderlerin ağırlığı vardı. AKP yerel siyasal alanda bu gruplarla mesafeli bir ilişki içindeydi. Bununla birlikte siyasal anlamda hegemonik bir etkiye sahipti. Farklı siyasi örgütlülükler içinde olan İslami-muhafazakâr gruplar ya da aktörlerin partiye bir platform olarak yaklaştıkları söylenebilirdi, seçimlerde partiye oy veriyorlardı. Ayrıca parti siyaset yapma biçimiyle; siyasal olanın içeriğini sınırlandırma ve meşru siyasal eylemin biçimini çizmede hegemonik bir etkiye sahip görünüyordu. MHP'nin kavgı ve sokak siyaseti karşısında ayakları yere basan, kravatlı siyasetin onay alması; SP'nin konjonktürel değişimleri görmesi gerektiği, çağa, ekonomiye ve toplumun gereklerine ayak uydurması; radikal-marjinal olarak

⁵⁹Kâğıthane Belediyesi Web Sitesi, "Tüm Dernekler" http://www.kagithane.bel.tr/kagithane_hakkinda/list/Tum-Dernekler/104/0/0 [14.02.2014]

⁶⁰ AKP İlçe Teşkilat Başkanı Erdem'le ilgili şunları demişti: "Ekrem Erdem'i tanıyan bir teşkilat mensubu biraz daha şey olur hani etkinliği, işte belki daha çabuk yukarıya giderim hani hiyerarşik olarak, diye düşüncesi olanlar da vardır." RP döneminde Teşkilat Başkanlığı yapan Ekrem Erdem AKP'de genel başkan yardımcılığı ve teşkilat başkanlığı yapmıştır. Aynı zamanda Ekrem Erdem MGH'nin Şişli İlçe Teşkilatı kurucuları arasındadır ve Sanayi Mahallesi örgütlenmesini gerçekleştiren kişilerdendir. AKP kurulduğunda kadrolarının çok büyük bir kısmı RP'den devşirildi. Yerellerdeki kadrolar daha önce RP döneminde mahalle temsilciliği yapmış, kadın kollarında çalışmış, MGV'de bulunmuş, sandık müşahitliği yapmış ya da partinin diğer faaliyetlerine katılmış kişilerdi. Kâğıthane İlçe Teşkilatı ve Şirintepe Mahalle Bürosu'nda görüşme yaptığım kişilerin çok büyük bir kısmı RP döneminde partiye bir şekilde ilişkililmişlerdi. Parti aktivisti ya da yandaş olan bu kişilerin kendileri ya da aileleri daha önce Milli Görüş'ü destekleyen kişilerdi.

addedilen grupların yerilerek devlete nasıl bakmak gerektiği AKP'nin siyaset tanımı ve siyaset yapma biçimiyle karşılaştırılıyordu.

Parti yerelde kurumsal bir örgütlülüğe sahipti. Fakat gündelik hayatta formel-enformel ilişkilerin iç içe geçen ilişkiler sistemiyle işliyordu. Yerel örgütlenmeler ilçe ve mahalle birimleri üzerinden sağlanıyordu.⁶¹ Buna göre ilçe birimi; kongre, başkan, yönetim ve yürütme kurullarıyla birlikte gençlik-kadın kolları ve belediye gruplarından oluşmaktaydı.⁶² İlçe gençlik ve kadın kollarının özerk örgütlülükleri vardı.⁶³ Tüzükte ayrı ele alınmış olan Belediye Meclisi Parti Grubu da ilçe örgütlenmesi içindeydi.⁶⁴ Parti teşkilatlanması içinde resmi bir statüsü bulunmasa da mahalle, köy ve sandık bölgeleri parti çalışmalarının temel zemini olarak gösterilmekteydi.⁶⁵ Formel olarak parti birimlerinin delege seçimleriyle zincirleme biçimde tabandan başlayarak oluştuğu varsayılmaktaydı.⁶⁶ Bununla birlikte ilçenin yönetim ya da yürütme kurullarının oluşumu, birim başkanlıklarının seçimi, görevleri, yetki süreleri, mahalle başkanlarının seçimi iç tüzükte belli kriterlere oturtulmaktaydı.⁶⁷

Parti örgütlenmesi ve hiyerarşisi içinde en alt birimi oluşturan mahalle teşkilatı, mahalle başkanı ve yönetim kurulundan oluşmakta, tıpkı ilçe teşkilatında olduğu gibi kadın kolları ve gençlik kollarının ayrı organları bulunmaktaydı.⁶⁸ Aslında mahalle birimleri siyasal gündemlerin ya da seçim süreçlerinin yükselişe geçtiği dönemlerde

⁶¹ AK Parti Tüzüğü (03.10.2009): 31.

⁶² Ak Parti Teşkilat İç Yönetmeliği (03.10.2009): 108.

⁶³ Yönetmelik, 94,70.

⁶⁴ Tüzük,75. Yönetmelik, 149.

⁶⁵ Kâğıthane genelinde on dokuz mahalle vardır ve her mahallede en az bir tane mahalle birimi olmak koşuluyla mahalle yönetimleri oluşturulmuştur. Bu mahallelerde toplam 32 tane mahalle başkanı ve oluşturdukları mahalle yönetimi vardır. Her bir yönetimde en az 15 kişi bulunmaktadır. Mahallelerdeki yönetimler mahallenin büyüklüğüne göre değişmektedir. 25 sandıktan fazla olan yerlerde iki ya da daha fazla mahalle yönetimi oluşturulmaktadır. Her mahalle için; ana kademe yönetimlerine gençlik kolları ve kadın kolları eklendiğinde ortalama 50 kişilik bir ekipten bahsedilebilir. Bununla birlikte, seçim dönemlerinde ekip sayıları değişmekte, mahallelerde partinin harekete geçirdiği kesimler artmaktadır. “Ak Parti Kâğıthane İlçe Başkanlığı Web Sitesi” <http://www.akpartikagithane.com/> [12.09.2013]

⁶⁶ Kongrelerde ilçe başkanının yönetim listesiyle seçilmesi, mahalle yönetiminin de mahalle başkanı tarafından oluşturulması biçiminde bir taban örgütlenmesi tarif edilmektedir. Tüzük, 32.

⁶⁷ İlçe yönetim kurulu asil ve yedek olarak toplam 60 kişilik bir ekipten oluşmakta. Gençlik Kolları ve Kadın kolları ilçe yönetiminde de 30'dan fazla partili bulunmaktadır.

⁶⁸ Yönetmelik, 96. Mahalledeki birimler şöyledir: Mahalle Teşkilat Başkanı, Seçim İşleri Başkan, Tanıtım ve Medya Başkanı, Sosyal İşler Başkanı, Yerel Yönetimler Başkanı, Halkla İlişkiler Başkanı, Muhasebi, Sekreteri. Burada birim başkanları başkan yardımcıları olarak ele alınmaktadır.

oluşan ve işleyen örgütlülüklerdi.⁶⁹ İlçe birimleri ve buradaki kadrolar parti alanı içinde ağırlığı olan ve resmi statüsü bulunan teşkilatlardı. Parti formasyonu içinde ilçe örgütleri daha elzemdi ve hiyerarşik olarak mahalle örgütlerinin üstündeydi. İlçedeki kadro değişimleri kongreler gibi resmi süreçlerde gerçekleşirken mahalle kadrolarındaki değişimler daha iradi süreçlerle gerçekleşiyordu. Hiyerarşik biçim gençlik-kadın kolları ve ana kademe için de geçerliydi. Yan kollar daha tali ve parti kitleselliğini arttırmaya yardımcı organlar olarak görülmekteydi. Ayrıca formel olanın tersine yerel siyasal alanda parti ilçe örgütü değil, belediye yönetimi hiyerarşinin tepesinde yer almaktaydı.

Partinin kurumsal-formel sunumu, pratik işleyişi ve yapısı hakkında kısmi bir anlatım sunmaktaydı. Partiye dair “ideal” bir bütünselliğin çizildiği kurumsal biçimle, partinin gündelik işleyiş biçimi arasında fark vardı. Örneğin, parti çalışmalarının zemininin mahalleler olarak belirtilmesi ve işleyişin tabanı içeren bir mekanizmaya sahip olması bir yana yerelde oldukça merkezi ve bürokratik bir işleyiş vardı. Parti kararlarının alınması ve politikalarının üretilmesinde yerel parti kadrolarının hiçbir söz hakkı yoktu. Mahalle ve ilçe kadroları ilden gelen talimat ve direktiflere göre yerel siyasal faaliyetlerini planlamaktaydı. Ayrıca parti birimleri ve teşkilatlarının profesyonel kurumsal niteliklerine rağmen yerelde kişisel ilişkiler belirleyiciydi. Partililer geleneksel ilişkilene biçimleriyle, hemşerilik, komşuluk ya da ortak siyasal-sosyal ağlar üzerinden birbirlerine yakınlaşmaktaydı. Parti içindeki aktörler, parti alanı içinde “birey” olarak değil bir ekip içinde hareket ediyorlardı. Partililer arasındaki görev ve sorumluluklar, ideolojik ya da amaçsal birliktelikten çok “güven ilişkisi” temelinde kurulmaktaydı. Aktörler, öncelikle üyesi oldukları partiye karşı değil, tanıdığı, ilişki geliştirdiği kişiye ve ekibine karşı sorumluluk duyuyordu.

2.3.1. Partili Aktörler ve Parti Habitusu

Parti yerelde yaygın bir örgütlenme ağına sahipti. Partili aktörler arasında, bölgenin etnik yapısı içinde baskın olan hemşeri grupları, farklı sınıfsal aidiyetler gösteren kesimler, çeşitli jenerasyonlardan yaş grupları ve kadınlar vardı. Fakat parti

⁶⁹ Kurumsal olarak parti birimleri içinde yürütme kurulları öne çıkmaktaydı. Partinin yerel çalışmalarının organizasyonu ve yapılmasını büyük oradan bu birimler sağlamaktaydı. Yürütme birimleri içinde teşkilat başkanlığı ve siyasal-hukuki işler başkanlığı kritik ve ayırıcı mevkilerdi.

bölgedeki tüm toplumsal kesimlere açık değildi. Belli yatkınlıkları olan kesimlerin partiye katılım gösterebiliyordu.⁷⁰ Partili olmak –seçmen ya da üye olmak dışında- en başta, parti alanına dâhil olmaktı. Partili *aktörler, kendilerini alan içinde konumlandıran ve genel yaşam pratiklerini bu alana yönelik olarak gerçekleştiren toplumsal eyleyicilerdi*. Alanla oyun arasında analogi yapan Bourdieu oyuna dâhil olmayı, oyunla ilgili olmak olarak tarif eder. Aktörlerin parti alanına dâhil olmaları, oyunun kurallarının bilinmesini, aynı zamanda oyun anlayışına, oyunun nasıl oynanması gerektiği anlayışına, sahip olunması demektir.⁷¹

“Saint-Simon’da takke kavgasına ilişkin (kim önce selam vermeli?) parçayı okuduğunuzda, eğer bir saray toplumunda doğmamışsanız, bir saray adamı habitus’ünüz yoksa ve eğer kafanızda oyunda da mevcut yapıları taşımıyorsanız, bu çatışma size boş ve gülünç gelir. Eğer tersine, oyun oynadığınız dünyanın yapılarına uygun olarak yapılanmış bir zihniyetiniz varsa, her şey sizin için apaçıktır ve oyun oynamaya değer gibi bir soru aklınıza gelmez.”⁷²

Yani partili olmak *alana* kayıtsız kalmamak ve ortak kabuller* üzerinden hareket etmek, Bourdieucu anlamda oyun duygusuna yani *parti habitusuna* sahip olmayı gerektirmekteydi. Yaşam pratiklerinin büyük kısmını parti alanına yönelik olarak kurmak ya da parti alanına yatırım (*illusio*) yapmakla ilgiliydi.⁷³

Parti habitusu; partili grupların algı kategorileri, beğenileri, yaşam tarzları ve planları, siyasal tercihleri ve geçmiş ağırları, bedeni kullanma biçimleri, kıyafetler, gündelik dilde kullandıkları kavram setleri ve hitap şekilleri gibi ortak yatkınlıklar bütünüydü. Partili olmak, aktörler için politik tercih farklılığından öte anlamlar

⁷⁰ Söz gelimi partiye oy veren geniş seçmen kitlesi ya da partiye resmi olarak kayıtlı olmuş üyelerin tümü, partili gruplar olarak ele alınır. Parti seçmenlerine göre üyelerin parti ilişki ağlarına daha yakın gruplar olduğu varsayılsa bile üyelerin partiyle ilişkileri resmi üyelikle kâğıt üzerinde kalmış olabilir.

⁷¹ Craig Calhoun, “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**; der. Güney Çeğin vd (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), 78.

⁷² Pierre Bourdieu, **Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine**, Çev. Hülya Tufan (İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1995), 149.

* Bourdieu bunu “doxa” olarak adlandırmaktadır. Doxa; alanın varlığını, kurallarını, meşruiyetini, alanın mücadeleye değer olduğu fikrini paylaşmaktır. Bir alana katılan bütün insanların, alanın varlığına bağlı olan şeyler gibi ortak temel çıkarları vardır. Alana katılanların çekişme ve uzlaşmazlıklarının altında nesnel suç ortaklığı vardır ki bu doxadır. Doxa, alanı sorgulama dışı tutmakta alanın yeninden üretimini sağlamaktadır. Pierre Bourdieu, **Toplumbilim Sorunları**, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1997), 105. Pierre Bourdieu, Loic Wacquant, **Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, çev. Nazlı Ökten, 3.bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 84. Örneğin kimse partinin meşruluğunu ya da toplumsal işlevini sorgulamamaktadır. Parti alanı eşitsiz sosyal-sınıfsal ilişkiler sistemini yeniden üretmektedir. Toplumsal alandaki çatışma, çelişki ve bölünmeler parti alanında gerontokratik, cinsiyetçi ve sınıfsal anlamda yeninden üretilmektedir.

⁷³ Çünkü oyun içindeki hedefler, beklentiler ve kazanımlar parti habitusuna sahip aktörler için bir anlam ifade etmekte ve alanın meşruiyetini sorgulama dışı tutmaktadırlar.

taşıyordu.⁷⁴ Aktörlerin toplumsal ilişkileri yorumlama biçimleri, okudukları gazeteler, politikayı anlama ve yapma biçimleri, dini ritüellere yaklaşımları, bedenlerine kazıdıkları pratikler arasında genel yatkinlikler vardı.⁷⁵ Yani aktörlerin partili olmakla ilgili ayırt edici nitelikleri, eğilimler bütünü vardı.

Kadın ve erkek partililer kıyafet biçimleriyle belli ortaklıklara sahipti. Görüşme yaptığım erkek partililerin çoğu takım elbiseliydi. Bazıları badem bıyıklı* bazıları çember sakallıydı. Kadın partililerin büyük çoğunluğu örtülüydü. Kadınların örtünme biçimi farklılık gösterebiliyordu. Örneğin mahalle toplantılarında siyah çarşafli kadınlar olabildiği gibi başı yarı kapalı kadınlar da vardı. Kadınların üzerindeki eşarplar, renkli olabildiği gibi uzun pardösüler, gündelik- mütevazı tarzda ya da daha şık olabiliyordu. Partililer gündelik dilde merhaba yerine, “Selamün aleyküm”, iyi günler yerine “hayırlı günler” diyor, kesin yargılar yerine “inşallah”, “kısmetse”, “Allah Rızası için” gibi ifadeleri sıkça kullanıyordu.⁷⁶

Partililerin geçmiş siyasi olayları yorumlama, verilen tepkiler, kavramlaştırma tercihleri de ortak eğilimler barındırıyordu. 12 Eylül’ü askeri ihtilal olarak tanımlamak, 28 Şubat süreciyle ilgili darbe ifadesini kullanmak bunlardan bazılarıydı. Partililer Zaman, Yeni Şafak, Sabah, Vatan gibi “sağ, İslamcı,

⁷⁴ Her alan bir habitus talep etmekteydi ve alanla habitus karşılıklı etkileşim halindeydi. Yatkinlikler kümesi habitusu oluştururken alanın kendi dinamiği de habitusu şekillendirmekteydi. Bourdieu, **Toplumbilim Sorunları**, 104.

⁷⁵ Bourdieu, kültür alanı içinde habitusu özellikle tercihler, beğeniler, siyasi kanaatler, dil, bedenin kendisi habitusla ilgili olarak ele alınır. Sınıfsal habitusla ve siyasi kanaat üretimi biçimlerini de ele alır. Pierre Bourdieu, “Culture and Politics”, **Distinction, A social Critique of the Judgement of Taste**, çev. Richard Nice (Cambridge: Harvard University Press, 1996), 408-411.

* Beden siyasi tercihleri simgeleyen önemli gösterenlerden biridir. Badem bıyık, genelde sağ muhafazakâr erkeklerin bıraktığı bıyık türü olarak bilinir. Erkeklerin sakal-bıyık bırakması, kadınların örtünmesi, alkolü reddetmeleri bedenin belli simgeleriyle ilgili yaşam tarzları ve dindarlık işaretleri, alt-orta ve kırsal kökenli sınıfların göstergeleri olarak okunabilmektedir. 2000’lerden sonra İslam kimliği, bireysel düzeyde milli kimlik olarak deneyimlenirken inanç ve inanca dayalı yaşam tarzları kamusal alanda görünür olmuştu. Jenny White 1990’lar ve 2000’li yılları karşılaştırarak İslami burjuvazi içinden pek çok erkeğin artık bıyısız, çember sakalsız, tıraşlı ve kravatlı olduğunu, kadınların da değişik biçimlerde, örtünmekte ve yeni bir piyasa içinde tüketim ve kültürel kalıplar içine hareket ettiğini söylemektedir. Jenny White, **Müslüman Milliyetçiliği ve Yeni Türkler**, çev. Fuat Güllüoğlu, Çoşkun Taştan (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 182, 184.

⁷⁶ Aktörlerin parti ilişkiler ağı üzerinden geliştirdikleri habitusları kültürel repertuar ortamı sunmaktaydı. Parti programlarında, söyleşilerinde Kuran’dan yapılan alıntılar, peygamberlerin sözleri ve yaptıklarına dair hikâyeler, eşleriyle diyalogları ahlaki ve dünyevi rehberlik için standartlar belirlemekteydi. Dinin sağladığı simgesel ve anlatıma ilişkin kaynaklar kimlik oluşumu ve toplumsallaşma ve iletişim geliştirilmesinde yardımcı olmaktaydı. Rol modeller, nasıl davranılacağı bunlara referans verilerek oluşturulmaktaydı. Cinsler arası ilişkilere, ahlaki değerlere, yaşam tarzlarına dair modeller sunulmaktaydı. Bu süreci Nilüfer Göle, İslamcı kimlik oluşumu üzerinden okumaktadır. Nilüfer Göle, **Melez Desenler, İslam ve Modernlik Üzerine** (İstanbul: Metis Yayınları, 2000), 27-31.

muhafazakâr” ağırlıklı gazeteleri okuyor, belli yazarları takip ediyorlardı.⁷⁷ Partililerin bölgede yaşayan Bitlisli, Hakkârilî Kürtlere karşı tutumları üzerinden milliyetçi, topluma bakışları ve kadının toplumsal alandaki yerine dair tutumları üzerinden muhafazakâr, reaksiyoner İslami reflekslerinin eleştirileri üzerinden devletçi, partinin kentsel politikaları örneğinde toplum mühendisi oldukları söylenebilirdi. Bir başka örnek, partililerin toplumsal alanda ve kendi gelecek planlarında “aile”ye verdikleri önemde görülebilirdi. Aile, partinin sağ ideolojik hegemonya projesi içinde de merkezi bir yerde durmaktaydı. Partililerin toplumsal ilişkiler içinde, geleceklerini hatta siyasal alandaki itibarlarını aile üzerinden kuruyorlardı. Partililer geleceğe dair planları konusunda oldukça rasyonellerdi. Eğitim, iş, evlilik ve partideki konumlarına dair planlar kuruyor, geleceklerini belirsiz koşullara bırakmıyor, alt sınıflar özellikle, sınıfsal kurtuluş umudu besliyorlardı.

Partililer geçmiş siyasal-sosyal ilişkileriyle benzer paydalardan geliyordu. Kendilerinin ya da ailelerinin geçmişte kurmuş olduğu siyasal ağların mevcut siyasi yönelimlerini etkilediğini ifade etmişlerdi. Genelde İslamcı sağ, milliyetçi sağ eğilimli çizgiden geliyorlardı.⁷⁸ Daha önce RP ya da Milli Görüş Hareketi’nden gelen partileri desteklemişlerdi. Ayrıca geçmişte MHP’de, BBP’de, çeşitli tarikat ve cemaatlerde yer alanlar da vardı. Özellikle RP döneminde aktif olarak siyasal alanda olmak hem partiye girişi kolaylaştırmakta hem de hiyerarşi basamaklarını tırmanmada güç mücadelelerinde avantajlar sağlamaktaydı.

Parti örgütlülüğü, teşkilatlar ve birimler kişisel ilişkilerin de önem kazandığı ekipler üzerinden oluşturuluyordu. Dolayısıyla geçmiş siyasal ağlarla birlikte sosyal ilişki ağları da önemliydi. Partililer geçmiş dönemde birbirlerini tanıyan kişilerdi. Hemşerilik, akrabalık, arkadaşlık, aile gibi farklı ilişki ağların katılıma etkisi vardı. Partililer, tanıdıklar üzerinden ilişkilerini geliştirmiş, benzer çevreden gelmişlerdi. Siyasal tercihlerde aile aktarımı, cemaatçi eğilimler baskındı. Özellikle sağ partilerde

⁷⁷ Örneğin partili gençler Engin Ardıncı, Sevilay Yükselir, Nazlı Ilıcak, Yavuz Donat, Haşmet Babaoğlu gibi yazarları takip ediyorlardı.

⁷⁸ Bu anlamda, AKP esas olarak milliyetçi sağ (BBP, MHP) ve İslamcı sağın (RP, FP) baskın olduğu yöreler ile esas olarak kendisinden önce hiçbir siyasi görüşün baskın olmadığı yörelerde kendine zemin bulmuştur. Oğuz Işık, Melih Pınarcıoğlu, “**Bölgesel Siyasi Tercihler ve AKP**”, Toplum ve Bilim, s.107 (2006): 82.

siyasi parti tercihinde akraba, aile, soy gibi kolektif kimliğin belirleyici olduğu⁷⁹ ve AKP için de aynı durumun geçerli olduğu görülüyordu. Hemşerilik ilişkileri yerel alanda oldukça belirleyici bir değişkendi. Nitekim Kâğıthane ve Sanayi’de partililer çoğunlukla Karadeniz, İç Anadolu ağırlıklı bir tablo oluşturuyordu.

Partililer geçmişten gelen siyasal ağlar ya da aile-hemşeri-cemaat gibi topluluk ağlarıyla birlikte çeşitli sivil toplum kuruluşlarına⁸⁰ katılımlarıyla da benzer sosyalleşme-siyasallaşma süreci yaşamışlardı. Parti dışında; iş ve meslek örgütleri, vakıflar, dernekler gibi sivil toplum kuruluşlarında örgütlenmişlerdi. Farklı sivil toplum kuruluşlarında yöneticilik yapmış olan ve bugün hâlâ ilişkilerini sürdüren ilçe başkan yardımcılarında biri, üyesi olduğu Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı⁸¹ üzerinden şunları belirtmişti:

“Bu kurumları bir araya getiren görüş birliği, belli yerlerde beraber hareket edebilme yani bir konuda üç dernek, bazı konularda beş dernek beraber hareket ediyor. Ülke çapında bir şey olduğunda çoğu bir araya gelebiliyor. Tabi her zaman bir araya gelinmeyebiliyor ama değişik konularda bir araya geliniyor. Aynı dünya görüşünü benimseyen milliyetçi, muhafazakâr, demokrat değişik siyasi partilerden arkadaşlar var. Ülkenin milli menfaatlerini düşünen, ülkenin geleceği için hayırlı hizmetler yapan bir kuruluş diyelim.”⁸²

Partililerin üye olduğu iş ve meslek örgütlerinin başında Teknik Elemanlar Derneği⁸³ geliyordu. Vakıf ve dernek şeklinde örgütlenen gençlik oluşumlarına da pek çok

⁷⁹ Ömer Çaha, **Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler** (İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları, 2004), 72.

⁸⁰ Sivil toplum kuruluşları insan hakları, insani yardım, eğitim, kadın, kültür, gençlik gibi konularda çalışan dernek ve vakıflarla birlikte iş ve meslek örgütlerini kapsamaktadır. STK’lar arasında değişik kimliklerine rağmen, bir dünya görüşü ve dini inanç bütünlüğü içinde hareket etme eğilimindedir. Bahattin Akşit, Ayşe Serdar, Bahar Tabakoğlu, “İslami Eğilimli Sivil Toplum Kuruluşları”, **İslamcılık**, c.6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 664-681. Sivil toplum kuruluşlarının AKP’yle ilişkileri değişkenlik göstermektedir. Partiye muhalif duranlar olduğu gibi destekleyenler de vardır. Örneğin Mazlum-Der demokratik haklar konusunda partiye yönelik muhalif bir söylem geliştirmiş, MÜSİAD ise desteği sürdürmüştür. Özgül Karaaslan, “Türkiye Siyasetinde Paradigmatik Yaklaşımlar: İktidar-Sivil Toplum İlişkisinde MÜSİAD ve MAZLUMDER Örnekleri” (Yüksek Lisans tezi, YTÜ, 2013), 106-107. STK’ların partiyle ilişkileri üzerine 2013 yılında cemaat ve parti arasındaki gerilimde kime destek verdikleriyle ilgili haberler de vardır. “97 STK’dan İktidara Destek Bildirisi”, http://www.radikal.com.tr/turkiye/97_stkdan_iktidara_destek_bildirisi-1164616 [07.09.2013]

⁸¹ Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı resmi olarak 22 Aralık 1994 yılında kurulmuştur. Aydınlar Ocağı tarafından 31 Mayıs 1991’de Türkiye Gönüllü Teşekküller Birinci İstişare Toplantısı tertiplenmiş bütün milliyetçi, muhafazakâr, sağcı dernek, vakıf ve sendikalar davet edilmiştir. Sabahaddin Zaim, “Türkiye’de Gönüllü Teşekküllerin Tarihi Tekâmülü”, **Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı 7. İstişare Toplantısı**, (İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti, 1998: 15-19). TGTV, bir dizi dernek ve vakfın çatı örgütü gibidir, 87 kuruluş buraya üyedir. Aralarında TEKDER, Mes-Der, Sağlık-Der, Mazlum-Der, İlim Yayma Cemiyeti gibi kurumlar vardır.

⁸² Yahya Demirci (İlçe Başkan Yardımcısı) ile yapılan mülakat, 8 Nisan 2013, Kâğıthane.

⁸³ TEKDER 1987 yılında kurulmuştur. Mimar, mühendis, teknisyen ve tekniker sıfatıyla çalışan kişilerin bir araya geldiği bir örgüttür. Örgüt kuruluş amacını mesleki ve manevi değerleri önemseyen, geleneksel Türk örf ve adetlerine göre yaşayan kişileri bir araya getirip aralarındaki sosyal

partili katılım göstermişti. Özellikle MSP'nin gençlik kolu olan Akıncılar Derneği'nde örgütlenen pek çok kişi vardı. Daha genç kuşak partililer RP'yle organik bağı olan Milli Gençlik Vakfı'nda⁸⁴ bulunmuşlardı. Milli Gençlik Vakfı'nın Kâğıthane'deki şubesi Sanayi Mahallesi'nde bulunmaktaydı. Kurumun politik mobilizasyon açısından mahalledeki gençlik gruplarını etkilediği, öyle ya da böyle geniş bir kesimin vakıftan haberdar olduğu ve etkinliklerine katıldığı anlaşılmaktaydı. Partililer vakıfta sohbetlere katılmış, Kuran ve fıkıh dersleri almış, çeşitli sosyal aktivitelerde bulunmuşlardı. Partililer vakfın milli ve manevi duyguların gelişmesi yönünde kendilerine katkı sağladığını belirtmişlerdi. İmam Hatip Lisesi mezunluğu da partililerin sosyal-siyasalaşma süreçleri üzerinde belirleyici olmuştu. Partililer arasında eski adıyla Şişli İmam Hatip Lisesi, bugünkü adıyla Kâğıthane İmam Hatip Lisesi'nden mezunlarına da sıkça rastlanılmaktaydı. Sanayi Mahallesi'nde Kâğıthane İmam Hatip Lisesi Mezunları Derneği adı altında faaliyet yürüten ve aktif olan bir kurum varlığını sürdürmekteydi. Partililer, dernekle kişisel de olsa irtibat halindeydi.

Partililer kendileriyle aynı dünya görüşüne, aynı ideallere sahip olmayanların kendileriyle hareket etmede zorlanacaklarını bu nedenle bunların kendi hayırları için de partide yer almalarını doğru bulmadıklarını ifade etmişti. Aktörlerin siyasal söylemleri üzerinden parti habituslarında merkez-çevre paradigması etrafında Kemalist, bürokratik, askeri kesimlere yönelik karşıt bir dilin kullanıldığı aynı

yardımlaşma ve dayanışmayı yürütmek olarak tarif etmektedir. Kurum “temel konularda” ülkenin geleceğine dönük plan, proje, toplantı ve eğitim seminerleri düzenlemektedir. Türkiye genelinde 30 ilde şubesi bulunmakta, İstanbul'da 4.200, genelde ise 40.000 üyesi bulunmaktadır. Dernek kardeş kuruluşlar olarak Anadolu Gençlik, İHH İnsani Yardım Vakfı ve İlim Yayma Cemiyeti'ni göstermiştir. “Teknik Elemanlar Derneği, İstanbul İl Başkanlığı Web sitesi”, <http://www.tekderistanbul.org/kurumsal/3-Hakkimizda.aspx> [04.11.2013]. Derneğin ismi daha önce TEKBİR'dir ve sonradan değiştirilmiştir.

⁸⁴ Milli Gençlik Vakfı, RP'nin gençlik örgütlenmesi olarak görülebilir. 1980'den sonra kurulmuş özellikle 1990'larda aktif olmuştur. Vakfın üye sayısının 350 bin olduğu iddia edilmektedir. 70 bin üniversite öğrencisiyle bağlantısı olduğu belirtilen vakfın 900 bürosu, 125 yurdu, 15 bin yurt öğrencisi vardır. Vakıf hakkında 28 Şubat sürecinde kapatılma kararı alınmış ve 2004 yılında kapatılmıştır. Kapatılma gerekçesi olarak gençleri Arap milliyetçisi olarak yetiştirdiği, ülke genelinde illegal örgütlenme modelini ortaya koyduğu ve amacın gençlerin Kuran kültürüyle yetişmek olduğu belirtilmiştir. “MGV Kapatıldı”, <http://www.kenthaber.com/Haber/Genel/Normal/milli-genclik-vakfi-kapatildi/97e46811-5349-4fa7-986a-140f4ebd3502> [04.11. 2013]. Vakıf 2014 yılına yeniden kurulmuştur ayrıca mal varlıklarının iade edilmesi yönünde karar alınmıştır. “Milli Gençlik Vakfı Yeniden Kuruldu”, <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/milli-genclik-vakfi-yeniden-kuruldu-08.01.2014-603241> [07.02.2014].

zamanda bunlarla iç içe geçmiş bir sol karşıtlığı da görülmekteydi.⁸⁵ Partililer Türkiye partisi olduklarını söylerken, farklılıklarını ortaya koyuyor ve sınırları esnek olduğu anlaşılan bir “biz” mefhumu üzerinden konuşuyorlardı. 28 Şubat sürecinde yaşanan mağduriyetler üzerinde özellikle durulurken müsebbibinin kurucu irade olduğu, kimlikleri ve inançları yüzünden ezilen geniş bir tabandan destek aldıklarını ve kendilerinin milletin iradesini temsil ettiklerini sıkça vurguluyorlardı.⁸⁶

Partililer siyasal alanda hareket eden aktörler “militan”, “aracı”, “temsilci” olarak görülebilirdi. Partinin yereldeki varlığını mümkün kılan ve asıl gücünü oluşturan onlardı. Partinin programlarını, ideolojik argümanlarını, siyasal kanaatlerini dolaşıma sokan, bölge halkına aktaran, onları haberdar eden ve bilgilendiren militanlardı. Partiye kitleler arasındaki ilişkiyi kuran aracılardı. Partililerin siyasal alan içindeki konumları değişkendi. Partililer total-sembolik bir bütün olan partiyle, parti liderliğiyle ve bölge halkıyla farklı temsil biçimleriyle ilişki kurmaktaydı. Aktörler hem partinin hem de yerel grupların temsilcisiydi. Bulundukları yerelerde hâkim etnik grupların, belli meslek kategorilerinin, ekonomik olarak yetkin grupların üyeleri idi. Aynı zamanda parti kimlikleriyle, onlardan farklılaşmışlardı. Parti liderleriyle ilişkilerinde vekâletlerini ona vermişlerdi, liderleri kolektif olarak onları temsil ediyordu. Aktörler partiyle ve parti liderliğiyle kurdukları ilişkide –siyasal, sosyal, sembolik sermaye kazanımlarına ve bölge halkından farklılaşmalarına rağmen- siyasal yabancılaşma yaşıyorlardı. Bölge halkıyla ilişkilerinde, yani siyasal alandaki faaliyetleri ve etkileriyle, onların siyasal açıdan mülksüzleştirilmelerini sağlayan ilişkiler sistemini yeniden üretiyorlardı- bu rasyonel ve bilinçli yapılan bir

⁸⁵ Fevzi Kaya parti olarak en çok üzerinde durdukları hususun “millet iradesi” olduğunu belirtmiş ve onun karşısında kurucu irade olduğunu söylemiştir: “... [B]uradaki yöneticiler kendini devlet olarak tarif eden her kim var ise bu milletin iradesine saygı duymak zorundadır. Herkes buna askeri polisi mahkemesi meclisi bürokrati aklınıza ne gelirse herkes bu milletin iradesinin önünde tabiri caizse secde etmek zorundadır. Millet iradesinin üzerinde ben hiç bir şey tanımıyorum... Bugün kavga buradan çıkıyor birileri kendilerini kurucu irade olarak gösteriyor birileri kendilerini halk iradesi olarak gösteriyor.”

⁸⁶ Siyasi Hukuki İşler İlçe Başkan Yardımcısı katıldığı bir mahalle toplantısında şunları söylemişti: “İlkokul dörde gidiyorum, Profilo[İlköğretim Okulu’un]’da okuyorum sabahları orada çay içmek için erken kalkıyordum. Allah inşallah o günlerin semeresi olarak bugünleri yaşıyorum. İktidarız, milletimize hizmet etmeye çalışıyoruz. İktidarımız muktedir olur diyorum... İmam Hatip’ler de nasıl mücadele edildiğini orada şehidimiz olduğunu biliyor musunuz? Şehidimiz var. Çok sıkıntılı, Sanayi zulümleri yaşayan mahallelerindendi. Biz burada protestolar yapardık. İmam Hatip kapatıldığında mesela. En son İmam Hatiplerin kapısına dayandık. Çok zulüm çektik. 28 Şubat sürecini küçük yaşına rağmen, bütünüyle yaşadım acısını iyi biliyorum. Burası dertlidir. Buradaki halk bilir. Burada ev yokken mescit yapılmıştır.”

edim değildi. Parti alanının kendisi, böylesi bir eşitsizliği yeniden üreten yapıya sahipti.

2.3.2. Yerel Siyasetin “Yerelsizliği” ve Parti “Memurluğu”

Aktörler, toplumsal alanda partili kimlikleriyle hareket ediyorlardı.⁸⁷ Partiyi yerelde temsil eden onlardı. Partiye katılmakla kolektif bir kimliğe sahip olmuşlardı ve siyasal faaliyetleri, genel yaşam pratikleri parti kimlikleriyle şekilleniyordu. Çevresel ilişkiler üzerinden katıldıkları partiye karşı genel bir bağlılık duyuyorlardı. Aktörlerin partiye yaklaşımları, toplumsal konumlarıyla yakından ilgiliydi. Alt sınıflar arasında partiye koşulsuzca bağlılık duyanlar vardı. Bu gruplar arasındaki kültürel sermaye düşüklüğü doğrudan siyasi söz hakkına sahip olmalarını engelliyordu. Kendilerini ifade edebildikleri en önemli kanallardan biri bir gruba katılmak böylece vekâletlerini o gruba ve lidere vermek, kanaatlerini dolaylı olarak ifade etmektir.⁸⁸ Yerel partili aktörlerin özellikle alt sınıfların partiye ve liderlerine bağlılıkları bu noktada anlamlandırılabilir. Parti elitlerinin de bağlılıkları yüksekti. Sosyal sınıfsal dönüşüm yaşayan bu gruplar, parti ilişki ağlarıyla güçlenmişlerdi. Toplumsal ve siyasal alanda edindikleri statü partili olmalarıyla yakından ilgiliydi. Kısaca, her şeyini partiye borçlu olanlarla, kendilerini ifade etme koşullarına sahip olamayanların partiye yaklaşımları militancaydı.

Aktörlerin partili kimlikleri ya da partiye olan bağlılıkları onları siyasal özneler yapmaya yetmiyordu. Parti memuru gibi hareket eden aktörler için siyaset yapma pratiklerinin “siyasal yabancılaşma” süreciyle birlikte gittiği ileri sürülebilirdi. Aktörler, ayrıcalıklı bir alan olan partiye katılımları açısından şanslıydılar. Fakat siyaseti bir iş bölümü içinde yapıyorlardı. Yani siyaseti teorik olarak değil pratik olarak yapıyorlardı. Çünkü parti ilişkiler sistemi, partinin siyaset yapma biçimi böylesi bir ayırım üzerine kuruluydu. Aktörlerin partinin siyasi kanaat üretimi ya da politik karar alımlarında söz hakları yoktu. Siyaset, memur gibi görev aldıkları ve hiyerarşik bir yapı içinde talimatlara uydukları bir işti. Parti merkezinin ve

⁸⁷ Bourdieu aktörlerin içinde vücut buldukları grupta ancak kolektif olarak var olabileceğini söyler. Aktörler söz haklarından feragat ederek gruba ve lidere adanmışlık duygusuyla hareket ederler. Pierre Bourdieu, “Vekâlet ve Siyasal Fetişizm”, **Seçilmiş Metinler**, çev. Levent Ünsaldı (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2103): 245.

⁸⁸ Dolayısıyla partili aktörler siyasal yabancılaşmayı göze alarak kolektif bir oluşuma, partiye katılmakta, yetkilerini liderlerine devretmektedir. Bourdieu, **age**, 248-249.

liderlerinin çizdiği sınırlar içinde hareket ediyorlardı. Parti sayesinde mobilize olmuşlar, bölgelerindeki gruplardan farklılaşmışlardı. Fakat siyasal pratikleri en başta parti ve liderleri adına yaptıkları işlerden oluşuyordu. Bunlar da büyük oranda seçim kazanmaya odaklı işlerdi.⁸⁹ Siyasal faaliyetler çoğunlukla kendilerinin dâhil olmadığı süreçlerde planlanıyor, üretiliyordu.

Aktörler parti içinde politika yapma araçlarına sahip değillerdi. Yaptıkları şey daha çok “aracılıktı.” Parti merkezinin nesneleşmiş olarak sunduğu politik ürünleri – propagandalar, imza formları, gündemler vs- yerelde “pazarlıyorlardı.” Bourdieu politik alanı arz ve talep dengeleriyle işleyen pazara benzetir. Ona göre siyaset, geniş anlamıyla, meşru algılama ve ifade biçimleri sunmak, toplumsal alanın hakikatinin adını koymak ve bir idrak kategorisi oluşturmaktır. Siyaset profesyonelleri kanaat üretme araçlarına sahiptirler; kitleler ise bundan koparılmıştır. Profesyoneller ürettikleri politik ürünleri yani siyasi algı, kanaat, fikir, politik söylem vs gibi politik çıktıları kitlelere sunarlar. Ne teorik ne de pratik olarak siyasal alana katılabilen kitleler ise hazır kanaatler evreninde kendilerine uyanları –temsil ilişkisiyle- seçerler.⁹⁰ Bu yoruma göre partililer de siyaset profesyonelleri ile bölge halkı arasında iletişim ağını kuran “aracıları.” Parti profesyonellerinin ürettikleri, fakat kendilerinin üretim sürecinde yer almadığı politik ürünleri, bölge halkına tanıtıyor, onlara ulaştırıyor yani pazarlıyorlardı. Partinin yerelde nasıl bir politika üreteceği ya da politik gündemlerin önceliği onların katılımı dışında belirlenmekteydi. Bölge halkından farklı olarak, siyasetin pratik ayağına katılıyorlardı.

Şirintepe Ana kademe ve Şirintepe Gençlik Kolları’nın haftalık toplantıları, aktörlerin siyaset yapma biçimlerini ve parti merkeziyle ilişkilerini gösteren önemli

⁸⁹ Bourdieu yabancılaşma kavramını Marks’tan alır. Yabancılaşma işçinin emek ürününden, üretim sürecinden ve üretim araçlarından koparılmasıdır. Yabancılaşma emeğin nesneleşmesiyle başlar. İşçi kendi emeğinin ürünüyle yabancı bir nesneymiş gibi bir ilişki içindedir. Ürün onun dışında, ondan başka bir şey olur. Yabancılaşma, işçiyle nesne arasındaki üretim ilişkisinde de görülür. Emek nesnesiyle birlikte emek etkinliği de yabancılaşmıştır. İşçi çalışırken kendine ait değil başkasına aittir. İşçinin etkinliği onun kendiliğinden etkinliği değildir, dindeki gibi kutsal vs etkinlik içinde kendi benliğinin yitirilmesiyle olur. Karl Marx, **1844 El Yazmaları**, çev. Murat Belge (İstanbul: Birikim Yayınları, 2000), 75-76, 78, 79. Bourdieu siyasal fetiş, politik sermayenin tekelleşmesi, geniş kesimlerin politik anlamda mülksüzleştirilmesi, ideolojik ürünlerin nesneleşmesi gibi belirlemeleri de Marks’a atıfla yapar.

⁹⁰ Bourdieu kişisel kanaat nosyonunu, politikanın ayrı bir alan olarak tanımlanması, uzmanlaşmış bir profesyoneller grubunun oluşmasıyla ilgili görür. Siyasi kanaat üretiminin kendisi de uzmanlaşmıştır, uzmanlar basın, siyasi parti ya da entelektüeller yargı üretip politik pazara sunarlar. Bourdieu, **Distinction**, 396-398.

pratiklerdi.⁹¹ Aktörlerin parti liderine bakışları da kendilerini nasıl konumlandıklarını, siyasete nasıl baktıklarını gösteriyordu. Toplantılar en başta yerelde, partili grupların söz hakkına sahip olmadığını göstermekteydi. Toplantıda konuşulacaklar toplantıya katılım gösteren partililer tarafından değil parti merkezi tarafından belirlenmekteydi. Genel merkez çalışmaların kendisini, takvimini, içeriğini ve yapıma biçimini belirlemişti. Toplantılarda partililerin birbirleriyle ilişkileri hiyerarşikti. Mahalle başkanı parti temsilcisi olarak hareket etmekte, yapılacakları iletme ve sorgulamada parti adına konuşmaktaydı. Gençlik kolları toplantısında da ana kademe toplantısında da, çoğunlukla başkanlar konuşmuş ve toplantı yönetimi tamamen onların inisiyatifinde kalmıştı. Toplantılar, aynı zamanda temsiliyet ilişkisinin tersinden bir biçimini sunuyordu. Partili üyeler, başkanın temsil edildiğini gösteriyordu. Üyeler aktarılan kararları tasdik etmek için oradalar. Başkanlar da, üyelerin toplantılara gelmesini sağlayan, kontrol eden yetkililerdi. Üyeler için yarı zamanlı yapılan işlere onlar daha çok mesai harcamaktaydılar. Bu anlamıyla başkanlar, siyaseti daha profesyonel yapıyorlardı ve hiyerarşik olarak daha üst konumda yer alıyorlardı. Fakat onlar da ilçe toplantılarına katıldıklarında başkanın talimatlarını dinleyen ve onun başkanlığını göstermesini sağlayan üyeler konumunda oluyorlardı.

Başkanlar toplantıdan önce bir yoklama kâğıdı çıkarmış ve masadaki herkes bu yoklama kâğıdını elden ele dolaştırarak imzalamıştı. Yoklama kâğıdı dolaştırıldıktan sonra, toplantıda konuşulacak gündemler sıralanmıştı. Başkanlar haftalık olarak ilçeye gitmekte burada konuşulacak gündemler ve yapılacak çalışmalarla ilgili olarak bilgi almaktaydı. Daha sonra bunları mahalle toplantılarında aktarmaktaydılar. Toplantılar belirlenmiş gündemler üzerinde yapılmaktaydı. Şirintepe ana kademe toplantısının gündemleri, açılış konuşması, sandık kurullarının oluşturulması, üye ziyaretleri ile ilgili bilgilendirme, duyurular, dilek ve temenni ve son olarak kapanış olarak belirlenmişti. Partinin genel politikasının ne yönde olduğu, güncel siyasal meseleler karşısında nasıl bir bakışa sahip olmak ve tutum almak gerektiği üyelere toplantılarla aktarılıyordu. Böylece, üretilmiş algı ve siyasi kanaatler dolaşıma sokuluyordu. Toplantılar, parti içine yönelik olarak yapılan çalışmalar olarak

⁹¹ Normalde toplantılara dışarıdan katılım yasak ancak ben İlçe Başkanı Fevzi Kaya'nın izniyle mahalle toplantılarına katıldım.

görülebilirdi ve azımsanmayacak bir mesaiyi alıyorlardı.⁹² Aktörler, hiyerarşik olarak yukarıya doğru çıktıkça toplantılara katılım sayıları artıyordu ki bu da parti siyasetinin bürokratik yüzünü gösteriyordu. Parti ilçe başkanları neredeyse haftanın altı günü toplantı yaptıklarını söylemişlerdi.

Mahalle toplantılarındaki en önemli gündem seçim çalışmalarıydı. Buna yönelik olarak sandık kurullarının oluşturulması ve üyelik ziyaretleri konuşulmuştu. Şirintepe’de bulunan 49 sandıktan mahalle başkanları sorumluydu. Seçim çalışmalarına yönelik olarak her bir sandık için dokuz kişinin - gençlik kolları, kadın kolları ve ana kademedен üçer kişinin- görevlendirilmesi hedeflenmişti. Toplantının diğer gündemi üye ziyaretleriydi. Başkan mart ayı boyunca partiye kaydı olan bütün üyelerin ziyaret edileceği bununla ilgili planlamanın bir sonraki toplantıda yapılacağını söylemişti. Üye ziyaretleri de seçim çalışmalarına yönelik olarak planlanmıştı.

Toplantının diğer gündemi olan duyurular kısmında seçimle ilgili olarak parti merkezi tarafından alınan kararlar, hükümet ve belediyenin yaptığı yasal düzenlemelerle ilgili bilgi verilmişti: Seçim kurulu başkanı olarak Metin Özdemir*’in belirlendiği, Kâğıthane’deki birkaç okulun yakında İmam Hatip Lisesi’ne çevrileceği, bundan sonra arsalardan “terk” paralarının alınmayacağı böylece müteahhit ve arsa sahiplerinin rahata kavuşacağı, cenaze nakillerinden para alınmayacağı söylenmişti. Dilek ve şikâyet kısmında, başkanlar dışında konuşan birkaç kişi olmuştu. Söz alanlar belediyenin çalışmalarıyla ilgili aksaklıklardan bahsetmiş, mahalledeki çukurların tehlikeli olduğunu, dereye bakan kısımlarda çöplerin zamanında toplanmadığını, yol çöküntülerinin olduğunu, elektrik direklerinde sorun olduğunu söylemişlerdi. Yani söz alabilecekleri, şikâyetlerini dile

⁹² Partili aktörlerin her biri, haftada en az iki toplantıya, ayda sekiz toplantıya katılmaktaydı. Şirintepe Mahallesi Gençlik Kolları Başkanı Burak Karaçay gençlik kolları toplantısında, şunları söylemişti: “Salı günü yürütme ekibimizle bir istişare toplantısı yaptık. Çarşamba ilçede yapılan genişletilmiş toplantıya katıldık. Perşembe ana kademe toplantısına katıldık. Cuma günü diğer ana kademe toplantısına katıldık. Seyrantepe’nin sandık kuruluna destek verdik. Bugün de bu kendi toplantımızı yapıyoruz.”

* Geçen dönem AKP Genel Merkez Teşkilat Başkanlığı yapmış Ekrem Erdem’in damadı olan Metin Özdemir, İBB ve Kâğıthane Belediyesi Meclis Üyeliği yapmıştı. Özdemir ayrıca 2012 Ziraat Bankası Yönetim Kurulu’na geçmişti ki bu atama basına konu olmuştu: “Bir ballı damat daha, AKP İstanbul Milletvekili Ekrem Erdem’in Damadı Metin Özdemir, Ziraat Bankası Yönetimi’ne atandı!” <http://www.gazeteler.org/sozcu-gazetesi/2012-haziran-11/> [27.12.2013]

getirecekleri konular belliydi. Parti yerel alana siyasal hattını hizmet üzerinden çizmişti.

Toplantılara, ilçe adına katılım ve gözetim anlamında birkaç kişi gelmişti. Bu kişiler, ilçe yönetiminde yer alan, mahalle sorumlularıydı. Bulundukları mahallede oturan, daha önce mahallede başkanlık yapmış ya da çeşitli birimlerde çalışmış kişilerdi. Mahalle sorumluları, parti başkanlarını çok yakından tanıyordu. Bir nevi denetleme ve rapor işini yapan yerel müfettişlerdi. Parti içinde kararlar yukarıdan alınmaktaydı. Hatta bazen parti liderinin direk kendisi bu süreçlere dâhil oluyordu. Örneğin belediye başkanı seçimi son tahlilde parti liderinin onaylamasına bağlıydı. Partililer sürekli bir talimat, bildirim ve denetim sistemi içinde hareket etmekteydi. İlçe ve mahalle birimlerindeki haftalık toplantı gündemleri, ne tür siyasal faaliyetler yürütüleceği, seçim propagandalarının çerçevesi, seçim çalışmalarının nasıl yapılacağı dâhil pek çok konuda sadece uygulayıcılardı. Mahallelerde yapılan ev ziyaretleri sırasında konuşulacak konular dâhi merkezin gönderdiği metinler üzerinden yapılmaktaydı. Partililer, memur gibi, her türlü faaliyeti düzenli ve sürekli biçimde rapor etmekteydi. Parti politikalarının uygulama sahasında bulunan, sık sık toplantılar yapan, raporlar veren, yerelin bilgisini aktaran bürokratik memurlardı.

Partililerin liderleriyle ilişkileri de partideki konumlarını etkiliyordu. Partililerin gözünde Erdoğan, benzersiz bir liderdi. Siyasal kariyerinde önemli şeyler yapmıştı ve kendilerinden biriydi.⁹³ Erdoğan'ın halkın içinden geldiğini ve başarılı olduğunu düşünüyorlardı. Partililer çalışmaları aksattıklarında ya da yeterince öz veri göstermediklerinde liderlerinin “koltuğunun sallanacağını” düşünüyorlardı. Parti sayesinde hayatlarında dönüşüm yaşayan ve geleceğe yönelik yaşam pratiklerini parti alanı üzerinden kuranlar için parti her şeydi. Pek çok kere, liderleri ve partileri de özdeşti onları için. Partiyi var eden, bugüne getiren lideriydi. Dolayısıyla liderlerinin koltuğunun sallanması parti alanının kendisine yönelik bir tehditti onlar için. Tam bu noktada temsil ilişkisine dair bir çelişkiden bahsedilebilir. Bourdieu bir grubun ancak

⁹³Türkiye’de başbakanlık yapmış ya da siyasi lider olarak öne çıkmış kişilerin belli nitelikler taşıdığı görülmektedir. Harp Akademileri gibi okullardan mezun olan asker kökenli siyasetçiler ya da devlet kademelerinde, Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet Su İşleri, Maliye Bakanlığı gibi- bakanlıklar yapmış bürokratlar yönetici kadroları oluşturmuştur. Metin Heper, Sabri Sayarı, **Türkiye’de Liderler ve Demokrasi**, çev. Zuhâl Bilgin (İstanbul: Kitapyayınevi, 2008). Erdoğan daha farklı bir profil çizmektedir. Kasımpaşalı olması ve gecekondü kökenden geldiğini dillendirmesi, muhafazakâr-İslami kültürel kodları öne çıkarması, yükselen sermaye gruplarını desteklemesi halk arasından çıkıp yükselen ve onun değerlerine sahip çıkan bir lider olduğu imajını beslemektedir.

tüzel kişinin, bir liderin vekâletiyle var olabileceğini söyler. Temsil eden yani lider olduğu için simgeleştirilen grup vardır. Lider, kendisi olmaktan çıkıp tamamen partiye adandığında, onunla özdeşleştiğinde bu vasfı kazanmaktadır. Dolayısıyla partililerin liderlerine duydukları bağlılık, aynı zamanda partinin kendisine dairdir. Kendilerini parti alanında kuran aktörler için, lider partinin kendisiydi ve siyasal vekâletlerini liderlerine devretmişlerdi ki bu söz hakkı- konuşma hakkından feragat etmek demektir.⁹⁴ Bu anlamda partililer ve lider arasındaki temsil ilişkisi, bir tahakküm ilişkisi olarak da görülebilirdi. Lider, temsil ilişkisinde tam bir iktidara sahipti. Birileri adına konuşma yetkisine sahip olmak ve grubun var olabilmesi için kendisinin olması gerektiğini bilmek lider için yetki aşımını olağanlaştırıyordu.⁹⁵ Lider varlığını kendinde neden olarak görüyor ve sunuyordu, böylece siyasal bir fetiş haline geliyordu.⁹⁶ Partili aktörlerin kendisine bahsettiği var oluşu sadece kendisine borçluymuş gibi varsaymakta ve partililer de buna inanmaktaydı. Kâğıthane belediye meclis üyelerinden biri partisinin örgütsel anlamda hassas dengeler üzerine kurulduğunu ve parti liderinin bu dengeyi koruduğunu söylemişti:

“Bugün biz AK Parti’ye kurumsal bir parti diyoruz, çok büyük çok güçlü diyoruz ama lider partisi olduğu gerçeği var ama genel başkana bir şey olsa partinin geleceğiyle ilgili insanlar fikir sahibi değiller. Nereye kadar gider diye. Ama SP, MHP ayakları sabit ayakları yere basıyor yani teşkilatlarını kaybetmiyorlar.”⁹⁷

Partililer “işin” çok büyük bir kısmını liderlerinin yaptığını kendilerinin işin sokak kısmını -memuriyet kısmını- yaptıklarını düşünüyorlardı. Yerel siyasal alanda siyasetin sadece “pratik” ayağına, uygulama sahasına dâhil olabiliyorlardı. Nitekim

⁹⁴ Grup olarak var olabilmek, kolektif ve nesnel anlamda var olabilmek, vekâlet ilişkisindeki gaspla gerçekleşir yani sözcünün mutlaklaşıp vekâlet verenin hiçleşmesiyle olur. Vekâlet ilişkisiyle, ancak kolektif düzeyde grup olarak var olunabilir. Vekâlet verenler haklarını devrederek geride kalırlar. Güney Çeğin, Levent Ünsaldı, “Bourdieu’nün Şerhleri Üzerinden ‘Temsiliyet Simyası’”, **Cogito**, s.76 (2014): 97-98. Vekilin, vekâleti verenin hizmetkârı olduğu retoriktir, vekil kendisi olmadığı takdirde temsil ettiklerinin de olmadığını bilir. Sözcü olmadan grup yoktur. Grup oluşumu ancak temsil ilişkisiyle mümkündür. Kendileri için eyleme geçemeyen ve konuşamayan dağınık izole bireylerden terkip dizisel grup, namına tasarrufta bulunan, onlar adına konuşan bir sözcü ve sürekli temsil organlarıyla tam anlamıyla mevcut olabilmektedir. Bourdeiu, **Fetişizm**, 234, 238.

⁹⁵ Vekil, grupla özdeşleşmek, için grup içinde kendini ortadan kaldırmalı, kendine gruba adanmalı, sadece, grupla var olduğunu beyan etmelidir. Grubun otoritesini ele geçirmek için grupla özdeşleşmek gerekir. Vekâlet eyleminin kendisi, yetki aşımı olasılığına içkindir. Vekiller kendilerini kuruma, vekâlet verenler de vekile teslim ederler. Vekâlet ilişkisinde vekil kendisine yetki veren üzerinde iktidara sahip olmaktadır. Vekâlet, gasp etmeyi yani biri için konuşmayı biri adına konuşma eğilimini potansiyel olarak içermektedir. Grubun otoritesini ele geçirmek, grupla özdeşleşmek böyle mümkün olmaktadır. Bourdeiu, **Fetişizm**, 232-235.

⁹⁶ **age**, 238.

⁹⁷ Halid Keskin (Kâğıthane Belediye Meclis Üyesi) ile yapılan mülakat, 22 Mart 2013, Sanayi Mahallesi.

kendilerini Erdoğan'ın sahadaki ayağı olarak tarif etmişlerdi. Partililer, siyasal pratiklerini büyük oranda parti merkezi ve liderine bağlı kalarak gerçekleştiriyordu.

2.3.3. Seçim Siyaseti ve Temsil Edilenlerin Mülksüzleştirilmesi

Politik alan, ayrıcalıklı bir alandı. Politikaya teorik olarak katılmak da pratik olarak katılmak da bir ayrıcalıktı. Siyaset özel bir uğraştı, herkesin yapacağı bir iş değildi. Buna göre herkes, toplumun genel meselelerine katılma imkânına ya da yetkinliğine-yetkisine sahip değildi. Çünkü politikaya katılım aynı zamanda siyasi yetkinlik gerektiriyordu. Siyasi yetkinlik, siyasi işlerle uğraşma, sorunun siyasi olduğunu kabul etme ehliyeti ve onu siyasi ilkelerle ele alabilme “kabiliyetiydi” yani kanaat üretme yetkinliğiydi. Yetkinlik ise bireysel kabiliyetten öte toplumsal koşullarla ilgiliydi. Kanaat üretme olasılığı, statüye bağlı vasıflara göre değişiklik göstermekteydi. Örneğin cinsiyet, yaş, toplumsal sınıf, yaşanılan bölge, eğitim düzeyi iktisadi sermayeye göre değişmekteydi.⁹⁸ Kitleler siyasi yetkinlik kazanacak koşullara çoğu zaman sahip değillerdi. Parti alanı, politikanın bu ayrıcalıklı yapısını sürdürüyor, hatta pekiştiriyordu. Partide siyaset yapabilmek kolay değildi ve bunun için kriterler vardı.⁹⁹

Siyasetin uzmanlaştırıldığı ve yetkinlik olarak tarif edildiği politik alanda, parti siyaseti seçkin gruplara açık tutuluyordu.¹⁰⁰ Özellikle alt kesimlerin siyasete teorik ve pratik anlamada katılım gösterebilmeleri zordu. Temsil ilişkisi bu noktada önem kazanmaktaydı. Temsil ilişkisinde bir tarafta siyaset uzmanları diğer tarafta söz haklarını onlara devretmiş kitleler vardı. Kitleler yetki devrini mecbur eden siyasi bir yetkisizlik içinde işaretlenmişlerdi. Kendileri değil onlar adına konuşan siyasi yetki sahibi merciler söz hakkına sahipti. Dolayısıyla temsil ilişkisiyle söz haklarından feragat ediyorlardı.¹⁰¹ Parti siyaseti içinde bölge halkı, politikaya dâhil edilmeye çalışılan siyasi özneler değildi, partiye destek ve onay verme olasılığı olan

⁹⁸ **age**, 427. Oysa siyasi yetkinlik bile iş bölümü içinde, belli bir konum tarafından belirlenen şansların bedene işlemiş biçimi olan yatkınlıklar aracılığıyla kurulur. Yeteneği edinme ve uygulama aracılığıyla elinde bulundurma şansına herkes sahip değildir.

⁹⁹ Kriterlerle birlikte parti siyasetinin alt sınıflara kapalı olması ve seçkin yapı, “Yerel Parti Alanı Kimlere Açık? : Siyasetin Tekelleşmesi” başlığında ele alınmıştır.

¹⁰⁰ Dışlama siyasal alanın yapısı içinde kendiliğinden gerçekleşebiliyordu. Kitleler kendilerini demokratik oyundan “özgürce” geriye atıyorlardı. “Beni ilgilendirmez”, “ben anlamam” minvalindeki söylemler kendiliğinden bir dışlama sürecinin ifadeleriydi.

¹⁰¹ Bourdeiu, **age**, 440.

“seçmen”lerdi sadece. Onaylama, onaylamama, kabul ya da red üzerinden fikirleri alınan, aralarında yoklama yapılan pasif bir kitle olarak görülmekteydiler.

Parti, yerelde temsil ilişkisini öne çıkaran, besleyen, onun üzerine yapılan bir politika biçimine ve işleyiş tarzına sahipti. Temsil ilişkisinin en büyük göstereni olan seçimler, parti çalışmalarının merkezinde yer almaktaydı. Bu anlamda yerel çalışmalar “sandık” üzerinden yapılmaktaydı. Programlar, toplantılar, görev dağılımları sandık merkezli yapıyordu. Sandık başkanları ve müşavirlerinin bir araya geldiği, onlara özel eğitimlerin düzenlendiği programlar yapıyordu. Sokaklar üzerinden ev ziyaretleri, sohbetler planlanıyordu. Burada partinin bölge halkını siyasete dâhil etmek gibi bir kaygısı yoktu, buna gerek de görmüyordu. Nihai amaç partinin oylarını arttırmak, seçimi kazandırmaktı.¹⁰² Bütün bir çalışma temposu bu hedef üzerine kurulmuştu.

Partililer bölge halkına sandıklarına sahip çıkmaları yönünde propaganda yapıyorlardı. Çünkü halkın politik olarak yaptığı en büyük eylemi oy kullanmak olarak görülmüyordu. Haklarını devredecekleri kendilerini teslim edecekleri partiyi, kişiyi oyluyorlardı. Siyasi kanaatlerini, fikirlerini ifade edecekleri en büyük ve belki tek kanal sandıktı çünkü.¹⁰³ Sözlerini üretecek kanalların kapalı olduğu, söz haklarını devretmek dışında seçenekleri olmayan kitlelere varlıklarını gösterecekleri tek kanal temsil ilişkisi yani sandık olarak gösterilmektedir. Çoğunluğu gerçek anlamıyla temsil eden kendileriydi. Parti, iradesini “millet” olarak addediyordu.¹⁰⁴

¹⁰² Menderes Çınar AKP’nin “iktidar” bağımlılığının çarpıcı olduğunu ve bunu seçimlerle ortaya koyduğunu söyler. Çınar’a göre AKP kendisini sürekli güçlü olma mecburiyetinde hissetmektedir. Bu anlayış ne kadar oy varsa alalım şeklinde tezahür edebilmektedir. Çınar’a göre bu durum kapatılma davaları, e-muhtıralar, AKP’nin geldiği arka plandan, gelme biçiminden, geldiğinde maruz kaldığı muameleden, bulunduğu konumu kırılman olarak değerlendirmesinden kaynaklanabilir. Menderes Çınar, “AKP’nin ustalık döneminde siyaset”, **Birikim**, s.276 (2012): 23.

¹⁰³ Bourdieu tüm siyasi yargıların, sözcü ve temsilci tercihlerin şahsiyetlerde ete kemiğe bürünerek onların inandırıcılıklarına bağlı olan bir inanç içerdiğini söyler. Temsilciler nesneleşmiş programları nedeniyle seçilebildikleri gibi, şahsiyetleri yani bedene işlemiş programları nedeniyle de seçilebilir. Söyleyiş biçimi, hal ve tavırda görülen yatkınlıklarda işaretlerden yani yargı ve eylemler bütünü üretici ilkesi olan habituslarından dolayı seçilebilirler. Bunlar örtük ve potansiyel kanaatleri ifade etmektedir. Sınıfsal habitus ve siyasi kanaat tercihlerinde güçlü bağ varsa da tabi sınıfların nesnel koşullarıyla çelişen bir söylem tutturmalarına sık rastlanmaktadır. Ona göre bu, tabi sınıfların söylemlerinin üretim araçlarının iyeliğine sahip olmadan, kendi siyasi dillerine sahip olmadan siyaset konuşmak zorunda olmalarından gelir. Bourdieu, **Distinction**, 458- 461.

¹⁰⁴ İdealize edilmiş bir milletin sözcüsü olarak parti “kutsal” bir görevi üstlenmiş oluyordu. Temsil ettikleri her şey olduğu için, her şeyi yapmaya kadir görüyordu kendini-ki bu temsiliyet ilişkisi bir tahakküm yönetimidir. Bourdieu vekâlet ilişkisindeki gaspı (kendini birinin yerine konuşmaya muktedir görmekteki gasp) gizlemek için mütevazı hizmetkar sıfatından faydalanılsa da hizmetlerin

Bölge halkı oy vererek, yetkin olmadıkları bir alanda, kendileri aleyhlerine yapılacak olanları bertaraf edebilecek önemli bir iş yapmış oluyordu. Parti aynı zamanda siyasetin “derin” güçlerin dâhil olduğu acımasız bir arena olduğu kanaatini sık sık işliyordu. Sonuçta yetkisizlik ve yetersizlik duygusunda temellenen ve iktisadi kültürel açıdan yoksun olanları bilirkişilere mecbur eden bir temsil ilişkisi kutsanıyordu.¹⁰⁵ Partinin sunduğu ideolojik yargılar, yerelde meşru ifade ve algı formatları üreterek hegemonik bir kanaat biçimi ürettiyordu. Politik olarak meşru olanın ne olduğu, neyin siyasal alana dâhil olduğu, bunların sınırı ve tanımı partinin iktidar olduğu dönem boyunca değişmişti. Siyasi olarak meşru algı ve ifadeler parti militanlarınca yerele aktarılıyordu. Siyasal eylem çoğunlukla, oy verme, parti programlarını destekleme, belirlenen günlerde partinin organize ettiği seçim mitinglerine katılma gibi pratiklerden oluşuyordu.¹⁰⁶

Mahalle çalışmalarında “siyaset” konuşulmuyordu. İhtiyaç duyulursa, gerekli görülürse partinin genel söylemleri, tutumu ve programlarını tanıtan konuşmalar yapılıyordu. Başbakanın özel gündemli söylemleri, seçim dönemleri ya da gündemde beklenmedik biçimde gelişen ve kafa karıştıran konular hakkında konuşulabiliyordu.

“Biz bir eve gittiğimizde siyaset konuşulmuyor. İllaki ya bir yaşlısı vardır ya bir hastası vardır veya taziye vardır. Ama seçim döneminde sandık koordinatörleri vardır, bu insanlar siyasetle alakalıdır. Sandık baş müşahitleriyle birlikte o bölgede toplantı düzenler. Ev sohbetleri düzenlenir orada konuşabilir ama özellikle Suriye, İmralı bunlar ev sohbetinde özellikle konuşulmaz, bunlar konusu gelince olur. Başbakan Suriye'yle ilgili konuşma yaparsa gündem oluyor. Genel siyaset burada konuşulmuyor.”¹⁰⁷

Parti çalışmaları ihtiyaçlar üzerinden popülist bir siyasal tarzda yapılıyordu.¹⁰⁸ Fazla siyasete gerek yoktu. İnsanlar pratik, gündelik hayatlarını etkileyen sorunlarla hem

birer tahakküme dönüştüğünü söyler. Nitekim kendini millet olarak addeden siyasetçi iradesini kutsallaştırır. Bourdieu, **Fetişizm**, 239-240.

¹⁰⁵ Bourdieu, **Distinction**, 439. Bourdieu böylece kitlelerin kriptokrasiye inanmaya mecbur bırakıldığını ifade eder.

¹⁰⁶ Pierre Bourdieu, “Political Representation”, **Language and Symbolic Power**, çev. Gino Raymond, Matthew Adamson (Cambridge: Harvard University Press, 1999), 172-173. Bourdieu’nün genel olarak politik alan için söyledikleri AKP’nin yerel siyasal alandaki etkisi için uyarlanabilir görülmektedir. Politik alan politik söylem alanını sınırlamakta, burada bir dil gelişmekte, ifade ve algı biçimleri bu araçlarının üretilmesi parti tarafından tekelleşmektedir.

¹⁰⁷ Osman Çevik (Şirintepe Mahalle Başkanı) ile yapılan mülakat, 10 Ocak 2013 Şirintepe.

¹⁰⁸ Neoliberal popülizm ve genel olarak popülist tarzla ilgili. AKP’nin iktidar ve yönetim pratikleri hegemonya üzerinden ve neoliberal popülist politikalarıyla ele alan bir başka çalışma için Deniz Yıldırım, “AKP ve Neoliberal Popülizm”, **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**, der. İlhan Uzel, Bülent Duru, 2.b. (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010):66-107. Ayrıca Yüksel Taşkın, “Türkiye’de Sınıfsal Yeniden Yapılanma, AKP ve Muhafazakâr Popülizm”, **AKP Devri Türkiye Siyaseti İslamcılık, Arap Baharı** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013): 55-75. AKP dönemi neoliberal popülizminin özgülüğünün finanslaşma süreçleriyle ilişkisi için Yiğit Karahanoğulları,

haldi. Parti yerelde hizmet ve sosyal yardım yönelimli –seçime odaklı- dar bir siyasal hatta hareket ediyordu. Partinin yerel yönetim politikası belediye hizmetlerinin propagandası üzerine oturtulmaktaydı. İlçe başkanı partinin kalkınma politikasını, yaptığı hizmetlerle gerçekleştirdiğini söylemişti. İlçe örgütünün en önemli görevleri arasında, hükümetle belediyelerin yapmış olduğu çalışmaların propagandasını yapmak olduğunu ifade etmişti.

“Sonuçta biz burada şunun için varız... Teşkilat disiplini ve yapısı içinde bizim görevimiz nedir? Sadece sandıkların başına adam bulmak değil veya mahalle yönetimleri oluşturmak değil sadece görevimiz. Aynı zamanda diğer bir görevimiz var: propaganda görevimiz. Nedir? Yerelde işte belediyemizin, genelde de merkezi hükümetimizin yapmış olduğu çalışmaların propagandasını yapmak. Çünkü bugün varsayalım Avcılar’a yapılan bir metrobüsten Kâğıthanelinin haberi olmayabilir, benim görevim bunu haberdar etmek. Varsayalım Artvin’in bilmem neresine yapılan barajdan haberdar etmek. İletişim ağının içinde bir parçayız.”¹⁰⁹

Partililer sosyal yardım üzerinden ihtiyaç sahibi kesimlerle iletişime geçmeye, onları bulmaya çalışıyor ve neler yapabileceği konusunda yönlendiriyordu.¹¹⁰ Partililer içinde bulundukları siyasal alana katılımın sermaye* gerektirdiği koşullarda, halkın siyaset yapacağı siyaset düşüneceği durumda olmadığını farkındalardı. Şirintepe Mahalle Başkanı yoksul kesimlerle genel siyasete girmenin çok bir anlamı olmadığını düşünüyordu. Sonuçta amaçları partinin oy sayısını aynı zamanda insanların refahını arttırmaktı:

“Biz partimizin güçlenmesi için oy sayısını arttırmak insanların refah seviyesini arttırmak için insanların ihtiyaçlarını öğrenmek [istiyoruz]... Biz Erdoğan’ın sahadaki ayağıyız. Evine gidiyoruz, dertleriyle dertleniyoruz, sıkıntısını rapor ediyoruz takip ediyoruz. Yani fazla genel siyasete girmeye gerek yok.”¹¹¹

Mahallede sosyal yardım ve hizmet odaklı politika dışına pek fazla çıkılmıyordu. Partililer, bölge halkını siyaset yapma ve konuşma yetkisinde görmüyordu. Halkın

“Neoliberal Popülizm: 2002-2010 Kamu Maliyesi, Finans, Dış Ticaret ve Siyaset”, **Toplum ve Bilim**, s.123 (2012):117-118.

¹⁰⁹ Fevzi Kaya (AKP İlçe Başkanı) ile yapılan mülakat, 27 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

¹¹⁰ Ziyaret edilen hanelerde kaç kişi yaşadığı evin mülk durumu partiye yaklaşımı gibi bilgiler toplanarak rapor ediliyordu. Bunlar ilçede sosyal işler biriminde havuz sistemiyle toplanıyor belediye ve çeşitli vakıflarla ortaklaştırılıyordu. AKP iktidara geldiği andan itibaren büyük bir hızla piyasa ilişkilerini her alanda yaygınlaştırırken bunun yıkıcı sonuçlarını azaltmaya yönelik olarak sosyal politika alanında ciddi dönüşümler yaptı. Eğitim, sağlık, emeklilik, sosyal yardım gibi bir dizi alanda dönüşümler yaşandı. Partinin sosyal hizmet sunumu ve yoksul yardımı gönüllü faaliyetlerle yerel yönetim işbirliğinin teşvik edilmesiyle gerçekleşti. Sosyal hak anlayışı dışlanarak piyasa ile hayırseverlik arasında sıkışıp kalan bir politika uygulandı. Bkz. Ayşe Buğra, “AKP Döneminde Sosyal Politika ve Vatandaşlık”, **Toplum ve Bilim**, s. 108 (2007):143-166. Aziz Çelik, “Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım-Yükümlülük Yerine Hayırseverlik”, **İÜ İstanbul Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, s.42 (2010): 63-81.

* Ekonomik, kültürel, sosyal, sembolik ve siyasal sermaye kast edilmektedir. Bir sonraki başlıkta bunlar açıklanmaktadır.

¹¹¹ Osman Çevik (Şirintepe Mahalle Başkanı) ile yapılan mülakat, 10 Ocak 2013 Şirintepe.

okuma yazma oranı düşüktü ve partililerin gözünde ideolojiden anlayacak yetkinliğe sahip değillerdi. İtiraz eden ya da eleştiren olursa ideolojik bakmamaları rica ediliyor ve hizmete-icraata bakılmasını öneriyorlardı.¹¹² Partinin siyasi algı ve kanaatlerini benimsemeleri, partiye oy vererek desteklemeleri yeterliydi. Siyasal alana dâhil olamayan kitleler için temsil edilmek dışında pek fazla seçenek yoktu, gösterilmiyordu. Dolayısıyla geniş kesimler özellikle alt sınıflar seçilmişler lehine en başta siyasal sermaye edinme koşulları anlamında mülksüzleşme yaşıyorlardı.¹¹³

2.4. “Parti Alanı Kimlere Açık?”: Siyasetin Tekelleşmesi

AKP, iktidar olduğu dönemden itibaren yoksul kesimler ve ücretli çalışan sınıflar üzerinde ikna edici bir siyasal etkiye sahip oldu. Bu etki, aldığı oy oranlarında da görünür oldu. Kentsel yerel mekânlarda etkin bir örgütlenme yapısına ve insan kapasitesine sahip olan partinin, bağımlı-yoksul sınıflardan aldığı destek ilk önce anlaşılır gelebilir. Parti örgütlülüklerinin alt sınıflara açık olduğu da varsayılabilir. Oysa partinin yerel ilişkiler sistemine, örgütlenme biçimine daha yakından bakıldığında durumun öyle olmadığı görülür. Sanayi Mahallesi’nde ve ilçe-belediye yönetimlerinde ücretli çalışanlar ve yoksul kesimler yer almamaktaydı. Parti ilişki ağları kapasitesiyle imtiyazlı gruplara açıktı. Partinin toplumsal destek bulmasında, tercih edilmesinde yani siyasi kanaatlerinin yayılmasında ve alıcı bulmasında bu grupların rolü büyüktü. En başta, nüfuzlu, bölge halkıyla iletişimi onlar üzerinde etkisi olan niteliklere sahiptiler.

Bourdieu’ya göre politik alanda siyasal partiler, belirli bir grup ya da sınıfın temsilini talep etmekteydi. Parti, herkesi temsil etme iddiasında olsa da yerelde seçkin gruplara açıktı. Siyaset hakkında konuşma otoritesi onların elindeydi. Bu kişiler, partinin yerellere özgü seçme politikasıyla belirlenmekteydi. Bu politika; parti alanının ayrıcalıklı bir alan olduğunu gösteriyordu. Politik alana dâhil olmak ve böylece politik yetkinlikleri geliştirebilmek geniş toplumsal kesimlerin ulaşamayacağı koşullara bağlıydı. Siyaset bir “iş”, bir nevi meslekti. Siyaset, siyaseti

¹¹² Cihan Tuğal, AKP ile birlikte ideoloji merkezli siyasetin azaldığını, insanların toplumu dönüştürmek üzere “kısıktırılmadığını” parti tarafından seyreltilmiş ve sınırlı eylemciliğin kendi deyimiyle “demobilizasyonun seferber edilmesi”nin söz konusu olduğunu belirtir. Tuğal, *age*, 272.

¹¹³ Temsil edilen ve konuşturulan gruplar ne kadar kendilerini ifade etme araç ve imkânlarından yoksunlarsa (kültürel sermaye) hükmedilmeye ve mülksüzleştirilmeye o kadar açıktılar. Çegin, Ünsaldı, *Temsiliyet Simyası*, 102.

profesyonelce yapabilecek olanlara açtı. Siyaset konuşabilme ve yapabilme yetkinliği olarak politik sermaye, herkesin sahip olduğu bir kaynak değildi. Kurumsal bir siyasal alanda yani siyasal bir partide edinilmiş politik sermayeye sahip olmak daha da zordu. Siyasal ilişkiler sistemi geniş kesimlerin bu sermayeyi edinme koşullarına imkân vermiyordu. Yani siyaset özellikle de kurumsal siyaset daha az kişi için ulaşılabilirdi. Yerelde parti siyasal alanın bu ayrıcalıklı yapısını koruyor, pekiştiriyordu. Politik sermaye edinme koşulları bölgedeki ayrıcalıklı kesimler elinde tekelleşiyordu.

2.4.1. Partiye Katılımın Zımni Koşulları

Partililer, en başta siyaseti herkesin yapamayacağını temsil ediydiler. Diğerleri, yani imtiyazsız geniş çoğunluk, salt seçmenler olarak görülüyordu.¹¹⁴ Onlar, politikaya aktif katılımın neredeyse bir zorunluluğu olan boş zaman ve kültürel sermaye koşullarından yoksundu.¹¹⁵ Partililer aynı sosyal-sınıfsal kökenden geldikleri kesimlerden farklılaşmışlardı. Meslekleri, ekonomik durumları ya da sahip oldukları ilişki ağlarıyla, kendi çevre ve hemşeri grupları arasında ayrıcalıklı kesimleri oluşturuyorlardı.

Parti siyasetine katılım(sızlığı)nı “ideal” örnekleriydi. Mahalle ya da ilçe birimlerinde başkanlık yapanlar, yönetimlere girenler, belediye meclis üyesi olanlar, sahip oldukları nitelikleriyle bulundukları konumlara seçilmişlerdi. Partililerin taşıdıkları vasıflar ve nitelikler, sahip oldukları “sermayelerle” ilgiliydi. Sermaye burada; kişinin belirli bir toplumsal alana katılımını ve bu alan içindeki, özel kazançlara

¹¹⁴Bourdieu, **Political Representation**, 172-173. Temsil ilişkisinde profesyonel siyasetçiler lehine temsil edilenler mülksüzleştirilir böylece siyasal sermaye tekelleşir. Çeğin, Ünsaldı, **Temsiliyet Simyası**, 102.

¹¹⁵Bourdieu, sanatsal üretim alanıyla siyasal alan arasında karşılaştırma yaparak politika üretim yetisinin birkaç bireyin elinde toplanmasına ve bağıntısal olarak kitlelerin elinden alınmasına ilişkin Marksist bir çözümlemeden yola çıkarak meslekleşme ve uzmanlaşmaya karşı, çalışma zamanının kısaltılmasıyla herkese toplumun genel meseleleriyle uğraşmak için yeterince boş zamana ihtiyaçları olduğundan bahseder. Bourdieu politik sermayenin birkaç bireyde toplandığını, profesyonel siyasetçiler lehine tekelleştiğini anlatır. Siyaset oyunu fiili olarak tam zaman profesyonellere siyaset adamları, parti aygıtları ve daimi görevlilerine ayrılmıştır. Bu oyuna katılamayanlar arz edilen ürünler arasında tercih yapar. Burada ideolojik üretim alanında belirlenmiş konum sahiplerine yetkisini devrederek onların ürettiği etiketli ürünleri tercih eder. Bourdieu, **Distinction**, 396, 430.

ulaşmasını sağlayan belirli bir toplumsal arenada mevcut etkili bir kaynaktı.¹¹⁶ Daha açıklayıcı biçimde ifade edilecek olursa:

“Eyleyicilerin, sosyalleşme tarihleri sayesinde sahip oldukları özellikler ve yatkinlar (dini aidiyet, eğitimsel birikim, yemek alışkanlıkları, konuşma tarzı vb.) ve bunların diğer eyleyicilerle ilişki içinde mübadele edilmesi (tanıma, kutsama, tabi olma, paylaşma vb.) olarak *sermaye*, etkisini içinde (yeniden) üretilip tedavüle sokulduğu alanda gösteren; değerini, alan dinamikleri içinde kazanan bir toplumsal ilişki, toplumsal enerjidir.”¹¹⁷

Parti alanında sermaye, aktörlerin partiye girişlerini sağlayan ve daha da önemlisi parti içinde avantajlarını arttıran kaynaklardı. Sermayeler parti alanında, aktörlerin ellerini güçlendiriyor, partide ilerleme şanslarını arttırıyordu. Bourdieu’nün bahsettiği sermaye biçimlerinden politik sermaye; politik meseleler, pratik bilgi, manevralar, taktikler, ajitasyon ve propaganda ile ilgili siyasal oyun duygusu hakkında enformel ağlara giriş sağlayan siyasal ilişkilerdi.¹¹⁸ *Ekonomik sermaye* para

¹¹⁶ Bourdieu, Wacquant, *age*, 62. Aslında Bourdieu’nün kuramsal yaklaşımında sermaye iki yönlü bir işlerliğe sahiptir. Hem bir kaynak hem de iktidar taşıyıcısıdır. Sermaye hem eyleyicilerin pratiklerinde başvurdukları kaynaklara, hem de eyleyicilerin diğerlerini denetim ve tahakküm altına almakta kullandıkları iktidar taşıyıcısı ilişkilere tekabül etmektedir. Emrah Göker, “‘Ekonomik İndirgemeci’ Mi Dediniz?”, **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, der. Güney Çeğin vd (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007): 280.

¹¹⁷ Bourdieu’dan aktaran Göker, *age*, 278. Sermaye verili, sabit, aktöre özgü bir güç değildir. Sermaye alanla ilişkiselliği içinde var olmakta ve işlerliği kazanmaktadır. Sermaye tarihsel-toplumsal süreçler ve eşitsiz ilişkiler sistemi içinde aktörlerin-grupların inşa ettikleri, aktardıkları güçtür. Bourdieu sermaye kavramsallaştırmasında hem Marksizmden yararlanmış hem de arasına eleştirel mesafe koymuştur. Bourdieu’da sermaye elde edilmiş ya da kazanılmış ya da dönüştürülmüş bir kaynakken, Marksizmde emeğin sömürüsü ve rekabete dayanan, sistemin dinamik çelişkilerini neyin ürettiğini anlamaya dönük araçlara sahiptir. Alex Callinicos, **Toplum Kuramı, Tarihsel Bir Bakış**, çev. Yasemin Tezgiden, 5.bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 429-440. Ayrıca Bourdieu sermaye kavramını, Marks’tan farklı olarak kapitalizme özgü olarak kurmaz, toplumlar arasında ayırım yapmaz. Sermaye toplumsal ve tarihsel açıdan özgül bir ekonomik örgütlenme biçimi olan kapitalizmle ilişkili görülmez. Yine Marksizmden farklı olarak sermayeyi; maddi, kültürel, toplumsal ya da simgesel olsun bütün iktidar biçimlerini ele alacak biçimde kullanır. Marksizm’in sadece ekonomik sermayeye odaklanmakla sınırlı bir iktidar anlayışına sahip olduğunu göstermeye çalışır. David Swartz, **Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi**, çev. Elçin Gen (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 108-109. Eşitsizlik ve tahakkümün doğallaştırılmasının ekonomi dışında farklı formları olduğunu söyler. Başat hiyerarşi kuran ve eşitsizlik üreten güç olarak kültürel sermayeyi ekonomik sermayeyle birlikte kullanır. Ekonomik sermayeye kavramsal olarak öncülük verse de çalışmalarında kültürel sermaye üzerinde durur. Göker, *age*, 282-299. Bourdieu’nün sermaye kuramındaki temel sorunu, sosyal hiyerarşiyi anlamaktır. Farklı tür sermaye biçimleri, bir grubun diğeri üzerindeki üstünlüğünü sürdürmek için kullanılabilmekte, bir birey ya da grubun kendi güç ve statüsünü sürdürme stratejisinin parçası olabilmektedir. John Field, **Sosyal Sermaye**, çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006), 19-21. Bourdieu’nün sermaye nosyonunu ve Marksizmle arasındaki mesafeye-ilişkiyi sosyal sermaye kavramı üzerinden eleştiren bir analiz için bkz. Ben Fine, **Sosyal Sermaye Sosyal Bilime Karşı, Bin Yılın Eşiğinde Ekonomi Politik ve Sosyal Bilimler**, çev. Ayşegül Kars (İstanbul: Yordam Kitap, 2008). Burada sermaye, sınıflar arası sömürücü bir ilişki ve bu ilişkiyi destekleyen daha geniş toplumsal ilişkilerden ziyade, toplumsal tabakalaşma ve iktidar yaratan bir kaynak olarak görüldüğü için eleştirilir.

¹¹⁸ Bourdieu, **Political Representation**, 194-195. Siyasal sermayeye sahip olanlar; kamu mal ve özel hizmetlerin bir tür özel mülkiyetini sağlarlar. Siyasal sermaye toplumsal alanda önemli bir farklılaştırma ilkesine dönüşebilmektedir. Siyasal sermaye sendika parti, kurum, devlet organlarında

ve mülke işaret etmekteydi. Farklı malumat ve hüner sahibi olma biçimlerine tekabül eden eğitim de dâhil olmak üzere kültürel mal ve hizmetler *kültürel sermaye** ile ilgiliydi. Aktörlerin başka grup ve aktörlerle olan ilişkileri sayesinde sahip oldukları kaynaklar *sosyal sermayeye** tekabül etmekteydi. Alan içinde bu farklı sermayelerin büründüğü biçim olan *simgesel sermaye** ise unvan, şöhret, saygınlık içermekteydi.¹¹⁹

Partililerin bulundukları mevkilerdeki değişimler ya da parti içinde ilerleme süreçleri sahip oldukları sermayelerle ilgiliydi. Ayrıca parti kadrolarının oluşumu ve parti temsiliyetinin hangi niteliklere göre belirleneceği sermayeler üzerinden çizilmişti. Mahalle-ilçe yönetimlerini, mahalle başkanlarını ve belediye meclis üyelerinin seçme politikası parti iç tüzüğünde belli bir çerçeve içinde oluşturulmuştu. Bu, en başta iş ve meslek olmak üzere, memleket, eğitim, yaş, cinsiyet gibi kriterler üzerinden belirlenmişti. Bu kategoriler, aktörlerin seçilebilmek için sahip olmaları gereken sermayelere işaret etmekteydi.

2.4.1.1. Nüfuzlu Olmak: Ekonomik Sermaye

Parti elitleri, ilçe-mahalle yönetimlerine ve başkanlıklarına seçilecek kişilerin en başta para ve vakit sahibi olması (ekonomik sermaye) gerektiğini vurgulamışlardı. Seçilecek kişilerin öncelikle maddi olarak iyi durumda olması bekleniyordu.

ya da örgütlerde elde edilebilir. Bourdieu Sovyetler üzerinden verdiği örnekte Bolşevik Parti'ye üye olmanın toplumsal alanda hiyerarşi ve ayrıcalık yarattığını, siyasal sermayenin temel hiyerarşi ilkesi olduğundan söz eder. Bourdieu, **Pratik Nedenler**, 33-34.

* Kültürel sermaye sözel beceri, genel kültürel farkındalık, estetik tercihler, eğitim gibi geniş çeşitlilik gösteren olanakları kapsar. Kültürel sermaye bedenselleşmiş halde (öğrenilen dil, vücudu farklı bağlamlarda kullanma tarzı, yazma stili vb) nesneleşmiş halde (resim, sanat, bilimsel eserler vb) ya da kurumsallaşmış (eğitim kurumları, devlet bürokrasi alanı vb) halde olabilir. Bourdieu eğitim sermayesinin, statünün belirlenmesinde oynamaya başladığı role büyük önem verir. Arzu edilen mevkilere gelebilmek için eğitim vasıfları şart olmaktadır. Toplumsal sınıflar arasında eşitsiz dağılmış olan eğitim sermayesi gittikçe artan ölçüde toplumsal tabakalaşmayı etkilemektedir. Swartz, **age**, 111-113. Göker, **age**, 281-282. Eğitim, siyasi alandaki en önemli ele mekânizmalarından biridir. Eğitim, seçime dayalı demokrasiye eşit olmayan katılımı ve eğilimsel olarak tüm siyasi işbölümünü kuran ve meşrulaştıran bir çeşit ayıklama ilkesi gibi iş görmektedir. Bourdieu, **Distinicion**, 408-411.

* Sosyal sermaye, az çok kurumsallaşmış olan, karşılıklı arkadaşlık ve tanıma ilişkileriyle kurulmuş dayanıklı bir ağ ile ilintili gerçek veya potansiyel kaynakların toplamıdır. Grup üyelikleri, ilişkilerin getirdiği yükümlülükler, ayrıcalıklar vs buna dâhildir. Göker, **age**, 283.

* Simgesel sermaye başkalarını tanıma, itibar, itaat ya da hizmet yönündeki meşru talepleri olarak algılanan iktidar biçimidir. Toplumsal saygınlığın yanı sıra, maddi servetten kaynaklanan bir güven sermayesidir. Hayır, işleri, eğitim işlerine yapılan yardımlar, bağışlar simgesel sermayeyi arttırmaktadır. Swartz, **age**, 131-133. Bourdieu'nün kuramında simgesel sermaye; ekonomik sermaye de dâhil diğer tüm biçimlerin değerlendirilmesi ve fetişleşmesi ile dolaşıma giren meta-sermayedir.

¹¹⁹ Göker, **age**, 281-284.

Kâğıthane’de parti ilçe binası dışında 17 tane mahalle irtibat bürosu vardı ve bunların personel giderleri, elektrik, su, kırtasiye gibi harcamaları oluyordu. Bunun dışında partinin sosyal yardım programları ve seçim dönemlerindeki faaliyetler de harcama gerektiriyordu. Partililer iddia edildiği gibi parti merkezinden yerellere para akmadığını, cüzi bir katkı geldiğini ve bahsedilen giderlerin büyük oranda kendi ceplerinden karşılandığını söylemişlerdi.

“Tabi siyaset yaparken maddiyat da önemli, maddiyatının iyi olması lazım. Hani, bazı insanlar tam tersinden bakar, siyasete gir, maddiyatın yükselsin ama tam tersi... Ben 10 senedir vermekten başka bir şey görmedim. Çok şükür meclisi üyesi olduğumuz zaman 200 lira aylık alıyorduk, onu da teşkilata veriyorduk, arada gittiğimiz yol paraları cebimizden gidiyordu. Böyle enteresan bir yapısı var siyasetin. Bazen dışarıdakiler der, siyasete gir, işte, al yürü ama maalesef öyle değil.”¹²⁰

Para, siyasetin rutin masraflarının karşılanması yanında toplumsal çevrenin devam ettirilmesi için de önemliydi. Partililer sosyal ağları ve çevreleri geniş kimselerdi, bu ağları sürdürmek partide siyaset yapabilmelerini kolaylaştırıyordu. Aile, uzak-yakın akraba, hemşeri gruplarına yardım edebilme, destek sunabilme, hem kentte hem de memleketinde cemaatle bağlantılı sosyal yardım örgütlerine bağışta bulunma, bölgelerin gelişimine katkıda bulunma ve hediyeler verme nüfuzlu olmayı gerektiriyordu.¹²¹ Dolayısıyla siyaset yapmak maddi olarak iyi durumda olmayı gerektirmekteydi. Üstelik işinde maddi olarak sorun yaşayan kişiler parti çalışmalarını hakkıyla yerine getiremeyebilir partideki konumlarını “kötüye” kullanabilirdi.

Parti kadroları arasında yer alacak kişilerin maddi durumlarının iyi olması yanında parti işlerine mutlaka “vakit” ayırabilecek durumda olması gerekiyordu. Toplantılara düzenli katılmak, verilen görevleri zamanında yerine getirmek, parti çalışmalarını sürdürmek vakit istiyordu. Partililer hayatlarını çalışarak idame ettiriyorlardı.

¹²⁰ Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane.

¹²¹ Ayça Kurtoğlu, **Hemşerilik ve Şehirde Siyaset, Keçiören Örneği** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), 303. Ayça Kurtoğlu, Ankara’nın Keçiören İlçe Belediye Meclisi’ne 1994-1999 dönemi seçilmiş olan meclis üyeleri üzerine yaptığı çalışma Kâğıthane’deki yerel siyasal süreçle benzerlikler olduğunu göstermektedir. Kurtoğlu çalışmasında yerel siyaset ve toplumsal ilişki ağlarına hemşerilik üzerinden bakmakta, göç sürecinin kimliklerini kurmada ve toplumsal ağların geliştirilmesindeki işlevine, üyelerin hısımlar ve akrabaları, iş yerindeki cemaat ilişkileri, hemşeri dernekleriyle ilişkisine odaklanmaktadır. Kurtoğlu meclis üyeliklerine seçilebilmek için gerekli olan kriterler nelerdir sorusuna aldığı cevapları partiyle ilgili özellikler ve kişisel özellikler olarak ikiye ayırmaktadır. Partiyeye ilişkin özellikler; parti programına inanmak, parti için çalışmak, delegelerin desteğini almak, parti tarafından desteklenmekle ilgilidir. Kişisel özellikler; güvenilir olmak, sevilmek, dürüst olmak, geniş çevresi olmak, bilgili olmak gibi niteliklere bağlıdır. Üyeler, partilerinde parası olanların aday gösterildiği yönünde fikir bildirilmişti. Para, yüksek eğitim ve geniş bir çevre, hemşerilerden destek alınması adaylık için çok önemliydi. **age**, 293.

Belediye meclis üyeleri hariç, partiden aldıkları maaş ya da ücret yoktu. Partili olacak kişinin vaktinin önemli bir kısmını parti çalışmalarına ayırması profesyonel bir siyasetçi olması bekleniyordu. Kâğıthane ilçe teşkilat başkanlığı yapan Bahattin Yılmaz, siyasete daha fazla “odaklanmak” istiyordu. Bu nedenle sigorta işindeki görevinden ayrılmayı ve 2010 yılında ortağı olduğu inşaat firmasında daha aktif olarak yer almayı düşünüyordu:

“İşte, altıda işten eve geliyoruz, haftanın üç günü eve gitmiyorsun, üç tane çocuğun var. E tabi eve gitmemek haftanın üç günü... On bir, on ikide eve gidiyorsunuz. Diğer günler işte cumartesi günü, pazar ya bir günü ayırmak zorundasınız siyasete. Gerçekten o biraz zor. Bir de birimin ağırlığı var. Yani hafta arası tam gün dolusunuz, hafta sonu hafta içi telefonlar durmuyor. Sorunlar, problemler... Ne yaparsanız yapın bütün problemler size geliyor, yoğun bir birim.”¹²²

Seçilebilecek kişilerin vaktini kendisine göre ayarlayabilme imkânının olması; kendi hesabına çalışması ya da kendi işini yapması anlamına gelmekteydi. Bölgede, maddi olarak iyi durumda olan gruplar ticaret ya da rant sermayesi içinde faaliyet gösteren, küçük girişimci ya da profesyonel meslek sahibi kimselerdi. Maddi olanaklarla birlikte vakit sahibi olmak çok net biçimde sınıfsal sınırlara işaret ediyordu.¹²³ Yani partideki üst konumlar, ilerleme imkânı olan mevkiler ücretli çalışan kesimlere kapalıydı. Ücretli çalışanların en başta vakit olmak üzere, maddi olarak partide siyaset yapacak sermayeleri yoktu. Bu kesimler ne yönetimde ne belediye meclis üyeliğinde ne de başkanlıklarda temsiliyet olanağı bulmaktaydı. Çarpıcı biçimde, bu temsiliyetsizlik mahalleler için de geçerliydi. Alt kadroların yoğun olduğu, sınıfsal olarak ücretli-yoksul toplumsal sınıfların yoğun olduğu Sanayi Mahallesi gibi yerlerde mahalle yönetimleri ve mahalle başkanları arasında da bu gruplar yoktu.

Partide üst mevkilere, karar alıcı mevkilere gelmek, seçilmek için emek harcamak gerektiği de belirtilmişti. Yani parti çalışmalarına katılmak, partide aktif olarak görev almak, alanı tanımak, öğrenmek gerekiyordu. Samimiyetle gayret gösterip hiçbir karşılık beklemeden çalışmak, bulunduğu konumda en iyisi olmaya gayret etmek,

¹²² Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane.

¹²³ Ücretli emek koşullarında çalışma, insanın belirli bir ücret karşılığında zamanın belli bir kısmını başkasının, yani kapitalistin ya da işverenin tasarrufuna bırakması anlamına geliyordu. Vaktin, yani boş zamanın kapitalist sistem içindeki anlamı önemliydi. Çalışma ile çalışma-dışı zaman ilişkisi bağlamında, farklı zaman politikaları arasında mücadele, genel sınıf mücadelesinin önemli bir parçası olmuştu. Emek teorisyenlerine göre boş zaman, toplumsal olarak üretilmiş bir “artı-zamandı.” Üretilmiş bu zaman üretilmiş diğer zenginliklerle birlikte- farklı toplumsal sınıfların göreceli gücüne göre eşitsiz bir biçimde bölüştürülmüştü. Serbest zaman kazanma mücadelesi emek hareketleri içinde önemli bir talepti. Şükrü Argın, “Boş Zamanın Toplumsal Anlamı Üzerine Notlar”, **Nostalji ile Ütopya Arasında** (İstanbul: Birikim Yayınları, 2003), 135,136, 144.

verilen görevleri disiplinli bir şekilde ve zamanında yerine getirmek partide başarılı olmayı ve seçilmeyi sağlayan etkenlerdi. Aslında emek harcamak, parti üst kademelerinde tanındıkları olmayanlar ya da nüfuzlu olmayan partililerin seçilme ya da ilerleme koşullarından biri olarak görülebilirdi. Parti elitleri; parti içinde emek harcamanın, çalışmanın, sabır göstermenin önemli olduğunu, yapılan çalışmaların mutlaka görüleceğini söylemişlerdi. Allah'ın garanti ettiği rızık için bile öksürmek, yani bir şey yapmak gerekiyordu. Sonuçta, insanlar nefis taşıyordu ve çabaları bir şekilde meyvesini verecekti. Mahalle yönetiminde yer alan kişiler ilçe başkanı yapılıyorsa bu çabalar görülüyor demektir. Parti elitlerince sergilenen bu tutum, alt kadrolarda yer alan kişilere motivasyon sağlamakta, parti basamakları içinde ilerleme umudu vermekteydi.

2.4.1.2. Hemşerilik ve Yerel Ağlar: Sosyal-Sembolik Sermaye

Partili olacak kişinin demografik olarak kalabalık, nüfuz açısından da etkin bir hemşeri grubundan olması, daha da önemlisi bu kişinin hemşeri cemaatiyle ilişki ağlarının canlı olması (sosyal sermaye) çok önemliydi. Mahalle başkanlarının seçiminde, söz konusu mahallede çoğunluğu oluşturan etnik hemşeri grubundan olmasına dikkat ediliyordu. Sanayi Mahallesi'nde Gümüşhane, Bayburt ve Sivas ağırlığı vardı, dolayısıyla başkan olacak kişinin etnik temsiliyetine dikkat ediliyordu.

Mahallelerde hemşeri temsiliyetinin güçlendirilmesi için mahalle yönetimlerinin sayıları arttırılmıştı. Nüfus açısından kalabalık olan mahallerde iki yönetim oluşturulmuştu. Kâğıthane'de 19 mahalle yönetiminde 32 mahalle yönetimi vardı.

“... [Y]apısal olarak, büyük olduğu için hepsine tek bir mahalle başkanı hitap edemiyor açıkçası. Sanayi Mahallesi'nde 70 bin kişi var, nasıl tek başına uğraşacak 15 kişilik yönetim. 15, 15 iki yönetim... Camiden yukarısı, caminin aşağısı. Talatpaşa'nın belirli tarafı, Hamidiye... Her mahalleyi bu şekilde böldük. 32 mahalle oldu işte. Sanayi Mahallesi'nde camiden aşağıda Bayburt ve Gümüşhaneliler ağırlıklı, oranın mahalle başkanı Bayburtlu. Yukarıda, Gümüşhaneli mahalle başkanı belirleyelim dedik, Gümüşhaneli istediğimiz özellikte bulamadık. Orada Giresunlu bir arkadaş belirledik, Giresunlular o yukarı kesimde fena değil.”¹²⁴

Partililerin hemşeri dernekleri, federasyonları, vakıfları ya da kahvehaneleriyle ilişki bağları kuvvetliydi. Pek çok partili, kendi hemşeri derneğinde aktif olarak bulunmaktaydı. Partililer ilçe ya da il gibi geniş çatılı derneklerde yönetimlerde

¹²⁴Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane.

bulunmakta derneklerinin kurucu üyeleri arasında yer almaktaydı.¹²⁵ Hemşerilik politikası, partinin yerel siyasal alandaki temel taşlarından biriydi ve ciddi öneme sahipti. Hemşeri desteği partililerce hazır güç, partiden önce kişiye güven, parti dışında artı oy, taban desteği, seçim listelerinde destek görmek demektir. Hemşeri dernekleri dışında partililer, çeşitli iş ve meslek örgütlerinde, spor kulüpleri gibi STK'larda aktif olarak bulunan sosyal ağları gelişmiş kişilerdi.

Partililerin dürüst, güvenilir, aile yaşantısı olan, çevresinde tanınan, sevilen biri (sembolik sermaye) olmasına da dikkat ediliyordu. Partiye seçilen kişilerin prestijlerine, temsil kabiliyetine hassasiyet gösteriliyordu. Gençlik ve kadın kollarına danışılıyor, seçilen kişinin bölgede nasıl tanındığı nasıl bir itibara sahip olduğuna dair tetkik yapılıyordu. Prestijli, onurlu, tanınırlığı olması beklenen kişilerin çevresindekilerin yaşadığı maddi, ailevi sorunları ya da çeşitli anlaşmazlıkları çözebilen ya da çözme kabiliyeti olan kişiler olmasına dikkat ediliyordu.

2.4.1.3. Eğitimli Olmak: Kültürel Sermaye

Mahaller için çok belirleyici olmasa da, ilçe kademeleri için üniversiteli olmak (kültürel-eğitim sermayesi) temel bir kriterdi. Bilgi ve fikir sahibi olmak başarılı olmanın kıstasları arasında yer alıyordu. Partide ilerlemenin kilit koşullarının başında eğitim sermayesi geliyordu. İlçe yönetimi, belediye meclis üyeliği ve başkanlıklarının giriş kapısı eğitim sermayesiydi. Üniversite mezunu olmayan birinin belediye başkanlığına, ilçe başkanlığına geçmesi neredeyse imkânsızdı Eğitim, mahalle yönetimleri ve başkanları için esnetilen bir kriterdi. Parti içinde ilerleyebilmek için nasıl nitelikler gerekli sorusuna, teşkilat başkanı şu cevabı vermişti:

“En önemli etken... On yıldır gördüğümüz, eğitim en önemli etken. Her şey bir tarafa eğitim olmazsa olmaz... İşi ehline vermek, liyakatli olana vermek... Hafta içi altıdan sonra burası inanılmaz veya gündüz vakti, insanlar gidip geliyor sürekli. İlçe başkanı olacak kişinin nitelikleri çok önemli. Mutlaka eğitimli tecrübeli olmalı. Buna sadece ilçe olarak değil genel

¹²⁵ Hemşerilik dernekleri, hem üyelerine aidiyet duygusu veren hem de toplumsal sermayenin biriktirildiği fiziksel toplumsal mekânlardan biri olarak görülebilir. Dernekler, etnik kimliğin sürdürülmesi yanında kültürel pratiklerin devam etmesinde memlekete ilişkin kimliklerin devamlılığına katkıda bulunur. Hemşeri dernekleri kuruluş amaçlarından farklı olarak kentsel siyasal süreçlere eklemlenmektedirler. Hemşerilik dernekleri aynı zamanda hemşerilik cemaati içinde liderlerin veya lider adaylarının birbirleriyle yarıştıkları toplumsal mekânlardır. Dernekler ün yapmada önemli işlevlere sahiptir. Göçmen cemaatlerinde bireyler aynı göç sürecinden geçmiş olmak temelinde eşit sayılırlar. Liderliği alanlar bu eşitliği kendi lehlerine dönüştürebilmekteler. Kurtoglu, age, 196-197.

merkez başbakan önem veriyor. Başbakan, geçmiş il gençlik kolları başkanımıza İngiltere'ye git orada bir sene kal İngilizcenin anadilin gibi konuş gel, dedi. İlk kurucu gençlik kolları başkanına da keza öyle yaptı şimdi danışman olarak başbakan yanına aldı. Böyle 15-20 kişilik genç ekip vardır, onları özel bu anlamda eğitir. Dünya literatürü bu yani. Eğitim şart! Eğitimli insanın yönetimi de farklı oluyor. Hı, eğitimsiz insanın önü kapalı mı? Yok, onlarda çok kaliteli mutlak aradan çıkıyor sıyrılıyor, Birinci derecede eğitim, eğitimli olduktan sonra bir şekilde gidiyorsunuz.”¹²⁶

Nitekim partide uzun yıllardır çalışma yürüten lise mezunu partililer, en fazla ilçede bulunabileceklerinin farkındaydılar.

Parti içinde ilerlemede ilişki ağlarının etkisi önemliydi.¹²⁷ İlişki ağları sadece ilçe ya da mahallelerin kendi aralarında kalmamaktaydı, dikey biçimde de kurulmaktaydı. Teşkilat Başkanı, il teşkilat başkanının çalışma sürecinde kendisini birebir tanıdığını ve yarın öbür gün parti içinde başka bir göreve geldiğinde söz gelimi il başkanı olduğunda, tanıdıklarına öncelik vereceğini düşünüyordu. İl başkanı Aziz Babuşçu, başkanlığa geldiğinde, genel merkezden öneriler gelse de, yönetim ekibini kendi çalışma ekibinden oluşturmuştu ağırlıklı olarak. Kâğıthane'den de iki kişi il başkan yardımcısı olmuştu. Genel merkez ya da il başkanlığınca tanınıyor olmak, buralarda ilişki ağlarının olması koşulları değiştiriyordu. Çünkü genel merkezin önerdiği isimler vardı ve bunlar bir havuzda birikmekteydi. Partililer, ilçelerde de ilde de seçimlerin atama yoluyla olduğunu ve genel merkezin ve ilin desteklediği adayların kongrelere çıktığını söylüyordu.

“Zaten atama yoluyla olur ilçelerde seçim, ön seçim filan olmaz. İl başkanı atar... Partide hiç bir dönem şey olmadı iki başkanın... Bir dönem bir Metin Külünk diye aday oldu o da zaten başbakan, Aziz Bey olacak dedi o formaliteden girmiş oldu, normalde seçim gibi ama atanmış gibi işler açıkçası. o da il başkanı kendi ekibini kendi oluşturur sonra öneriler içinden. Bize de mesela ilçeyi belirlerken Fevzi Bey'i biz il olarak destekliyoruz dendiğinde adaylar çıktı tabi sonradan kongre günü vazgeçtiler madem ilin böyle önerisi var. İlle daha sağlıklı çalışmak adına birleştirdik listeleri yapı böyle yürüdü.”¹²⁸

Tüm bunların yanında seçimler belirli bir cemaat içinde, yani parti habitusuna sahip kesimler içinden gerçekleşmekteydi. Partide siyasete yeni başlayanların mutlaka tanıdık bir referansı olmaktadır. Parti içi ağlarla birlikte komşuluk ilişkileri,

¹²⁶ Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane.

¹²⁷ Sanayi Mahallesi'nde oturan Trabzonlu, Genç Sivillerin kurucularından olan partili bir kadının milletvekili adaylığı süreci eğitimli olmanın yeter şart olmadığını gösteriyordu. Bu kadın siyaset bilimi mezunuydu önce ilçe yönetimine daha sonra il geçmişti. Başbakan'ın gençlik kolları üyelerinden oluşan özel danışman ekibi içinde yer almaya başlamıştı. Milletvekili adayı olmuş, temayülü ilk onda çıkmıştı fakat son gün listeden çıkarılmıştı. Teşkilat başkanı listelerle oynandığını düşündüklerini söylemişti. Partili arkadaşlarının ilerleme şansı olduğunu düşünmüşlerse de bunun böyle olmadığını görmüşlerdi.

¹²⁸ Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane.

arkadaşlıklar, hemşerilik bağları gibi parti dışı ağlar da harekete geçirilmekteydi. Belirtilmese de, partinin kurucu kadroları içinde yer almış olmanın ya da RP dönemindeki ayrışmada Aksoy ekibi içinde yer almanın seçimlerde belirleyici olduğu anlaşıyordu. Ayrıca parti elitleri kendileriyle ya da ekipleriyle birlikte hareket edecek, güvendikleri ya da güvenilir buldukları, kişileri seçmeye çalışmaktaydı. Yani partinin genel seçim politikalarına uyum gösterilirken, ekiplerin kişisel politikalarının da belirleyiciliği vardı. Ekiplerin ilerlemede büyük etkisi vardı.

2.4.2. Parti Örgütünün Yönetici Kadroları

Partinin yerel siyasal alanda propaganda ve seçim kazandırma işlevi kadar, ilçe yönetimi özellikle meclis üyeleri listeleriyle de bölgedeki faaliyetlerine önem göstermekteydi. Yerel parti örgütünü yönetenlerin toplumsal ve siyasi profili, partinin kimleri temsil ettiğini, hangi sosyal-sınıfsal kesimlerle ilişki ağı ördüğünü göstermekteydi. Parti siyasetinde yer almak, seçilmek için bir gereklilik olsa da yeterli koşul değildi. Bunun için sermaye sahibi olmak –aynı zamanda parti içi ve dışında ilişki ağlarına sahip olmak ve güç mücadelelerine girmek- gerekiyordu.

İlçe yönetimi ve belediye meclis grubunun oluşturulması parti genel yönetiminin belirlediği bir seçme politikası doğrultusunda gerçekleşmekteydi.¹²⁹ Partinin seçme politikasının çerçevesi yaş, cinsiyet, meslek, memleket, eğitim gibi kriterlerle çizilmişti ki bunlar sosyal-sınıfsal seçiciliğe denk geliyordu.

İlk olarak üyelerin, bölgede ağırlığı olan ilk on beş ilin hemşeri grubu içinde yer almasına dikkat ediliyordu. Bu, ilçe yönetiminde kadrolaşma ve gruplaşmaların önüne geçmek için de uygundu. Gruplaşmaları ve kişisel inisiyatifleri azaltan bu kritere rağmen partililer çoğunlukla kendi çevrelerini parti ilişki ağlarına dâhil ediyordu. Nitekim Gümüşhaneliler nüfus açısından çok kalabalık bir grup olmamasına rağmen genel olarak parti kadroları arasında ağırlığa sahipti.

İlçe yönetiminde ve özellikle belediye meclis üyeliğinde meslek önemli bir belirleyendi. Parti genel merkezi hatta genel başkanı bu husus üzerinde özellikle durmaktaydı. Buna göre özellikle meclis üyeleri arasında avukat, mali müşavir,

¹²⁹ Parti yönetimi tarafından bunlarla ilgili istatistiksel veriler oluşturulup parti merkezine aktarılmaktaydı. Bu bilgileri Fevzi Kaya kendi raporlarından bana okudu. Kendisinden raporları alıp alamayacağımı sorduğumda kendisi buna pek olumlu bakmadı.

sağlıkçı, teknik personel, inşaat mühendisi, mimar olmasına dikkat edilmekteydi. Korporatist bir anlayışı yansıtan bu politikanın kısmi biçimde hayata geçtiği anlaşıyordu.

İlçe yönetimi ve meclis üyelerinin büyük kısmı üniversite mezunuydu. İlçede yer alanlar, üniversite mezuniyeti koşulunu sağlayamayan partililerin yönetimde yer alabilmesi için parti genel merkezini ikna etmeye çalışıyordu. Böylesi kişilerin “arazide” hâkimiyeti olduğu, bölgede tanındığı, sözü geçtiği yani sosyal-sembolik sermayeye sahip olduğu aktarılmakta ve eğitim sermayesi eksiliği telafi edilmekteydi.

İlçe yönetimi ve meclis üyeleriyle ilgili yaş ve cinsiyet kotaları belirgin bir çerçeve sunmaktaydı. Buna göre üyelerin %30’nun 30 yaşın altında olma ve %30’nun da kadın olma kriteri vardı.

Partinin seçme politikasına, Kâğıthane’de 2009 yılında belediye meclis üyesi olmuş partililerin toplumsal profilleri incelenerek, daha yakından bakılabilir. Meclis üyelerinin yaş, etnisite, eğitim, çalışma alanı ve siyasal-sosyal ağlarıyla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, partinin kentsel siyasal alanda hangi toplumsal grupları temsil ettiği ve hangi sınıfsal ittifaklara girdiği anlaşılır olmaktadır.¹³⁰

Tablo-1: Kâğıthane Belediyesi AKP (2009-2014) Meclis Üyeleri*

Doğum Tarihi	Doğum Yeri/Memleket	Eğitim Durumu*	Çalışma Alanı	Parti Geçmişi
1972	İstanbul/Giresun	Üniversite/İktisat	İnşaat yöneticisi	Büyükşehir meclis üyesi
1971	İstanbul/Gümüşhane	Üniversite	İnşaat ortağı	Mahalle kuruculuğu

¹³⁰ Yakın zamanda parti yöneticilerinin toplumsal profillerine bakan çalışmalarda AKP için benzer bulgular ortaya konmuştur. 2007-2009 yıllarında siyasal partilerde toplumsal ağların inşasında, merkez ve taşra liderlerinin toplumsal ağların örülmesindeki rolüne bakan Uysal ve Topak’ın çalışması bunun örneklerinden biridir. Ayşen Uysal, Oğuz Topak, **Particiler: Türkiye’de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010). Yerel liderlerin yaş, eğitim, meslek ve toplumsal cinsiyet bulguları üzerinden değerlendirildiği çalışmada AKP için bulun sonuçlarla, Kâğıthane’deki bulgular örtüşmektedir.

* Kâğıthane AKP meclis grubunda 30 meclis üyesi vardı. Ancak 4 kişinin öz geçmişleri belirtilmemişti. Trabzon doğumlu olan bir kişi 2009 yılında CHP’den meclis üyesi seçilmiş, 2011 yılında AKP’ye geçmişti. Geçmişte DSP ve CHP içinde bulunan bu kişi değerlendirmeler içine alınmadı. Yani toplamda 25 meclis üyesinin bilgileri üzerinden hareket edildi. Çalışma alanlarını belirtmeyen kişilerin bilgileri boş bırakıldı.

* Anadolu Üniversitesi Mezunları, Açıköğretim kategorisiyle ifade edildi.

1969	Bayburt	Meslek Lisesi	İmalat Sektörü- firma sahibi-ticaret	Dernek başkanlığı
1981	Ordu/Sivas	Üniversite/Bilgisayar Mühendisi	Özel Sektörde Yazılım Mühendisi	İl GK başkan yardımcılığı
1968	Istanbul/Sivas	Üniversite/İşletme	Özel Şirket Yöneticisi	İBB meclis üyeliği
1952	Istanbul	Üniversite/İşletme	Özel Şirket Danışmanı	
1961	Balıkesir/Izmir	Üniversite/Kimya Mühendisi	Özel Sektörde kendi işini yapıyor.	
1967	Gümüşhane	Üniversite/Kamu Yönetimi	Serbest Ticaret	İlçe başkan yardımcılığı
1982	Gümüşhane	Açıköğretim		İl GK kurucusu
1941	Rize	Üniversite/İnşaat Mühendisi	(İnşaat)	
1974	Bayburt	İmam Hatip Lisesi		Partide çeşitli görevler aldı.
1982	Istanbul/Sivas	İmam Hatip Lisesi/Açıköğretim		İlçe GK üyeliği
1970	Istanbul/Giresun	Lise	Muhasebeci/Ticaret	
1968	Sivas	Üniversite	Serbest Mali Müşavir	Vakıf, spor kulübü yön.
1965	Kastamonu	Üniversite/Ön Lisans	Ticaret	Dernek Başkanı
1963	Istanbul/Elazığ	Meslek Lisesi		MGV ilçe başkanlığı
1956	Kastamonu	İlkokul	Alçı-Dekorasyon Firma Sahibi	İlçe Teşkilat Kuruculuğu
1967	Samsun		Mobilya Firması sahibi-Ticaret	Dernek Başkanı
1959	Kırşehir	Üniversite/İnşaat Mühendisi	İnşaat Şirketi Yöneticisi	STK üyeliği, ilçe kuruculuğu
1971	Istanbul/Ordu	İmam Hatip Lisesi	Demir-Çelik İmalat Firması Sahibi	Mahalle Başkanlığı
1973	Istanbul/Sivas	Açıköğretim(Anadolu Üniversitesi)	Mali Müşavir	İ.H.L dernek yöneticisi, İlçe GK yard.
1980	Bulgaristan	Üniversite/İnşaat Mühendisi	(İnşaat)	İBB’de çalıştı. İlçe GK teşkilat bşk.
1972	Istanbul	Açıköğretim(Anadolu Üniversitesi)	Şirket Yöneticiliği- AR-GE biriminde	Parti kurucu üyeliği
1958	Erzincan	Üniversite	Mali Müşavir	İl Yönetim kuruculuğu
1971	Istanbul/Gümüşhane	Üniversite/Mimar		

Kaynak: “AKP Kâğıthane İlçe Başkanlığı Web Sitesi”,
<http://www.akpartikagithane.com/akkadro.aspx?bolum=3#> [09.12.2013].

Kâğıthane Belediyesi Meclis Yönetimi'nde 30 AKP, 6 CHP, 2 MHP üyesi vardı. AKP'li meclis üyelerinin yaş aralıklarına bakıldığında 32-45 yaş arası 13 kişi bulunmaktaydı. Yani meclis üyelerinin %52'si genç-orta yaş grubundan oluşmaktaydı. 45-55 yaş arasında 8 kişi vardı, bu üyelerin %32'sinin orta yaş grubundan olduğunu göstermekteydi. Bu oranlar partinin genç temsilcilere sahip olduğunu ortaya koymaktaydı. 55-70 yaş arası 3 kişi vardı, bu kesimler üyelerin %12'si oluşturmaktaydı. 70 yaş üzerinde ise sadece bir kişi vardı. Toplamda üyelerin %84'ü 32-55 yaş grubu arasında ve ağırlıkla 40'lı orta yaş grubunda toplanmaktaydı. Kâğıthane'de ilçe yönetim kurulu üyelerinin yaş aralıklarına bakıldığında 20-29 yaş arası: asilde 1 kişi, yedekte 6 kişi; 30-39 yaş arası: asilde 17 kişi, yedekte 11 kişi; 40-49 yaş arası: asilde 10 kişi, yedekte 9 kişi; 50 ve üstü: asilde 2 kişi, yedekte 4 kişi bulunmaktaydı. Yani ilçe parti yönetiminin çok büyük bir kısmı 30-49 yaş arasındaki bulunmakta, orta yaş grubu ağırlığı oluşturmaktaydı.

Meclis üyelerinin hemşeri, etnisite dağılımları, partinin karar mekanizmalarında hangi toplumsal grupların olup olmadığıyla ilgili oldukça net bir tablo sunmaktaydı. Mecliste Karadeniz ağırlığı vardı. Üyelerin yarısından fazlası %52'si Karadenizliydi. Karadeniz Bölgesi'nde özellikle Gümüşhane, Bayburt ve Giresun oranı fazlaydı. İkinci grupta %24 oranla İç Anadolu bölgesi gelmekteydi. Burada da Sivas ağırlığı vardı. İstanbul doğumluların ikinci üçüncü kuşak göçmenler oldukları ve yine ailelerinin Karadeniz ya da Orta Anadolu oldukları tahmin edilebilir. Bu gruplardan sonra %8 oranla Doğu Anadolu Bölgesi gelmekteydi ki, Elazığ ve Erzincanlı iki meclis üyesi bu oranı oluşturmaktaydı. Bu kişilerden biri belediye başkanıydı. Yani bölgede ağırlığı olan Doğu Anadolu'yu temsil ettiği varsayılan Bitlis, Siirt, Kars gibi Kürt grupların meclis üyeliklerinde temsil edilmediği rahatlıkla söylenebilirdi. Yerel siyaset kendi ötekisini yaratarak biçimlenmekteydi. Kâğıthane'de bu durum Karadenizli ve Sivaslı olmayanlar arasında yaşanmaktaydı.

Meclis üyelerinin eğitim durumlarına bakıldığında, üniversite mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Üyelerin %72'si üniversitelidir. Anadolu Üniversitesi mezunları, açıköğretim kategorisi içinde değerlendirildiğinde, ön lisans ve açıköğretim mezunları %20'yi oluşturmaktadır. Bu eğitim kriterinin belirleyici olduğunu ve üyelerin üniversiteye sonradan başladıklarını ya da dışarıdan bitirdiklerini göstermektedir. Geriye kalan üyelerden sadece bir kişi ilköğretim

mezunudur, yani yaklaşık %30'luk bir kesim lise mezunudur. Lise mezunları arasında meslek lisesi ve imam hatip lisesi mezunluğu belirleyicidir. Lise tiplerinin geçmiş sınıfsal taban ve kültürel, sosyal ayrımlara dair ipucu verdiği düşünüldüğünde üyelerin geçmişte bölgenin gecekondü kesimlerini oluşturdukları ve sınıfsal olarak da alt gruplar arasında yer aldığı varsayılabilir. İlçe yönetimi üyelerinin eğitim durumları da benzer bir görüntü oluşturmaktadır. İlçe yönetiminde ilkokul mezunu, asil yönetimde bulunmamakta, yedekte 3 kişi bulunmakta; ortaokul mezunu, asilde 1 kişi, yedekte 2 kişi; lise mezunu, asilde 10 kişi, yedekte 12 kişi; üniversite mezunu, asilde 19 kişi, yedekte 1 kişi; yüksek lisans mezunu, asilde bulunmamakta, yedekte 1 kişi bulunmaktaydı. Yönetimde üniversite mezunlarının ağırlığı vardı, üyelerin üçte ikisi üniversite mezunuydu. Bir kişi hariç kalanlar, lise mezunuydu. İlkokul mezunları asil yönetimde hiçbir biçimde yer almamaktaydı.

Partililerin meslek ve iş sektörleri de belirgin ayrımlar sunmaktaydı. İnşaat mühendislerinin kendi alanlarında çalıştıkları varsayıldığında %20'lik bir kesim inşaat sektöründe şirket sahipliği, ortaklığı, yöneticiliği gibi pozisyonlarda faaliyet yürütmekteydi. Üyeler arasında özel şirket sahipliği, yöneticiliği, kendi işini yapma gibi belirsiz bir kategori ağırlığı oluşturmaktaydı. Meclis üyeleri arasında ticaretle uğraşan kesimlerin öne çıktığı söylenebilirdi. Eğitimli beyaz yakalıları arasında mali müşavirler, bir muhasebeci ve bankacı vardı. Çeşitli alanlarda imalat sektöründe faaliyet yürüten, kendi işini yapan, firma sahibi olan aynı zamanda ticaretle de uğraşan bir grup vardı. İlçe yönetiminde yer alanların çalışma sektörleri de ilginç bir tablo sunmaktaydı. Asilde yer alan üyelerin 29 tanesi özel sektörde çalışmakta, 1 tanesi emekli kategorisinde bulunmaktaydı. Yedekte yönetimde yer alan 28 kişi özel sektörde çalışmakta iki tanesi emekliydı. Partililerin ezici çoğunluğu kendi işini yürütmekte, özel firmalarda yöneticilik yapmakta, ticaret ya da inşaat işiyle uğraşmaktaydı.

Toplumsal cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, meclis üyelerinin bir erkek grubunu oluşturduğu görülmekteydi. 30 meclis üyesinden sadece üç tanesi kadındı. Yani kadınların meclislerdeki temsiliyeti %10'du ki bu parti genel merkezinin şart koştuğu alt sınırdı. Dolayısıyla meclisi bir erkekler meclisi olarak nitelemek yanlış olmayacaktı. Yerel siyaset eril bir evreni oluşturmaktaydı. Genel olarak partiler

kadınları vitrine konulması gereken birer manken olarak görmekteydi. Kadınlar, genelde kadın kollarında siyasete katılmakta ya da o alan kendilerine açılmaktaydı.¹³¹

2.4.2.1. Kâğıthane İlçe Başkan Yardımcısı Fikri Bekir Örneği

Mali ve İdari İşler Başkanı Fikri Bekir'in ilçe yönetiminde yer alma süreci, sahip olunması gereken sermayeler, bunlarla birlikte seçilme sürecinin nasıl işlediğini göstermesi açısından örnek olarak görülebilir. Fikri Bekir, Gümüşhane'de doğmuş, ilkokulu bitirdikten sonra, 1970'lerin başında, ailesiyle birlikte önce Çeliktepe'ye göç etmiş ardından Sanayi Mahallesi'ne yerleşmişti. Bekir'in babası uzun yıllar hafriyatçılık, nakliyecilik yaparak kömür, kum, kil gibi inşaat malzemelerinin taşımacılığını yaptıktan sonra müteahhitlik yapmaya başlamıştı. Bekir, aile kültürlerinin dışına çıkarak babasından bağımsız iş süreçlerine atılmıştı. Kâğıthane İmam Hatip Lisesi'ni bitirdikten sonra Beşiktaş'ta bir kırtasiye dükkânında çalışmıştı. Askerden geldikten sonra kendi işini yapmaya karar vermiş ve 1993 yılında Sanayi'de bir kırtasiye dükkânı devralmıştı. Bekir, işlerini zamanla (bu sırada yerel siyasi çevrelerle ilişki ağlarını korumuş ve parti kurulduktan sonra aktif olarak yer almıştı) büyütmüş, ticaret hacmini geliştirmişti. Artık, İstanbul'un çok farklı yerlerine kırtasiye malzemeleri satan bir firmanın sahibiydi. Ayrıca, "ek iş" olarak, kardeşleriyle birlikte "ellerine geçen rakamları değerlendirerek" arsa alıp satıyor, inşaat sektöründe faaliyet gösteriyorlardı.¹³²

Bekir'in aktif siyasal yaşamı, Kâmil Gürbüz'ün başkanlığı döneminde Sanayi'de mahalle teşkilatında çalışmasıyla başladı. Bekir, daha sonra Gürbüz'e muhalefet gösteren Şahin Aksoy ekibinin içinde yer aldı. Aksoy'un, FP karşısında bağımsız aday olma sürecinde, partiden uzaklaştırılıp mahalledeki görevinden alınan kişiler arasında yer aldı. AKP kurulana kadar pek fazla siyasal faaliyet yürütmeden Aksoy ekibiyle birlikte hareket etti. Parti kurulduğunda, mahalle ve ilçe teşkilatının kurulma sürecine destek oldu. İlçe yönetimini oluşturmak üzere görevlendirilen Agâh Tekin, kendisine ilçe yönetimi içinde yer alma teklifinde bulundu. Bekir o dönem kendi

¹³¹ Uysal ve Topak da yerel parti alanının kadınlara kapalı olduğunu ayrıca kadınların bulundukları parti örgütünü erkekler kadar tanımadığını ve örgüt üzerinde hâkimiyetleri bulunmadığını söylemektedir. Uysal, Topak, *age*, 34- 37.

¹³² Bekir'in, "Allah yürü ya kulum dedi, yürüdük" diyerek anlamlandırıdığı bu durum parti alanındaki sermaye dönüşümüyle ilgili görülüyordu. Nitekim pek çok partili ek iş olarak inşaat sektörünün çeşitli dallarında faaliyet göstermekteydi.

köy derneğinin başkanlığını yapmakta, İstanbul Gümüşhaneliler Derneği'nin Genel Sekreterliğini yürütmekteydi. Ayrıca Şişli Sanayi Spor kulübü yönetimi ve Kâğıthane İmam Hatip Yaşatma Derneği'nde de görev almaktaydı. Bekir, ilçe başkanı tarafından kendisine gelen öneriyi hali hazırda çalıştığı kurumlar ve sorumlulukları olduğundan dolayı kabul etmemiştir:

“Agâh Bey bizi çağırdığında zaten çalışıyoruz dedik. Agâh Bey'e ben bu görevleri yaptığım için bunlardan fedakârlık yapmamı bekleme, dedim. Affını istedik. Amacımız zaten... Her insan siyaseti beklenti için yapmaz. Hiçbir beklentiye girip yapmadım. Hizmetse ben zaten burada hizmet ediyorum zaten. Biz bu kulvarda hizmet edelim siz öyle devam edin, dedim. Sonra önerdiğim arkadaşlar olup olmadığını sordular, ben de önerdim.”¹³³

Agâh Tekin'in atanmasıyla ilçe yönetiminin tekrar oluşturulması gündeme geldiğinde, Bekir bu kez “dışarıda” kalamayacaktı. 2003 yılında Fevzi Kaya ilçe başkanlığına geçmiş, Bekir'e ilçe yönetiminde aktif olarak yer alma önerisinde bulunmuştu. Bekir aynı şekilde partide aktif olarak yer alamayacağını söylediye de, Kaya'nın ısrarı karşısında ikna olmuş ve ilçe başkan yardımcısı olarak yönetime girmişti.¹³⁴ Bekir, kendisinin ilçe yönetiminde bulunmasına yönelik ısrarı ve ilçede yer alabilme koşullunu -böyle adlandırmamış olsa da- sahip olduğu sermayelere bağlıyordu. Bunlar aynı zamanda yönetimde yer alabilmenin geçerli kartlarını gösteriyordu. Bekir'e göre insanlar tarafından tanınıyor olmak, itibar görmek yani sosyal ve sembolik sermaye sahip olmak önemliydi:

“Ben Yonca Sokakta oturuyorum, bağımsız hareket olduğunda [Aksoy ekibinin FP karşısına ayrı bir belediye başkanı adayı ile çıkması] ben sağ taraftan başlayarak bütün evlere girdim. Tamamını da bitiremedim. O dönemde en yüksek oy aldığımız sokak o oldu. O sokakta oturuyorum o insanlar benim çizgimi biliyorlar. Yani bu siyasi olarak çalışmayla yapılan bir şey değil. Çizginiz bir kere düzgün olacak. Yani ben orada esnafım insanlar beni tanıyorlar. Kendinizi tanıtmaya gayret edemezsiniz. ‘Şöyleyim’ demeniz bir şey ifade etmiyor, birileri size derse anlamı oluyor. Yani işin esası bu. Tanıyorum, ilişkim var, ben geniş bir ağa sahibim.”

Partide yer alan kişiler, bulundukları mahalleyi ve yöreyi iyi tanıyorlardı. Yaşadıkları yerlerle ilgili olarak neredeyse sokak sokak bilgi sahibiydiler. Bu özelliği gençlik kolları üyeleriyle konuştuğumda da fark etmiştim. Mahallede kimlerin ne yaptığını, hangi bölgede kimlerin yaşadığını anlatmışlardı. Partililer bölgedeki insanları tanıyan onlarla ilişkilerini sıcak tutmaya çalışan kimselerdi. Partilerin, arkalarında insan taşıyabilen onları hareket ettirebilen nitelikleri barındırmasına da dikkat

¹³³ Fikri Bekir (AKP İlçe Başkan Yardımcısı) ile yapılan mülakat, 21 Mart 2013, Kâğıthane.

¹³⁴ Kaya oldukça hırslı ve çevresindeki insanları harekete geçirebilme potansiyeline sahip biriydi. Yerelde parti ilişkileri ağlarında yer alan fakat parti çalışmalarına aktif olarak katılmayan kişileri resmi olarak partide faaliyet göstermeye ikna etmede oldukça başarılıydı.

edilmekteydi. Bekir de Sanayi Mahallesi'nin eski yerleşimcileri arasında yer alan, ticaret yapması dolayısıyla pek çok kişiyi tanıyan ve tanınan biriydi. Aynı zamanda hemşerileriyle bağları güçlü olan yaşadığı yerle bağlarını sıkı tutan biriydi.

Bekir'e göre partili olacak kişinin temel prensip olarak, işinin sağlıklı olması birinci sırada geliyordu. Yoksa partide verimli çalışamazdı. Partili olacak kişi siyasete zaman ayrılabilir durumda olmalıydı. Bekir iş ve siyaseti birlikte götürme konusunda şanslı olduğunu düşünüyordu: "Ben zamanımın büyük bir bölümünü buraya harcıyorum ama şu anda işin başında ortağım olan kardeşim var. Dolayısıyla rahat hareket ediyorum, gitmeyebiliyorum işe ama bu imkân herkes de olmayabilir."

Bekir partili olma sürecini anlatırken, her şeyden önce, Aksoy'a yakın olan ekipte yer aldığını belirtmişti. Geçmiş siyasal süreçler içinde belli ortaklık yakalanması "güvenilirlik" koşulu için önemliydi. Parti elitlerinin yönetimleri belirlemesi ekiplerini oluşturma sürecinde güven önemli bir eşikti.

"(K)adroyu oluşturmak zaman alıyor, çürük elma da çıkabilir, çıkıyor da zaman zaman... Fevzi Bey masaya vurdu ben seni istiyorum dedi. İyi, beni istedi tamam beni tanıyor onu tabi daha iyi bilir. Onun planladığı çalışma ekibini oluştururken beni yarı yolda bırakmayacak noktasına benim attığım her adımda yanlış da olsa yanımda olacak insan olması gerektiği için."

Partide yer alacak kişilerin, partinin çizgisine yakın duran insanlar olması gerekiyordu. İdeolojik olarak farklı siyasal geleneklerden gelen kişilerin parti içinde eğitilmesi ya da ideolojik bir homojenleştirme çabasına girilmesi söz konusu değildi.

"Mahallelerde yaptığımız çalışmalarda da her şeyden önce bu çizgide olan birisi olmasına dikkat etmemiz lazım bizimle aynı paralellikte düşünen insan olması lazım. Yani farklı düşünceye sahip insanlardan alıp bu çizgiye getirmek gibi bir şey yok. O zaman içinde çözülemez. Bizim çizgimiz, AK Parti muhafazakâr yapılı bir yer. Öyle görünüp olmayan da çok. Biz samimi ve güvenilir olmasına bakıyoruz. Tanıdığımız ya da onun tanıdığı oluyor."

Bekir genel olarak siyaset yapmanın zor bir iş olduğunu, parti faaliyetlerinin fazlasıyla vaktini aldığını, öncelikli olarak aileden feragat edildiğini düşünüyordu. "İnanın kızım evlendi nasıl büyüdüğünü bilmiyorum, birçok arkadaşımız böyledir yani. İnanın böyle. Ya ne zaman büyüdü? Okula giderken dersi var mı yok mu hatırlamıyorum. Emekli olunca bir miktar... Bir de lisede roman okurken özet lazım o kadar."

Maddi ve manevi fedakârlıkları dışında, siyaset Bekir'e mevkiler üzerinden kazanımlar sağlamıştı. Bekir 2003 yılında ilçe başkan yardımcılığı yapmış, 2009'da belediye meclis üyesi olmuş, 2011'de ilçe başkan yardımcılığına tekrar geçmişti.

Partideki geleceğine dair net bir fikri olmasa da, yerel düzeyde gelebileceği en üst noktaya kadar geldiğini düşünüyordu. İlçe nezdinde, en tabandan başlayarak en üstte kadar gelmişti. Meclis başkan vekilliği de yapan Bekir, bunu manevi olarak önemli buluyordu. Ayrıca bireysel olarak kendi düşünce yapısına uygun merkezi bir hükümetin ve belediyenin faaliyetlerine katılmanın, manevi olarak kendisini tatmin ettiğini söylüyordu.

2.4.3. Mahalle Ağlarının Kilit Aktörleri

Mahalle yönetimleri, toplumsal kesimler içinde birebir ilişki ağları geliştirilerek oluşturulmaktaydı. Mahalle birimleri, mahalle yönetimleri ve başkanlarla birlikte, parti faaliyetlerini, belediye icraatlarını, hükümet uygulamalarını bulundukları yerlere taşıyan, toplumsal kesimlerle daha doğrudan temasların kurulduğu yerler değildi sadece. Aynı zamanda partinin toplumsal tabanının temsil edildiği yerel siyasal alanlardı.

Kâğıthane’de mahalle birimleri, işleyişi ve sahip olduğu insan potansiyeli açısından dikkate alınacak bir ağırlığa sahipti. Kâğıthane’ye bağlı her mahallede haftada en az bir kez, birim başkanlıklarını oluşturan, on bir kişiyle toplantılar alınmaktaydı. Buna gençlik kolları ve kadın kolları dâhil edildiğine bu sayı 30’u bulmaktaydı. Her mahallede düzenli olarak parti çatısı altında bir araya gelen ev kadınlarından lise öğrencilerine, yaşları büyük oranda 15-40 arasında değişen kişiler bulunmaktaydı. Mahalle yönetimlerini oluşturan bu kişiler, partiye gönül vermiş “alelade” kişiler değillerdi. Sahip oldukları niteliklerle partiye katılma imkânı bulmuşlardı.

Mahalle başkanları parti teşkilatının işleyişine vakıf olan, partinin yerellerdeki ilişki ağlarını canlı tutan temsilcilerdi. Parti elitleri mahalle başkanlığına önem verdiklerini özellikle belirtmişlerdi. Onlara göre, partide ilerlemek için tabandan, mahalle çalışmalarından gelmek, emek harcamak yani işin sahasında olmak çok önemliydi. Mahalle yönetim üyeleri için daha az olmakla birlikte, mahalle başkanlarının parti içinde ilerleme kanalları vardı. Başkanlar ilçe yönetimine geçme, meclis üyesi olma şansına sahiptiler. Fakat parti içinde seçilmek ve ilerlemek için bunlar yeterli değildi. İlçe başkan yardımcılarının birinin çok net biçimde özetlediği kadarıyla “vakti olan, kendi ekonomik özgürlüğüne sahip, parti programını benimseyen, kabiliyetli, çevresinde sevilen sayılan, çalışmaları yürütebilecek sevk ve idareye organizeye sahip, toplantılara katılabilecek kendi içinde dengeli, ailesine faydalı, partiyi temsil

kabiliyeti olan” kişiler seçilebilme şansına sahipti. Bu koşullar, net biçimde partiye dâhil olmanın ve ilerlemenin gerektirdiği sermayelere işaret etmekteydi. Aynı zamanda partinin hangi toplumsal kesimlere ilerleme kanalları açtığı, kimleri temsil ettiği ayrıca sınıfsal-sosyal açıdan yerellerde nasıl bir temsiliyete sahip olduğunu da ortaya koymaktaydı. Seçilmek için, en temel kriter sınıfsaldı:

“Yani maddi problemi olan birisi akabinde bunu bizi yansıtmaya başlayacaktır veya farklı şekilde bunu kullanmaya çalışacaktır. Etik olmayan işlere girebilir. Biz bunların önceden tedbirini almak zorundayız, çünkü iktidar partisisiniz... Çok iyi bildiğiniz, çok iyi güvendiğinizse alabilirsiniz. Problem yok, çok iyi referansları varsa. Ama ona dikkat ediyoruz ki iktidar partisisiniz, sizden herkes her şeyi isteyecek.”¹³⁵

Özellikle başkanların ya da yönetimdeki kişilerin halktan, vatandaş iyi tanıyan, mahallesine hâkim olan bir esnaf olması isteniyordu. Mahalle başkanları için ahlaklı olmak, tanınmak, sevmek, bilgili olmak (sembolik sermaye) aranan özellikler arasındaydı. Parti elitleri, mahalle başkanı olacak kişiyi netleştirmeden önce kadın kolları ve gençlik kollarının görüşlerini aldıklarını söylemişlerdi. Ahlak problemi olmayan, edepi bir insan olarak tanınıyor olmak önemliydi. Teşkilat başkanı bu konuyla ilgili en ufak bir soru işaretinin olması durumunda diğer tüm özelliklerinin silindiğini söylemişti. Yaşam tarzı ve tercihler açısından örnek bir Müslüman gibi yaşamak fark edilir bir prototip sunmaktaydı. Burada özellikle evli ve çocuklu kişilerin partide tercih edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Mahalle başkanları için belirleyici olmasa da eğitim sermayesi de gözetilen noktalardan biriydi Kâğıthane’de 32 mahalle başkanından 4-5 tanesi üniversite mezunuydu. Mahalle başkanları arasında ilkökul mezunu olanlar fazlaydı. İlçede yönetiminde, belediye meclis üyeliğine girmede eğitim en önemli kriterlerden biriydi. Bu mahalle yönetimleri ve başkanlarının parti içinde ilerleme şansının çok az olduğunu göstermekteydi.

Hemşerilik ilişkileri partinin gerek mahalle gerek ilçe yönetimlerinin oluşumunda birinci derecede öneme sahipti. Örneğin Telsizler Mahallesi Romanların ağırlıklı olduğu bir yerdi ve buraya Roman bir başkan bulunmuştu. İlçe Başkanı Kaya, “Ben özellikle oraya Roman başkan buldum. Niye? Onların derdinden ben anlamam o anlar, onlarla iletişime benden daha iyi geçer... O insanların Ak Parti’de temsil edilme isteği var. Olması da lazım, Ak Parti büyük bir kitle partisi.” demişti.

¹³⁵ Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane.

Seçilecek kişilerin hemşerileriyle ilişkilerinin olması ve onları harekete geçirebilme kabiliyetlerinin olması önemliydi.

Sanayi Mahallesi'nde Sivas, Bayburt, Sinop, Kastamonu, Samsun, Ordulu ve Gmşhanelilerin ağırlığı vardı. Mahallelerde birinci derecede etken hemşerilikti. Nitekim niversite mezunu biri yerine Bayburtlu bir lise mezunu tercih edilmekteydi.

Mahalle başkanını belirleme, bulma, karar verme belli bir süreç içinde pek çok kişinin dâhil olduğu bir ilişki ağı içinde gerçekleşmekteydi. Mahalle başkanları bölgedeki sivil toplum kuruluşlarıyla özellikle hemşeri dernekleriyle ilişki kurularak seçiliyordu. Parti elitleri bu kurumlardan aldıkları çeşitli isim önerilerini ilçe yönetimine taşıyor ve bu isimler üzerinden değerlendirmeler yapılıyordu. İlçe başkanı isimler üzerinde asla bir keyfiyet olmadığını vurguluyordu. "Ben Ahmet'i istemedim ben Mehmet'i istedim böyle bir şey yok." nce mahalle yönetimlerinin kendilerine talip olmak isteyen var mı diye soruluyordu. Başkanlığa aday olan varsa, kriterler üzerinden değerlendirmeler yapıyor, uygun bulunursa ilçe yönetiminde konuşuluyor ve karar veriliyordu. Talip olanlar birden fazla olduğunda teşkilat başkanı o mahallede oylama yapıyor, sonuçlar mahallede ve ilçede açıklanıyordu. Ancak oy çoğunluğuna sahip olan mahalle başkanı olmuş olmuyor, son kararı ilçe yönetimi veriyordu. İlçe başkanı partinin hayrına olduğu ve belli kriterlerinin eksik olduğu anlatıldığında mahalle yönetimlerinin, durumu anlayışla karşıladığını ve itiraz gelmediğini, söylemişti. Ancak işlerin bu kadar yolunda gitmiyordu. Nitekim görevinden alınan bir mahalle başkanı -belli ki kendisi bunu partinin hayrına görmemiş- bu durumu parti genel merkezine kadar taşımış, genel merkezden ilçeye bu konuyla ilgili rapor verilmesi istenmişti. Bu kişi Sanayi Mahallesi'nden Ekrem Erdem ile ilişkileri olan bir kişiydi. Partililer st düzey parti yöneticilerinin ilişkileri olduğu bölgede hem rahat ettiklerini hem de byleyi ilişki ağları nedeniyle daha kontrollü davranmak ihtiyaı hissettiklerini söylemişlerdi.

2.4.3.1. Sanayi Mahallesi Başkanı Cengiz ınar rneği

Sanayi Mahallesi başkanlarından biri olan Cengiz ınar 1972 şişli doğumlu ve aslen Bayburtluydu. ınar'ın ailesi eliktepe'de beş yıl kaldıktan sonra 1976 yılında Sanayi Mahallesi'ne taşınmıştı. Yani diğer partililer gibi bölgenin ve mahallenin en

eski yerleşimcileri arasındaydılar.¹³⁶ Çınar liseden sonra, ön lisans turizm bölümünde okumaya başlamış fakat maddi olanaksızlıklar nedeniyle yarıda bırakmıştı. TOFAŞ fabrikasında santralde, daha sonra da bir mali muhasebe dergisinde çalışmıştı. Sosyal hayatında aktif olan mahalle başkanı, 2002 yılında Bayburt Derneği'nde yönetim kuruluna geçmiş ve dernek defterlerinin beyannamelerini tutmaya başlamıştı. En son derneğin başkan yardımcılığını yürütmeye devam etmekteydi. Aynı zamanda ticari taksi işletiyordu. Bir dönem taksi durağı başkanlığı da yapmış fakat siyaset, dernek ve durak işlerini bir arada götüremediği için başkanlığı bırakmıştı. Mahalle başkanı, mesleği gereği geniş bir çevreye sahipti.

Cengiz Çınar ağır, net konuşan, şık giyimli, yaptığı işi oldukça ciddiye alan biriydi. Parti içinde yükselmek istediği çok netti. Eğitim sermayesinin önemli olduğunun farkındaydı. Üniversite sınavlarına hazırlanmaktaydı. Bulunduğu konum itibarıyla partide ilerleme şansı olduğunu düşünüyordu. Teşkilat içinde genel başkanlık, il başkanlığı, ilçe başkanlığı ve mahalle başkanlığının belirleyici olduğunu, bu dört başkan yönetimleriyle parti teşkilatlarının oluşturulduğunu söylemişti.

Geçmişte siyasal açıdan pek aktif biri olmamıştı. Fakat gençliğinde MGv'ye gidip gelmiş, RP'yi desteklemişti. Çınar Kâğıthane'de bağımsız olayı gerçekleştirirken Aksoy grubuna yakın durmuştu. Parti kurulmadan önce, Sanayi Mahallesi'nde bir ekip oluşturmuşlar ve ara ara yaptıkları toplantılarla bağlarını canlı tutmuşlardı. Parti kuruluşunda mahalle yönetiminde yer almıştı. Fakat parti içinde yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle 2004'te mahalle yönetiminden çıkmıştı. Bu sırada dernek faaliyetlerine yoğunlaşmış ve durak başkanlığı yapmıştı. O dönem partiye yoğun bir katılım olduğundan kendisinin gitmesi kayıp olarak görülmemişti. Süreç içinde partinin mahalle teşkilatının zayıflamasıyla, mahallede yeni bir yönetim arayışına gidilmişti. 2010 yılında, belediye meclis üyesi olan Fikri Bekir kendisine mahalle başkanı olma teklifinde bulunmuş, böylece parti içinde yine aktif olarak yer almaya başlamıştı. Diğer mahalle başkanı, toplantılara düzenli olarak katılmamış ve işini gereği gibi yapmamıştı. Çınar ise dürüstlüğü, çalışkanlığı, geçmişi, aile yaşamı, nitelikleri yani sahip olduğu sermayeler açısından mahalle başkanı olmaya adaydı.

¹³⁶Sema Erder'in Ümraniye Çalışması da bölgenin kurucularının yerel siyasal alanda partilerin önde gelen isimlerini oluşturdukları, parti elitleri arasında yer aldıklarını anlatır. Sema Erder, **İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye** (İstanbul: İletişim Yayınları: 1996).

Çınar başkanlığa geçmeden önce partinin önde gelenleri kendisiyle kapalı bir görüşme yapmıştı. Yaklaşık 45 dakika süren görüşmede partide “işlerin nasıl yürüdüğü” anlatılmış, Çınar da neleri kabul edip etmeyeceğini söylemişti. Daha sonra adaylığı ilçe yönetimine gitmiş ve orada onaylanmıştı. İlçe teşkilat başkanı mahalle başkanlarının ve Çınar’ın seçimiyle ilgili nedenleri şöyle ifade etmişti:

“Diyoruz ki biz Çetin, seni neden burada mahalle başkanı yaptık? Bir, Üniversite mezunusun; iki Bayburtlusun. Ama bizim için birinci derecede önemli etken Bayburtlu olmandı. Bu tarafta Bayburtlu biri lazımdı dedik. Bayburtlu bir üniversite mezunu arıyorduk. Bayburtlu bir lise mezunu olurdu, fark etmez dedik veya Bayburtlu esnaf ilköğretim mezunu da olabilirdi ama birinci kıstasımız Bayburtluydu, burada etkinler çünkü.”¹³⁷

Başkanlığa geçtikten sonra Çınar’a mahalle yönetimini yani kendi ekibini oluşturması için inisiyatif verilmişti. Çınar köy derneklerindeki tanıdıklarıyla birkaç toplantı düzenledikten sonra mahalle yönetiminde yer alacak kişileri bir araya getirmişti. Mahalle yönetiminde yer alacak kişilerin sahip olması gereken kıstaslar belli olduğundan buna uygun bir yönetim oluşturulmaya çalışılmıştı. Mahallede yönetimini oluşturan kişiler yaş, etnisite, meslek ve mezhepsel nitelikleri açısından ortaklıklara sahipti. Partinin mahalle yönetimine bölgenin nüfuzlu kesimleri katılmaktaydı. Yönetim yer alanlar arasında müteahhit, tekstil atölyesi sahibi, makine mühendisi, tekstil işçisi, mobilya dükkanı sahibi, kasap, marangoz, berber, parti koordinasyon merkezinde ve kargo firmasında çalışan kişiler vardı. Partinin mahalle örgütleri ve yönetimleri ücretli kesimlere kapalıydı. Çınar mahalle yönetimlerini özel olarak esnaflardan -biz buna kendi hesabına çalışan, profesyonel meslek sahipleri ve küçük girişimci olarak da görebiliriz- seçtiğini belirtmişti. “Esnaf olunca teşkilat çalışmasına daha fazla yardımcı oluyor. Esnaf hem yardımcı olur hem de diğer esnaflarla diyalog halinde olur.”

Eğitim açısından üniversite mezunu olan birkaç kişi vardı. Lise ve ilköğretim mezunları çoğunlukta idi.

“... Mahalle yönetiminin artık eğitimini bir kenara koyuyoruz. Aynı yönetimde önemli olan ahlaki problemi olmasın, vatandaş tarafından sevilmeyen biri olmasın. Düz bir arkadaş veya sevilen birisi olması gerek bizim için.”¹³⁸

Mahalle yönetiminde yer alacak kişilerin sahip oldukları sembolik sermayeye işaret edilmekteydi. Mahalle yönetiminde yer alan bu kişilerin büyük çoğunluğu 30-45 yaş

¹³⁷Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane.

¹³⁸Cengiz Çınar (AKP Sanayi Mahalle Başkanı) ile yapılan mülakat, 24 Ocak 2013, Sanayi Mahallesi.

arasındaydı. Beş kişi 45-50 yaş arasında on kişiye yakını 30-45 arasında, diğerleri 30 yaş altındaydı. Medeni durumlarına bakıldığında üç kişi hariç diğerleri evliydi. Genel olarak gençlik kollarındaki hariç partililerin çok büyük bir kısmı evli ve çocukluydu.

Çınar yönetiminde, mahallenin demografisine uygun bir dağılım göstermeye özen gösterilmeye çalışıldığını söylemişti. Mahalle yönetiminde Bayburtlu, Sivaslı, Gümüşhaneli, Kastamonulu, Sinoplu, Erzincanlı, Karslı, Samsunlu, Hakkârili üyeler vardı. Çınar burada Karslı üyelerin Kürt olduklarını ancak onlara Kürt olarak bakmadıklarını, Hanefî mezhebinden olduklarını belirtmişti. Hakkârili olan diğer üye içinse, bu kişiyi sonradan yönetime aldıklarını ve mağazası olduğunu eklemişti.

Çınar, teşkilat başkanı Bahattin Yılmaz ile Sanayi Mahalle yönetiminde bulunmuş kendisi eğitim birim başkanırken o yerel yönetimler başkanlığı yapmıştı. İki partinin siyasi kariyerleri farklı biçimde gelişmişti. Yılmaz ilçeye teşkilat başkanlığına geçmiş, Çınar mahallede kalarak başkanlığına geçmişti.

“Mahalle başkanlarından da meclis üyeleri var. Mesela bu dönemde üç mahalle başkanı meclis üyesi olacak. Yani özellikleri uygun olanlar yoksa olmaz tabi ki. Genel bakış açısı budur. İlçe yönetiminde olan olacak mutlaka.”¹³⁹

Aynı koşullara ve sermayelere sahip olan bu iki kişiden birinin ilçeye geçme süreci şansın ötesinde güç ilişkileriyle ilgili dinamiklere bağlıydı.

2.5. Parti Alanının Etnik ve Mezhepsel Sınırları

On yıllık bir iktidar geçmişi olan ve bunu halen sürdürmekte olan AKP, milletin ve Türkiye’nin partisi olma düsturlarını sürekli olarak kullanmaktadır. Partinin “milletin partisi” olduğu, ayrımlara karşı olduğu ve kapsayıcı bir çatı olarak herkese açık olduğu propaganda ve tanıtım faaliyetlerinde sürekli yer almaktadır. Aslında parti iddia edildiği gibi geniş kitlelere açık değildir. Partiye katılım belli koşulları gerektiren sınırlara sahiptir.¹⁴⁰ Üstelik parti alanı iktidarı elinde tutan gruplarla dezavantajlı grupların olduğu eşitsiz ve hiyerarşik konumlar kümesidir. İktidar alanı ise çok daha küçük “şanslı” bir azınlığa açıktır.

¹³⁹ Cengiz Çınar (AKP Sanayi Mahalle Başkanı) ile yapılan mülakat, 24 Ocak 2013, Sanayi Mahallesi.

¹⁴⁰ Parti alanı, kendi habitusuna sahip aktörlere açıktır. Bu kültürel, ideolojik, siyasal yatkınlık olarak görülebilir. Ayrıca partide söz sahibi olan mevkilerde bulunmak için sosyal-siyasal- ekonomik sermayeye sahip olmak gerekir.

Kâğıthane’de Alevi ve Kürt grupların parti alanına girişleri kadar iktidar konumunda bulunmaları da zordu. Alana belli Kürt grupları dâhil olabilirken, burada ilerleme ve yetkili konumlarda bulunma imkânları sınırlıydı. Bu anlamda parti alanı sınırlara sahipti.¹⁴¹

2.5.1. Kürtlerin Partideki Temsiliyet(sizliği)

Kâğıthane’de parti alanının zımnî işleyişi içinde hemşerilik siyaseti önemli bir yerde durmaktaydı. Bölgenin demografik yapısı içinde, partide ilk on ya da on beşinci sırada yer alan illerin dağılımına göre hemşeri grupları temsil ediliyordu. Partiyeye katılım ve kadroların oluşumunda da hemşerilik bir ölçüttü. Politik alanda etkin olan hemşeri gruplarının temsiliyeti de parti kadrolarının oluşumunda gözetilen noktalardan biriydi. Kâğıthane’de ve Sanayi Mahallesi’nde hemşerilik dağılımı açısından incelendiğinde hatırı sayılır derecede Kürt grup vardı. Şirintepe ve Sanayi Mahallesi’nin aşağı kısımları da Kürtlerin yoğun olduğu yerlerdi. Bölgede özellikle Siirt ve Bitlisliiler yoğunlukla bulunmakta, zorunlu göçle gelen gruplar arasında Hakkâri ve Şırnaklılar yer almaktaydı. Fakat Kürtlerin partideki temsiliyetleri çok sınırlıydı. Kürt gruplar, parti alanı içinde görünür olmadığı gibi bulundukları konumlar da karar alıcı mevkilere ve iktidar alanına uzaktı.

Kadroların seçimi; partinin ileri gelenlerinin ilişki ağları üzerinden yani arkadaşlık, akrabalık, hemşerilik bağları ya da aynı dernek, vakıf, siyasal parti içinde çalışıyor olmak gibi ortaklıklardan sağlanıyordu. Bu ilişkiler üzerinden kurulabilecek gruplaşmalara yönelik olarak genel merkezce düzenlenen kurallar vardı. Anlaşıldığı kadarıyla, yani pratikte, bunun önüne geçilmesi zordu. Çünkü partinin önde gelen siyasi aktörleri; bölgenin eski yerleşimcileriydiler ve Karadeniz, İç Anadolu ağırlıklı bir tablo oluşturuyorlardı.¹⁴² Aileleri, politik olarak sağ-muhafazakâr ve milliyetçi çizgiden geliyordu. Kürt gruplar ise ne mahallelerde ne ilçe birimlerinde görünür

¹⁴¹ Üstelik alandaki hiyerarşik yapılanma içinde bir konum elde etmenin de koşulları ve sınırları vardı. Partide güç mücadeleleri ve rekabet süreçleri içinde gerçekleşen mevki çekişmeleri, aynı zamanda çeşitli sermaye biçimlerine sahip olmayı gerektirmekteydi. Nilüfer Göle, AKP’nin demokratik açılımlara rağmen, heterojenliği açısından hâlâ Türkiye’yi temsil etmediğini, çok tekil bir parti olduğunu söylemektedir. Parti tabanının yaşam tarzları alışkanlıklarıyla tek bir tablo verdiklerini, başörtüsü meselesinin de bunun göstergelerinden biri olduğunu düşünmektedir. Nilüfer Göle, **Mahrem’in Göçü**, (İstanbul: Hayykitap, 2011), 102.

¹⁴² Partililer arasında Gümüşhane, Giresun, Bayburt ve Sivas ağırlık göstermekteydi. Ayrıca Samsun ve Erzincanlılar da vardı. Balkan göçmeni olarak nitelenebilecek, Yugoslavya kökenli olan partililer de vardı.

değillerdi. Bu nedenle, görüşmelerde bu konuyu açmaya yönelik sorular yöneltmeye başladım. Partinin bölgede yaşayan Kürt gruplara dair herhangi bir politikası olup olmadığını ya da bu grupların partiyle ilişkilerinin nasıl olduğunu sordum. Görüşmelerde, partililerin pek çoğu ciddi bir hava takınmış ve konuyu konuşmaktan pek haz etmediklerini belli etmişlerdi. Bu, Kürt grupların geride kalmasının rastlantısal olmadığını gösteriyordu. Partililer, Kürtlerle ilgili herhangi bir sorunları olmadığını ancak bir “terör sorunu” olduğundan bahsediyorlardı. Birebir ilişkileri anlamında “artık” Kürtlerle ilgili bir sorunları yoktu. Kürtlerin partiye gelmemeleri ve çalışmalara katılamama sebepleri ya kendilerinin uğraşmak istememeleri ya eşlerin izin vermemesi ya da “örgüt” mensubu akrabalarının baskısı olarak gösteriliyordu.

Partiye sonradan dâhil olan kesimler arasında Kürt gruplar hiç yok değildi; fakat alt kademelerde yer alıyorlardı. Partide görünür değillerdi ve parti alanı içerisinde güç oluşturacak, rekabete girecek ekipler arasında yer almıyorlardı. Mahalle düzeyinde, yönetim üyesi konumundaydılar ya da ilçe yönetimine yeni geçmiş ender kişiler arasında yer alıyorlardı. Yani partide ya alt kadrolar ya da çeper kadrolar içinde yer alıyorlardı. Üstelik “Kürt” olarak değil en başta “Hanefi” ya da “Şafi” olmaları yani mezhepleri açısından tanımlanıyorlardı. Yine bu grupların mahalle yönetimlerine alınmalarının başında iş ve mesleklerinin büyük etkisi vardı. Yönetimlerde yer alanlar küçük girişimci ya da esnaftı. Yani zaman olarak parti işlerine vakit ayırabilen, kendi hesabına çalışan belirli bir ekonomik seviyenin üstünde kimselerdi. Sanayi Mahalle Başkanı mahalle yönetiminde yer alan kişilerin etnik dağılımından bahsederken Kürt gruplarla ilgili şunları söylemişti:

“... [İ]ki tane Karşı... Kürt kökenliler fakat Kürt olarak bakmıyoruz Hanefi mezhebindeler... Hakkârili bir arkadaş var sonradan aldık, onun da mağazası var. O da teşkilata sonra katıldı. Esnaf olunca teşkilat çalışmasında daha fazla yardımcı oluyor.”¹⁴³

Anlaşılan belli koşullara ve sermayelere sahip Kürt grupları alana dâhil olabiliyor, fakat “tabi” ve “tali” konumlarda yer alıyordu. Burada Kâğıthane yereli üzerinden parti alanın Kürt gruplara açık olup olmadığını tartışmaya açmak ilk etapta çetrefilli ve hatta sorunlu bir yaklaşım gibi görülebilir.¹⁴⁴ Nitekim partili kadrolar arasında

¹⁴³ Osman Çevik (Şirintepe Mahalle Başkanı) ile yapılan mülakat, 10 Ocak 2013 Şirintepe.

¹⁴⁴ Aynı zamanda bu zor bir alandır. Partinin Kürt gruplarla ilişkileri seçmenler üzerinden, bölgedeki oy oranları üzerinden ve İslami Kürt örgütleri ya da aşiretlerle ilişkileri üzerinden ele alınmaktadır.

Kürt gruplar bulunmaktadır. Ayrıca AKP, Kürt sorununda “tanımaya” yönelik bir yaklaşım göstererek resmi devlet söylemi dışına çıkan bir parti olmuştur.¹⁴⁵ AKP’nin partinin çeşitli kademelerinde Kürt kökenli aktörlere temsiliyet verildiğinden hareketle ya da Kürt illerinden aldığı oy oranlarına referansla Kürt gruplarla ilişkileri hakkında hüküm vermek ise acelecilik olur. Bölgede nüfus çoğunluğu oluşturan hemşeri gruplarının temsili, parti iç tüzüğünde yer alan ya da genel merkezin, parti genel başkanının talimatıyla belirlenen kurallarla çizilmiştir. Ancak Kürt gruplar için konuşulacak olursa bu kuralları aşan sınırlar olduğu anlaşılmaktadır. Temsil edici iddiası olmasa da, Kâğıthane yereli üzerinden tekrarlanan bir takım söylemler ve pratikler bu sınırların olduğunu göstermektedir.

2.5.1.1. Kürtlerle Kurulan İlişkiye Yerellerden Bakmak

Kürt gruplarla parti ilişkisi veya sınır tartışması belli noktaların belirtilmesiyle daha da açılabilir: partinin homojen bir yapı arz etmediği, aynı şekilde Kürtlerin “Kürt” kimliği etrafında yekpare bir grup özelliği göstermediği ve aralarında ayrıştırıcı kategoriler olduğu, Kürt sorunun geldiği noktada ve metropollerdeki sonuçlarıyla yerel parti alanlarındaki ilişkilene süreçlerini etkilediği ve partinin genel Kürt politikasının partiye katılım süreçlerini etkilediği söylenebilir. Tek tek gitmek gerekirse; birinci olarak parti homojen bir bütün değildir. Parti alanı soyut bir kurumlar dizisi değil gündelik hayat süreçleri içinde insan öznelerle işlemektedir. Partililerin etnik, sınıfsal, ideolojik parametreleri farklıdır. Her ne kadar parti içinde eşgüdümlü bir duruş yakalanmaya çalışılsa da partililerin Kürt gruplara dair algıları, tutumları ve düşünceleri farklılıklar göstermektedir. Dahası sosyo-mekânsal süreçler içinde Kürt gruplarla karşılaşma biçimleri, genel politik programları ve söylemleri aşan pratikler açığa çıkarmaktadır. Mekân, tüm bir sosyal-ekonomik-kültürel ilişki sistemleriyle iç içe olması dolayısıyla, partiye ve sınırlarına dair önemli bir dinamik

Metropollerde Kürt gruplar ve parti ilişkisi, Kürtlerin alana nasıl dâhil oldukları, bölgede partiye dâhil olma süreçlerinin nasıl olduğu, parti örgütlerinin nasıl işlediği, merkezle ilişkilerinin nasıl olduğu, bütün olarak parti içerisinde nasıl yer aldıkları araştırılmayı bekleyen sorular arasındadır.

¹⁴⁵ Yeğen cumhuriyetin kuruluşundan 1990’lara kadar, devletin derin bir suskunluk içinde olduğunu söyler. Kürtlerin etnik varlıkları ve fiziki mevcudiyetlerinin tanınması dahi reddedilmiştir. Ancak devlet söylemi içinde kaybolan Kürt sorunu, meseleye ilişkin bütün söylemsel pratiklerin iptal edilmesi anlamına gelmemektedir. Kürt meselesi, etno-politik bir soruna ilişkin kavramlar aracılığıyla olmasa da irtica, aşiret, eşkiya, ecnebi kışkırtması ve iktisadi azgelişmişlik kavramlarıyla okumaya yol veren bir algılama tarzına sahipti. Mesut Yeğen, **Devlet Söylemi’nde Kürt Sorunu** (İstanbul: İletişim Yayınları, 1999),18-23.

oluşturmaktadır. Bölge-mekân farklılıkları Kürt gruplarla kurulan ilişki biçimlerinde farklılıklar yaratabilmektedir. Kürtlerin yoğun olduğu ya da Kürt hareketinin güçlü olduğu yerlerle, Kürt nüfusun görece daha az olduğu ve politik olarak daha etkisiz olduğu bölgelerdeki parti pratiklerinin farklılık göstereceği beklenebilir.¹⁴⁶ Dinin yaşanma biçimine, eğitim düzeyine, sosyo-ekonomik statüye, kültürel süreçlere, parti içi güç mücadelelerine, ekip ve kadrolaşma biçimine, il parti teşkilatı ya da yerele özgü ilişkilere dikkat etmek, parti alanında Kürt grupların konumlarına dair açıklayıcı araçlar üretebilir.

İkinci önemli nokta Kürt grupların yekpare olmadıkları ve ayrıştırıcı dinamikler taşıdıklarıdır. İstanbul gibi Batı metropollerine göç etmiş, kentsel alanlarda yaşayan Kürt gruplar için konuşulacak olursa, homojen bir Kürt nüfusu tahayyül edilmekte, Kürtlük öncel bir kategori olarak el alınmakta ve makro bir Kürt kimliği üretilmektedir.¹⁴⁷ Oysa Kürt gruplar toplumsal alanda sadece etnik temelli olarak bulunmamaktadır; sosyo-ekonomik statü, nesil, toplumsal cinsiyet, aile, aşiret ve din ağları gibi eksenler üzerinden ayrımlar yaşamaktadır. Aynı zamanda bu kategoriler Kürt grupların politik angajmanlarının farklılığına işaret etmektedir.¹⁴⁸ Kürt grupların geldikleri bölgedeki sosyal ilişki ağlarının niteliğine, politik geçmişlerine, kentsel alanlarda ekonomik süreçlerde geçirdikleri dönüşüme, dinin yaşamlarındaki yerine,

¹⁴⁶ Sözelimi partinin batı metropollerleriyle Kürt illerindeki pratiğinin farklı işleyiş, yapılanma, kurallar ya da özgül hedefler içinde olduğu beklenebilir. Batıda, kentsel alanlarda mekânsal-bölgesel farklılıkların da Kürt grupların katılım sürecini etkilediği ve parti sınırlarının gerçek yaşamda nasıl işlediğini anlamaya imkân verdiği ileri sürülebilir. Bağcılar, Sultanbeyli Esenyurt gibi Kürt nüfusun fazla olduğu ve Kürt hareketinin güçlü olduğu ilçelerle Kürt nüfusun olduğu ancak oyların görece düşük olduğu Ümraniye, Pendik, Kâğıthane gibi ilçeleri karşılaştırmak ilginç olabilir.

¹⁴⁷ Perouse, tek başına coğrafi kökenden hareketle bir makro etnik aidiyete ulaşmanın acemice ve indirgemeci olduğunu, göçmenlerin Kürtlüğünün önsel olarak algılandığını söyler. Perouse; cinsiyet, yaş, nesil ve ekonomik durum farklılıklarını görmezden gelen etnik merkezîyetçi bir konumlanışın sorunlu olduğunu söyler. Kürt kimliğini bağlamsal ve ilişkisel bir çerçevede sorgulamak gerektiğini belirtir. Jean-François Perouse, “İstanbul’a Kürt göçleri, Yeniden İnşa Edilmesi Gereken Bir Araştırma Konusu”, çev. Selim Sezer, **Praksis**, s. 28 (2012): 43-56.

¹⁴⁸ Hakan Yavuz, piyasa koşullarının ve dinle kurulan ilişkinin Kürt gruplar arasında temel ayrım dinamikleri olduğundan bahseder. Piyasa güçleri açısından bakıldığında bölgedeki AKP milletvekillerinin çoğu tüccar ya da iş adamıdır. Kürt gruplar arasında laik ve İslami kriterler üzerinden de ayrımlar yaşanmaktadır. Buna göre PKK ve DTP laik gruplar olarak, şehirli ve üniversiteli Kürtler tarafından desteklenmektedir. Milliyetçi merkez-sağ ya da merkez sol partileri destekleyen devletle çok büyük sorunları olmayan, iş çevreleri ve bürokraside etkin olan Kürt grupları da vardır. Dini eğilimli Kürtler ise diğer bir grubu oluşturmaktadır. Yavuz Kürt bölgelerinde Şafilere çoğunlukta olduğunu, nüfusunun büyük bir oranının Nakşibendi tarikatlarına katıldığı, bölgede belli bir oranda da Nurcuların etkin olduğunu belirtir. Ayrıca Nakşibendi ve Nur hareketinin büyük oranda AKP’yi desteklediğini, Menzil Cemaati’nin 2007 seçimlerinde AKP hükümetini desteklediğini, Gülen hareketinin Türk milliyetçiliğinden sıyrıldıkça Kürtler arasında etkin olduğunu, Med-Zehra gibi Kürt Nurcularının bölgede etkin olduğunu söyler. Yavuz, **Kürt Sorunu ve İslam**, 211-214.

kuşaklar arasındaki farklara bakmak partinin Kürt gruplarla ilişkilene biçimine dair üstten ve kolaycı olmayan bir kavrayış sağlayabilir.

Üçüncü olarak, Kürt sorununun geldiği evreyi, kentlere yansımaları göz önüne almadan ilişki ya da ilişkisizliğin anlaşılamayacağıdır. Kürt sorunu özellikle 1990'lardan itibaren bölgesel bir sorun olmaktan çıkıp Batı illerine de yansıyan toplumsal bir sorun haline geldi. Köylerin yakılması, eğitim, sağlık, ulaşım gibi olanaklardan yoksunluk, koruculuk sistemi, tarım ve hayvancılık gibi geçim kaynaklarının sürdürülememesi, ambargo uygulamaları milyonlarca insanı yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlamıştı.¹⁴⁹ Bölgede “düşük yoğunluklu savaş”¹⁵⁰ konsepti nedeniyle İstanbul, Mersin, İzmir, Bursa gibi batı kentlerine yoğun göçler yaşandı. Göçler mekânsal farklılaşma ve hemşeri öbekleri şeklinde gerçekleşti. Örneğin Bağcılar'da Bitlis ve Batman; Esenler' de Diyarbakır; Ümraniye'de Siirt, Bingöl gibi Kürt illerinden gelenler yoğunlaştı. Kâğıthane'ye zorunlu göçle gelen gruplar arasında ise Şırnak ve Hakkârililer yoğundu.¹⁵¹

Göçlerin kentlerde çok farklı alanlarda yansımaları oldu. Kürt gruplar ekonomik olarak dezavantajlı olmakla kalmadılar, beşeri ve kültürel sermaye kaynaklarından da yoksun olarak geldiler. Kentsel rantlardan pay alma olasılıkları düşük olan bu kesimler, kentlerin çeperlerinde niteliksiz ve sağlıksız alt yapı ve konutların olduğu yerlere yerleştiler. Göçler, neoliberal politikaların iş süreçlerindeki etkisini gösterdiği dönemlerle çakışmıştı. Kürt gruplar ağırlıklı olarak niteliksiz, sermaye gerektirmeyen, kurumsal engellerin olmadığı enformel geçinme biçimlerine yöneldiler. Kürt gruplar, ucuz işgücüne dayalı, geçici işlerde ve güvencesiz koşullarda çalışırken çocuklar çok erken yaşlarda iş gücü piyasasına katıldı.¹⁵²

¹⁴⁹ Zorunlu göçün sebepleri, ortaya çıktığı koşullar, zorunlu göçle yerinden edilenlerin yaşadıkları zorluklar, yoksunluklar, dışlanma süreçleri için bkz. Dilek Kurban ve diğ., **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek, Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, 2.bs. (İstanbul: TESEV Yayınları, 2008).

¹⁵⁰ Tülin Öngen, “Türkiye'de Siyasal Kriz ve Krize Müdahale Stratejileri: 'Düşük Yoğunluklu Çatışma'dan 'Düşük Yoğunluklu Uzlaşma' Rejimine”, **Sürekli Kriz Politikaları**, ed. Neşecan Balkan, Sungur Savran (İstanbul: Metis Yayınları, 2004):76-104.

¹⁵¹ Ayhan Kaya ve diğ., **Türkiye'de İç Göçler, Bütünleşme mi Geri Dönüş mü? İstanbul, Diyarbakır, Mersin Örnekleri** (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009), 147.

¹⁵² Zorunlu göçle kentsel alanlara gelen Kürt gruplarıyla ilgili yapılan pek çok araştırmada bu bulgulara yer verilmiştir. Sevilay Kaygalak Mersin'de Demirtaş Mahallesi üzerinden göç süreçlerini, neoliberal ekonomi politikalarının kentsel mekânlar ve iş süreçleri üzerinde yarattığı değişimleri ve bunun göçlerle buluşmasını detaylı olarak ele almıştır. Sevilay Kaygalak, **Kentin Mültecileri, Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme** (Ankara: Dipnot Yayınları, 2009)

Mekânsal ayrışmalar içinde Kürt grupları, marjinalleştirilme ve dışlanma süreçlerini yoğun olarak yaşadılar.¹⁵³ 2000'lerden sonra kentsel alanlardaki Kürt gruplarla gerilimler artacaktı. Toplumsal alanda yaşanan ayrışma pratikleri, genel politik düzleminde yaşanan gelişmelerin tersi yönündeydi. Devlet kademelerinde ve resmi ideoloji düzeyinde Kürtlerin varlığının tanınması yönünde bir kopuş yaşanırken, diğer yandan toplumsal düzeyde, kendisini dışlayıcı söylem ve pratikler üzerinden kuran bir Kürt algısı ortaya çıkmıştı.¹⁵⁴ Göç alan kentlerdeki yerli nüfus, Kürt grupları dışlayan algı kalıplarıyla yaklaştı ve çoğu durumda kentsel alanlarda yaşanan suç da dâhil pek çok kötü durum Kürt gruplarla özdeşleştirildi.¹⁵⁵ Kapkaç, hırsızlık, namus cinayetleri, sokak çocukları, mafya, terör gibi olgular Kürt gruplarla ilişkilendirildi. Kürtlerin kiracı olarak yaşattıkları sıkıntılar, çok çocuklu olmaları, gürültü yapmaları, Kürtçe konuşmaları, kültürsüz olmaları gibi ayrıştırıcı söylemler sıkça dile getirildi. Kürtler bulundukları kentlerde pek çok sorunun baş müsebbibi olarak görüldüler. Cahillik, haksız kazançla geçinme, bölücülük, şehir hayatını mahvetme, kenti işgal etme Kürtlere yönelik söylemlerin başında geldi. Kentsel alanlardaki linç girişimleri gerilimlerin en korkunç temsillerini oluşturmuştu. Geline

Araştırmalarda Kürtlerin genelde inşaat, tekstil, sokak satıcılığı, atık kağıt, karton, teneke kutuları geri dönüşüm için toplama, tersane gibi enformel işlerde çalıştıkları belirtilmiştir. Benzer bir çalışma için bkz. Tuzla Araştırma Grubu, "Türkiye'de Neoliberalizm, Kürt Meselesi ve Tuzla Tersaneler Bölgesi", **Toplum ve Kuram**, s.1 (2009): 119-188.

¹⁵³ Bediz Yılmaz, Tarlabası örneğinden yola çıkarak Kürt grupların sosyal, ekonomik, politik olmak üzere pek çok dışlanma içinde olduğunu anlatmaktadır. Bediz Yılmaz, "Yakındaki Uzak: İstanbul'un bir Kentiçi Mahallesinde Sosyal Dışlanma ve Mekânsal Sürgün", **Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma**, der. Fikret Adaman, Çağlar Keyder (2006), http://www.hic-mena.org/documents/study_turkey_tr.pdf [12.03.2013]. Bunlarla birlikte Kürtlerin enformel alanlarda katılma biçimleri gösterdikleri, politizasyon ve emek süreçlerine katılımlarının olduğunu belirten yeni çalışmalar da vardır. Dışlanma literatürüne genel bir eleştiri için bkz. Alp Kanazık, "The Kurdish Migrants in Yenibosna: 'Social Exclusion', Class and Politics" (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi University Atatürk Institute for Modern Turkish History, 2010). Burada genel olarak Kürt grupların kentin eski yerleşimcilerine göre formel siyasal alana katılım açısından daha dezavantajlı oldukları söylenebilir.

¹⁵⁴ Cenk Saraçoğlu, Şehir, **Orta Sınıf ve Kürtler, İnkâr'dan 'Tanıyarak Dışlama'ya** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011). Kürtlükle ilgili söylemler salt bir kurgu, bir söylence, ön yargı olmaktan öte belirli deneyimlerle ve maddi dünyaya göndermelerde bulunularak açıklanan bir kanaate tekabül ediyordu. Saraçoğlu burada "tanıyarak dışlama" kavramını kullanmaktadır. Kavramın ayrıntıları için bkz. Saraçoğlu, **age**, 36-63.

¹⁵⁵ Zeynep Gönen suçlaştırmanın Kürtlerin yarattığı politik fazlayla ilgili olduğunu vurgular. Zeynep Gönen, "Yoksulluğun Suçlaştırılması, Suçun İrksallaştırılması: Kapitalizmin Tarihsel Mirası ve Türkiye Örneği", **Praksis**, s. 28 (2012):57-80.

süreçte etnik temelli kutuplaşmalar artmakta, ayrışmalar ve gerilimler yaşanmaya devam etmektedir.¹⁵⁶

Kürt gruplar ve parti sınırı ilişkisi, AKP'nin Kürt sorununa bakışı ve Kürt politikasıyla da ilgili görünmektedir. AKP'nin Kürt politikasının tanımlanma biçimi farklı yorumlara açıktır. Hakan Yavuz partinin kendini Kürt sorununa duyarlı ve askere mesafeli bir konumda gösterse de tutarsız bir politika izlediğini, günü kurtarmak saikiyle hareket ettiğini ve Kürt sorununa dair gerçek somut çözümler üretmediğini, Müslüman kardeşliğini öne çıkararak “makul inkâr” politikası geliştirdiğini söyler.¹⁵⁷ Yavuz'a Kürt Hareketi toplumsal alanda düşmanlıkların artmasıyla sonuçlanan bir politika izlenmiştir. AKP de soruna tek bayrak, tek devlet, tek ulus ilkesi çevresinde bakmakta alt kimliğe karşılık birincil kimlik olarak Türklüğü öne çıkarmaktadır.¹⁵⁸

Cihan Tuğal AKP'nin Kürt sorunu konusunda durumu erteleme, idare etme ve günü kurtarma peşinde olduğunu, uzun vadeli hesaplar yapmadığını ve soruna dair somut adımlar atmadığını, hegemonyasının çelişkilerle ve kırılğanlıklarla işlediğini söylemektedir. Tuğal AKP'nin, çelişkilerle dolu-milliyetçilik-ümmetçilik karışımını RP'den devraldığını ve RP'nin de İslam birliği vurgusuna rağmen Türklerin, Türk olmayan Müslümanlar karşısındaki üstünlüğünü ve önderliğini vurguladığını anlatır. Tuğal da Kürt sorunu karşısında AKP'nin milliyetçi refleksleri arttırdığını izah etmiştir. 2002-2006 yıllarında Sultanbeyli'nde yaptığı saha çalışmasında Kürt gruplarla yaşanan gerilimlerin gittikçe arttığını Kürtlere daha suçlayıcı ve ayrımcı bir dille yaklaşıldığını gözlemlemiştir.¹⁵⁹ Genel olarak, partinin resmi platformunun

¹⁵⁶ Mesut Yeğen Kürt sorunun geldiği evreyi tartışırken “bütünleşme” ve “yabancılaşma” süreçlerinin eş zamanlı işlediğini ancak Kürt meselesinin geldiği yer itibariyle yabancılaşma süreçlerinin arttığını söylemektedir. Yani giderek artan sayıda Kürdün Kürtlüğe geri çekilmekte olduğunu, Irak gibi ülkelerde bağımsız Kürt oluşumları Kürt idealini canlı tutarak Kürtler demokratik ve kültürel haklar konusunda daha talepkâr olmayı sağladığını ve artan yoksulluğun bu grupları daha hoşnutsuz kıldığını ifade etmektedir. Mesut Yeğen, **Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaş, Cumhuriyet ve Kürtler**, 3.bs. (İstanbul: İletişim Yayınları: 2009), 21-22

¹⁵⁷ Yavuz, **Kürt Sorunu ve İslam**, 221,222.

¹⁵⁸ **age**, 223, 229, 269.

¹⁵⁹ Tuğal, Sultanbeyli'nde Türk ve Kürt bölünmesinin net olduğunu, 1990 öncesinde bu kadar net bir ayrım olmadığını da eklemektedir. Tuğal AKP'de parti liderliği ne kadar olumlu adım atarsa atsin, Türkler ve Kürtler arasındaki ayrımların net olduğunu ve bunun kahvelerde, okullarda, camilerde açıkça görüldüğünü söyler. Tuğal, **Pasif Devrim**, 122,123.

(profesyonel ve pragmatik olarak) etnik ayrımların ötesinde dursa da, tabanda etnik temelde bölünme olduğunu belirtmektedir.¹⁶⁰

Başka bir yorumlamaya göre, AKP tutarsız politikalar izlese de, Kürtler partiyle aynı platformda yer almaktadır. Kürt sorunu, zorla laikleştirme ve Kemalist ideoloji tarafından zorla uygulanan tipte bir Türk milliyetçiliğine karşı tepki olarak gelişmiştir. Buna göre; Cumhuriyet'in iki istenmeyen evladı Kürtler ve İslam'ı bir yaşam şekli olarak gören ve yaşamak isteyenler partide ortak İslami değerler üzerinden bir araya gelmiştir. Ancak süreç içerisinde zikzaklar çizilmiştir. AKP iktidar olduğu ilk yıllarda Kürtlerle barışmaya yönelik bir dil kullanmış, 2007 seçimleri sonrası güvenlik endişelerinin öne çıktığı bir atmosferde dışlayıcı bir tutuma geçmiştir. 2009'a giden süreçte ise milliyetçi söylemleri arttırmıştır.¹⁶¹ 2009 yılında Kürt Açılımı sürecinin açıklanması, bölgeye yapılan ekonomik yardımlar ve sosyal yardım ağları çok fazla etki etmemiş, PKK ve ona güdümlü partiler bu süreçleri kendi lehlerine çevirmişlerdir.¹⁶² Bu yoruma göre AKP eksikliklerine rağmen Kürt sorununda kapsayıcı yaklaşmaktadır.

Jenny White, Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı dönüşümlere bakarak, yeni bir Müslüman milliyetçilik biçimi geliştiğini söyler. Buna göre; Kemalist milli kimlik karşısında, Müslüman kimliği geçmiş; kültürünü ırkın önüne koyan, kendine güvenli İslami ağlardan yükselen heterodoks milliyetçilik biçimleri gelişmiştir. Kentli ve seküler kesimlerin tutucu milli kimliğine karşı AKP ve dindar destekçileri, Türklüğün ve milletin tutucu olmayan alternatif bir tanımını devreye sokmuştur. Geçmiş ışığında Osmanlı'nın emperyal başarılarına dayanan, sınırları esnetebilen bir Türkiye kimliği etrafında Kemalizmden kopmuş, dindar bir Müslüman Türklük oluşmaya başlamıştır. Müslüman milliyetçiliği kana dayanmaktan ziyade, Kültürel Türkçülüğe dayanmakta, milleti de cumhuriyet sınırları yerine Osmanlı sınırlarına sahip olarak tahayyül etmektedir. Müslüman milliyetçiliği azınlık ve birey hakları konusundaki ılımlı söylemlerine rağmen, Türklüğün üstünlüğü fikrini taşımaya devam etmektedir. White dindar Türklerle yaptığı konuşmalardan, çok kültürlülüğe

¹⁶⁰ Cihan Tuğal, "Türkiye Bölünmeye Doğru Gidiyor", <http://www.taraf.com.tr/nese-duzel/makale-cihan-tugal-turkiye-bolunmeye-dogru-gidiyor.htm> [23.05.2011].

¹⁶¹ 2008 yılında Tayyip Erdoğan Hakkâri'deki konuşmasında üst kimlik olarak Türkiye cumhuriyeti vatandaşlığından bahsetmişti. Bu dönemden sonra partinin milliyetçi söylemleri artmıştı. Halime Kökce, **Ak Parti ve Kürtler** (İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2011), 174,176.

¹⁶² Bitlis, Van, Mardin, Siirt ve Ağrı'da oy oranlarında büyük düşüşler yaşanmıştı. Kökce, **age**, 179.

ve mezhepliğe açık olduğunu ancak gündelik yaşamda kendilerinden farklı olandan uzak durduklarını, duyulan sempatinin özel alana ait bir şeymiş gibi hissedilip bunun ulusal düzeye taşınmasının kolay olmadığını söylemektedir. Ona göre Müslüman milliyetçiliği, Kürtleri ve Alevileri milletle bütünleştirecek ideolojik çerçeveden yoksundur. Temel alınan Osmanlı modeli de bu azınlıkları içine alan bir çerçeve sunmamakta, bu nedenle tutarsız politikalar izlenmektedir.¹⁶³

Cenk Saraçoğlu farklı bir yaklaşımla, partinin Kürt politikasının çelişkili ve tutarsız olmadığını partinin sağ ideolojik konumu ve hegemonya projesiyle ilgili olduğunu söylemektedir. Buna göre AKP'nin Kürt politikasının birbiriyle ilişkili hizmet, hürmet ve tasfiye şeklinde üç sacayağı vardır. Birincisi, bölgeye yapılan hizmet ve hayırseverlik faaliyetleriyle rıza inşa etme çabasına yöneliktir. Yapılan yardımlar sorunu geri kalmışlık olarak algılayan klasik devlet yaklaşımından çok, Kürt kimliğini tanıyan ve sağ hegemonya projesinin destekçisi haline getirme hedefleriyle ilgilidir.¹⁶⁴ İkincisi, kimi haklar tanıyarak Kürtleri bir müttefik olarak hegemonya projesine dâhil etme çabasını yansıtmaktadır. AKP için millet kategorisi etnisite farklılıklarını aşan İslami-kültürel birliğe denk düşmektedir. Kürtler Sünni İslam kültürünü paylaşımları temelinde huzurlu bir aile olarak millet tasavvurunun içine dâhil edilirler. Ancak burada Kürtler folklorik bir öge olarak tanınmakta, Kürtlük bir eylem kategorisi ve ulus olarak reddedilmektedir. AKP'nin Kürt politikasının üçüncü ayağını teşkil eden "tasfiye" de tanıma siyasetinin parametreleri içinde anlam kazanmaktadır. AKP'nin milliyetçilik anlayışı, buna eşlik eden tanıma/hürmet sadece Kürtlerin kültürel hak/özgürlük taleplerini sağ muhafazakâr proje içerisinde soğurmaya değil aynı zamanda ulusallık temelli Kürtlük tanımını reddetmeye ve bu

¹⁶³ Wihte, seküler milliyetçilik ile Müslüman milliyetçiliğin birbirine zıt olmadığını; otorite, erkek egemenliği ve toplum konularında ortak tutumları paylaştıklarını belirtir. White, **Müslüman Milliyetçiliği**, 24, 28,30, 89, 174.

¹⁶⁴ Yardım politikaları devlet, AKP'li belediyeler, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve dini cemaatlerce yürütülmektedir. Hizmet yardım politikaları bölge halkıyla klientalist ilişkiler geliştirmekle birlikte belediyeleri elinde tutan Kürt hareketi ile mücadelenin aracı olarak da kullanılmaktadır. Hizmet ve yardımseverlik faaliyetlerinin en önemli araçlarından olan belediyelerin bölgede BDP'nin elinde olması bir tıkanma yaratmaktadır. AKP bölgede yaptığı yardım faaliyetlerini doğrudan valilikler aracılığıyla devreye sokmakta, sivil toplum örgütleri ve vakıflar üzerinden başta Gülen hareketi olmak üzere dini cemaatler tarafından doldurulmaya çalışılmaktadır. Cenk Saraçoğlu, "İslami-Muhafazakâr Milliyetçiliğin Millet Tasarımı: AKP Döneminde Kürt Politikası", **Praksis**, s.26 (2011): 31-54, 49.

tanıma dayalı siyaset üreten Kürt hareketinin dayandığı siyaset zeminini kaydırmaya, tasfiye etmeye denk düşmektedir.¹⁶⁵

Burada, partililerin geçmiş siyasal habituslarının, örneğin sağ-milliyetçi-İslamcı çizgiye yakın olmalarının parti politikalarını aşan etkilere sahip olduğu belirtilmelidir. Partinin önde gelenlerinin çoğu Milli Görüş Geleneği'nden gelmekteydi ki hareketin Kürt meselesine yaklaşımı çetrefilli bir hat izlemişti. MGH 1970'lerden 1990'lara kadar Kürt meselesinde devletçi ve milliyetçi reflexler göstermişti.¹⁶⁶ RP'nin ilk dönemlerinde aldığı Kürt desteği ise MÇP (Milliyetçi Çalışma Partisi) ile oluşturduğu resmi olmayan koalisyon dolayısıyla azalmıştı. Ayrıca partiyi oluşturan muhafazakâr ve İslami çevrelerin genel olarak Kürt meselesine kör olduğu söylenebilirdi.¹⁶⁷ Türkiye'deki ana akım İslami hareketin söyleminde açık ya da örtük olarak "ulus devlet" söylemi önemini hep korumuştur.¹⁶⁸ 1990'larda dirilen ümmetçi söylemlerse, Kürt kimliğini savunanlar karşısında bariyer olmuştu. Kürt meselesindeki itirazlarını öne çıkaran Kürt İslamcılar, eleştirilere uğramış ve yalnız bırakılmıştı. Kürt İslamcılar, Batılılaşma hareketi nedeniyle sirayet etmiş "milliyetçi" düşüncüyü benimsemekle ve İslam ümmeti fikrine zarar vermekle eleştirilmişti. Fakat bu eleştiri yapılırken bölgedeki savaş hakkında yorum yapmaktan ve orduyu rahatsız edecek söylemler üretmekten kaçınılmıştı. RP içinde yer alan fakat partinin tutumundan rahatsız olan İslamcı Kürtler partinin Kürt politikasını yetersiz bulup ayrılmıştı.¹⁶⁹ Üstelik çok yakın bir döneme kadar AKP'yle

¹⁶⁵ Burada tasfiye ile Kürt hareketinin siyaseten ve ideolojik olarak etkisizleştirilmesi kastedilmektedir. AKP dönemindeki tasfiye sadece devletin askeri güçlerinin yürüttüğü zor kullanımına değil daha çok özellikle parti kanalıyla yürütülen siyasi-ideolojik açıdan tasfiye süreçleridir. Kürt hareketi Kürtlüğü ulusallık içeren bir siyasi eylem kategorisi olarak sunmakta ve seküler sol kimliğe sahip olmakta, ortak birincil öge etnisite olmaktadır. Bu, AKP'nin dinsel-kültürel değerlere dayalı millet tanımının Kürt gruplar üzerindeki etkisini sınırlamaktadır. **age**, 42-53. AKP'nin Kürt Hareketi'ni tasfiyesi ile ilgili bkz. Marlies Casier, Joost Jongerden, Nic Walker, "Sonuç Çabalar? Türkiye'de Kürt Açılımı ve Kürt Hareketinin Sindirilmesi", **Toplum ve Kuram**, s.6-7 (2012): 155-179.

¹⁶⁶ Serdar Şengül, "İslamcılık, Kürtler ve Kürt Sorunu", **İslamcılık**, c. 6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 525-543.

¹⁶⁷ Çoğu İslami-muhafazakâr kesim Türkiye dışındaki Türk azınlıkların etnik ve dinsel haklarını desteklerken Türkiye de Kürtler tarafında yapılan taleplere karşı kalmıştır. Fulya Atacan, "A Kurdish Islamist Group in modern Turkey: Shifting Identities", **Middle Eastern Studies**, Vol.37, N. 3 (2001): 135.

¹⁶⁸ Türk-İslam sentezi hareketinde, Nurcularda ve Süleymancılarda bu reflex çok daha belirgindi. Atacan, **age**, 136.

¹⁶⁹ Bunlardan biri Kürt kökenli Altan Tan'dı. Tan 1991'de partinin eğitim müfettişi olarak, Doğu'ya gitmiş fakat bölgede yaşanan sorunlara yer verilmediği eleştirisinde bulunmuştu. 1991 seçimlerinden hemen önce de Milli Görüş'ten ayrılmıştı. Tan, Milli Görüş'ü eleştirerek bu geleneğin dört temel fikirden oluştuğunu iddia etmektedir: İlki, ümmet fikri üzerinde temellenmektedir. "Ama bu ümmette

hareket etmiş, parti kadroları arasında yer almış ve parti politikaları üzerinde söz sahibi olmuş Gülen Hareketi'nin, Kürt melesindeki tutumu da geçmişten bu yana son derece milliyetçi olmuştur.¹⁷⁰ Kısaca partililerin geldikleri siyasal gelenek ve parti çatısı altında ittifak kurdukları gruplar Kürt kimliği etrafındaki tartışmalara mesafeli olmuştur.

2.5.1.2. Tali ve Tabi Konumlar

Bu düzlemler göz önüne alındığında, Kâğıthane ve Sanayi Mahallesi üzerinden partiye katılım, sınır ve Kürt gruplarla ilgili olarak, temsili olmasa da, kısmi bir bakış yakalanmaktadır. Politik angajmanlarıyla ilgili olarak Kürt grupların bir kısmı “makul” bir kısmı “tehlikeli” olarak görülmektedir. Kürt sorunu değil terör sorunu olduğunu söyleyen partililer makul Kürtlerden çok, sorun çıkaran ve ayrı duran Kürtleri ima etmiştir. Yani Kürt gruplar için, parti alanına dâhil olabilmek en başta politik angajmanlar üzerinden keskin biçimde belirlenmektedir. Partililerin Kürt gruplara dair tanımlamaları ve ayrıştırıcı kategorileri daha da önemlisi mekân-sosyal süreçler içinde edindikleri dışlama pratikleri vardır. Yani hem partili olmalarından kaynaklı Kürt grupları politik angajmanlarına göre çok katı biçimde ayrı tutmakta, hem de mekânsal-sosyal gündelik hayat içinde Kürt gruplara dair somut deneyimler üzerinden yargılara varmaktadırlar.

Partili aktörlerle, bölgedeki Kürt gruplarla ilişkileri ve bu gruplara yönelik herhangi bir politikaları olup olmadığı sorulduğunda ciddi ve gergin bir ifade takınmışlardır. Partililer genel olarak milliyetçi refleksler gösterilmişler, bölgedeki Kürt gruplarıyla çok fazla ilişkili olmadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin belediye meclis üyesi Halid Keskin, bölgedeki Kürt gruplarıyla özel olarak iletişim kurmaya çalışmadıklarını anlatırken, “Biz arayışa girmiyoruz, herkesin nerede durduğu belli, kimseyi bir yerden sonra yanımıza çekmeye çalışmıyoruz.” demiştir. 21 Mart 2013 Newroz’una

Türkler patronudur.” Burada Tan, ümmetçi söylemin Türk Müslümanları tarafından arzu edilen liderlik konumuna referansla öne çıkarıldığını söyler. İkincisi, Türkiye ile ilgili konular söz konusu olduğunda İslamcıların milliyetçi olmasıdır. Üçüncüsü, ekonomik anlamda devletçiliği desteklemesidir. Sonuncusu da askeriye karşı daima dikkatli ve saygılı olmasıdır. Fulya Atacan, “Explaining Religious Politics at the Crossroad: AKP-SP”, *Turkish Studies*, Vol.6, No.2 (2005): 190.

¹⁷⁰ Nurcu çevreler 12 Eylül’den sonra artan dozda bir Türk milliyetçiliği geliştirdiler. Medreset-ül Zehra adlı Kürt İslami grubun bu çevrelere yönelik çok ciddi eleştirileri olmuştur. Med-Zehra grubu Saidi Nursi’nin Kürt kimliğinin inkâr edildiği ve Risale-i Nur’da tahrifatlar yapıldığı konusunda itirazlarda bulunmuştu. Ayrıca derslerde Kürtçe konuşulmasına izin verilmemesi gibi uygulamaları da teşhir etmişlerdi. Kürt İslami Grubun kuruluşu “Dava” dergisi etrafındaki tartışmaları ve diğer İslami hareketlere yönelik eleştirileri için bkz. Atacan, *Kurdish Islamist Group*, 122-124.

denk gelen görüşmemizde Fikri Bekir, gün içerisinde karşılaştığı Newroz kutlamalarının anlamsızlığından ve duyduğu rahatsızlıktan bahsetmiştir. Gençlik kolları üyeleri de, bölgelerinde yaşayan Kürt gruplarla ilgili olarak sürekli “onlar” ifadesini kullanmıştır. Üyeler, Kürt gençleriyle aralarının çok kötü olmadığını, toplantıya davet üzerine gelenler olduğunu ancak iki üç toplantıdan sonra gelmeyi bıraktıklarını söylemişlerdir. Partili gençler, Van’a gittiklerini, kitap yardımıyla bulunduklarını söylerken aynı mahallede yaşadıkları Kürt gruplarıyla ilgili herhangi bir çalışmalarından bahsetmemiştir. Kadın kolları üyeleri Kürt gruplarla ilişkilerini anlatırken “artık” kapıda rahat rahat oturup konuşabildiklerini, kesinlikle bir sıkıntı olmadığını belirtmişlerdir. Kadın üyeler, Kürtlerle komşulukta hiçbir sıkıntıları olmadığını ama eşlerinin parti faaliyetlerine katılmasını istemediklerini, kadınların izin alamadığını düşünmektedir.

Kürtlere nasıl bakıldığıyla ilgili olarak, Şirintepe Mahalle Muhtarı Erhan Akbulut’un tutumu açıklayıcıydı. Muhtar kendisiyle görüşmemiz sırasında “Kürt” kelimesini kullanmamdan rahatsız olarak lütfen “Doğu kökenli” vatandaşlarımız diyelim diyerek beni uyarıyordu. AKP ile yakın ilişkileri olan, akrabaları arasında ilçe yönetiminde üyeler bulunan Akbulut’un mahalledeki Kürtlerle özellikle Bitlislilerle arasının iyi olmadığını öğrenmiştim. Bölgede yaşayan Kürtlerin Kürtçe konuşmalarından ve huzursuzluk yaratıklarından şikâyetçi olan Akbulut şunları söylemişti:

“Göçlerden sonra Özal’dan sonra çok değişti. Gecekondu aldılar yer aldılar insanlar, Güneydoğudan çok geldiler. Bitlisli ağırlıklıydı. Hakkâri, Maraş tarafından gelen oldu. Doğudan gelen göçlerde kendi kültürlerini yaşadılar. Kendilerinden başka kimseyi görmediler. Evimin önüne araba çekemiyorum yer bulamıyorum. Bitlisli evimin önüne gelip çekiyor, bu saygıyı göremedik. Kendi şivelerini kullanıyorlar. Konuşurken evinde konuş, sokakta kahvede konuşur. Ülkede yaşananlar belli. Türkçede biliyorsun yani konuş yani ne var. Bağırarak konuşurlar, rahatsız ederler. Sen bir şey söylersin o her şey benim der.”¹⁷¹

AKP’nin genel düzeyde Kürt sorunu etrafında attığı adımlardan, partinin tabanını ehlileştirmeye çalıştığı anlaşılmaktaydı. Örneğin, partililerin Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi¹⁷² olarak söyledikleri açılım sürecinde, çeşitli programlar organize

¹⁷¹ Erhan Akbulut (Şirintepe Teşkilatlanma Başkanı) ile yapılan mülakat, 6 Mart 2012, Şirintepe.

¹⁷² İlk önce Demokratik Açılım olarak ifade edilen ardından “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” olarak isimlendirilen süreç; aylar süren tartışmaların sonunda 31 Ağustos 2009 tarihinde İçişleri Bakanlığınca deklere edilmiştir. Ocak 2010 tarihinde, Milli Birlik ve Kardeşlik Projesiyle ilgili 134 sayfalık bir parti broşürü yayınlanmıştır. Broşürde, partinin “terör sorunu” ile “Kürt Meselesi”ni ayrı tuttuğu, teröre asla taviz verilmediği, “tek devlet, tek millet, tek vatan, tek bayrak” vurgusunun devam ettiği, şehitlerin kanının boşa akmadığı, terör örgütü ve onun savunucusu “siyasi parti”nin süreç

edilmiş projenin içeriğine dair hem parti içinde hem de mahallelerde toplantılar yapılmıştı. Partililer, projeye dair herkesin farklı fikirlere sahip olduğunu, projenin farklı anlaşıldığını, insanların tepkili olduklarını tam da bu anlamda insanları süreçten haberdar etmek ve projeyi anlatmak için uğraştıklarını ifade etmişlerdi. Kadın kolları üyesi Emine Aslan dışarıya yönelik yapılan toplantılarla ilgili olarak “Şöyle düşünüyor, acaba terör örgütüne bir fayda mı sağlayacak diye düşündüler, ilk çıkan sonuç buydu. Çünkü insanlar, okuyamıyor, yalan yanlış okuyor. İnsanlar az buçuk dinlediği için içeriğini bilmediği için bu şekilde bir, iki program yapmıştık.” demişti.

Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi sürecinde ilçe örgütlerinden üyelere, mahalle yönetimlerine, sivil toplum kuruluşlarına açılımı ve projeyi anlatmaları istenmişti. İlçe Başkanı Fevzi Kaya’nın projenin içerdiği yasalar ve amaçlarını anlatan yüzü aşkın toplantı gerçekleştirdiklerini, toplantıların kadın kolları üzerinden yapıldığını çünkü sorunun en başta vicdan meselesi olduğu, kadınların da bu anlamda daha vicdanlı oldukları ve daha az ideolojik baktıkları, erkeklerin çok farklı ideolojik biçimlerde düşündüğünü ifade etmişti.¹⁷³ Toplantılar “özellikle Kürtleri kabul etmeyen Türklerle” yapılmıştı. Kaya toplantılarda “biz böyle bilmiyorduk” gibi olumlu tepkiler aldıklarını, yavaş yavaş Kürtlerle olan mesafelerini kapattıklarını, Kürt meselesinin daha önce hiç anlatılmadığı için insanların ön yargılı olduklarını söylemişti.

“Biz hep Kürt kelimesini, aşağılayıcı bir unsurmuş gibi kullandık. "Kürt'ten evliya koyma avluya" en basiti. Yani Kürdün evliyasını bile koyma, avluya köpek yerine koyma. Bunlar hoş şeyler değil. Bu sözler zamanla toplumun içine girmiş. Bu toplumu bölmek için çok ağır şeyler bunların kalkması lazım. "Kıro" diyoruz adamı aşağılamak için, Kürt anlamında kullanıyoruz demememiz lazım. Bir kere kendimize bakalım. Sonuçta o da insan benim gibi, hiç bir farkı yok sadece dili farklı. Eğer bunlar toplumda özümсенirse Kürt meselesi diye bir şey de kalmaz.”¹⁷⁴

ayak dirediği de yer almaktadır. Burada tek millet vurgusunun tek ırk anlamına gelmediği de belirtilmektedir. “Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci, Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” (2010): 25, 26, 10, file:///C:/Users/user/Downloads/acilim220110.pdf [17.12.2013]. Açılım siyasetinin aslında Kürt hareketi tasfiye siyaseti olduğunu ele alan çalışmalar için bkz. Cuma Çiçek, “Kürt Açılımından Milli Birlik ve Kardeşlik Projesine Ovada Kürdi Siyaset Yapmanın Sınırları”, **Birikim**, s.250 (2010): 104-115.

¹⁷³ Tayyip Erdoğan’ın da bu yönde beyanları oluyor. Çeşitli kadın örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla basına yansıyan bir toplantı gerçekleştiriyor. “Erdoğan’dan Kadınlara: Sesiniz Ölümle Durdurabilir.” <http://bianet.org/biamag/bianet/123511-erdogan-dan-kadinlara-sesiniz-olumleri-durdurabilir> [16 Aralık 2013]

¹⁷⁴ Fevzi Kaya (AKP İlçe Başkanı) ile yapılan mülakat, 27 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

Kaya'nın söyledikleri parti tabanının ve bölge halkının Kürt gruplarla ilgili genel algısının ne yönde olduğunu ve partinin süreçle ilgili olarak bu yöndeki girişimlerini göstermekteydi. AKP Kürt meselesini ve Kürtlüğü tanıırken, siyasal hak taleplerini kabul etmemekte ve bu yönde politika üreten Kürt hareketine mevzi bırakmamak üzerinden hareket etmektedir.¹⁷⁵ Sorunu siyasallaştırmadan kültürel, dini bir alanda sınırlamaya, tanımlamaya çalışmaktadır.

Partililer, soruna algılayış ve çözüm önerilerinde Türk ve Kürtlerin ortak değerleri olarak İslam'ın herkesi birleştireceği düşüncesini savunmuşlardır:

“Mütedeyyin insanların büyük oranda yaşadığı bir ilçe, bir Beşiktaş bir Kadıköy değil. Biraz daha İslami anlamda hassasiyetleri fazla olan. Dolayısıyla toplantılarda hep şunu anlattım. Veda hutbesinde bir paragraf var. Orada der ki ey Müslümanlar veya ey insanlar Acem olanın Arap olana, Arap olanın Acem olana hiç bir üstünlüğü yoktur, üstünlük ancak takva iledir. Takva nedir, Allaha yakınlık anlamı taşır. Onu da kim bilir ancak Allah bilir, kim Allaha yakın kim uzak onu kimse bilemez, onu yargılamak onu sorgulamak bize de düşmez. Bizim ne haddimize. Ama bu paragraf şöyle önemli; Acem, Arap olmayan anlamda kullanılıyor, bütün milletler ırklar... Müslümanlarsa Türk ile Kürt arasında Laz ile Türk arasında hiçbir farkın olmadığını, kavimlerin ayrılması ve adlandırılması anlamında bir fark olduğunu... Normalde bir insan olarak senin de onun da bir üstünlüğü olmadığını hepimizin bilmesi lazım. Bu bizim inancımızın gereği.”¹⁷⁶

Kaya'nın konuşmalarından da anlaşılacağı gibi; AKP'nin milliyetçiliğinde millet kategorisi ana eksenini Müslümanlığın oluşturduğu ortak kültür temelinde tanıtılmakta, sıklıkla ortak dini kültürel referanslara dayalı bir dil kullanılmaktadır.¹⁷⁷

Kâğıthane'de partiyle farklı bağlamlarda ilişki geliştiren sınıfsal olarak ayrılmış Kürt grupları vardı. Parti yardım faaliyetleri üzerinden yoksul gruplarla ve yerel yönetim

¹⁷⁵ İrfan Aktan, AKP'nin Kürt hareketine politika yaptırmamak üzerinden hareket ettiğini söyler. AKP'nin Kürt politikasının sınıfsal, ekonomik ve siyasal boyutlarına dikkat çeker. Buna göre AKP alt sınıflara yardım üzerinden, orta sınıflara ekonomik teşvikler üzerinden, Kürt hareketine de baskı siyasetiyle yaklaşmaktadır. AKP resmi devlet söylemi ve pratiklerinden hem farklılaşarak hem de süreklilik içinde bir Kürt politikası oluşturmaktadır. AKP dini cemaatler ve STK'lar üzerinden yardım faaliyetlerinde bulunmakta, BDP'nin yönetiminde olan belediyelerin bu yöndeki girişimlerini – Sarmaşık Derneği'nin faaliyetleri gibi- engelleyerek bu kesimlerle bağ kurmasının önüne geçmektedir. AKP son yıllarda –aşiret yapısı çözülmesinin de sonucunda- yeni orta sınıf girişimcileri desteklerken, Kürt hareketine yakın duran sermaye gruplarına yaptırımlar uygulamakta, ekonomik anlamda cezalar vermekte, “sivil” yönetim/baskı araçlarını öne çıkarmaktadır. İrfan Aktan, “The AKP's Three-Faceted Kurdish Policy: Tenders for the Rich Alms for the Poor, Bombs for the Opposition”, **Turkey Reframed Constituting Neoliberal Hegemony**, eds. İsmet Akça, Ahmet Bekmen, Barış Alp Özden (London: Pluto Press, 2014): 107-121.

¹⁷⁶ Fevzi Kaya (AKP İlçe Başkanı) ile yapılan mülakat, 27 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

¹⁷⁷ Cenk Saraçoğlu İslamcılığın ve muhafazakârlığın AKP'nin milliyetçiliğini belirlediğini söylemektedir. AKP millet kategorisini, etnisite farklılıklarını aşan İslami-kültürel birliğe denk görür. Kürtler, Sünni İslam ve ortak Osmanlı geçmişinin paylaşımları temelinde huzurlu bir aile olarak millet tasavvuruna dâhil edilir. Söylem düzeyinde Türklük ve Kürtlük birer etnisite olarak aynı düzeyde önemsizleştirilir. Etnik kimliklerin tanınması dinsel-kültürel açıdan tanımlanan millet kurgusuyla uyumludur, bu açıdan bir yandan tanınma siyaseti diğer yandan tek millet, tek devlet, tek bayrak ve tek vatan şiarı birbiriyle çelişmemektedir. Saraçoğlu, *age*, 46,51.

politikalarıyla küçük girişimci gruplarla ilişkilenemekteydi. Partinin yaptığı sosyal yardımları alan kesimler arasında Kürtler çoğunlukta idi. AKP Şirintepe Mahalle Başkanı Osman Çevik, mahallede sosyal yardım alan kesimlerin karışık olduğunu ama Bitlis ve Siirtliler arasında daha fazla ihtiyaç sahibi olduğunu belirtmişti. Çevik, bu gruplarla hiçbir sorunları olmadığını anlatırken “Benim en yakın arkadaşım Tuncelili, ilçede de var, ayrım yok, yeter ki doğru olsun dürüst olsun delikanlı olsun çalışsın. Mahalle yönetiminde bir arkadaş var Siirtli, hatta işe soktuk Zincirlikuyu’da ilahiyat mezunuydu, işsizdi.” demişti. Mahalle toplantısına katılan bu kişi, partinin kendisine yazılı bir şey vermesi durumunda işten izin alıp tam gün seçim çalışmalarına katılabileceğini söylemişti.

Bölgede iş ilişkileri üzerinden partiye yakın duran nüfuzlu Kürt gruplar da vardı.¹⁷⁸ Bitlisli Serhat Keskin bu kişilerden biriydi. Şirintepe Mahallesi’nde yaşayan Serhat Keskin, partiyi destekleyen Kürt grupları arasında yer almaktaydı. Keskin, 1990’ların başında Sanayi Mahallesi’ne geldiği yıllarda ailesiyle birlikte zor koşullarda yaşamıştı. Zamanla iş süreçlerine dâhil olup ekonomik durumunu iyileştirmişti. Serhat Keskin ve ailesi zorunlu göç mağdurlarının yaşadıkları pek çok sıkıntıyı yaşamıştı.¹⁷⁹ Çok küçük yaşlarda çalışmaya başlayan Keskin, zamanla gelir düzeyi açısından statüsünü yükseltmişti. İşportacılık, pazarcılık yapan Keskin Seyrantepe-Topkapı hattında bir minibüs işletiyordu. Keskin partide aktif yer almasa da partiyi destekliyordu. Partinin bölgedeki faaliyetlerini beğeniyor, yakılan yıkılan köylerine yol verildiğini söylüyordu. AKP’nin Kürt politikasının bundan önceki hiçbir partiye benzemediğine, partinin bölgede yaptıklarının daha önce yapılmış olsaydı Kürt sorununun bu boyutlara ulaşmayacağına inanıyordu. Keskin’in partiyi desteklemesinde iş yaşamının da etkili olduğu anlaşıyordu. Pazarların kaldırılıp yer altına alınması ve minibüslerin kaldırılması gibi kendi iş yaşamında önemli olan

¹⁷⁸ Hakan Yavuz piyasa güçlerine katılanların topluma daha kolay entegre olurken diğerlerinin daha radikal kaldığını söylemektedir. Yavuz piyasa koşullarının Kürt toplumunun farklı kesimlerini ayırttığını söylemektedir. Yavuz, **Kürt Sorunu ve İslam**, 269.

¹⁷⁹ “1974 Bitlis Doğumluyum. İlkokulu orada okudum sonra İstanbul Sanayi Mahallesi’ne geldik. 1988’de ailece geldik. Gümüşhane Caddesi’nde bir gecekonduya yerleştik arsa almıştık. Sonra müteahhide verdik arsayı kat karşılığı yaptık yerleştik. Önce kirada kaldık. Babam çalışmadığından ve en büyük olduğumdan ben çalıştım okula devam edemedim. Limon satarak pazarcılık yaptık. 10 kardeşlik.5 erkek 5 kız. Ben çalışmak durumundaydım. Ticaret yaptım pazarcılık yaptım. 3 odada 12 kişi kalıyorduk. En büyükleri bendim 12 yaşlarındaydım. Babam memlekette marangozdu ama burada çok çalışmadı. Kardeşlerim büyüyünce birlikte çalışmaya başladık.” Serhat Keskin, 28 Şubat 2012, Seyrantepe.

gelişmeleri belediye ve büyükşehirle halledeceğini biliyordu.¹⁸⁰ Keskin gibi nüfuzlu Kürt kesimlerin parti alanında herhangi bir konum işgal edemedikleri ve parti ilişki ağlarıyla yetindikleri anlaşıyordu.

Parti alanın dâhil olan örneğin mahalle ana kademe birimlerine üye olanlar esnaflık ya da küçük girişimcilik yapmakta, partiye mali yardım ya da lojistik desteklerde bulunmaktaydı. Partiye, işlerini halledebilmek parti ilişki ağlarını kullanabilmek anlamında yakın duruyorlardı. Fakat parti alanı içinde aktif olmamakta, “profesyonel siyasetçi” olarak burada yer almamaktaydılar. Bulundukları konumlar açısından tali mevkilere sahiptiler.

Parti alanına dâhil olmak belli koşullar gerektirmektedir. Alana dâhil olan gruplar bölgedeki toplumsal kesimlerden siyasal habitusları, sahip oldukları sermaye biçimleri açısından ayrılmış gözükmekteydi. Parti alanı içinde farklı konumlar kümesini oluşturan gruplar sağ-milliyetçi-muhafazakâr tabana yakın çevrelerden geliyorlardı. Yerelde partililer arasında Karadeniz ve Orta Anadolu’dan göç eden kesimlerin ağırlığı oluşturmaları çarpıcıydı. Bölgenin yerleşimleri arasında yer alan Siirtli ve Bitlisli Kürt grupların partideki temsiliyetleri hele de üst konumlardaki temsiliyetleri çok sınırlıydı. Parti ümmeti içinde Kürtlerin “patron olma” şansı azdı. Parti alanın seçkinci yapısı da Kürt gruplar için bir eleme işlemi görüyordu.

Partide üst seviyelere çıktıkça sermaye biçimleri yoğunlaşıyordu. Ekonomik sermaye ve eğitim sermayesi parti içinde ilerlemede önemli rol oynamaktaydı. Partide kendi hesabına çalışanlar yani parti siyasetine vakit ayırabilenler burada profesyonel olarak yer almaktaydı. Oysa Kürt grupların göç süreçleri üzerinden yaşadıkları eşitsizlik, parti alanına girişleri ve ilerlemeyi zorlaştırmaktaydı. Kürt gruplar, ekonomik sermaye ve eğitim sermayesi açısından daha dezavantajlıydılar. Yani, gerekli sermayeleri edinmek ve geliştirmek konusunda zamansal açıdan bölgenin diğer yerleşimcilerine göre daha gerideydiler. Küçük yaşlarda iş hayatlarına atılan Kürt göçmenler arasında okula gitme oranı düşüktü. Dolayısıyla eğitim sermayesinin

¹⁸⁰ İrfan Aktan, Kürtlerin sınıf atlamasının koşullarından birinin, devletin daha doğrusu hükümetlerin politikalarının kıyısında durup durmadıklarına bağlı olduğunu söyler. Buna göre Kürt burjuvazisi devletle kurduğu ilişkiye göre güçlenmekte ve zayıflamaktadır. Aktan’a göre AKP’ye yakın durarak ihaleler alan, gelişen serpilen bir Kürt orta sınıfından bahsetmek mümkündür. İrfan Aktan, “Makul ve Makbul Kürtler”, **Birikim**, s.260 (2010): 45-53.

başkanlık, üst mevkilerde önemli olduğu düşünülürse Kürt grupların avantajsız olduğu fark edilecektir.

Partiye dâhil olma ve ilerleme süreçlerinin ekip işi olduğu ve güç mücadeleleri içinde gerçekleştiği düşünülürse, Kürt grupların konumlarının daha kırılğan olduğu fark edilebilir. Partide, genelde, ekiplerin başında olan kişiler kadroyu belirlemektedir ve başkanın tasfiyesi ekibinin de tasfiyesi anlamına gelebilmektedir. Kürt grupların yeri de alandaki güç odaklarının konumlarına bağlı olabilmektedir. Genel siyasi konjonktür, yerelde Kürt grupların nüfusları ve ağırlıkları, Kürt hareketinin gücü gibi farklı dinamikler de bu süreçte önemli görünmektedir. Ayrıca parti alanı inşasının bir süreç gerektirdiği burada konum işgal edenler arasında kıyasıya bir mücadele yürüdüğü, alana yeni dâhil olanların bu anlamda daha az şansa sahip oldukları söylenebilir.

2.5.2. Partiye Giriş Hakkı Olmayanlar: Haydar Çelebi'nin İsmi Neden Yok?

Kâğıthane Belediyesi'nde müdürlüklerin olduğu koridordan belediye başkanın odasına doğru geçerken isimsiz-tabelasız bir odanın önünden geçersiniz. Belediyede 22 yıldır basın danışmanlığı yapan Haydar Çelebi'nin odasıdır burası. Çelebi'nin tabelası AKP'nin zaferini ilan ettiği 2004 yerel seçimlerinde kaldırıldı. Çelebi; kimliği ve politik görüşü nedeniyle belediyedeki mevcudiyeti ve konumu açısından sürekli sorgulanan biri oldu. AKP'yi kuracak kadrolar açısından; Alevi* kimliğe sahip birinin parti himayesinde görülen bir belediyede yer alması, söz yetkisine sahip olması, partinin işleyişine dair “bilgi” sahibi olması kabul edilecek bir durum olmadı. Çelebi şüpheli, öteki, yabancı hatta ajan gibi muamele gördü.

* Aleviler; farklı etnik, aşiret, ocak gruplara mensup ve dillere sahip heterojen bir gruptur. Sünni İslam'dan önemli oranda farklılık gösteren Alevilik; Ali'yi yücelten, İslam öncesinde de Türk ve İran kökenleri bulunan çok sayıda Şîî mezhebi için kullanılan genel bir addır. Alevilerin gerçekte inanışları, ritüelleri birbirinden çok farklıdır ve Alevilik burada üst kavram olarak görülebilir. Bruinessen dilsel olarak dört ayrı grubun varlığından bahseder. Biri Azeri Türkçesi konuşan ve İran'daki On iki İmam Şiiliğine benzeyen Alevilerdir. Hatay ve Adana'da da Nusayriler, Arapça konuşan Suriyeli Aleviler vardır. Bu iki grubun sayıları azdır ve Türkiye'deki rolleri çok etkin değildir. Önemli Alevi grupları Türkçe ya da Kürtçe konuşanlardır ki ikincisi Zazaca ve Kurmanci konuşanlar diye ayrılabilir. Türk Alevileri özellikle Orta Anadolu'da yoğunlaşmışlardır. Akdeniz ve Ege köylerinde de Alevi köyleri vardır. Bruinessen Kürt Alevilerin önemli bir kısmının Dersim'de olduğunu söyler. Aleviler Kuran'da doğrudan Tanrı kelamı görmemekte; namaz kılma, zekât verme, Ramazan'da oruç tutma, hacca gitmeyi farz olarak görmemektedir. Ayrıca camiye gitmeyi de genel olarak reddetmektedirler. Osmanlı'da Aleviler, inanışları nedeniyle “sapkın” olarak görülmüş, İran sempatiçanı olmalarından kuşku edilmiş ve dönem dönem toplu kıyımlara uğramışlardır. Martin Van Bruinessen, **Kürtlük, Türklük, Alevilik, Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri**, çev. Hakan Yudakul (İstanbul: İletişim Yayınları. 2000), 12, 13, 117, 118.

Haydar Çelebi'nin RP döneminden beri görevine devam edebilme süreci, parti alanın tanımı ve sınırlarıyla ilgili yürütülen güç mücadeleleri içinde gerçekleşti. Çelebi'nin kimliği; AKP'li kadroların parti alanını ve giriş koşullarını nasıl tanımladıkları, partiye kimlerin dâhil olamayacağını ortaya koymaktaydı. Bourdieu alanların dayattığı bir giriş hakkı olduğunu ve belli eyleyicileri değil de diğerlerini seçerek katılma hakkının tanımlandığını söyler. Alana özgü aidiyet tanımları, belli özellikler konfigürasyonu oluşturmakta ve bunlara sahip olunması beklenmekte, giriş hakkı meşrulaştırılmaktadır.¹⁸¹ Böylece alana girişler kısıtlanabilir ve katılımlar azaltılıp dışlama ve sınırlama stratejileri izlenebilir.¹⁸² Bu parti alanın sınırlarına işaret eder ve bunlar genellikle hukuksal ve tanımlanmış sınırlar değil; söylenmemiş ama teamül olmuş sınırlardır.¹⁸³ Buna göre belli aktörler değil de diğerleri seçilerek katılma hakkı, aynı şekilde giriş hakkına sahip olamayacaklar da tanımlanır. Ancak bu tanımın kendisi aktörler arasında ortaklaşa bir kabule sahip olmayabilir, dolayısıyla güç mücadeleleri işler.

AKP'yi kuracak kadrolarla diğer partililer arasındaki ayrışmalar RP'nin ilk dönemlerinde netleşmişti. Ekipler arasında kıyasıya yaşanan mücadelelerin merkezinde farklı toplumsal kesimlerle –örneğin Alevilerle ya da “cami cemaati” dışındaki kesimlerle- nasıl ilişki kurulacağı, bu kesimlere nasıl bakılacağı tartışması yer almaktaydı. Bunlar, parti alanının tanımına, giriş koşullarının –Ortodoks Sünni İslam içinde yer alma örneğinin- neler olacağına dair temel tartışmaları içermekteydi. Mücadelenin kazanan tarafı, yani yerel siyasal alanı belirleyecek olan taraf, Kâğıthane'de AKP'yi kuracak ekip olacaktı.

Çelebi'nin Kâğıthane Belediyesi'nde basın danışmanı olarak göreve başlaması 1991 yılında SHP döneminde oldu; daha sonra RP döneminde ve 2004 yılından sonra da AKP döneminde görevini sürdürmeye devam etti. 1961 Sivas Zara doğumlu olan Çelebi'nin ailesi tanınan bir Alevi-Kürt aşireti olan Koçgiri Aşireti'nin* mensupları

¹⁸¹ Bourdieu, Wacquant, **Düşünsel**, 85, 93.

¹⁸² Ali Kaya, “Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı”, **Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları**, Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, Der. Güney Çeğin vd (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007): 408-409. Bourdieu, Wacquant, **age**, 93. Bourdieu'nün sanat, gazetecilik, okul üzerine yaptığı çalışmalar alanların sınırları, giriş hakkı, tanım kavgaları gibi kuramsal-kavramsal örnekler içerir.

¹⁸³ Kaya, **age**, 409.

* Koçgiri Aşireti Alevi-Kürt gruplar arasında bilinen bir aşirettir. Koçgiri, Kuzeybatı Dersim olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Birkaç boy ve kabileden oluşan Alevi-Kürt aşiretler birliği

arasındaydı. Çelebi üç yaşındayken ailesi İstanbul'a göç etmiş; Gayri Müslimlerin yoğun olduğu Kurtuluş'a* yerleşmiş ve diğer Alevi komşuları gibi kapıcılık yapmıştı. "Kızılbaşlık" Çelebi ve ailesi için belirleyici bir kimlik olmuştu. O dönem Alevilikten ziyade yaygın olarak Kızılbaş olarak isimlendiriliyorlar, kendilerini de öyle nitelendiriyorlardı. Çelebi ailesi, yaşadıkları bölgede kimliklerini saklamamış fakat dillendirmemişti de. Bölgede Kızılbaşlarla-Alevilerle ilgili suçlayıcı nitelikteki yaklaşımların kişiler arasında kalmadığı ve toplu kavgalara dönüştüğü zamanlar olmuş ve Çelebi'nin babası da bu kavgalara katılmıştı.* Aynı dönemlerde Kâğıthane'de oturan Alevi yerleşimciler de kimliklerinden ve politik görüşlerinden kaynaklı dışlanma deneyimleri yaşamışlardı. Kâğıthane'nin eski yerleşimcilerinden olan partili kadrolar, aynı mekânı paylaştıkları Alevilere dair çeşitli deneyimleri o zamanlardan edinmişlerdi. Partililerin, Alevi gruplara yönelik algıları, bakışları mekânsal, siyasal ve sosyal ilişkiler içinde şekilleniyordu.¹⁸⁴

Alevilik hem belli bir politik angajmanı ifade etmekte hem de bölgesel ya da etnik bir temsile sahip olmaktaydı. Alevilik; muhaliflik ve solculukla iç içe geçmiş bir

Sivas'tan Erzincan'a kadar uzanmaktadır. Koçgiri Aşireti, erken Cumhuriyet Dönemi'nde devlete ve rejime karşı başkaldıran gruplar arasında yer almıştır. 1921 yılında Koçgiri bölgesinde başlayan isyan, rejim tarafından sert bir şekilde bastırılmıştır. Dilek Soileau, "Koçgiri ve Dersim Kürt hareketliliği" **Herkesin Bildiği Sır Dersim**, Der. Şükrü Aslan (İstanbul: İletişim 2010): 336, 335-356.

* Kurtuluş, Şişli'ye bağlı büyük bir semttir. Cumhuriyet'e kadar sakinlerinin büyük çoğunluğunu Rumlar oluşturmuş, Ermeniler ve az da olsa Yahudiler de yer almıştır. Bölgeye Osmanlı'da Tavatla denilmektedir. Cumhuriyet dönemi boyunca bölge gelir düzeyi açısından orta, üst seviyede yer almış, avukat, hakim gibi serbest meslek sahipleri ve ticaret erbabı nüfusun çoğunluğunu oluşturmuştur. 1960'ların ortalarına kadar bölge bu özelliğini korumuştur. Kıbrıs olaylarıyla birlikte bölgeden göçler olmuş zamanla muteber bir yöre olma özelliğini kaybetmiştir. Panayot Abacı, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, (İstanbul, Tarih Vakfı, 1994): 217-218

* Aleviler; dışlama, ayırım, ötekileştirme, "düşman"laştırılma pratiklerini uzun bir geçmişe dayanarak yaşayan azınlık gruplarının başında gelmekte. Alevilerin yaşadıkları ayrımcılık pratikleri arasında inanç alanı başta gelmektedir; Sünni Müslüman çoğunluk tarafından sapkın olarak görülmektedirler. Özellikle Ramazan ayları ve Cuma namazları ya da cenaze gibi dini ritüellerdeki farklılık çoğu zaman kötü karşılanmaktadır. Alevilere yönelik, hakaret içeren iftira ve kalıp yargılar da gündelik hayatta oldukça rahatsız edici deneyimlere vesile olmuştur. Alevilere yönelik çeşitli fantezilerle beslenen iftiraların başında mum söndü gelmektedir. Yine kuyruklarının olduğu, kestiği şeylerin yenmemesi gerektiği, yıkanmadıkları ve pis oldukları, yemeklerine tükürdükleri, Alevli öldürenlerin doğrudan cennette gittiği gibi pek çok iftara ve karalamayla karşılaşmaktadırlar. **Alevi Olmak: Alevilerin Dilinden Ayrımcılık Hikayeleri**, Ed. Uğur Ulaş Tol (Ankara: Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Yayını, 2005), 225-226. Kazım Ateş, vatandaşlık statüsünün kabaca Türk-Sünni olarak tarif edildiği Türklüğün, ılımlı ve makul bir Sünni İslam'la bütün kılındığı öz vatandaş tanımında, Alevilerin "sözde vatandaş" olarak kaldığını vurgulamaktadır. Kazım Ateş, **Ulusal Kimlik İçinde Alevi-Yurttaş ve Merkez-Çevre Eksenini Yeniden Düşünmek**, **Toplum ve Bilim**, s. 107(Birikim Yayıncılık, 2006): 259.

¹⁸⁴ Kâğıthane'de Alevilerin bölgeye yerleşmeleri sırasında da sıkıntılar yaşanmıştı. Sanayi Mahallesi'nin hemen yanında yer alan Seyrantepe Mahallesi'nin kuruluşunda, yerleşimciler arasında kavgaya çıkmış ve Aleviler bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştı. Belli hemşeri grupları üzerinden tarif edilen bu ayrışma sağ-sol kavgası şeklinde anlatılıyordu.

kimlik olarak yaşıyordu.¹⁸⁵ Çelebi kendileri için kimliklerini açıkça ifade etmenin çoğu zaman siyasal bir duruş haline geldiğini söylemişti. Cemevlerinin olmadığı Kurtuluş'ta, Okmeydanı'nda bir evde geniş bir şekilde bir araya gelmek, Tepebaşı Gazinosu gibi bilindik yerlerde geceler düzenlemek ve toplanmak politik bir eylem gibi algılanıyordu. Toplanma günlerine Mahzuni Şerif, Ali Ekber Çiçek, Feyzullah Çınar gibi kendileri de Alevi olan ve Alevilerin gözünde popülerliği olan sanatçılar katılıyordu. Radikal sol grupların mensubu olan gençler bu çevrede sempatiyle karşılanıyordu. Çelebi, üniversiteye gelene kadar herhangi bir politik hareket içinde yer almamıştı ancak içinde yetiştiği ortam ve Alevi kimliği, üniversitedeki siyasal angajmanını etkilemişti.

Çelebi, ilk ve ortaokulu Kurtuluş'ta, liseyi Kabataş Erkek Lisesi'nde okuduktan sonra 19 yaşında, 1978 yılında Marmara Üniversitesi'nde Basın Yayın ve İletişim bölümüne girdi. Dolapdere'de bulunan üniversitede Dev-Sol'a bağlı Dev-Genç ile birlikte hareket etmeye başladı. Fakat Çelebi'nin öğrenim hayatı 12 Eylül Darbesi'yle kesildi ve cezaevine girerek Dev-Sol ana davasından yargılandı.¹⁸⁶ Darbeden sonra ülke genelinde olduğu gibi Kâğıthane'de politik atmosfer ve kısmen

¹⁸⁵ Cumhuriyet döneminde Aleviler ilk başlarda Kemalist rejimle ilişkileri ılımlı olmuş, İslami yasamanın kaldırılması ve devlet dini olmaktan çıkarılması, devletin kendilerine karşı tarafsız olacağına dair umutlar uyandırmıştır. Fakat sonraki süreçte özellikle 1938-39 olaylarıyla bu tutumlar değişime uğramıştır. Çok partili hayata geçildikten sonra Aleviler değişik partilerin listelerinde yer almışlardır. 1950'lerin başında DP'yi destekler tutum almış fakat partinin Sunni tarikatlarla yakınlaşmasında dolayı 1957 seçimlerinde yine CHP'ye yönelmişlerdir. 1966 yılında kurulan Türkiye Birlik Partisi ilk kez Alevi sözcüğünü üstlenen bir siyasal örgüt olmuştur. 1969'da mecliste sekiz sandalye kazanmış 1973 ve 1977 seçimlerinde bunları kaybetmiştir. 1970'lerden itibaren ortanın solu çizgisini izleyen CHP Alevilere hitap etmeyi başarmıştır. 1970'lerde Aleviler büyük ölçüde solda yer almışlardır. Alevi topluluğu tarihsel gelenekle ilgili heretik köylü ayaklanmalarını sosyalist hareketler olarak değerlendiren yeni yorumlara dayandırmış ve dünya görüşü açısından solla özdeşleşmişlerdir.. Alevi gençliği ve sosyalist grupların bütünleşmesi karşılıklı işleyen bir süreçtir. MSP'nin pratikleri onlar için Sünni çoğunluk tarafından yeniden dışlanma tehlikesi barındırmaktaydı. Bu dönemde MSP'nin dini çelişkileri kullanarak ve Sünni tabandan ortalamanın üstünde oy aldığı fark edilmektedir. Özellikle Alevilerin yoğun olduğu Elazığ, Maraş, Sivas, Çorum, Yozgat, Malatya ve Tokat illerinde. MHP de Alevileri komünistlerle aynı kefedeki değerlendiren, mezhep ayrılıklarını işleyen bir politika gütmüştü. 1977-78 yıllarında Sivas, Maraş ve Çorum'da Alevileri hedef alan saldırılar olmuştu. Yüzlerce insan öldürülmüş, binden fazla ev ve iş yeri tahrip edilmişti. Darbeden sonra Alevilerin siyasi tutumları çok net değilse de sol ile CHP ve sosyal demokratlarla bağlarının olduğu genellemesi yapılabilir. 1980'lerin sonuna doğru yaşanan siyasi canlanma bu topluluklar üzerinde de fark edilmiştir. Aleviler kimlikleri ve dinsel ritüelleri konusunda çekimser söylemlere sahip olsa da SHP'yi büyük oranda desteklemişlerdir. Harald Schüller, **Türkiye'de Sosyal Demokrasi, Particilik Hemşehrilik Alevilik**, çev. Yılmaz Tanbul (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 157-171. Murat Küçük, "Mezhepten Millete: Aleviler ve Türk Milliyetçiliği", **Milliyetçilik**, c. 4 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000): 903-907.

¹⁸⁶ Çelebi; Selimiye, Hasdal, Sultanahmet, Sağmalcılar-2 ve Metris cezaevlerinde kalıyor.

de demografik yapı değişim geçirdi. Bölgede sol grupların etkinliği azaldı, Alevi grupların bir kısmı bölgeyi terk etmek zorunda kaldı.¹⁸⁷

Çelebi beş yıl kaldığı cezaevinden 1986 yılında tahliye edildiğinde, Kâğıthane Şişli'ye bağlı bir belde statüsündeydi ve siyasi temsiliyet ANAP'taydı. Çelebi, üniversite öğrenimine devam ettiği sürede, 1987 yılında, Kâğıthane bağımsız ilçe belediyesi statüsüne kavuştu. Bu sırada sol toplumsal hareketlerde ufak kıpırdanmalar başlamıştı. SHP çatısı altında toplumun muhalif kesimler yan yana gelecekti.¹⁸⁸ 1989 yerel seçimleri SHP'nin çıkışına sahne oldu. Kâğıthane'de SHP'den Mehmet Tok belediye başkanı seçildi. Bu sırada Çelebi yüksek lisansını tamamladı ve 1990'lara gelindiğinde Tercüman Gazetesi'nde muhabirlik yapmaya başladı.

2.5.2.1. SHP'den RP'ye Muhaliflerin Tasfiyesi

Çelebi 1991 yılında röportaj yapmaya geldiği Mehmet Tok tarafından basın danışmanı olma teklifi aldı ve kısa bir süre içinde göreve başladı. Tok döneminde Alevi gruplar belediyede görünür olmaya başladı. Aslında genel olarak SHP döneminde Alevi gruplar, siyasal iktidar alanı içinde yer alma imkânı bulmuşlardı.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Keçideresi Bölgesi'nde yaşayan ve çocukluğunu orada geçiren Hatice Pınar, o dönem duvarlara "Alevileri Kurban Bayramında kurban edeceğiz" gibi yazılar yazıldığını, jandarmaların evlerine girip çizmeleriyle yatakları bastığını, dipçiklerle arama yaptıklarını ve insanları karakollara götürdüklerini anlatmıştı. Erzincanlı ve Alevi olan Hatice Pınar'ın yaşadıklarıyla bölgedeki diğer yerleşimcilerin yaşadıkları aynı değildi. Hatice Pınar ile yapılan mülakat, 20 Mart 2012, Şirintepe. Sanayi Mahallesi'nin eski yerleşimcileri arasında bulunan, MSP'nin gençlik kolları Akıncılar Grubu üyesi olan ve 1990'ların radikal İslamcılar arasında yer alan Kerim Fidan, aynı dönemde kendilerine farklı muamele yapıldığını aktarmıştı: "Babam izinliydi, evdeydi. Askerler evi basıyordu. Gürültüyle kalktık. Babam bizi bir odaya topladı. Eve gecenin bir vakti aramalar olurdu. Babam bizi bir odaya sokuşturdu. Polis yerine bu sefer asker geldi. Evimiz basıldıysa da 'Gümüşhaneliyiz' deyince giderlerdi. 'Gümüşhaneli'den solcu çıkmaz!' diye düşünürlerdi." Kerim Fidan, 30 Aralık 2011, Kozyatağı.

¹⁸⁸ Derya Kömürcü SHP'nin DYP ile kurduğu koalisyon hükümetinin, sosyal devleti gerçekleştirmek ve demokratikleşmeyi sağlamak gibi iki önemli amacı olduğunu söylemektedir. Bu anlamda parti baskı altında olan ve hak kaybına uğrayan işçi kesimlerine hitap etmekte; demokratikleşme anlamında, Kürt meselesinin çözüme kavuşturulmasını önüne koymasıyla da Kürtlere hitap etmektedir. Derya Kömürcü, **Türkiye'de Sosyal Demokrasi Arayışı** (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2010), 397. SHP'nin sahip olduğu program etrafında Kürt gruplar da partiye yakın durmuşlardır. SHP çatısı altında legal siyaset alanında faaliyet gösteren Kürt gruplar, 1989 yılında partiden koparak HEP'i kurmuşlardır. Fakat Kürt grupların SHP ile bağları bir sürede daha devam etmiş, 1991 yılı seçimlerine SHP ile ittifak yaparak girmişlerdir. Seçimlerde üçüncü parti olan SHP Güneydoğu ve Doğu bölgesinde yüksek oranda oy almıştır. "Osman Özçelik ile Röportaj: Türkiye'de Legal Kürt Hareketinin Ortaya Çıkışı", **Toplum ve Kuram**, S.4 (2010): 121-135. SHP aynı zamanda Alevilerin toplumsal tabanını oluşturuğu bir partidir.

¹⁸⁹ Harald Schöler, SHP için Alevilerin önemli bir toplumsal taban olduğundan bahseder. Alevilerin yaşadığı bölgelerle, SHP örgütlenmesinin yoğun olduğu yerleri karşılaştırarak; SHP'nin güçlü olduğu

Çelebi belediyede çalışmaya başladığında genel siyasal atmosferin yansıması Kâğıthane’de de hissediliyordu. ANAP güç kaybetmeye başlamış olsa da Özal’ın siyasal ağırlığı vardı. Sol-sosyalist hareketlerde canlanma olmuştu. Bunun mahallelere yansıması da fark edilir boyutaydı. Gültepe, Nurtepe ve Keçideresi’nde bir takım faaliyetler ve yoğunluklar vardı, bunlar ilçe düzeyinde de hissediliyordu. 1990’larda radikal İslamcı grupların görünürlükleri de artmıştı. Sanayi ve Şirintepe’de İslami hareketlilikler vardı, İBDA-C ve benzeri illegal İslami hareketlerin de varlıkları biliniyordu.

Çelebi’nin Tok ile birlikte çalışma imkânı olmadı. SHP’nin Kâğıthane’deki serüveni 2,5 yıl sürdü. Kâğıthane’de daha kısa bir iktidar dönemi yaşanmasında SHP kadroları arasındaki çekişmelerin rolü büyüktü. Mehmet Tok’un belediyedeki görevini sürdürememesi, SHP içindeki kamplaşma ve çekişmeler nedeniyle olmamıştı. Ayrıca SHP belediyecilik pratiği açısından da başarılı görülüyordu. O dönem SHP’li olup belediyede çalışan kişiler dahi; kısa vadeli hesaplar yapıldığı, çok fazla popülist tarzda hareket edildiği, partinin ileriye dönük bir perspektif ve proje oluşturamadığı nedeniyle partilerini eleştireceklerdi. Çelebi’ye göre SHP için belediye; işe girme ve iş alma aracı demekti ve sosyal demokratlar belediyecilik ya da ülke konusunda genel bir politika üretmekten uzaktılar.¹⁹⁰

SHP içindeki yönetsel krizler devam ederken, 1991 yılında yapılan seçimler bir kırılma noktası yarattı. Mehmet Tok milletvekilliği adaylığı için başvuruda bulunmuş, partili arkadaşları onun haberi olmadan istifa dilekçesini işleme almıştı. Dolayısıyla Tok’un belediye başkanlığı düşmüştü. Bu esnada belediye başkanlığı seçimi için ara seçimlere gidilmişti. Seçimler, kimsenin beklemediği biçimde sonuçlanacaktı. Belediye başkanlığına RP adayı Kâmil Gürbüz seçilmişti. Varoş

il ve ilçelerde, 1993 yılında, bin seçmen başına üye sayısına bakar. Alevilerin yoğun yaşadığı Kars, Dersim, Tokat, Elazığ, Malatya, Çorum, Maraş ve Hatay’dan SHP ortalamanın üzerinde oy aldığını gösterir. Bu dönemde inanç sorunları temelinde, dini, kültürel ve politik çatışmaların iki kamp üzerinden gittiğini dini saiklerle hareket eden suniler için RP’nin, Aleviler içinse SHP’nin çekim merkezi olduğunu belirtir. DSP, SHP ve CHP arasında karşılaştırma yapan Schüler, Alevi sosyal demokrat bir kampla (SHP/CHP) Sünni sosyal demokrat (DSP) bir eğilim olduğunu, 1995 seçimlerinin bunu net olarak ortaya koyduğunu anlatır. Schüler, *age*, 174-184, 33.

¹⁹⁰ Schüler de SHP’nin birbirleriyle rekabet halinde olan birçok sosyal demokrat iddialı grubu bir örgüt içinde bütünleştirmesinin başarısızlıkla sonuçlandığını, fraksiyonlar arası parti içi çıkar çatışmalarının yoğun yaşandığını, partinin kamuoyunda parti içi çekişmelere, muhalif partilerle daha fazla değer veren ve krizlerle sarsılan bir kongreler partisi izlenimi uyandırdığını söyler. Parti 1989’dan itibaren iniş kaydetmiş, 1994 ayrımlar yaşamış ve yerel seçimlerden hüsrarla çıkmış, CHP ile birleşip bir sonraki genel seçimlerde %10 barajının altında kalmıştır. Schüler, *age*, 22.

olarak nitelendirilen ve sol potansiyelin olduğu bir bölgede RP'li bir adayın seçimi kazanması beklenmedik bir gelişmeydi. RP'nin kazanması pek çok farklı kesime şaşırtıcı gelmişti. Hatta RP'liler dâhi bu erken zaferi beklemiyorlardı.

Gürbüz'ün başkanlığa geldiği dönemde, belediyedeki güç dengeleri SHP lehineydi. Meclis üyelerinin büyük çoğunluğu SHP'liydi. 1993 yılında SHP'den 17, ANAP'tan 5, RP'den 5, DYP'den 2, DSP'den 2 üye vardı.¹⁹¹ Dolayısıyla belediye yönetiminde homojen bir görünüm yoktu. Gürbüz bir sonraki yerel seçimlere kadar diğer partililerle birlikte çalışma yürütmek durumunda kalmıştı.

1994 yılında RP seçimlerden birinci çıkıp belediyedeki ağırlığını ortaya koyana kadar Gürbüz meclisteki dengelere göre hareket etmeye çalıştı. Bu dönemde belediyedeki birimlerin bir kısmı özelleştirildi. Önce temizlik işleri birimleri daha sonra farklı birimler, kalemler ve müdürlükler taşeronlara verildi. Bunda belediye kadrolarının RP'ye karşı politik tutum geliştirerek yaptığı iş durdurma ya da yavaşlatma eylemlerinin etkisi olmuştu. Gürbüz, kendi başkanlığı döneminde belediyenin iş yapmaması, hizmet üretmemesi gibi bir imaj oluşturmamasını istemiyordu. Diğer partili kadrolarla yapamayacaklarını taşeronlaştırma üzerinden kendi partili gruplarıyla yapmaya çalıştı. Bunun ilk adımını da başkanlığının ilk döneminde 340 işçinin görevine son vererek yaptı. İşten çıkartılanların büyük çoğunluğu sosyal demokrat olarak nitelendirilebilirdi.¹⁹² Aynı zamanda büyük çoğunluğu Aleviydi. Kâğıthane'de yaşanan işten atılmaların belediye yönetimini aşan siyasi bir karar olduğu ve partinin belediyelerde kadrolaşmasını hedeflediği, kendinden olmayanları işten attığı yönünde yaygın bir kanı vardı.¹⁹³ Belediyeden atılan işçiler Kâğıthane'de oldukça ses getiren bir direniş başlattı. Gürbüz döneminde, RP tabanı ve kadroları belediyeye yerleşme imkânı buldu. Gürbüz'ün

¹⁹¹Cengiz Yıldırım, Yaşar Turgay, **Adil Düzen, Yerel Yönetimler ve Kâğıthane Direnişinin Öyküsü** (İstanbul: FTY Yayınları, 1994), 30.

¹⁹²Direniştekilere %80'i sosyal demokrat olarak nitelendirilebilirdi, yüzde onu sağ eğilimli, yüzde beşi sosyalist diğerleri de sosyalist ve sosyal demokratlar arasında gidip geliyordu. İşçilerin çoğu Türk-İş'e bağlı Belediye-İş Sendikası'na üyeydi. Ayrıca Hak-İş'e bağlı Hizmet-İş sendikası ve daha sonra DİSK'e bağlı Genel-İş de örgütlenme sağlamıştı. İşçiler iki yılı aşkın süren bir grev, ölüm orucu, Ankara'ya yürüyüş vb eylemler içinde olmuştu. Kamuoyunda ciddi görünürlüklere sahip olmuşlar, ana akım medyada yer etmişlerdi. Yıldırım, **age**, 33,34,158.

¹⁹³ 1 Kasım 1992 ara seçimlerinde RP Bağcılar, Bahçelievler, Güngören ve Tuzla'da da belediyeleri kazanmıştı. Buralarda da işten atılmalar gündeme gelmiş, kamuoyunda yer bulmuştu. Hatta İstanbul Valisi Hayri Kozakçıoğlu o dönem eleştirel bir tutum almış, RP genel başkanı Şevket Kazan işçilerin tekrar işe alınması konusunda tavsiye kararı aldıklarını açıklamıştı. Yıldırım, **age**, 38. 1994 yılında Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Belediye Başkanı olmasıyla benzer süreçler başka belediyelerde de yaşanmıştı. **Alevi Olmak**, 225-226.

belediyedeki yerini sağlamlaştırmasıyla, bu gruplara yönelik tutumu zamanla değişti ve ılımlılaştı- çünkü artık azınlık durumuna dūřmūřlerdi.

RP için Kâğıthane önemli bir yerdi. 1989 seçimlerinde, İstanbul’da sadece iki yerde, belde belediyesi konumda olan Arnavutköy ve Sultanbeyli’de seçimler kazanılmıştı. Kâğıthane ise kent merkezine yakın ve 1994 yerel seçimlerinden önce kazanılmış bir belediyeydi. Kâğıthane metropolde kazanılan ilk belediye olarak görülüyor, üstelik de solun da kalesi olarak biliniyordu. Bölge, kozmopolit yapısıyla partili kadroların toplumun diğer kesimleriyle karşılaştığı ve yan yana geldiği yerlerin başında gelmekteydi. Ayrıca siyasal tutum açısından yeni kurulmuş beldelere göre, daha sağlam bir seçmen zeminine sahip olarak görülüyordu. Bu anlamda parti genel merkezinin ve RP’li kadroların dikkatleri Kâğıthane zerindeydi.¹⁹⁴ Dikkatlerin bir başka nedeni, Gürbüz’n o dönem Kâğıthane Direnişi üzerinden basına da yansıyacak şekilde gündeme gelmesiydi. Direniş, SHP’nin öncülüğünde RP karşılığına dönüşmüştü. RP’liler bunu, partinin yükselişini engellemeye ve onu yıpratmaya karşı bir hamle olarak algılayıp Gürbüz’n “dava ve mücadele adamı” olarak gördüler. Gürbüz’n tutumu, sadece belediyeçilik sınavı değil partinin siyasal kaderini de belirleyecek bir olay olarak görüldü. Direniş iki yıl içinde sönümlenirken, RP bu sınavdan ciddi bir darbe almadan çıktı ve yükselişine devam etti. 1994 yerel seçimlerinde RP İstanbul’da büyükşehir belediye başkanlığını ve pek çok belediyeyi kazandı. Kâğıthane’de belediye kadroları arasında büyük değişimler yaşandı.

2.5.2.2. RP’de atışma: Nasıl Bir Yönetim Anlayışı?

Kâğıthane Direnişi’nin bitmesinden ve yerel seçimlerde güçlü bir çıkış yapılmasından sonra partinin Kâğıthane’deki konumu sağlamlaşmış oldu. Kâğıthane’de RP, SHP, ANAP gibi partiler arası rekabet, yerini RP içindeki ekiplerin çekişmesine bıraktı. Artık parti içinde “uyuyan” ve “potansiyel” halinde olan çekişmeler, gruplaşmalar görünür olmaya başlayacaktı.

RP’li kadrolar arasında o dönem net bir ayrışma yoktu fakat gruplaşmalar vardı.¹⁹⁵ Parti içinde Kürt sorununa, kadının toplumdaki konumuna, demokrasi tanımına,

¹⁹⁴ O dönem Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, Bülent Arınç gibi isimler Kâğıthane’ye gidip geliyorlar, Gürbüz’le birebir görüşmeler yapıyorlardı.

¹⁹⁵ Aslında partinin geneli içinde en başından itibaren bir homojenlik yoktu. Parti içinde kuşaksal, ideolojik, bölgesel ve cinsiyete dayalı bölünmeler vardı. RP farklı yaşam biçimleri, fikirler ve

devlete yaklaşıma, Alevilere bakışa, hitap edilecek toplumsal kesimlerin kimler olacağına ya da politik dilin nasıl kurulacağına dair çok farklı görüşler ve eğilimler vardı. Kâğıthane'deki parti kadroları için de aynı durum geçerliydi. Farklılıklar, kadrolar arasında ekipleşmeler yaratmıştı. Hatta her bir ekip süreç içinde farklı parti kuruluşları içinde yer alacaktı.¹⁹⁶

AKP'nin Kâğıthane'deki kurucularından olan ve partinin çekirdek kadrosu içinde yer alan Belediye Başkanı Şahin Aksoy, birlikte hareket ettiği kadrolarla ekiplerden birini oluşturunuyordu.¹⁹⁷ Bu ekip içinde yer alan Ekrem Erdem o dönem il teşkilat birimi sorumlusuydu, genel merkezle de ilişkileri vardı. Yine bu ekibin ilde Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve Yaşar Baş'a yakın oldukları biliniyordu. Şişli parti teşkilatının görevlendirmesiyle gelen Gürbüz'e yakın duran kişiler varsa da parti içinde çok fazla nüfuzları yoktu. Gürbüz daha çok partinin genel merkez düzeyinde ilişki ağlarına ve gücüne sahipti. Partide "aydın"lar olarak görülen Bahri Zengin* gibi isimlere yakın duruyordu. Bu kadrolar, "farklılıkların" bünyede olabileceğini savunuyor ve bunu zenginlik olarak görüyordu. Örneğin partinin yükselişe geçmeye başladığı 1990'ların başında, parti kampanyalarını hazırlayan tanıtım başkanı Bahri Zengin; partinin geleneksel cami cemaatinin dışına çıkması gerektiğini vurgulamış, çok hukuklu toplum projesini¹⁹⁸ gündeme getirmiş, toplumun farklı kesimleriyle,

politikaların eklektik ve biçimsiz bir karışımına sahipti. Yavuz partinin aynı zamanda pragmatik liberalizm, sosyal muhafazakârlık ve kapitalizmin oldukça tutarsız bir bileşimine sahip olduğunu söyler. Yavuz, **Modernleşen Müslümanlar**, 306.

¹⁹⁶ Birbirleriyle çekişme halinde olan ekipler, 2000 sonrası farklı partilerin kuruluşlarında yer aldılar. Şahin Aksoy genel merkez düzeyinde hareket ettiği Ekrem Erdem, Tayyip Erdoğan gibi isimler de AKP'nin kuruluşunda yer alacak; Gürbüz, genel merkez düzeyinde birlikte hareket ettiği Bahri Zengin gibi isimlerle Has Parti'nin kurucuları arasında yer alacaktı ve Gürbüz ekipleri arasında SP'nin kuruluşuna katılanlar da olacaktı.

¹⁹⁷ Şahin Aksoy, kardeşi Şadi Aksoy, Şahin Battal ve Ekrem Erdem Kâğıthane'deki ekibin başındaydı. Bu kişiler Kâğıthane'nin yerleşimcileri arasında yer alıyordu. Gürbüz ise Kâğıthane'ye dışarıdan gelmişti. Şişli Teşkilatı'nda çalışırken, ilçe parti teşkilatını kurmak üzere Kâğıthane'ye gönderilmişti. Partinin kuruluşunu gerçekleştirmek için iletişime geçtiği ilk kişi Şahin Battal olmuştu. Gürbüz'ün gözetiminde kurulan parti teşkilatı içinde başkan yardımcısı diğerleri de yönetimde yer almıştı. Aynı zamanda bu kadroların siyasal parti kökenleri de farklıydı. Kâğıthane'deki ekip MGH içindeki partilerde yer almıştır. Gürbüz ise MHP kökenliydi, ailesinde CHP'li olanlar da vardı. Belediye Başkan Yardımcılığı yapan Şahin Battal o dönem işçilerin çıkarılmasında en ısrarcı davrananlardan biri olmuştu.

* Bahri Zengin'in RP'nin siyasal programını oluşturmada ideolojik konumlanmasını tarif etmede etkin olan kişilerden biridir. Bahri Zengin partideki muhafazakâr kanada daha mesafeli yaklaşırken, toplumun farklı katmanları arasında karşılıklı etkileşim kanallarının açılmasında yanadır. Zengin partinin farklılıklar arasında arabuluculuk yapması gerektiğini düşünmüş, farklı katmanların hoşgörü ve anlayış temelinde bir araya getirmenin önemini vurgulamıştır. Yavuz, **age**, 305.

¹⁹⁸ Zengin, demokrasi tartışmaları içinde çok hukuklu cemaatler kurulması yani her cemaatin kendi yasalarıyla yönetilmesi gerektiğini savunmuştur. Zengin, çok hukuklukta halkın kendi hukukunu

Alevilerle ilişkiler kurulmasını salık vermişti.¹⁹⁹ Partinin “liberal” kanadı olarak adlandırılan bu grup; toplumsal alanda ideolojik, etnik, mezhepsel çatışma biçimleri olduğunu ve bunları aşmak gerektiğini ileri sürüyordu. Buna göre sol karşısında sağ, İslamcı karşısında Marksist ve Kemalist, Türk karşısında Kürt ve Sünni karşısında Alevi yaklaşımının terk edilmeliydi.²⁰⁰ Bu grup o dönem için Yeni Zemin Dergisi²⁰¹ etrafında yayın faaliyetlerinde bulunmuştu. Derginin genel yayın yönetmenliğini yapan Mehmet Metiner, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü olarak Kâğıthane Belediyesi’nde bir dönem görev yapmıştı. Çelebi, dergi çevresinde yer alan Mehmet Metiner, Bahri Zengin, Ali Bulaç ve Yalçın Akdoğan gibi isimlerle sohbet programlarında yan yana gelmişti. Grup, Çelebi’nin kimliğine ve politik görüşüne saygı duyuyor ve RP yönetimindeki bir belediyede çalışıyor olmasını temsil açısından önemsiyorlardı.

Bourdieu alanların kendi çıkarlarına elverişli sınırları olduğunu ve bunun alandakiler tarafından tanım sürtüşmesi biçimine bürünebileceğini söyler. Alanda yer alma koşullarının tanımını benimsetme, alanda kimlerin olabileceğine kara verme yani alanın kendisine dair bir tanım kavgası söz konusu olabilir. Alanı temellendiren bakış açısıyla uyuşan ya da örtüşen bir bakış açısına sahip olmayanlar alana giremez. Bu noktada dışarlama ve aforoz dizisinin ürünü olan tanımlar araya girer, açık ya da

seçme hakkı olduğunu, bireyin devlet önünde özgürleştiğini, siyasal kurumların işlevlerinin sadece hizmet etmek olduğunu, hukuk üreten temsilcilere gerek olmadığını anlatmaktadır. Zengin, farklılıkların reddedilmeden, onların hak olarak tanınarak birlikte yan yana durulabileceğini çok sesliğin uzlaşma içinde barışı getireceğini vurgulamaktadır. Bahri Zengin, **Özgürleşerek Birlikte Yaşamak, Hukuk Toplulukları Birliği** (İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1995), 87-93.

¹⁹⁹ Oral Çalışlar, **RP Nereden Nereye** (İstanbul: Pencere Yayınları, 1995), 57-58.

²⁰⁰ Yavuz, **age**, s.304

²⁰¹ Yeni Zemin Aylık Kültür ve Politika Dergisi, 1993-1994 yılları arasında toplam 18 sayı çıkan genel yayın yönetmenliğini Mehmet Metiner’in, yayın danışmanlığını Ali Bulaç’ın yaptığı ve yayın kurulunda Altan Tan, Abdurrahman Dilipak, Bahri Zengin, Ümit Aktaş gibi isimlerin olduğu bir yayın. Dergi; özgürlükçü, çoğulcu ve hoş görülü bir İslam bakış açısının esas alındığı, farklı ve yeni yaklaşımların birer zenginlik olarak görüldüğü yeni bir İslami perspektif oluşturma amacı taşımaktadır. Derginin ilk sayısında Mehmet Metiner; İslami hareketin vakaya uygun çözüm üretmediği, gerçeklerden uzak düştüğü, İslam’ın sadece biçimsel ve sembolik olarak anlaşıldığı ancak çağdaş dünya gerçekliğine uygun yeni yaklaşımlar üretilmesi gerektiği derginin de bu hedefle yola çıktığını belirtmiştir. **Yeni Zemin Aylık Kültür ve Politika Dergisi**, s.1 (1993): 4. Ayrıca dergide RP’yi cami cemaatinden çıkması, geniş kesimlere kucaklayıcı ve hoş görülü bir dille yaklaşılması gerekliliği üzerine yazılar yer almaktadır. Dergi yayın kurulu çeşitli oturumlar düzenlemiş bunlara Fikret Başkaya, Ömer Laçiner, Nilüfer Göle gibi isimler davet edilmiştir. Dergide ordunun vesayeti, dinin denetim altında olması, devletin totaliterliği, yeni bir anayasa ihtiyacı, Kürt sorunu, kadının kimlik arayışı gibi konular üzerinde durulmuştur. Gürbüz da dergiye yakın olan isimler arasında yer almış, parti alanı içindeki tutumu ve yönetim perspektifini buna göre oluşturmaya çalışmıştır. Çelebi’nin de dergi çevresiyle temasları olmuş Kâğıthane’de halk meclisleri şeklinde programlar oluşturulmuştur. Basında da yer alan halk meclisleri Çelebi’nin Fatsa üzerinden kurduğu benzerlikler üzerinden verilmiş, Gürbüz ve ikisi bir sosyalist ve İslamcı yan yana şeklinde haber yapılmıştır.

örtük giriş hakları tanımlanır ki bunlar sınırların tanımlanması demektir.²⁰² Bu anlamda, Gürbüz ile ekiplerinin parti alanın tanımına yani kurallarına, işleyişine ve sınırlarına dair farklı projeleri vardı. Ekipler arasında “farklı” toplumsal kesimlerle nasıl ilişki kurulacağı, belediye üzerinden bu kesimlerle ilgili nasıl faaliyetler yapılacağı temel çatışma alanlarından biriydi. Bu parti alanına diğer toplumsal kesimlerin katılımını, burada hareket edebilme sınırlarını etkiliyordu. AKP’yi kuracak olan kadrolar Çelebi’nin belediyedeki mevcudiyeti ve pratiklerini sorguluyor, çalışma biçimi ve önerilerini kimliği üzerinden sınıyorlardı. Onlar için Alevilik dışlama ve aforoz edilmede yeterli bir koşul sunuyordu. Gürbüz’ün parti içinde hareket ettiği ekibin siyasal perspektifi ise daha ılımlıydı.²⁰³ Çelebi’nin belediyedeki varlığı ve konumu, Gürbüz’ün siyasal perspektifinin vitrini gibiydi:

“Alevi ve solcu olmam da onun [Kâmil Gürbüz] işine geliyor. Kendince Bahri Zengin perspektifi doğrultusunda farklılıklarla yaşamak farklı hukuk sistemlerinin aynı ortamda yaşanabileceğini göstermek ve Medine Sözleşmesi örneği üzerinden giderek ‘Benim basın danışmanım eski Dev-Solcu Alevi bir adam’ bunu her yerde söylüyordu. O göstermeye çalıştığı perspektif açısından ben iyi bir örnektim, somut hemen yanı başında.”²⁰⁴

Çelebi, konumu gereği gerek parti kadroları gerekse de belediye kadrolarıyla çok yakından temas halinde olmakta, belediyenin yönetsel perspektifini belirleyen grubun içinde yer almaktaydı. Kendi deyimiyle belediyenin imaj kısmını oluşturarak belediyenin icraatlarını basında ve kamuoyunda tanıtıyordu. Aynı zamanda Gürbüz’ün medyadaki ve basındaki popülerliğini yaptığı haberlerle ve çalışmalarla arttırıyordu. Çelebi Kâğıthane’nin tarihsel, toplumsal kültürel özelliklerini konu alan pek çok konu üzerinde çalışıyordu.²⁰⁵ Çelebi’nin alandaki yegâne gücü kültürel

²⁰² Pierre Bourdieu, **Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı**, Çev. Necmettin Kâmil Sevil (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 346-347.

²⁰³ Gürbüz gerek parti içinde hareket ettiği ekibin siyasal perspektifi yani farklı anlayışların bir arada olabileceği, düşünce ve inanç özgürlüğünün herkes için savunulabileceği gibi bir görüşe sahip olmasıyla gerekse de dışa dönük hayat tarzı anlamında, dinsel referansları farklı yorumlayan, diğer siyasi parti ve gruplarla iletişim ve diyalog kurmaya daha açık bir görüntü sergilemesiyle farklı bir siyasal perspektif ortaya koyuyordu. Bugün AKP’nin çizgisinin Gürbüz’ün o dönem yaptıklarıyla örtüştüğü görüşme yaptığım kişilerce dile getirilmişti.

²⁰⁴ Haydar Çelebi (Kâğıthane Belediyesi Basın Danışmanı) ile yapılan mülakat 2 Ocak 2014, Beşiktaş.

²⁰⁵ Çelebi’nin çalışmaları arasında şunlar sayılabilir: Kâğıthane Şarkıları (Hazırlayan Haydar Çelebi, Temmuz 1999, Kalan Müzik ile birlikte CD Kitap ve kaset) Tarih-i Kâğıthane (Hazırlayan Haydar Çelebi, CD-Rom, Nisan 2000) Kâğıthane Gravürleri Sergisi ve Katalogu-AKSANAT (Hazırlayan Haydar Çelebi) Kâğıthane’de Geçmiş İle Bugün (Hazırlayan Haydar Çelebi, 2001 ve Eylül 2003 yıllarında iki ayrı baskı yaptı) Tarihi Kâğıthane Köyünün Aileleri-1 (Hazırlayan Haydar Çelebi, Haziran 2004, Tarih Yayınları No: 13) Osmanlı’dan Günümüze Temizlik İşçileri ve Aletleri (Hazırlayan Haydar Çelebi, 1. Baskı, Mayıs 2005, kitap ve sergi Tarih Yay. No: 15) Kâğıthane Rehberi, (Hazırlayan Oşin Çilingir-Haydar Çelebi, 2011, Bilgileri 9. maddede, Yayın No: 19).

sermayesiydi ve belediyede bugüne kadar görevde kalabilmesini de bu sağlayacaktı.²⁰⁶

2.5.2.3. AKP’yi Kuracak Kadroların Alevilere Yaklaşımı

Kâğıthane’de ekipler arasındaki güç dengeleri Gürbüz aleyhine değiştiğinde, Çelebi’ye yönelik tavırlar daha açıktan ve sert olmaya başlayacaktı. 1989 yerel seçimlerinde bir önceki aday Bahri Zengin iken 1994 seçimlerinde Erdoğan aday olmuştu. Erdoğan’ın belediye başkanı olmasıyla parti içinde birlikte hareket ettiği yenilikçiler denen grubun -özellikle İstanbul’da- ağırlığı artmıştı. Bununla birlikte partinin ideolojik perspektifini ve programlarını oluşturan “liberal aydın”ların sesi daha kısık çıkmaya başlamış, parti içinde daha eleştirel bir tutum almaya başlamışlardı.²⁰⁷ Kâğıthane’deki ekibinin sesi de daha gür çıkmaya başlamış, Gürbüz’e yönelik karşı eleştirilerin görünürlüğü artmıştı.²⁰⁸ Çelebi da daha açık biçimde kimliği üzerinden hedef tahtasına oturtulmuş, Aleviliği ve onunla özdeş olarak görülen solculuğu her defasında bir suç gibi önüne çıkarılmıştı.

“Gruplaşmalar ve ayrışmalar netleşince birbirleriyle salvo atışları başladı. Bu atışlar da karşı taraftaki kullanabilecekleri malzeme neyse o malzemelerin hepsini karşılıklı kullandılar. Kullandıkları malzemelerden biri bendim. Şimdi diyor ki Aleviler mi bizi yönetiyor? Biz Alevi bir basın danışmanını bu kadar kendi içimizde... Bu kadar yakın bir yerde, bu kadar içimizde... Böyle bir adamı, yabancı bir adamın olmasına ne gerek var. Aleviler mi bizi yönetiyor, komünistlere mi oy verdik. Falan filan gibi cümleler sarf ederek mahallerde benim üzerimden Kâmil Gürbüz’e vurmaya çalışan bir söylem geliştirdiler... Vurabilmesi için en kolay malzeme, Aleviyim. Çünkü onun hitap ettiği kitlede Alevilik dışlanan, elinden yenmeyen, münkir bir topluluk. Hitap ettiği kitle bu... Alevinin dışlanması gerekir, hatta baskı kurulması gerekir. Alevi’ye yapılan zulüm mubahtır yani. Bu terbiyeden geliyorlar.”²⁰⁹

Çelebi’nin belediyedeki faaliyetleri de partili kadrolarca sürekli biçime eleştirilmeye devam etmişti. Çelebi; Mehmet Metiner ve Gürbüz’le bir sohbetinde Muharrem Ayı’nda aşure dağıtımıyla ilgili bir program oluşturmuşlardı. Gültepe ve Nurtepe’de

²⁰⁶ Çelebi’nin çalışmaları Kâğıthane’nin bütünüyle kentsel rant alanında cazibe merkezi haline getirilmeye çalışıldığı AKP döneminde daha da öne çıkmıştır. Tarihi tren yolu projesi, Sadabad projesi, restorasyon projeleri, kültür etkinlikleri vs de Çelebi’nin varlığını belediye açısından “işlevsel” kılmıştır.

²⁰⁷ RP’nin 1994 yılında yapılan dördüncü kurultayında partinin “aydın” simgesi olarak bilenen Abdurrahman Dilipak partiden ayrıldı. Dilipak; partideki değişimi ve büyümeyi eleştirmişti. Partililerin refah ve kültür düzeylerinin arttığını ancak değişimin çok daha yapısal olduğunu ter kokan, tezek kokan köylü ve işçilerin yerine, ütülü pantolonlu bay ve bayanların ön plana çıkarıldığını söylemişti. Çalışlar, *age*, 90.

²⁰⁸ RP ilçe başkanlığı yapmış İsmail Aydın, Gürbüz’ün kendisine yönelik saldırıları organize ve merkezi bir hamle olarak yorumladığını, kendilerinin ise Aksoy’un kişisel hırslarının sonucu olduğunu düşünmüşler ancak süreç içinde Gürbüz’ün haklı olduklarını gördüklerini söylemiştir. İsmail Aydın ile yapılan mülakat, 25 Aralık 2012, Sultanbeyli.

²⁰⁹ Haydar Çelebi ile yapılan mülakat, 2 Ocak 2014, Beşiktaş.

aşure dağıtımı yapılmıştı. Ancak bu parti içinde huzursuzluk yaratmış ve tepki almıştı. Kâğıthane’de yapılması düşünülen bir cemevine yer verme meselesi ise parti içinde çok büyük bir tartışma yaratmıştı. Sivas Katliamı’nın üzerinden birkaç yıl geçmişti. Olay toplumsal hassasiyetini sürdürüyordu. Böylesi bir atmosfere rağmen, Nurtepe’de bir cemevi yapımına izin verilmesi ve imkân sağlanması Gürbüz’ün partiden ihraç edilmesine kadar evrilmişti. Olay; Nurtepe’de dernekleşen bir ekibin cemevi yapımı için Gürbüz’e talepte bulunmasıyla başlamıştı. Eş zamanlı olarak, Çelebi da “farklı kesimlere böyle bakıyoruz ve bunu somutlaştıralım” diyerek öneride bulunmuş, Gürbüz da buna sıcak bakmıştı. Cemevi yapımıyla ilgili görüşmeye katılan Çelebi, o günü şöyle aktarmaktadır:

“Gelirken tedirgin geliyorlar. RP’li bir belediye yönetimine geliyorlar. Bir sürü adam çember sakallı falan filan ya... Agresif objeler daha yoğundu. Sokaktan yeni geliyorlar, daha henüz o devlet şer, resmi kurum ne... Onlar törpülenmemiş... Kravat takmaz bol pantolon gibi şeyler. Gümüş yüzük, sloganik objeler çok daha öndeydi o dönem. Öyle bir atmosfer... Bunlar sıkılarak geliyor, böyle bir atmosfer. Geldiler konuştular. Onlar gelince başkan beni de çağırdı. Konuştuk falan yer istediklerini söylediler biz de zaten böyle bir şey düşünüyorduk hatta böyle bir yer bakıyorduk... Beni de tanımıyorlar, direk red cevabı alacaklarını sandılar ve şaşırdılar.”²¹⁰

Gürbüz milli eğitime ait olan ve okul olarak planlanmış bir arazi ile ilgili plan değişikliğine gidilerek burada cemevi yapılmasını uygun bulmuştu. Konu belediye meclisine taşındığında, müthiş bir gürültü kopmuştu. Aksoy ekibinde yer alan meclis üyelerinden biri toplantı sırasında oldukça hiddetlenmiş, üstü örtük uyarılarda bulunmuştu. Gürbüz parti içi mekanizmalara şikâyet edilmişti. Konu Ekrem Erdem üzerinden il ve hatta genel merkeze kadar taşınmıştı. Nihayetinde cemevi meselesi, Gürbüz’ün partiden ihraç edilmesini gündeme getirecek kadar “bahane” edilebilmişti. Yapılan oylama sonucunda Gürbüz’ün partide kalınmasına karar verilmişti. Gürbüz, belediye başkanlığı boyunca sadece diğer partiler ve parti mensuplarıyla değil kendi partisi içinde de zorlu mücadeleler içine girmişti. Gürbüz, kendi başkanlığı döneminde belediye organlarında çalışan Alevi kökenli çalışanlara karşı kendi partisi içinden olumsuz tavırlar geldiğini yakınlardan anlatmıştı:

“Asıl mücadeleyi kendi içimizde verdim. Siyasal partilerde her türlü yaftayı yapıştırırlar, uğraşırlar. Siyaset böyle bir şey. Kamudaki engeller sadece muhaliften değil, kendi içindeki mücadeleyi de sürdürmeniz gerekiyor... Kendi inanç ve kültürlerini yaşamaları için Refah Partisi içinde de mücadelemiz az olmadı. Benim Alevilerle haşır neşir olmamdan dolayı Alevidir dediler. Maruz kalmak pahasına Romanlarla Romandır dediler, Kürtlerle ilişkiye geçince Kürt dediler.”²¹¹

²¹⁰ Çelebi, 2013.

²¹¹ Kâmil Gürbüz (Eski Kâğıthane Belediye Başkanı) 30 Aralık 2012, Etiler.

Tüm bu meseleler olurken “Aleviler bizi yönetiyor.” gibi iddialarla parti birimleri mahalle ve ilçe teşkilatları bu tartışmaya dâhil edildi. Çelebi açık bir hedef haline gelmişti. Çelebi’yle ilgili parti içinde MİT’in adamı olduğu yönünde iddialar dahi ortaya atılmıştı. Çelebi partili kadrolarca bir ajan gibi muamele görmüş ve izlenmişti. SP ilçe başkanlığı yapan bir kişi, yıllar sonra Çelebi’ye itirafta bulunarak kendisinin Çelebi’yi izlemek ve il yönetimine rapor vermek üzere görevlendirildiğini söyleyecekti. Çelebi’ye göre partililerin Alevilere hiç tahammülleri yoktu, onlar için Aleviler ya kesilip atılacak, ya tasfiye edilecek ya da ezilecek gruplardı. Çelebi arkasında herhangi bir siyasi güç olmadığından ve kimliğinden dolayı kolay bir hedef olarak görüldüğünü ve Gürbüz’ü tasfiye girişimlerinde kendisinin malzeme edildiğini düşünüyordu. Nitekim 1999’larda Gürbüz’le ilgili çıkan yolsuzluk haberlerinin basına Çelebi’nin imzasıyla posta edilmesi bunun örneklerinden biriydi, ona göre.²¹²

Çelebi, kendisine yönelik en açık saldırıyı 2004 yerel seçimlerinde Aksoy’un belediye başkanlığı seçimlerini kazanmasıyla yaşadı. Üç dönem belediye başkanlığı yapmış olan Kâmil Gürbüz, yerini Aksoy’a kaptırmıştı. Seçimlerden birkaç gün sonra yapılan belediye başkanlığı devir teslim töreni, gövde gösterisine çevrilmişti. Belediyede yapılan tören sırasında Kâmil Gürbüz’e kalabalık içinden laf atılmış ve arkasından ekipler arasında münakaşa yaşanmıştı. Gürbüz törenden hızla ayrılırken, yıllardır süren bir kavganın rövanşını almış gibi davranılıyordu. Böylesi bir havada, Haydar Çelebi da açık hedeflerden biri olarak görülmüştü. Çelebi’nin odasının yanında isminin yazılı olduğu tabela sökülüp atılmıştı. FP’den AKP’ye geçen belediye yönetiminde ismi kaldırılan tek kişi Çelebi olmuştu.

Çelebi bugün parti alanında yaptığı işlerle ve kültürel faaliyetleriyle saygı duyulan, kendisine ilişilmeyen kabul görmüş bir “öteki” olarak yer almaya devam etmektedir. Bugün birlikte çalıştığı iş arkadaşları, kendisine muhalif olan AKP’li kadrolar arasında yer alıyor ve onlarla mesafeli ilişkisi devam ediyor. Alanların toplumsal eşitsizlik sistemlerinin yeniden üretim mekânları olduğunu söyleyen Bourdieu’nün

²¹² Bir takım imar ve ihale evraklarıyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığı’na Gürbüz’le ilgili şikâyet yapılmış basına bununla ilgili haber yollanmıştı. Basına yollanan haberlerde Çelebi’nin imzası vardı ancak kendisinin bundan haberi yoktu. Hatta Hürriyet’e gönderilen dosya, gazetenin istihbarat şefi tarafından Çelebi’ye telefon edilip haber verilmişti. Görüşmeye Gürbüz de gelmiş ve bunun Aksoy’un ekibi tarafından yapılan ucuz bir numara olarak yorumlamışlardı. Gürbüz’le ilgili 2000 sonrası basında yolsuzlukla ilgili haberler yer almıştır. Bunlar, Aksoy’un FP’den ayrılıp Kâğıthane’de belediye başkanlığı için aday olma sürecinde yaşanmıştır.

izinden gidilecek olursa, uzun tarihsel dönemlerden beri sert dışlanma pratiklerine maruz kalan Aleviler, parti alanından da dışlanmaya devam etmekte ve eşitsizlik sistemi yeniden üretilmektedir.

Muhafazakâr-İslamcı siyasal bir gelenekten gelen AKP'nin Alevi gruplarca iyi görülme- yen imajı²¹³; Alevi federasyonları, kurumları, dernekleri ve sivil kesimlerince uzun yıllardır dile getirilen taleplerin geri çevrilmesi, Alevilerin toplumsal hafızasında yer etmiş olaylara karşı dikkate alınmayan yaklaşımlarda bulunulması nedeniyle tekrar üretilmiştir. Alevi grupların kendisi de partiye yönelik imtinalı, eleştirel ve mesafeli bir duruşa sahiptir. Örneğin Alevilerle ilgili yapılmış çalıştaylar Alevi kamuoyunda itibar görmemiş, samimi bulunmamıştır.²¹⁴

²¹³ 1979 Maraş, Malatya, Çorum ve pek çok bölgede yüzlerce Alevinin evlerine baskın yapılarak öldürülmesi sırasında ve 1993 yılında Sivas Madımak Oteli'nde Pir Sultan Abdal Kültür Şenlikleri'nde yaşanan katliamlarda, camilerden fetvalar verilmesi, sakallı cübbeli kişilerin kışkırtma yaratmada rol alması, Allahu Ekber nidalarıyla yürüyüşler yapılması toplumsal hafıza yer etmiş simgeler arasındadır. 1995 Mart'ında Gazi Mahallesi'nde bir Alevi dedenin öldürülmesiyle ilgili olarak, radikal Müslüman bir örgüt olan İBDA-C ve ultra-milliyetçi örgüt olarak Türk Akıncı Tugayları'nın bu olaylara sahip çıktığı bilinmektedir. AKP'nin Alevi kesimler nezdindeki itibarının da pek parlak olduğu söylenemez. Sivas Davası'nın zaman aşımına uğramasıyla ilgili olarak 6 Mart 2012'de Meclis'e sunulan önergeyi AKP'li milletvekillerinin reddetmesi, Sivas'ta 33 kişinin öldürülmesiyle ilgili yargılanan sanıkların avukatlarından bazılarının AKP'de üst düzey kadrolar içinde yer almış olması partiye olan mesafeyi arttırmıştır. Son dönemlerde AKP hükümetine karşı en büyük tepki temelleri atılan üçüncü boğaz köprüsüne Yavuz Sultan Selim adının verilmesi karşısında olmuştur. Alevi kesimler AKP hükümetinin Alevi düşmanlığını sürdüren bir geleneğe sahip çıktığını söylemişlerdir. "Alevilerden Yavuz Sultan Selim Köprüsü'ne Tepki", http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevilerden_yavuz_sultan_selim_koprusune_tepki-1135626 05.30 [01.08.2014].

²¹⁴ Millî Birlik ve Kardeşlik Projesi olarak adlandırılan Demokratik Açılım sürecinde, Alevilerin de yer aldığı farklı toplumsal kesimler arasında buluşmalar organize edilmiştir. 3-4 Haziran 2009 ve 28-30 Ocak 2010 tarihlerinde Alevi çalıştayları gerçekleştirilmiştir. Çalıştaylarda devlet ve toplum nezdinde yaygın kabul gören Alevi algısının deşifre edilmesine hizmet edeceği ve toplumsal huzur, birlik ve beraberlik sorununa katkı sunacağı belirtilmiştir. T.C. Devlet Bakanlığı, **1. Alevi Çalıştayı** (Ankara: Haziran 2009) Çalıştaylarda hazırlanan raporlarda Alevilerin "itiraz kültürünü birer ana damar eğilim olarak yansıtmaktaki sınır tanımaz heveskârlığı", "Markisist tarih metodolojisinin etkisinde bir toplum tasavvurunu siyasallaştırmış" oldukları ve bunun genel "toplumun ortak geçmişindeki vurguyu ve buluşma arzusunu sekteye uğrattığı" belirtilmektedir. Özellikle itiraz ve nefret söyleminin Yavuz Sultan Selim'in şahsında doruk noktasına ulaştığı, Alevilerin tarihe yaklaşımlarının bugüne yansıyan bedelleri olduğu belirtilmiştir. T.C. Devlet Bakanlığı, **Alevi Çalıştayları, Nihai Rapor** (Ankara, 2012):53. Alevi Bektaşî Federasyonu hükümetin düzenlediği Alevi çalıştay raporlarının asimilasyon belgesi niteliği taşıdığını deklere etmiştir. Alevi Bektaşî Federasyonu, "Alevi Federasyonu: Çalıştay Raporu Asimilasyon Belgesi", <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/120031-alevi-federasyonu-calistay-raporu-asimilasyon-belgesi> [12.02.20109]. Hacı Bektaşî Veli Vakfı da benzer yorumlarda bulunmuştur. AKP hükümetinin Alevi sorununu ulusal güvenlik paranoyası etrafında ele aldığı vurgulanmıştır. Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, "Alevi Çalıştayları Nihai Raporu Üstüne Bir Değerlendirme", <http://www.hacibektasvakfi.web.tr/icerik/alevi-calistaylari-nihai-raporu-ustune-bir-degerlendirme> [08.01.2014]. Aleviler, son yıllarda büyük mitingler düzenleyerek zorunlu din dersleri, cem evlerinin statüsü, Sivas Madımak Oteli'nin Müze yapılması, Diyanet İşleri Vakfı'nın yetkileri gibi konularını dile getirmiş ve çeşitli talepler sunmuştur.

Alevi grupların siyasal partilerle ilişkileri tarihsel olarak değişiklik gösterse de çok genel olarak sağ, milliyetçi, İslamcı, muhafazakâr yapıli partilere mesafeli oldukları söylenebilir. Büyük oranda Ortodoks Sünni İslam pratikleri içeren parti habitusu içinde Alevilik, “dışarıda” görölmeye devam etmektedir. Alan ve habitus arasında ilişki düşünöldüğünde, Alevilerin sahip olduğu grupsal habitusla parti habitusunun örtüşmediğı görölür.²¹⁵ Nitekim ilçe başkanı partiye kimlerin mesafeli yaklaştığını şöyle ifade etmiştir.

“... [A]rtı ölkemizde bir takım gerçeklilikler var, Kürt gerçeğı var. Bunların temsil edilmesi lazım. Burada yer bulması lazım. Alevi gerçeğı var. İslami farklı yorumlama var. Bunların temsil edilmesi lazım. Bize sıcak bakmaya bilirler. Bize oy vermeye bilirler ama biz bunun uğraşını vermeliyiz onları da içimize alabilmek maksatlı bir uğraş vermemiz lazım.”²¹⁶

Partide dini kültürel yapı belirgindir, parti kadroları arasında eski radikal İslamcılar bulunmaktadır. Partiye katılım açısından Müslüman olmak, Sünnilik içinde Şafi ya da Hanefi olmak, dolayısıyla Alevi ya da gayri-Müslim olmamak belirleyici görönmektedir. Parti, devlete yaklaşım açısından –RP ve radikal İslam geleneğinden farklı olarak- merkez sağın mirasını sürdürmekte ve eleştirilemez bir devletçi tutum almaktadır. Bu özellikler konfigürasyonuna sahip olmayan toplumsal kesimlerin alana giriş hakkı bulunmamakta, alandan “aforo” edilmektedir.

Sonuç olarak, partide zımni olarak kabul edilmiş, temayöl olmuş geçerlilikler vardı. Yerel parti örgütü, enformel işleyişe ve örgütlenme yapısına sahipti. Parti alanın sınırları, partiye giriş hakkı, partiye katılım koşulları, hatta partinin yereldeki kuruluş dinamikleri enformel işleyişler içinde gerçekleşmekteydi. Yerel parti örgütünün kuruluşu RP döneminde kadrolar arasında yaşanan ayrışmalara dayanmakta ve iradi bir girişimin sonucu olarak ortaya çıkmaktaydı. Parti alanı, bölgedeki Karadeniz-Orta Anadolu ağırlıklı hemşeri gruplarına, nüfuzlu kesimlere, eğitim sermayesi yüksek gruplara, sağ-muhafazakâr siyasal çizgiden gelen aktörlere açıktı. Dahası partiye katılmak özellikle statölü mevkilerde yer almak belli tür sermayelere sahip olmayı gerektirmekteydi. Bu da partinin sınıfsal olarak seçkin bir yapıya sahip olduğunu gösteriyordu. Ayrıca parti propaganda ve söylemlerinden farklı olarak etnik ve

²¹⁵ Bir alanın işlenmesi için, oyunun içkin yasalarının, hedeflerin vb kabulünü ve bilinmesini içeren habitusa sahip olarak oyunu oynamaya hazır insanların ve hedeflerin olması gerekir. (Örneğin parti habitusu bir sermayedir.) parti tarihi, diğerleri içindeki yeri hiyerarşı içindeki yeri, hem alanın işleyiş koşulu hem de işleyişin ürünü olan özelliklerdir. Bir alan az ya da çok tam olarak oluşmuş belli bir habitus tipini toplamakla yetinebilir. Bourdieu, **Toplumbilim Sorunları**,104.

²¹⁶ Fevzi Kaya (AKP İlçe Başkanı) ile yapılan mülakat, 27 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

mezhepsel açıdan da sınırlara sahipti. Bu anlamda, partiye dâhil olabilen aktörler bölge halkı arasından “seçilmiş” kilit konumdaki üyelerdi. Partinin mobilize ettiği yerel aktörler formel olarak sunulanın aksine partide söz ve karar alma yetkilerine sahip olmazken, parti işlerinin sadece uygulama sahasında bulunmaktaydı. Partili üyelerin yürüttükleri hizmet ve seçim odaklı yerel politik çalışmalar, siyasetin herkesin işi olamayacağı kanaatini pekiştirirken temsil siyasetini yüceltmekte ve parti iktidarını meşrulaştıran ilişkileri beslemekteydi. Parti toplumsal eşitsizlik ve ayrımları meşrulaştıran ve besleyen ilişkilerle işlemekteydi. Fakat aynı zamanda sahip olduğu imkân ve kaynaklarla farklı sosyal-sınıfsal kesimlerden gelen aktörler için ayrıcalıklı bir alandı. Parti mobilizasyonu ile siyaset algıları ve siyaset yapma biçimleri değişen yerel aktörler, parti alanında hayatlarını etkileyen somut dönüşümler yaşamaktaydılar.

3. AKTÖRLERİN PARTİYE KATILIMLARI, STRATEJİLERİ, İLERLEME SÜREÇLERİ VE SERMAYE DÖNÜŞÜMLERİ

Parti kurumsal özellikler gösteren salt ideolojik bir aygıttan öte, imkânlar ve kaynaklar ağına sahip ayrıcalıklı bir alandı. Bölgenin eski yerleşimcilerini oluşturan, gecekondü kökenli partili aktörler siyasal alan içinde dönüşümler yaşamaktaydı. Yerel toplumsal aktörlerin AKP ile birlikte siyasete yaklaşımları ve siyaset yapma biçimleri değişmişti. Bu, ekonomik, kültürel ve sembolik alanlarda yaşadıkları dönüşümlerle yakından ilgiliydi.

Partinin ileri gelen nüfuzlu grupları, özellikle parti kurucularına ve parti liderlerine yakın olan kadrolar sınıf atlayan parti seçkinleriydi. Aktörlerin parti içinde ilerlemeleri, mevki ve statü elde etmeleri güç ilişkileri içinde gerçekleşmekteydi. Bu durum aynı zamanda, partinin yerel siyasal alanda rekabet ve mücadele süreçlerini diğer partililerle birlikte kendi içinde de yaşadığını kanıtlıyordu. Parti içindeki iktidar çekişmelerinin odağında yer alan Kâğıthane Belediyesi siyasal-ekonomik açıdan önemli bir kaynaktı. Belediyenin önemli yetkilere sahip olduğu kentsel dönüşüm projeleri ve yapılaşma süreçleri partili sermaye grupların lehine işlemekteydi. Nitekim partinin önde gelen kadroları arasında, parti ağlarına dâhil olarak müteahhitlik yapmaya başlayan hatırı sayılır bir kesim vardı.

Partinin yan birimlerinde ve alt kademelerinde ekonomik-kültürel sermayesi bakımından dezavantajlı olan gruplar (alt sınıflar, kadınlar, gençler) da vardı. Bu gruplar parti ağlarıyla yaşam tarzlarında, kültürel-sembolik alanlarda, farklılaşma yaşamaktaydılar. Eğitim sermayesinden yoksun olan, “vasıfsız” işlerde çalışan ya da ücretsiz ev işçiliği yapan kadınlar, parti siyasetine katılarak kamusal alanda güçlenmekte ve kazanımlar elde etmekteydi. Parti, kadınların ikincil konumlarını yeniden üreten bir yapıya sahip olsa da onlar için “cazibeli” bir alan olarak görülüyordu. Bölgedeki alt sınıflar arasında bulunan üyelere göre de parti modern ve kentli bir siyaseti temsil etmekte, gecekondü kimliğinden kurtulma imkânı sunmaktaydı. Parti, işsizlik kaygısı duyan mahalle gençlerine gelecek vaat etmekte, sınıf atlama umudu vermekteydi. Hayatlarını partiye yönelik olarak bu aktörlerin

partiyle ilişkileri ve stratejileri “çıkarcılık” değil “yatırım” kavramıyla anlam bulmaktaydı. Aşağıda genel olarak değinilen bu konulara yani partili aktörlerin ilerleme süreçlerine, parti içinde yaşadıkları sosyal-sınıfsal-kültürel dönüşümlerin temellerine, partiye bağlılıklarına ve siyasete yaklaşımlarına bakılacaktır.

3.1. Parti İçinde İlerlemenin Dinamikleri: Güç ve Rekabet

Yereller, sadece siyasal işlevleriyle tanınmlı, parti merkezinin kolu gibi işleyen, edilgen, pasif, seçimlerden seçimlere faaliyet gösteren, hükümet ya da genel merkez gölgesinde kalan siyasal propaganda işleviyle sınırlı birimler değildi. Pek çok farklı kesim için parti ilişki ağları bir “imkân” olarak görülmekteydi. Parti elitleri sıkça partiye katılım için başvuru aldıklarını ve mülakatlar yaptıklarını söylemişlerdi. Onlara göre parti bir şirket gibi düşünülebilirdi. Partide görev almak isteyenler bir şirkete başvurur gibi özgeçmişleriyle partiye –ilçe ya da il birimlerine- müracaat etmekteydi. Parti ilişkiler sistemine katılmak isteyen çoktu ve bu o kadar da kolay değildi. Aynı şekilde parti içinde ilerlemek de kolay değildi. Parti içinde, belediye başkanlığı, ilçe başkanlığı, meclis üyeliği, teşkilat başkanlığı, ilçe yönetimi üyeliği gibi statülü mevkiler vardı. Partililer rekabet ve güç mücadeleleri içinde hareket ediyorlardı.²¹⁷ Partinin gündelik işleyişi böylesi ilişkiler sistemiyle sürüyordu.²¹⁸

²¹⁷ Alanlar sıkı sıkıya bağlı, ilişki konfigürasyonlarıdır ve bir konumdaki değişim, diğer bütün konumlar arasındaki sınırları kaydırır. Tek başlarına aktörlerin sahip oldukları nitelikler konumlarını belirlemez, konumlarını mümkün kılan kendi aralarındaki ilişkiler sistemidir. Bu ilişki sistemi hiyerarşik, eşitsiz, tahakküm, benzeşim gibi yapısal süreçleri barındırmaktadır. Swartz, **age**, 170-176. Aktörler bireysel ya da kolektif olarak konumlarını korumaya ya da iyileştirmeye ve kendileri için en elverişli olan hiyerarşi ilkelerini dayatmaya çalışır ve buna göre strateji oluşturur. Bourdieu, Wacquant, **age**, 89. Aktörler bunu yaparken toplumsal tabakalaşma düzenini yeniden ürettirir ve Bourdieu da çalışmalarında bu üretilme biçimine odaklanmaktadır. Swartz, **age**, 19.

²¹⁸ Parti çalışmalarında güç ilişkilerini anlatan ve değinen örnekler vardır. 1930-1940 yıllarında CHP’nin taşra örgütlerine bakan Murat Metinsoy benzer bulguları aktarmaktadır. Metinsoy; CHP’nin mevcut yazında ele alındığı gibi güçlü, yerele tamamen hâkim, istediğini yaptıran bir örgüt olmadığını, yerellerin kendi dinamiği içinde toplumsala gömülü olduğunu anlatmaktadır. Burada ağalardan, tüccarlara, bürokratlara, eşraf ailelerine, nüfuzlu askeri yetkililere kadar farklı grupların etki alanında olan partide, çıkar ve güç ilişkilerinin oldukça belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Murat Metinsoy, “Kemalizmin Taşrası: Erken Cumhuriyet Taşrasında Parti, Devlet ve Toplum”, **Toplum ve Bilim**, s.118 (2010): 124-164. Ayşe Güneş-Ayata’nın 1978-1980 yılları arasında Orta ve Batı Anadolu’da CHP’nin iki ilçe örgütünü karşılaştırmalı olarak ele aldığı çalışması da örnek gösterilebilir. Sınıflar, siyasal yapı ve değişen ekonomik süreçlerin arka planında patronaj ve klientalizm üzerinden ele aldığı çalışmasında, seçim süreçlerine ve gündelik hayattaki çekişmelere, rekabet ilişkilerine yer vermektedir. Ayşe Güneş Ayata, **CHP: Örgüt ve İdeoloji**, çev. Belkıs Tarhan, Nüvit Tarhan (Ankara: Gündoğan Yayınları,1992). Bir başka örnek olarak Datça’da siyasal katılıma bakan Unbehaun’un çalışması gösterilebilir. Erken cumhuriyet dönemi Datça’sında yerel siyaset merkezden atanan memur, bürokrat, ağa ve nüfuzlu aileler arasındaki rekabetin etkisindedir. Resmi daireler ve memurların mahallelere nasıl dağıtılacağı, meclis üyeliğine kimlerin seçileceği, parti üst

Partililer arasında konum farklılıkları vardı ve aktörlerin stratejileri konumlarını avantajlı kılmaya yönelik pratikler içeriyordu. Oyunun kurallarını öğrenmeye başlayan, oyunu yaşam alanına dönüşmüş partililer için siyasal alanda gelecek tasavvur etme yani strateji geliştirme olağandı. Aktörler, ekipleriyle, parti alanın malul olduğu rekabet ortamına katılıyor, bunu yeniden üretiyorlardı. Parti liderleri, ekipler oluşturarak kendilerini destekleyecek bir taban yaratmaya çalışırken, liderleri takip edenler de tek başlarına elde edemeyecekleri avantajları ekipleriyle elde etmeye çalışıyordu. Ekipler; hemşeri ağları, geçmiş siyasal yakınlık, arkadaşlık gibi ittifaklar temelinde oluşabiliyordu. Gruplaşmalar, katı ve sürekli değildi. Aktörler stratejilerine göre yeni ekiplerin oluşturulmasını sağladığı gibi, destekledikleri ekipten uzaklaşmakta ya da bir diğerine katılabilmekteydi.

Kâğıthane yerelindeki ekipleşmeler partinin kimliğine, politika yapma biçimine, toplumsal tabanına, örgütlenme modeline ya da programına yönelik²¹⁹ temel ayrımlardan ziyade bir ortaklık çatısı altında esnek geçici ayrımlar- ittifaklar şeklinde kurulmaktaydı. Parti merkezi, yerellerin çıkar ve güç mücadelelerine gömülmesini, hizipleşmeyi ve gruplaşmayı engelleyen, bir denetim ve ilişki ağı kurmaya özen göstermekteydi. Yerellerin çekişmelerle boğulup iş yapmaması, bunların toplumsal tabana yayılıp partinin itibar kaybetmesi, mücadelelerin kongrelerde gerginlik yaratacak bir muhalefet oluşturması olasıydı. Bu nedenle denetim mekanizmalarıyla sürekli bir kontrol ve irtibat ağı kurulmaktaydı. Bu, parti yönetiminin yereller üzerinde mutlak bir tahakküm kurması anlamına gelmiyordu. Kararlar ve uygulamalar yerellerin rızalarını içermekteydi. Parti yönetimi ekipler arasında

düzeyleriyle ilişkilerin geliştirilmesinde kimlerin rol alacağı çatışma konuları arasındadır. Horst Unbehaun, **Türkiye Kırsalında Kliyentalizm ve Siyasal Katılım, Datça Örneği (1923-1992)**, çev. Mehmet Öztürk (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005). Kısaca parti siyaseti güç ilişkileri üzerine kurulu siyaset yapısını sürdürmektedir.

²¹⁹ RP döneminde ekiplerin belediye başkanlığı üzerinden sürdürdükleri güç mücadeleleri alanın tanımıyla ilgiliydi. Burada belediye başkanlığı yapan kadroların varlıkları sorgulanmış ve tasfiye etmeye yönelik girişimlerde bulunulmuştu. Nitekim ayrımlar farklı parti oluşumlarıyla sonuçlanmıştı. Kömürcü buna benzer bir örneği SODEP için vermektedir. Kömürcü, SODEP'i bir hizipler koalisyonu olarak tanımlamaktadır. CHP'nin kapatılmasıyla, darbe sonrasında yeniden parti kurma girişiminde bulunan kadrolar arasında partinin kimliği ve ideolojisi ve örgütlenme biçimi üzerinde görüş farklılıkları vardır ve bunlar hizipleri oluşturmuştur. Kadrolar arasında partinin toplumsal tabanı, örgütlenme modeli, programı anlamında görüş birliği yoktur. Derya Kömürcü, "Türkiye Merkez Solunda Farklı Bir Deneyim: SODEP", **Tarabya Çalışmaları (20. Yıl Armağan Kitabı)**, der. Turhan, vd (İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 2010): 247-270. AKP ise ortak bir hedef doğrultusunda tüm parti kadrolarını seferber etme kabiliyetine sahip olduğunu göstermiştir. Yerel siyasal aktörlerin; parti kimliği, faaliyetleri, tabanı, örgütlenme biçimi, parti liderliği, işleyiş sistemi konusunda ortaklık oluşturdıkları söylenebilir. Yerel parti alanındaki ekiplerin mücadelesi "konum savaşları" olarak ifade edilebilir.

“hakem” gibi görünmeye çalışmakta, çekişmeleri idare edebilen, yerellerin pratiklerini yönlendirebilen bir iktidar ilişkisini sürdürmeye çalışmaktaydı.²²⁰ Örneğin kongre dönemlerindeki listeler, il örgütü ya da genel merkezce kongre gününden önce netleştirilmeye çalışılmaktaydı.²²¹ Neticede parti; aktörler ve ekiplerinin geliştirdikleri stratejiler ve güç ilişkileriyle işliyordu. Parti içinde belli mevkilere gelmek isteyen aktörler bu ilişkilere katılmadan ilerleyemeyeceklerini öğreniyorlardı.

²²⁰Parti yönetimi yereller üzerinde emir-komuta zinciri içinde, otoriter bir biçimde değil Foucaultcu anlamda iktidar ilişkisi içinde bağ kurmaktadır. Parti yerel örgüt ve aktörlerin pratikleri ve eylemleri üzerinde yönlendirme kapasitesine sahiptir. Foucault iktidarın edimde olduğunu ve başkalarının eylemleri üzerindeki bir eylem kipi olduğu söyler. Bunun için üzerinde iktidar uygulananın, mutlak baskı altında değil; hareket etme, tepki verme gibi karşılıklı kurabilme olasılığına sahip olması gerektiğini ekler. İktidarın uygulanması davranışları yönlendirmek ve muhtemel sonuçları bir düzene koymaktır. İktidar esasen yönetim sorunudur yani davranışları yönlendirme, başkalarının eylem imkânları üzerinde eylemde bulunmaya yönelik az çok düşünülmüş ve hesaplanmış eylem kiplerini içermektedir. Bu anlamıyla yönetmek, başkalarının mümkün eylem alanlarını yapılandırmaktadır. Michel Foucault, **Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2**, çev. Işık Ergüden, Osman Akınbay (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000), 72-75.

²²¹Aday belirleme ve seçim süreçlerinde partilerin demokratik bir anlayışla hareket etmediği ve oligarşik bir yapılanma içinde hareket ettiğiyle ilgili parti çalışmaları vardır. Örneğin CHP’nin 1954 seçimleri öncesinde Ankara’dan milletvekili adayı olmak isteyen, içişleri bakanlığı ve milletvekilliği yapmış, Şükrü Sökmensüer’in genel merkeze yolladığı rapor, aday belirleme ve seçim süreçlerine dair fikir vermektedir. Çok partili hayata geçişle değişen siyasi parti kanunu ve parti tüzüğüyle aday belirlenmesinde parti lideri ve yönetimi dışında yerellere de söz yetkisi verilmişti. İl, ilçe ve köylerde kurulan yoklama kurulları adayların belirlenmesinde söz yetkisine sahip olacaktı. Ancak bu filli olarak gerçekleşmemiş, aday belirleme uygulamalarına, listelere yukarıdan müdahale edilmiştir. Seçim süreci ekiplerin ve hiziplerin öncülüğünde partililerin birbirlerini tasfiye etmesiyle ilerlemiştir. Asaf Özkan, “1954 Seçimleri Öncesi Ankara Adaylarını Belirleme Süreci Öncesi CHP’de Parti İçi Demokrasi Sorunu (Şükrü Sökmensüer’in Raporuna Göre)”, **NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s.2 (2013): 73-91. Arsev Baktas’ın 1960-80 döneminde AP ve CHP’nin merkez örgütlerinin yapısını ve işleyişini, demokrasi sorunu etrafında ele aldığı çalışmasında, aday belirleme süreçlerine yer verilmektedir. Aday belirleme işlemlerine parti içi demokrasilerin nasıl işlediğini göstermesi açısından bakılmıştır. Bektas, merkezi ve mahallî seçimlerde aday belirlenmesiyle ilgili olarak devamlı bir çatışma olduğunu söylemekte, merkez yönetici kadrosu ile seçim çevresindeki yöneticiler, üyeler ve taraftarlar arasındaki çekişmede genellikle merkezin otoritesinin etkili olduğunu belirtmektedir. CHP ve AP’de parti içi demokrasi sınırlı düzeydedir. Bektas, parti yöneticilerinin seçkinlere dayandığını, önseçim sisteminin merkez baskısı ve usulsüzlükleriyle işlediğini söylemektedir. Aday listeleri üzerinde merkezin kontrolü ve yetkileri oldukça kuvvetlidir. Seçimler esnasında yerel kongrelere müdahale edilmektedir. Kongrelerde ne politikalar eleştirilmekte ne de kararlara katılım mümkün olmaktadır. Kararlar, merkez idare kurulları ve çoğunlukla lider ve yakın çevresi tarafından alınmaktadır. Kadro partisi niteliğindeki her iki partide; delege seçimleri, kongreler, adayların seçimi, parti disiplin mekanizmaları merkezin gücünü göstermektedir. Arsev Bektas, **Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980)** (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1993), 115-123, 186-188.

3.1.1. Mahalle Gençlik Kollarından Belediye Meclis Üyeliğine: Bahattin Yılmaz'ın Yükselişi

Bahattin Yılmaz 1973 yılında Sanayi Mahallesi'nde doğdu. Kâğıthane'de yaşayan Gümüşhaneli pek çok hemşeri ailesinde olduğu gibi babası inşaat işiyle uğraştı ve 50 yıl kadar inşaat ustalığı yaptı. Ayrıca ailece ticari hacmi iyi olan bir marketin işletmeciliğini yapmışlardı. Yılmaz 16 yaşından 23 yaşına kadar burada çalışmıştı. Kâğıthane İmam Hatip Lisesi Mezunu olan Yılmaz, üniversiteyi dışarıdan bitirmişti. Marketleri 1994 ekonomik krizi nedeniyle batınca, Yılmaz da bir sigorta şirketinin genel müdürlüğünde hasar müdür yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştı. Aynı zamanda üç yıl önce birkaç arkadaşıyla birlikte kurduğu bir inşaat firmasının sahibiydi. Ailesinde kendisi dışında siyasetle ilgilenmeye fırsatı olan çıkmamıştı. Kardeşlerinden biri Büyükşehir Belediyesi'nde yol bakım onarım müdürlüğünde şefi. Diğerleri kendisi gibi sigorta sektöründe çalışmaktaydı.

Yılmaz inşaat firmasının alt yapısını hazırladıklarını ve işlerini büyütmeye çalıştıklarını anlatmıştı. Böylece kendi işini yapacak siyasete daha fazla zaman ayırabilecekti. Kâğıthane'deki diğer parti elitleri gibi Yılmaz da mahalle birimlerinde yer aldıktan sonra ilçeye geçmişti. Fakat Yılmaz'ın geçişi çok hızlı olmuştu. AKP'nin Sanayi Mahallesi ve Kâğıthane'deki gençlik kolları teşkilat yapısını kuran ekibin içindeydi. Parti kuruculuğu, alanda önemli avantajlar sağlıyordu ve hiyerarşide en üstte olmanın kaldıraçlarından biriydi. Aslında Yılmaz'ın siyasal yaşamı RP döneminde yine Sanayi Mahallesi'nde gençlik kolları başkanı olarak başlamıştı. Fazilet ve Saadet Dönemi'nde de mahalle yönetiminde bulunmuştu. AKP kurulmadan önce BBP'ye yakınlaşmış, hatta kendisine ilçe başkanlığı teklifi gelmişti. Fakat R. Tayyip Erdoğan'ın yeni bir parti kurma girişimi başlattığını duymuş ve burada yer almak için beklemişti.

Yılmaz 2001 yılında, partinin kuruluşu gerçekleştiğinde, Sanayi Mahallesi yönetimine girdi. Üç ay gibi kısa bir sürede ilçe gençlik kollarını kurmak üzere ilçe yönetimine geçti. Yılmaz'ın ilçe yönetimine geçmesi RP döneminden kendisini tanıyan ve kurucu gençlik kolları başkanı olan bir partilinin davetiyle oldu. Böylece Yılmaz gençlik kolları teşkilat başkanı olarak ilçede göreve başladı. Yılmaz'ın siyasal yaşamında, üç yıl sonra gerçekleşecek seçimler önemli bir kırılma noktası

yaratacaktı. 2004 yerel seçimlerinde belediye meclis üyesi oldu ve kendisinin de ifade ettiği gibi, çok hızlı biçimde yükseldi.

Belediye meclis üyeliği, parti içinde en ayrıcalıklı ve statüsü yüksek konumlardan biriydi. Üstelik belediye meclis üyeliği için parti içinde kıyasıya bir rekabet ve mücadele vardı.

“Meclis üyeliği o zaman gerçekten önemli bir süreçti. Herkesin meclis üyesi olması çok zor bir ihtimaldi. Çünkü 300-400 adayın olduğu, işte sanatçıların aradığı, bakanların aradığı, milletvekillerinin araya girdiği... O olsun bu olsun [dediği bir süreçti.]”²²²

Yılmaz’ın belediye meclis üyesi olması, yerel siyasal sürecin ve parti işleyişinin kendi dinamiklerinin dışında gerçekleşmişti. Parti genel merkezinden, hatta direkt olarak parti genel başkanından, meclis üyesi olma ve belirleme koşullarını değiştiren bir talimat adaylık seçimlerini dolayısıyla güç ilişkilerini değiştirmişti. Buna göre belediye meclis grubuna %10 kontenjanla gençlik ve kadın kollarından partili alınacaktı. O dönem 30 kişiden oluşan belediye meclis grubuna, 3 tane gençlik kolları 3 tane de kadın kollarından partili alınmıştı. Diğer partililer için bu %20’lik bir koltuk kaybı demekti. Bahattin Yılmaz gençlik kolları kotasından belediye meclis üyesi adayı olduğunda 29 yaşındaydı. Dolayısıyla gençlik kolları yönetiminden yaş sınırı nedeniyle zaten ayrılmak durumundaydı. Gençlik kolları üyeleri, meclis üyeliği için yaşı büyük olanların aday olmasına karar vermişti. Böylece Yılmaz meclis adayı oldu.

Kota Politikalarıyla İlgili Tartışmalar

Kadro oluşumları, kimlerin parti alanına seçilecekleri yerellerin kendi süreçlerine kendi iç dinamiklerine bırakılmış değildi. Partili olabilecek, partiyi temsil edecek, parti ilişki ağlarına dâhil olacak, kaynak dağıtımına katılacak kişiler, parti içinde mevki ve statü elde edebilecek kişilerin kimler olacağı gerek parti iç tüzüğünde yazılı gerekse de genel merkezin-başkanın yaptırımı şeklinde temayül olmuş kuralları içeriyordu. Kota politikaları da bunun örneklerinden biriydi. 2004 yılında belediye meclis üyelikleri ile ilgili kadın ve gençlik için %10 kotaları açıklandığında Kâğıthane’deki parti kadroları arasında tartışma yaşanmıştı. Kotaların birer yaptırım şeklinde olması yani yönetimlerin ve belediye meclis üyelerinin belirlenmesinde

²²²Bahaddin Yılmaz ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane Belediyesi.

genel merkezin son söze sahip olması caydırıcı bir güçtü. Fakat kotaların parti içinde kabul edilmesi süreç almıştı.

Yılmaz o dönem çok fazla tepki aldıklarını anlatmıştı. Genel başkan Tayyip Erdoğan'a rağmen kota sistemi hoşnutsuzluk yaratmıştı ve Yılmaz'a göre teşkilat böylesi bir durumu hemen kabul edememişti. Yılmaz o dönem ana kademedeki yer alan bir partiliyle ciddi biçimde tartışmıştı. Bu kişi "Çoluk, çocuğu meclis üyesi yapıyorlar, bu ne ya?" diye itiraz etmiş ve kota sistemini eleştirmişti. Yılmaz, abi diye hitap ettiği bu kişiyle neredeyse boğaz boğaza gelmişti:

"Dedim ey başkan, normalde abi derim, başkanım dedim, kızdım ya, Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştadır diye naralar atarsınız, ama ben 29 yaşımdayım, dedim. Fatih İstanbul'u almamıştı, Fatih dünyayı fethetmiş, dedim. O yaşıyım ben, dedim. 8 yaş da üstüne koymuşum, lütfen, dedim."

Yılmaz'a göre bu itiraz bir kişi tarafından dile getirilmemişti, diğer partililer de hoşnutsuzdu. Sonuç itibarıyla ana kademedeki yer alanların üç kişilik kontenjan şansları azalırken gençliğin parti içindeki yeri sağlamlaştırılmış oluyordu.

Alandaki konumlar için yürütülen mücadele; iktidar tekeli kurmuş olanlar ile üstünlükleri ele geçirmeye çalışanları birbirlerinin karşısında konumlandırıyordu. Bu karşılaşma alana yerleşik olanlar ile yeni katılanlar arasında vuku buluyordu.²²³ Alandaki baskın gruplar- ki bunlar alana erken katılması ve alanı tanımasını dolayısıyla daha çok sermaye biriktirmişlerdir- savunmacı reflekslere sahipti. Alandaki hâkimiyetlerini sağlayan ilkeleri korumak için yeni girenlerle mücadele ediyorlardı.²²⁴ Yeni girenler de konumlarında değişim yaratmaya çalışan stratejiler izliyorlardı. RP Dönemi'nde güç ilişkilerine katılmış avantajlı olan gruplar, siyasal sermayelerini güçlendirip kendi konumlarını oluştururken artık bunu muhafaza etmeye çalışmakta, mevcut hiyerarşiyi sorgulayan yeni aktörler ise bunu mücadele konusu yapmaktaydı. Yılmaz ve diğer eski partililerin yaşadıkları da böyleydi. Meclis üyeliği gibi bir konumunun yeni gelenlere açılması, eskilere, ayrıcalık tekeli elinde bulunduranlara rahatsızlık vermişti.

Kurulan ve Bozulan İttifaklar

Bahattin Yılmaz belediye meclis üyeliğiyle birlikte, parti üst yönetiminde de yer alma çabalarını sürdürdü. İlçe gençlik kolları yönetiminde bulunan Yılmaz, 2008

²²³ Swartz, **age**, 177.

²²⁴ Kaya, **age**, 401.

kongresinde değişen ilçe yönetiminde yer aldı. İlçe başkanı Fevzi Kaya'nın yakınındaki isimlerden biri olarak, ilçe teşkilat başkanlığına geçti. Birkaç ay başka birim başkanlıklarında görev alan Yılmaz 2008'den itibaren ilçe teşkilat başkanlığını sürdürmekteydi. Yılmaz'ın meclis üyeliğinden sonra ilçe teşkilat başkanlığına geçmesi daha etin bir süreç içinde gerçekleşmişti.

Parti içinde ilçe başkanlığı ve yönetimi için etin bir rekabet vardı. 2006 kongresi ve 2008 kongre süreçleri, farklı ekipler arasındaki rekabet ve sürtüşmelere sahne olmuştu. İlçe başkanlığı ve yönetimi için İstanbul İl Başkanlığı inisiyatif kullanmışsa da yerelde ekipler arasında çekişme devam etmişti. Yılmaz 2008 kongre sürecinde, ilçe teşkilat başkanlığına geçmişti. Bu dönemde mahalle yönetimlerinden, yerel parti alanındaki diğer görevlendirmelere kadar aktörlerin ekipleriyle birlikte konumları da değişmişti. Değişen yönetim içinde Bahattin Yılmaz, parti içinde önemli bir konum olan ilçe teşkilat başkanlığı görevini üstlenmiş, ilçe başkanlığına geçen Fevzi Kaya ile birlikte hareket etmişti. Bugün Kaya ile aynı ekibi oluşturan Yılmaz, daha önce Kaya'ya muhalefet gösteren ekibin içinde yer almıştı. Kaya, 2008 yılında ilçe başkanlığına gelmişti. Bundan önce 2004 yılı sürecinde yine adaylığı gündemde olmuş, ancak ilçe başkanlığına rakibi olan bir başka aday, Yusuf z geçmişti. Yılmaz bu süreçte, Yusuf z' desteklemişti. "Aslında Fevzi Kaya'ya ben ve birkaç arkadaş, tabi elebaşlarından bir tanesi [benim] kongreyi kaybettiren ekipten birisiyim ben aslında."

O dönem ilçe gençlik kolları teşkilat başkanlığı yapan Yılmaz, herhangi bir ekibin içinde yer almıyordu. Yusuf z, Yılmaz'a kendi listesi içinde yer alma önerisinde bulunmuştu ancak "dışarıda" durmayı tercih etmişti. Anlaşılan bu tutum Yılmaz'ın bireysel kararından çok gençlik kolları içinde yer alan diğer partililerle ortak tutumlarıydı. Nitekim kongreden önce gençlik kolları başkanı ile birlikte adaylarla görüşme yapmışlardı. Adaylardan biri olan Kaya ile de görüşmüşler ve ona gençlik kollarından yönetime kaç kişi alacaklarını sormuşlardı. Yılmaz o dönem Kaya'nın mahalleden ilçeye atama ile üstten gelmiş biri olduğunu bu nedenle kendilerini çok fazla dikkate almadıklarını söylemişti. Ayrıca o dönem için Kaya'nın tecbesizliğinin olumsuz etkilerinin olduğunu düşünüyordu.

Kaya gençlik kolları başkanı ve teşkilat başkanının yönetim listesi ile ilgili beklentilerine "Beni atadılar, ben listemi yaparım, gençliğin listesini alırım önüme

bakarım. Alacaksam alırım, almazsam almam.” diye yanıt vermişti. Bunun üzerine gençlik kolları ekibi ki en başta Yılmaz olmak üzere, Kaya’ya karşı muhalefet başlatmışlardı. Kaya’nın tanıdıklarına dahi oy kullandırmamış, 50 delegenin oyunu doğrudan yönlendirmişlerdi. Yılmaz geçmişe baktıklarında, böylesi bir manevranın doğru olmadığını gençliğin verdiği fevrlikle hareket ettikleri özeleştirisini yapmıştı. Yine de Kaya’nın o dönem ilçe başkanlığını kazanamamasını, kendi siyasi kariyeri açısından hayırlı bulduğunu ifade etmişti:

“Bizden bir 20 kişi bu tarafa oy verse Fevzi Bey o kongreyi kazanmıştı. Ha, kazanmadığı iyi mi oldu, iyi oldu. Baktığınız zaman hayırlı oldu, bizim için değil sadece, benim için de. Hayırlı oldu tabi ki baktığınız zaman. Yusuf Bey eğer bugün başkan olsaydı, ben teşkilat başkanı olmazdım. Çünkü Yusuf Bey’in daha sağlam, eskiden daha iyi bir ekip... İyi demeyeyim de iyilikten ziyade daha eskiden beri tanıdığı güvendiği daha tecrübeli bir ekibi vardı.”

Parti alanı içinde elde edilen konumlarda, ekip olarak hareket etmenin ciddi biçimde etkisi vardı. Bahattin Yılmaz da bir ekiple hareket ederek, yukarıya doğru ilerleyebileceğinin net biçimde farkındaydı. Parti alanı içindeki ekipler ve güç dengeleri sabit değildi, seçim süreçleri özellikle bu dengelerin yerinden oynadığı dönemlerdi. Partililer siyasal alanda gördükleri, yaşadıkları, partinin gündelik işleyişi içinde edindikleri deneyimler de değişiyordu. Seçimlerden seçimlere değişen adaylar bunlarla hareket eden ekipler de değişiyordu. Bir dönem bir ekipte yer alan bir partili diğer bir dönem başka bir partiliyi destekleyebiliyordu. Hatta karşısında olduğu bir adayın diğer dönem yanında yer alabiliyordu. Benzer bir süreç, Yılmaz ve Kaya içinde yaşanmıştı. Yılmaz 2004 yılında, beklenmedik bir biçimde ve kota sistemiyle belediye meclis üyesi olduğunda, Kaya da ilçe başkanlığını kaybetmiş, belediye başkan yardımcısı olarak meclis grubu içinde yer almıştı. Bu dönemde Kaya ve Yılmaz meclis grubu içinde yan yana gelmiş ve birbirlerini daha yakından tanımışlardı. Yılmaz’ın deyimiyle yıldızları barışmış ve arkadaş olmuşlardı. İronik bir şekilde belediye içinde yer aldığı meclis grubuyla, Yusuf Öz’ün başkanlığındaki ilçe yönetimi arasında çıkan anlaşmazlık Öz’e mesafeli bir tutum almasıyla sonuçlanmıştı. Kendisi ve yine birkaç arkadaşı “dik duruşu, sivrilikleri”, gençliğin verdiği “hesapsızlıkla” hareket etmiş, Öz’e karşı muhalefet etmişlerdi. Nitekim bir sonraki dönemde Öz yerine Kaya ilçe başkanlığına güç ilişkilerinden galip çıkarak gelecekti.

3.1.2. İlçe Başkanlığı ve Yönetimi İçin Süregelen Mücadele

Kâğıthane'ye ilçe kurucu başkanı olarak, 2001 yılında, atanan Agâh Tekin döneminden itibaren ilçe başkanlığına ve yönetime kimin geçeceği çekişme konusu olmuştu. Agâh Tekin parti genel başkanının yakın çalışma arkadaşıydı. Kâğıthane'de Sivaslı ağırlığı vardı ve Tekin'in ilçeye atanmasında bunun etkisi de vardı. Tekin iki dönem Sivas milletvekilliği ve Büyük Şehir Belediyesi'nde de kontrol daire başkanlığı yapmıştı.

İlçe başkanı Fevzi Kaya, Tekin'in ilçeye yabancı olduğunu, siyaset yapamadığını bürokrasinden geldiğini söylemişti. Ona göre, ilk dönem oturmuş ve uyumlu bir yönetim oluşturulamamıştı. Tekin, ilçe kurulurken pek çok kişiyle görüşme yapmış; RP ve FP'de siyaset yapmış kişiler başta olmak üzere, MHP, BBP ve CHP'den de siyaset yapmış kişilerle görüşmüştü. Tekin'in "dışarıdan" gelmesi, partinin yeni kurulmuş olması, kadroların tecrübesizliği ilk yönetim döneminin sıkıntılı geçmesine neden olmuştu. Ayrıca Kaya, parti ekibi içinde nesil farkı olduğunu bunun da sorun yarattığını düşünüyordu:

"Tabi parti yeni kurulduğu için, insanlar yönetimde ilk defa siyasette yer aldılar, ilk defa ilçe yönetiminde yer aldığı için, birçoğu için konuşuyorum, tabi burada dokuz aylık çalışma gerçekleştirdiler. Farklı farklı jenerasyondan gelen insanlar olduğu için uyum sağlayamadılar, bu benim şahsi görüşüm."²²⁵

İlk kurulan yönetim, Agâh Tekin'in 2002 milletvekilliğine aday olup ilçeden gitmesiyle bozulmuştu. Yönetim boşluğu, ekipler arasındaki mücadeleleri görünür kılmıştı. Tekin'den sonra ilçe başkanlığı üzerinde uzlaşılammamıştı. İlçe başkanını belirlemek üzere, ilçe yönetimi gizli oy usulüyle oy kullanmıştı. Başkanlığa aday olan Yusuf Öz, on üç oya karşılık on dört oyla ilçe başkan seçilmişti. Ancak yönetim içinde başka adaylar ve onu destekleyen gruplar buna karşı çıkmıştı. Ekipler parti tüzüğünde belirtilen kurallardan yararlanarak Yusuf Öz'ün başkanlığını feshetmişti. Tüzüğe göre ilçe yönetim kurulu üye sayısı on beş kişinin altına düşürse ilçe yönetimi de düşmüş oluyordu. Yönetimden on üç kişi istifa etmişti dolayısıyla ilçe başkanlığı da düşmüştü.

O dönem, Şirintepe Mahalle yönetiminde yer alan Fevzi Kaya, bir sonraki kongreye kadar geçici olarak ilçe başkanlığına atanmıştı. Kaya'nın parti teşkilatı içinde çoğunluk tarafından desteklenmediği anlaşılıyordu. 2002 Aralık sonlarında başlayan

²²⁵Fevzi Kaya ile yapılan mülakat, 27 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

görevlendirmesi 2003 yılında Mayıs ayında yapılacak kongrede bitecekti. Kongre sürecinde yerel parti alanındaki gruplaşmalar ve çekişmeleri devam etmişti. Kongrede ilçe başkanlığı için üç kişi aday olmuştu. Yusuf Öz, Fevzi Kaya ve şu anda il yönetim kurulu üyesi olan Ömer İlhan adaylığını koymuştu. Sanayi Mahallesi'nde bir düğün salonunda ve yaklaşık bin kişiyle yapılan kongrede, üç aday yarışmıştı. Ömer İlhan 95 oy ve Fevzi Kaya 152 oy alarak kaybetmiş; Yusuf Öz 180 oy olarak başkanlığa geçmişti. Yusuf Öz Kâğıthane'nin eski siyasetçilerinden biriydi ve RP döneminde de aktifti. Ömer İlhan daha yeni bir isim sayılırdı. Yusuf Öz çoğunluğun desteğini alarak, ilçe başkanı olarak görevine devam etmişti. Kaya'nın ilçe başkanlığı girişimi başarısız olsa da parti içinde ilerleme çabası devam etmişti. Hırslı biri olan ve parti içinde bir konum hedeflediği aşikâr olan Fevzi Kaya, 2004 yılı seçimlerinde belediye meclis üyesi olmuş ve 2008 yılına kadar belediye başkan yardımcılığı görevinde bulunmuştu.

2008 yılında ilçe başkanlığı ve yönetimi için yine rekabet vardı. Bu kez ekipler değişmişti. Kaya ilçe başkanlığına yeniden aday olmuştu. Diğer adaylar arasında Büyükşehir Belediye Meclis üyesi ve belediye grup başkan vekili aynı zamanda Ekrem Erdem'in damadı Metin Özdemir de vardı. Öbür aday, bir önceki yönetimde teşkilat başkanlığı yapan ve kuyumcu olan Şamil Bayraktar'dı. Kaya delegeler üzerinden hâkimiyet kurmaya çalıştıklarını ifade etmişti. Ancak ortada net bir tablo yoktu, bu süreç kongrede de açığa çıkabilirdi. Parti genel merkezi, kongreden önce bu belirsizliğin kalkmasını istiyordu.

Üç aday kongreden önce il başkanlığında bir araya gelmişti. Metin Özdemir, adaylıktan çekileceğini ve Kaya'yı destekleyeceğini söylemişti. Şamil Bayraktar ise mücadele edeceğini ve kongrede yarışacağını ifade etmişti. Anlaşılan teşkilat başkanlığı yapan Bayraktar'ın partili kadrolar arasında taraftarı vardı ve atama usulüyle oluşturulan bir dengenin çok sürmeyeceği bekleniyordu. Kaya bu kez, ilçe teşkilatındaki diğer partililerle temas halinde olmaya özen göstermişti. Belediye başkan yardımcılığı yaptığı dönemde parti içindeki ilişkilerini geliştirmiş ve çevresini genişletmişti. Adaylığını ilçe yönetimindeki diğer partililerin fikrini alarak açıklamıştı. Kadın ve gençlik kolları başkanlarıyla, meclis üyeleriyle ve mahalle başkanlarıyla görüşmüş ve olumlu bir izlenim edinince adaylığını açıklamaya karar vermişti.

Kaya, Bayraktar ile kongreden önce uzlaşma sağlamak için birkaç görüşme yapmıştı. Kongreden önce adayın ve yönetim listesinin belli olmasını istiyordu. Bayraktar’a yönetim listelerinin ortaklaştırılması ve tek listeyle kongreye gidilmesi önerisinde bulunmuştu. Ancak görüşmelerden bir sonuç çıkmamış ve Kaya’nın deyimiyle iş pazarlığı dönmeye başlamıştı. İl başkanlığı ilçede süren çekişmelerin, kongreye taşınmasını istemiyordu. Kongreden bir gün önce İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu iki adayı geç bir saatte il başkanlığına davet etmişti. Babuşçu temayül yoklamaları yaptıklarını ve kendilerinin Fevzi Kaya’yı desteklediklerini ancak yine de delege kararının belirleyici olduğunu söylemişti. İki aday, bir karara varmak üzere il başkanının odasından çıkarak baş başa kısa bir görüşme yapmıştı. Burada Bayraktar, Kaya’nın ilçe başkanı olması halinde yönetimde yer alacak 30 kişiden 25 kişinin kendi listesinden olması önerisinde bulunmuştu. Fakat Kaya bunun adil olmayacağını, ilçe yönetimini bu şekilde yönetemeyeceğini söylemişti. Alternatif olarak, yönetimdeki listelerin yarı yarıya olması önerisinde bulunmuştu. Fakat adaylar iki öneri üzerinden de uzlaşa sağlayamamışlardı. Tekrar il başkanının yanına gittiklerinde, Kaya önerisini bir kez daha dile getirmişti. İl başkanı, çekişme halindeki iki ekipten oluşacak karma bir yönetimi ilk anda sağlıklı bulmamıştı. Ancak Kaya bunda ısrarcı olarak masanın üzerinde duran iki yönetim listesini il başkanına uzatıp yönetimi onların oluşturması önerisinde bulununca ikna olmuştu. Bunun üzerine il başkanı kongreye tek adayla çıkılacağını, Şamil Bayraktar’ın aday olmayacağını ve listeyi kendilerinin hazırlayacağını söylemişti. Böylece ertesi gün olacak kongrede Fevzi Kaya adaylığını koymuş ve yönetim listesi iki ekibin bileşenlerini içerecek şekilde il başkanlığı tarafından belirlenmişti. Kaya, gelinen süreçte oluşturulan yönetimden memnundu.

“Çok güzel bir yönetim oluştu aslında. Bazen, şer görünen şeyde hayır vardır derler ya. Çok hayırlı oldu, teşkilatı bütünleştirdik. Tek listeyle kongreye girdik. O süreci başardığım kanaatindeyim. Kâğıthane teşkilatında çok büyük ölçüde bütünlük sağlandı o zaman. Aslında kimse de kırılmamış oldu. Şimdi dışarıda kalan olmadı herkes kendi arkadaşını yönetimde gördü.”

Aslında Kaya’nın çizdiği gibi bir tablo oluşmamış yani Kâğıthane teşkilatı içinde bir bütünleşme sağlanamamıştı. Yaklaşan 2014 yerel seçim süreci parti içindeki ekiplenmeler ve gruplaşmayı görünür kılıyordu. Belediye başkanlığı tüm bu mücadele ve çekişme süreçlerinin tam ortasında duruyordu. Belediyenin kontrolünü ele geçirecek kişi, ekibiyle birlikte parti içinde güçlü bir konumda yer almış olacaktı.

3.1.3. 2014 Yerel Seçimleri ve Çekişmeler: “Belediye Başkanı Kim Olacak?”

Güç mücadelelerinin en çetin olarak yürütüldüğü mevki belediye başkanlığıydı. Belediye yönetimine kimin geçeceğiyle ilgili partililer arasında sürekli bir çekişme vardı. Belediye ve ilçe örgütü eşgüdümlü çalışmalarına karşın partili kadrolar arasında ekipleşmeler vardı. Belediye Başkanı Şahin Aksoy 2104 yerel seçimleri için adaylığını açıklamayı düşünüyordu. İlçe başkanı Fevzi Kaya üçüncü döneminde yine belediye başkanlığına aday olacaktı. İki aday belediye başkanlığı için görülen en güçlü iki isimdi. Kaya ve Aksoy direk olarak çatışma halinde görünmese de alt kadrolar arasında belirgin çatışmalar vardı. Teşkilat başkanı açıkça “Tabi ki Şahin Aksoy ile karşı karşıya gelip kapişma noktasında olmayız, o da olmaz.” demişti.

Aksoy’un parti merkezinde parti genel başkanı ile ilişkili olduğu, hatta birebir irtibat halinde oldukları biliniyordu. Erdoğan il başkanırken, Aksoy il başkan yardımcılığı yapmıştı. Erdoğan’ın İstanbul’da en fazla tanıdığı ve güvendiği kişilerden biriydi. Bağımsız hareketi sürecinde, FP adayı Kâmil Gürbüz karşısında bağımsız aday olarak çıkan Aksoy bu girişimi Tayyip Erdoğan’ın icazetiyle gerçekleştirmişti. Bağımsız hareketi süreci AKP kurulmadan önce, taban yoklaması, bir nabız ölçümü olarak görölüyordu. Yani Aksoy’un arkasında güçlü bir referans ve destek vardı. Fevzi Kaya da daha önce Şahin Aksoy ile birlikte hareket etmiş, partinin kuruluşunda yer almış, hırslı, rekabeti seven, ilçe başkanlığı sürecinde öne çıkan, bir kısım partili tarafından desteklenen biriydi. Genel Merkez düzeyinde Ekrem Erdem ile yakındı. Kaya ekibi için Aksoy’la doğrudan bir çatışmaya girmek ve bunun görünür olması doğru bir hamle olmayabilir, parti genel merkezi ve başkanı tarafından dikkat çekebilirdi. Yine de yerelin kendi dinamiği vardı. Parti genel merkezi, teşkilatta çok fazla istenmeyen dikkat çeken bir kişiyi atama usulüyle getirmenin uzun vadede çözüm olmadığını çok iyi biliyordu. Parti genel başkanının teşkilatları ve teşkilatların görüşlerini önemli bulduğu, teşkilatların desteklediği kişiyi etkin olarak gördüğü vurgulanmıştı. Nitekim adaylıklar için parti teşkilatı içinde yoklamalar yapılıyor, fikirleri alınıyordu. Ayrıca seçmen düzeyinde de araştırmalar yapılıyor, kimlerin ne kadar tanındığı ve desteklendiği öğrenilmeye çalışılıyordu. Bunlar kamuoyuna açıklanmayan genel başkan ve ekibinin önüne gelen raporlaştırılmış bilgilerdi. Teşkilatın sevdiği ve halkın desteklediği biri olmasına dikkat ediliyordu. Aslında parti merkezi, yerelerde kim kazandıracaksa onu desteklemeye çalışılıyordu. Ayrıca, sonucu yerellerin kendi iç çekişmeleri ve mücadelelerine kaptırmak istemiyordu.

“Fevzi Bey için makam değişecek. Merkez için fark etmez ki. Parti lokal yatırımlarla ya da belediyenin işleyişiyle çok ilgilenmiyor. Parti merkezi, Şahin ile beraber biz kaç oy aldık, % 70 Fevzi'yi gösterirsek % 80'ne mi çıkar, çıkacaksa gösterir. Fevzi Bey yüksek inşaat mühendisidir filan buna bakılmaz. Kim oyu artıracaksa... Kendisi değil alt kadrosu önemli. Tayyip Bey büyükşehir belediye başkanıyken mimar değildi, mühendis değildi. Ama bugün Kadir Topbaş mimar.”²²⁶

İlçe teşkilatları çekişme ve mücadele süreçlerinin kıyasıya yaşandığı ara kademelerdi. Kriterleri ve sermayeleri uyan partililer mahalleden ilçeye geçebilir, ilçedekiler belediyeye geçebilir ya da il ve genel merkeze gidebilirdi. Seçilmiş partililerin alandaki konumları, oyun içindeki rekabete ve güç mücadelelerine bağlıydı. İlçe başkanı Kaya da bunun farkındaydı. Kaya mahalle yönetimlerinde çalışmış, ilçe belediye başkan yardımcılığı yapmış, ilçe başkanlığını yürütmüş, belediye ve parti işleyişine hâkim, sahayı tanıyan biriydi. Makine Mühendisi olması ciddi bir avantaj olarak görülüyordu. Belediye başkanı olmak için pek çok olumlu özelliği vardı ve bu konumu hak ettiği düşünülüyordu. İlçe Başkan Yardımcısı Bahattin Yılmaz teşkilattaki büyük çoğunluğun Kaya ile ilgili böyle bir kanısı olduğunu söylemişti. Yine de partililer liyakatin yeterli olmadığını farkındaydı. Örneğin aynı koşullara ve sermayelere sahip iki partili arasında güvenilir ve sadakat olana öncelik veriliyordu. Bu partinin pek çok kademesi için geçerliydi. Parti içinde kurulan ilişki ağları, ilerleme süreçlerinde oldukça belirleyiciydi. Yılmaz, parti içindeki ilerleme basamaklarında atama usulüyle ya da tepeden gelen kişilerin hoşnutsuzluk yarattığını, parti kanallarının açık olması, liyakata dayalı olması gerektiğini yoksa parti içinde çalışma motivasyonunun azalacağını ifade etmişti:

“Teşkilatta çalışan teşkilata emek vermiş olan adayların, özellikle kriterleri uyuyorsa onların arkasında mutlaka durulacaktı. Öyle de olmalı. Biz gecemizi gündüzümüzü katıyorsak bir şeylerimizi veriyorsak, saçlarımızı eğer burada ağarttıysak onun karşılığında bir şey varsa da e tabi ki ben, ben değil ama buradan birisi olsun. Bizim teşkilatta genel bakış açısı budur. Yani ben olmasam da buradan biri olsun, dışarıdan biri gelip kafaya bindi mi işte o zaman sıkıntı. İnsanların azmi düşecektir.”

2014 Mart'ında yapılacak yerel seçimler partinin belediyeecilikte üçüncü dönemi olacaktı. Kaya'nın ekibi içinde yer alan partililerin yeni dönemde, kadrolar arasında kan değişikliği olacağına, yeni yüzlerin öne çıkacağına dair duyumları ve inançları vardı. Kaya'nın adaylığı da bu anlamda alttan alta destekleniyordu.²²⁷

²²⁶ Yasin Akbulut ile yapılan mülakat, 30 Nisan 2013, Sanayi Mahallesi.

²²⁷ Parti tarafından İstanbul'a özel bir önem verildiği ve buradaki belediyelerin yönetimine kimlerin geçeceğinin çok yakından takip edildiği bilinmekteydi. İstanbul Belediye Başkanları bu anlamda kritik bir yerde durmaktaydı. Partinin katıldığı ilk yerel seçimlerde, 2004 seçimlerinde, Erdoğan'ın doğrudan tanıdığı, güvendiği isimlerin aday olarak gösterildiği kanısı vardı. Erdoğan'ın Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve parti il başkanlığı sırasında birlikte çalıştığı kişiler belediye başkanı aday

Aksoy ve Kaya arasındaki rekabet ve didişme görünür olmasa da parti kadroları arasında çok fazla gruplaşma vardı. Siyasal alanda güçlü olan iki ekip arasındaki bu sessiz rekabet, partinin çeperinde yer alan, oyunun biraz daha az içinde olan diğer partililerce eleştiriliyordu. İlçe yedek yönetim üyesi Avukat Ahmet Akbulut partinin Kâğıthane’de gerek meclis üyeleri gerek mahalle temsilcileri profili açısından diğer partilerden çok daha iyi olduğunu ve bu anlamda rakipsiz olduğunu söylemişti. Fakat parti kadrolarının kendi içindeki rekabet ve ekipleşme parti bütünlüğünü bozacak düzeye ulaşmıştı. Ekipler parti çalışmalarına değil aralarındaki güç mücadelesine enerji harcıyor, karşılıklı yapacakları hamlelere odaklanıyorlardı:

“AKP'nin rekabeti diğer partilerle bitmiştir. AKP rekabeti kendi içindedir. Bu oy kaybettirebilir, AKP Kâğıthane’de oy kaybederse ki bana göre kaybedecek, AKP'nin kendi içindeki ben olayım çatışmalarından zarar görecektir... Herkes birbirini denetliyor, kolluyor. Acaba Fevzi'den mi Şahin'den mi? O onu istemiyor, o onu istemiyor. Kesinlikle yüzde yüz bir birliktelik yok ve hatta bu birliktelik o kadar zaafa uğradı ki bana göre, birinin ardından bakmaktan, birinin arkasını kollamaktan iş yapamaz hale geldik... Çalışmalarımız sektör hale gelmeye başladı.”²²⁸

Parti alanı içindeki bu ayrım son yıllarda daha belirgin hale gelmişti. Yereldeki ana gündem, belediye başkan ve meclis adaylarının kim olacağıydı. Belediye başkanlığına kimin aday olacağı –ki bu seçilmek demektir- yerelin kendi içindeki güç ilişkilerinin neticesiyle sonuçlanmıyordu. Son sözü söyleme hakkının genel merkeze hatta genel başkana ait olduğu biliniyordu. Nitekim Tayyip Erdoğan’ın özellikle İstanbul’daki adaylarla tek tek görüşme yaptığı ve son kararı verdiği biliniyordu.

“AK Parti merkezinde hiçbir şey bilinmez. Yani nutuk atarız biz demokrasi, parti içi demokrasi, Türkiye’de hiç bir partide, parti içi demokrasi yok. Ak Parti’de hiç bir şekilde yok. Tayyip Bey’in iki dudağı arasındasınızdır... Belediye başkanlarını mutlaka bilir onun onayından geçer.”²²⁹

2014 seçim sürecinde parti yönetiminin son kararı Aksoy’dan yana kullandığı görülmüyordu. Seçimlerin olağanüstülüğüne rağmen, partililer arasındaki rekabetin devam ettiği ve müzakerelerle “yatıştırıldığı” anlaşılmıyordu. Nitekim Fevzi Kaya ve Şahin Aksoy ekipleri başkanlık ve belediye meclis üyelikleriyle ilgili paylaşımda bulunmuştu. Başkanlık, üçüncü dönemine giren Aksoy’da kalırken, meclis üyelikleri Kaya ekibine geçmişti. Meclis yönetiminde, Fevzi Kaya’nın listesi onaylanmış Aksoy ekibi büyük oranda dışarıda kalmıştı. Eski üyelerden sadece beş isim listede

olarak gösterilmişti. Kâğıthane’de Şahin Aksoy için de benzer bir durum vardı. 2009 yerel seçimlerinde, partinin ikinci belediye başkanlığı döneminde yerellerin kendi dinamikleri biraz daha görünür olmuş adaylar salt genel merkez tarafından belirlenmemişti. Süreci olumlu ya da olumsuz götürenler arasında elemeler, seçimler yapılmış, kadrolara yeni isimler katılmıştı.

²²⁸ Yasin Akbulut ile yapılan mülakat, 30 Nisan 2013, Sanayi Mahallesi.

²²⁹ Yasin Akbulut ile yapılan mülakat, 30 Nisan 2013, Sanayi Mahallesi.

yer almış, diğer isimler Kaya tarafından belirlenmişti.²³⁰ Yeni dönem, başkan ve meclis üyeleri arasında yeni güç ilişkilerine gebe görünmekteydi.

Yerelde, partinin diğer partilerle rekabetinden çok, partideki iç çelişkiler daha belirleyici ve görünürdü. Nitekim belediye başkanlığı için verilen mücadeleler asıl olarak partinin kendi içinde sürmekteydi. Genel olarak seçim süreçleri, kongreler, güç ilişkilerinin ayyuka çıktığı dönemlerdi. 2014 yerel seçim sürecinde de ekipler belirginleşmiş ve çekişmeler açıktan yapılırlı olmuştı. Ekipler arasındaki çekişmeler, başta belediye başkanlığı olmak üzere diğer adaylıklar üzerinden sürmekteydi. Belediye meclis üyeliği, parti ilçe başkanlığı, ilçe yönetimi, teşkilat başkanlığı partililerin aday olduğu avantajlı olan konumlardı. Seçimlerin, parti tüzüğü ve yönetmeliğine uygun biçimde gerçekleştiğini söylemek zordu.²³¹ Aday seçimleri – kişilerin kendilerinden çok hangi kriterlere sahip olduklarıyla ilgili olarak- parti genel merkezinin belirlediği kıstaslar çerçevesinde ve kısmi de olsa denetiminde gerçekleşmekteydi.²³² Seçimler, rakip grupların gerilimli yarışına sahne olmaktaydı. Böyle dönemlerde parti işlerini eleştirmek, parti yöneticilerinin noksanlarını, yolsuzluklarını, yanlışlıklarını kollamak, tespit edip merkeze bildirmek, parti birimlerinde bunları yaymak, söylenti ve dedikodu yapmak seçim dönemindeki rekabetin en karakteristik örnekleri arasında yer alıyordu. Seçimlerde iyice belirgin hale gelen gruplaşmalar, mücadeleler, hileler, entrikalar, iftiralar, şikâyetler, sızlanışlar, seçimlerin hiç de önemsiz olmadığını göstermekteydi.²³³ Sonuçta güç mücadelelerine girmeden, rekabet süreçlerini yaşamadan parti içinde ilerlemek imkânsızdı. Partide ilerleme koşulu bulup kritik mevkilere gelen partililerin

²³⁰ “AK Parti Kâğıthane Belediyesi Meclis Üyeleri Açıklandı”, <http://yongazetesi.com/ak-parti-kagithane-belediyesi-meclis-uyeleri-aciklandi/6868/> [27.02.2014]. İlginçtir ki Kaya bir önceki ilçe başkanlığı seçimlerinde rakibinin kendisine yaptığı öneriyi, başkanlığı altında 5 kişiyi kendisinin diğer 25 kişiyi rakibinin belirlemesi önerisini, Aksoy’a getirmiştir.

²³¹ Belediye Başkanlığı için il yönetim, meclis üyeliği için ilçe yönetimine yazılı başvuru yapılır. Ön inceleme sonucunda, belediye başkan ve meclis aday adayları ve sıralamaları yapılır. Aday adayları ve liste sıralamaları; ön seçim, teşkilat yoklaması, merkez yoklaması usullerinden biri, bir kaçı veya tamamı seçim çevresi ölçeğine göre yapılabilir. Ön seçim partiye kayıtlı bütün üyelerin oylarıyla yapılmaktadır. Teşkilat yoklamasına, ilçede kayıtlı olanlar ile ilçe kademesi ve yan kuruluş üyeleri katılmaktadır. Kademe teşkilat yöneticilerinin aday adaylığında ön seçim ve teşkilat yoklaması usulleri uygulanabilir. AK Parti Tüzüğü, “Yerel Seçimler Adaylık Süreçleri” için bkz. 93-94.

²³² Aday belirleme yöntemleri çerçeveleri bellidir. Bunlar meslek, eğitim, yaş, çalışma yaşamı, hemşerilik gibi bir dizi kategoriyle oluşturulmaktadır. Bu kategoriler “Yerel Parti Alanı Kime Açık?: Siyasetin Tekelleşmesi” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

²³³ Hiziplerin, ekiplerin parti içinde birbirini tasfiye etme, karalama girişimleri, gerek parti gerek toplum nezdinde itibar kaybettirme farklı düzeylerde diğer partilerde de görülmektedir. Metinsoy da aynı süreçlerin CHP taşra örgütlerinde yaşandığını vurgulamaktadır. Metinsoy, **age**, 137.

konumlarındaki değişimler güç ilişkileriyle gerçekleşiyordu. Belediye, sahip olduğu güç ve sunduğu imkânlar nedeniyle rekabet ve mücadele ilişkilerinin en yoğun yürütüldüğü kaynaklardan biriydi. Ayrıca yerel parti alanındaki iktidarı elde etmek, belediye yönetimine geçmekle yakından ilgiliydi.

3.2. Siyasal-Ekonomik Bir Kaynak Olarak Kâğıthane Belediyesi

AKP'nin yerel politikaları ve işleyişi açısından belediyeler siyasal-ekonomik anlamda önemli kaynaklardı. “İşimiz Hizmet Gücümüz Millet” söyleminde ifade bulduğu gibi parti yerel politikasını belediyeler üzerinden temellendiriyordu. Kâğıthane’de ve Sanayi Mahallesi’nde partililer ev ziyaretleri sırasında “Bizden ve partimizden şikayetiniz ya da bir isteğiniz var mı?” diye soruyorlardı. Parti ve belediye ayrı kurumlar değildi, yerelde iç içe geçmiş siyasal ilişkiler sistemiyle organik olarak birbirlerine bağlıydılar. Parti hegemonyasının gündelik hayattaki işleyişi belediye kaynakları üzerinden sağlanıyordu. Parti belediyeler üzerinden hem tabanına hem kadrolarına hem de dayandığı sermaye çevrelerine yeni olanaklar açıyordu. Ayrıca belediye, güç mücadelelerinin merkezinde yer alıyordu. Parti yerel çıkar grupları arasında bulunan parti elitleri, belediye başkanlığı ve meclis üyelikleri ile ilgili mücadele içinde olmuşlardı.

Belediyeler; kentsel düzenleme, kentsel alanlardaki sermaye süreçlerinin akışı, yerel politikaların oluşturulması gibi kentsel, siyasal, ekonomik pek çok alanda etkin olan kurumlardı. AKP döneminde belediyeler yetki, otorite ve güçleri anlamında sıçrama yaşadı. Belediyeler uzun bir dönem apolitik ve kamu hizmeti gören kuruluşlar olarak algılandı, mali açıdan merkeze bağlı ve karar anlamında da kısıtlı, siyasal açıdan önemsiz kurumlar olarak görüldü.²³⁴ Göçlerin yoğun olarak yaşandığı 1960’lı ve 1970’li yıllarda, yerel yönetimler önem kazanmaya başlamışsa da belediyelerin faaliyet alanları hizmetlerle sınırlı kaldı. Sermaye birikim süreçleri sanayi üretiminden, kentsel rant ve tüketim alanına yöneldikçe belediyelerin kentsel siyaset içindeki yeri de değişti. 1980 sonrasında, ANAP döneminde belediyeler mali ve yönetsel açıdan güçlendirilerek kentsel rantın dağıtımında önemli kurumlar haline geldi. RP ile birlikte daha geniş kesimler bu dağıtıma ortak oldular ve belediyeler

²³⁴Sema Erder, Nihal İncioğlu, **Türkiye’de Yerel Politikanın Yükselişi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004** (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008),81.

partilerin oy toplamada, yandaş bulmada ve klientalist ilişkilerin sürdürülmesinde önemli kurumlar oldu.²³⁵ RP döneminde belediyelerin işlevlerine hayırseverlik faaliyetlerinin eklenmesiyle kamusal düzeydeki önemi arttı.²³⁶ Kentlerde ve metropollerde kazanılan yerel yönetimler MGH'nin kitleselleşmesi ve kentleşmesinde büyük rol oynadı. AKP dönemine gelindiğinde belediyelerin siyasal-ekonomik alana etkisi boyut değiştirdi. Aşağıda Kâğıthane Belediyesi'nin kuruluşundan itibaren siyasal alandaki serüveni ve AKP döneminde ekonomik-siyasal süreçler içindeki yerine bakılacaktır. Partinin kentsel politikaları değerlendirilerek belediyenin partili aktörlerin sosyal-sınıfsal dönüşümleri üzerindeki etkisi öne çıkarılacaktır.

3.2.1. Mütevazı ve Çeperde Kalmış Bir Belediye

Kâğıthane'nin belediye olması görece geç bir tarih olan 1987'de gerçekleşti. Kâğıthane Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Eyüp Kadılığı'na bağlı bir köydü. 1940'ta Beyoğlu'nun Eyüp'ten ayrılmasıyla Beyoğlu'na bağlandı. 1954 yılında, Şişli'ye bağlanarak 1963 yılına kadar Şişli İlçesi merkez budağına bağlı köy statüsünde oldu. Kâğıthane 1 Mart 1963 yılında bağımsız belde belediyesine dönüştü. 1960-70 yıllarında kurulan 15 belediyeden biri Kâğıthane Belediyesiydi. 1980'e kadar devam eden idari yapı darbeyle birlikte değişti ve bölge Sıkıyönetim Komutanlığı'nca merkez belediyeye bağlandı. Kâğıthane İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir şube haline geldi. 1983 yılında değişen belediye kanunları ile Şişli İlçe Belediyesi'ne bağlı bir şube müdürlüğü oldu. 1989 yerel seçimlerinden önce 1987 yılında değişen yerel yönetim kanunları ile Şişli'den ayrılarak müstakil bir ilçe oldu. 1988 yılında Kaymaklık ve diğer resmi daireleri oluşturulmaya başladı, 1989 seçimlerinde ilk belediye başkanlığı oluşturuldu.²³⁷ Kâğıthane'nin farklı idari yapılar altında yönetilmesi devletin yönetme biçimiyle ilgili olduğu kadar, sanayileşme, sermaye birikim süreçleri, göç, sosyo-politik hareketlilikler, kentleşme gibi farklı sosyo-ekonomik dinamiklere bağlı oldu.

²³⁵ Ayşe Komsuoğlu, "Dağınık Bir Siyasetin Topluma Sunduğu Elde Kalan Tutkal: Klientalist Ağlar", **Toplum ve Bilim**, s. 116 (2009): 46-47.

²³⁶ Ali Ekber Doğan, **Eğreti Kamusalılık: Kayseri Örneğinde İslamcı Belediyecilik** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), 59.

²³⁷ Kâğıthane Belediyesi, **Kâğıthane Rehberi**, 10-12.

Kâğıthane çok partili hayata geçildikten günümüze kadar çoğunlukla sağ-muhafazakâr partililerin idari yönetimi altında kaldı. Bölgede önceleri, DP'ye yakın olan yerel liderler etkindi. Kâğıthane bağımsız belde olduktan sonra resmi olarak, 1963-1973 arasında Adalet Partisi, 1973-80 arası CHP, 1980-84 arası askeri yönetim, 1984-89 arası ANAP, 1989-91 arası SHP, 1991-2004 arası RP-FP ve 2004'ten bu yana AKP yönetiminde kaldı.

Kâğıthane'deki idari yapılanma, nüfus hareketlerinin başlamasıyla, 1950'lerden sonra yaşandı. 1950 ve 1960'larda Menderes Dönemi imar uygulamaları ve yol kamulaştırmalarıyla bölgeye ilk yerleşimler gerçekleşti. Ancak asıl nüfus artışı sanayileşmeyle başladı. Kâğıthane civar ilçelere bağlı bir belde belediyesi olarak, merkezi yönetim tarafından atanan başkanlarla yönetilmeye çalışılmıştı. Belediyeler kentsel hizmetlerden sorumlu tutulmalarına rağmen mali kaynak ve personel yetersizliğinden en temel gereksinimlerini karşılayamamaktaydı. 1950'lerin sonunda belediyelerin sadece yarısı imar planı hazırlamış ve uygulamaya koymuştu.²³⁸ Belediyelerin yerel siyasal alanda etkileri çok azdı ve büyük oranda yönetme stratejisi etrafında merkezin temsiliyetini taşımaktaydı. Bu dönemde sanayileşmeye kaynak ayrılırken kentlere kaynak aktarımında ciddi yetersizlikler vardı. Planlama ve düzenleme araçları etkisiz, kentsel mülkiyet rejimi çok parçalıydı. Bu nedenle kentsel düzey çok sayıda küçük aktörün yer aldığı bir sahneye dönüşmüştü.²³⁹ Kâğıthane'de de durum böyleydi. Bu dönemde merkezin çok fazla kontrol edemediği yerel güç odaklarının idaresi hâkimdi.²⁴⁰

1970'lerde genel siyasi atmosfer değişmesi ve sol hareketlerin güçlenmesi ile Kâğıthane'deki idari yapı da dönüşüm geçirdi. CHP adayı Celal Altınay 1973 seçimlerinde belediye başkanlığına geçti. Kâğıthane'de Celal Altınay döneminde (1973-80) belediyenin önceliği su kanalizasyon elektrik gibi alt yapı hizmetlerini

²³⁸ H. Tarık Şengül, **Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar** (İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 2001), 75.

²³⁹ **age**, 75.

²⁴⁰ Kâğıthane'nin kentleşme sürecinde arazi ve konut gelişimini kontrol eden iki yapıdan söz edilebilir. Biri bölgedeki formel gücü elinde bulunduran belediye başkanlığı, belediye meclisi ve muhtarlıklar, ikincisi enformel bir örgütlenme altında fiziksel güç kullanma potansiyeline sahip kabadayılar ve sol örgütlerdir. Bu yapı kendisini 1970'lere kadar sürdürmüştür. Kabadayılar, yerel yönetimler ve diğer mülki amirler üzerinde yaptırım gücüne sahip yerel güçler olarak DP, AP gibi partilerle ilişkiler geliştirmiş belediye meclis üyeleri arasında yer almışlardır. Sol örgütlerin kentsel topraklar üzerine söz hakkına sahip olması ve görünürlüğü 1970'lerde olmuştur. Bu dönemde kentsel topraklara el konularak gecekondular yerleşimlerine bölüştürülmüştür. Kâğıthane'de Nurtepe bölgesi bunlardan biridir. Kurtuluş, , **Sözlü Tarih Kâğıthane**, 33-35.

sağlamak oldu. Ayrıca gecekondular ve yeni yerleşimler kontrol altına alınmaya daha düzenli ve sistemli bir kentsel yerleşme planı oturtulmaya çalışıldı. Kâğıthane belediye bütçesi, kadrosu ve ürettiği hizmetlerle mütevazı bir boyuta sahipti.²⁴¹ Resmi olarak bölgedeki arazilerin büyük bir kısmı belediyeye aitti fakat gündelik süreçlerde bölgedeki araziler üzerinde belediyenin tam bir denetimi yoktu.²⁴² Yerel siyasal alanda belediye başkanı tek başına otorite olmaktan uzaktı. Arsa alım satımları ve gecekondular yapımları resmi, resmi olmayan sınırların birbirine karıştığı çoklu aktörlerin rol oynadığı bir süreç içinde işledi. Celal Altınay döneminde kentsel topraklar üzerinde belediyenin kontrolü arttırılmak istenmiş ve yerel güç odaklarıyla mücadele edilmişti. Belediye ruhsat ve inşaat kontrol işlemlerine de alt yapı hizmetleri kadar önem vermiş, tepkilere rağmen bununla ilgili düzenlemeler getirmeye çalışmıştı. Bu süreçte genel olarak belediyeler, kamusal görevleriyle öne çıkan, en temel alt yapı hizmetlerinin sağlanmasına yönelik çalışmaları merkeze almışlardı. Yeni yerleşimler için belediyeler, en temel kamusal hizmetleri sağlamaları gereken organlar olarak görülmekteydi. Önlenemeyeceği anlaşılan gecekondular yerleşimleri, kabul edilmeye başlanmış bu anlamda yerel yönetimler biraz da daha güçlendirilmişti.²⁴³

1970'lerin sonuna doğru genel ekonomik ve siyasal kriz, ithal ikameci sanayileşme modelinin krizi, kentsel alanlardaki dinamikleri topyekûn değiştirdi. Darbe süreci ve neoliberal ekonomi-politikalarının kabulü sermaye birikim süreçlerini ve kentsel yönetim biçimlerini değiştirdi. Sermaye üretim alanından, yani sanayi yatırımlarından çekilerek finans piyasasına, kentsel rant ve tüketim alanlarına yoğunlaştı. ANAP böylesi bir zemin üzerinde siyaset sahnesinde yükseldi. 1984

²⁴¹ Belediyede amme tesisleri, proje ve etüt şubeleri, harita şubesi, imar ve iskân şubesi, su işleri şubesi, ozalit ve teknik şube, iştirak payları şubeleri vardı. Bütün servislerde çalışan teknik personel 26 adetti. Belediye günlük inşaat ve ruhsat ve kontrol işleri yanında yol ve kanalizasyon işlerine öncelik vermekteydi. Belediye açık pazar yerleri, mezbaha, çöp ve temizlik işleri, elektrik işleri, belediye araçları ve garajı gibi hizmetlerle uğraşmaktaydı. Belediye imar konusunda da zımni yetkilere sahipti. Herhangi bir imar planı olmamasına rağmen belediye meclisi ruhsat vermektedir. 1966-1971 yıllarında en az ruhsat işlemi Sanayi Mahallesi'nde gerçekleşmişti. Sanayi'de bu tarihlerde 219 adet ruhsat verilmişti. Yetman, **Kâğıthane İmar Planı Araştırmaları**, 61-65.

²⁴² Belediye raporlarında arazi olarak Büyükdere asfaltı boyunca uzanan ve ticaret bölgelerine sarkan arsalar en değerli olanlardır. Yamaçlarda artan fiyatlar dere içlerinde asgari seviyeye inmektedir. Tapulu mülk sahibi çok azdır. Mahallelerde değer tespiti yapılmamıştır. Arsa alım satımları enfomel şekilde yapılmakta, değerinden fazlasına işlem görmektedir. Bölgedeki arsaların büyük bir kısmı belediye elindedir. **age**, 68.

²⁴³ Şengül, **age**, 82.

yerel seçimlerinde Şişli’de ANAP’tan Mehmet Emin Sungur Belediye Başkanı oldu. O zaman Kâğıthane Şişli’ye bağlı şube müdürlüğü statüsündeydi.

ANAP dönemi yerel yönetimler açısından yeni bir döneme işaret ediyordu. 1984-85 yıllarında çıkarılan iki kademeli büyükşehir yönetimi yasası ve imar yasaları bunun habercisiydi. Belediye gelirleri arttırılmış, yeni toplu konut yasaları çıkmış, yeni imar planları hazırlanmış, büyük alt yapı projelerine girilmiş, bina ve arsa sahiplerine yeni rantlar yaratılması teşvik edilmişti.²⁴⁴ Belediyelere plan ve onama yetkileri verilmişti. Yerel yönetimler yetki ve bütçe anlamında daha da güçlendirilmişti. Belediye kaynaklarının arttırıldığı bu dönemde, kentsel rantların dağıtımında belediyeler de bir otorite olmaya başlıyordu. ANAP Dönemi’nde geleneksel belediyecilikten “proje belediyeciliğe” geçilirken, kentin kendisi yatırım alanı haline gelmekteydi.²⁴⁵

ANAP inşaat ve emlak sektörü başta olmak üzere rant anlayışı ve spekülasyonla kazanımlarla yeni orta sınıf merkezli bir siyaset izlemişti.²⁴⁶ Kooperatif tarzı toplu konut yapımları ile orta sınıflara yönelik konut politikaları, alt sınıflar için apartkondu biçiminde devam etmişti. Gecekondu aflat kentsel ranta daha geniş kesimleri katmıştı. Gecekondular apartkonduya dönmüş çok katlı apartmanlarla rant elde edilmeye, gecekondu arasında statüler sınıfsal farklar oluşmaya başlamıştı.²⁴⁷ Mekân politikalarındaki değişim kentlerde görünür olmaya başlamıştı. İstanbul bir sanayi kenti olmaktan çıkıyordu. Bedrettin Dalan döneminde Kâğıthane Cendere Vadisi’ndeki fabrikaların kaldırılmasına yönelik istimlak kararları alınmış küçük çaplı uygulamalara girişilmişti.

ANAP’ın gecekondulara göz yuman politikalarına rağmen, kent merkezilerini önceliğe alan bir kent politikasına sahipti. Gecekondu bölgeleri ve kentin çeperleri

²⁴⁴ Doğan, *age*, 71.

²⁴⁵ Erder ve İncioğlu’nun 1977 ve 1984 İBB meclis üyeleri arasında yaptıkları karşılaştırma yeni dönemde belediyelerin kimleri temsil ettiğini göstermesi açısından ilginçtir. 1977 meclisi esnaf ve küçük girişimci ağırlıklıyken 1984 meclisinde eğitim düzeyi daha yüksek, girişimci bir grubun ağırlığı vardı. ANAP döneminde büyük alt yapı projelerine öncelik verilmiş ve çok büyük inşaat firmalarıyla ilişkili kurulmuştur. Uygulamalardan zarar gören iş yeri sahipleri, küçük esnaf grupları, meslek grupları buna tepki göstermiştir. SHP’nin 1989 belediye meclis üyelerinin profili de bunu yansıtmaktadır. Meclis üyeleri arasında yüksekokul ve ilkokul mezunları karmadır. Girişimciler ağırlıklarını kaybetmişler serbest meslek sahipleri, büro sahipleri, esnaflar yerini almıştır. Hemşeri dağılımlarına bakıldığında ANAP’ta Karadeniz temsiliyeti yerine SHP’de Orta ve Doğu Anadolu ağırlığı vardır. Rize ve Trabzon yerine Sivas, Erzincan, Tunceli gibi hemşeri grupları öne çıkmıştır. Ayrıca küçük yandaş müteahhitler desteklenmektedir. Orta ya da küçük ölçekli projecilik geliştirilmiştir. Erder, İncioğlu, *age*, 5-11.

²⁴⁶ Şengül, *age*, 91-92.

²⁴⁷ Işık, Pınarcioğlu, *Nöbetleşe Yoksulluk*, 131-132, 158-165.

çok fazla dikkate alınmamıştı. Kentin varoş bölgelerinden biri olan Kâğıthane gibi yerler, alt yapı hizmetlerinden yoksun kalmaya devam etmişti. 1989 yerel seçimleri, ANAP'ın kentlerin merkezlerini ve orta sınıfları önceliğe alan politikaları ve belediyeçilik anlayışına karşı oluşan muhalefeti net olarak göstermişti.²⁴⁸ Seçimlerde SHP beklenmedik bir biçimde pek çok yerde belediyeleri kazanmıştı. Nurettin Sözen'in İstanbul Belediye Başkanı olduğu dönemde, Kâğıthane bağımsız ilçe belediyesi olarak seçimlere katılmış ve SHP'den Mehmet Tok, belediye başkanı olmuştu. Yerel seçimler partiler arasında çetin bir mücadele içinde gerçekleşmişti. 1989 yılında belediye yönetimini kazanan SHP karşısında ANAP muhalefeti sürdürmüş, RP alternatif bir örgütlenme yaratmaya girişmişti. Genel olarak Türkiye siyasal atmosferinde sosyal demokrat rüzgârların estiği 1989 ve sonrasındaki birkaç yılda SHP yerel beldelerde aktif olarak yer almayı sürdürdü. Mehmet Tok döneminde Kâğıthane Belediyesi'nin yaptığı çalışmalar bu politik atmosferden etkilenmişti. Tok belediye başkanlığı döneminde kadro alımlarını arttırmıştı. Kâğıthane'de özellikle sol-muhafif taban bu dönemde belediyelerde yer bulmuştu. Ayrıca işçi ve memurların maaşlarına zam yapmıştı. Genel politik alanda SHP belediyeleri, ANAP'ın dışarıda bıraktığı yoksul kesimleri, gecekonduhlara hitap eden politikaları öne çıkarmıştı. SHP, ANAP döneminde ihmal edilen çevreyi önceliğine alan projeler geliştirmiş, alt yapı sorunlarını çözmeye dönük yatırımları yaygınlaştırmıştı.²⁴⁹ Ayrıca sosyal uygulamalar anlamında belediye satış marketleri açılmış, haftalık halk günleri toplantıları düzenlenmişti. Ancak SHP alternatif bir politika alanı yaratmayı başaramamıştı. Bu dönemde finansmanı dış kredilerle sağlanan büyük projelerin idaresi ön plana geçmiş, yatırımcı ve projeci belediyeçilik anlayışı devam etmiş, sosyal, kamucu ve yerel özerklik meselelerine uygun pratikler gösterilse de taşeronculuk, ihalecilik gibi neoliberal anlayışla uzlaşmış, kadroların kentsel rantlardan pay alması devam etmişti.²⁵⁰ Kâğıthane'de partililer arasında belediye başkanlığı üzerinden süren çekişmeler de parti imajını zarar vermişti. Hatta bu çekişmeler SHP'nin 1994 yılından önce burayı kaybetmesine neden olmuştu.²⁵¹

²⁴⁸ Erder, İncioğlu, **age**, 9.

²⁴⁹ **age**, 9.

²⁵⁰ Doğan, **age**, 77.

²⁵¹ 1991 yılı genel seçimlerinde milletvekili adaylığını koyan Mehmet Tok, seçim sonucuna bağlı olarak belediye başkanlığı görevini sürdürecekti ancak partisi içinde siyasi bir kumpasa kurban gitti. Mehmet Tok belediye başkanlığından istifa dilekçesinin seçimleri kazanması halinde işleme sokulmasını istemişti. Ancak meclis başkan vekili Osman Söyler, seçim sonuçlarını beklemeden istifa

SHP’li kadroların yerel yönetimlerdeki deneyimsizliği, meclis üyelerinin günün politik ihtiyaçlarını karşılamak uğruna uzun vadeli politika üretememeleri, ihtiyaca göre değil de politik kaygılarla personel alımının sürdürülmesi SHP’ye yönelik eleştirilerin başında geldi.²⁵² Neticede SHP’nin Kâğıthane’deki serüveni 2,5 yıl sürdü.

SHP’den sonra da belediyeler, siyasal alanın odağında yer almaya devam etti. Siyaset yapmanın, merkeze geçmenin yolu yerel yönetimlerden geçiyordu. Bunu en yakıcı biçimde gösteren RP’ydi. 1994 yerel seçimleri parti açısından yerellerin ne kadar önemli olduğunu kanıtlamıştı. Kâğıthane’de bu süreç daha çabuk ve hızlı gelişmişti. 1991 yılının sonlarında yapılan ara seçimlerde RP adayı Kâmil Gürbüz belediye başkanlığını kazandığında kendileri için de büyük bir şaşkınlık olacaktı.

3.2.2. RP’nin Belediyeler Üzerinden İktidara Gelmesi ve Partililerin “Kravatla” Barışması

RP 1994 yılı yerel seçimlerinde, İstanbul’da ve Türkiye’de pek çok belediye ve belde yönetimi kazanarak oy oranlarını ciddi olarak yükseltmişti. İstanbul’da R.Tayyip Erdoğan başkanlığında İstanbul Büyükşehir Belediyesi kazanılırken Bağcılar, Güngören, Kâğıthane, Sultanbeyli, Bayrampaşa, Esenler, Kartal, Pendik, Ümraniye gibi çevre semtlerin belediye başkanlıkları da kazanılmıştı. Bu semtler aynı zamanda, İstanbul’un en yoksul kesimlerinin oturduğu ve var olan siyasal-ekonomik durum karşısında hoşnutsuz olan kesimlerin ikamet ettiği yerlerdi. RP 1980 öncesindeki marjinal konumunu yerel politikasındaki başarıyla aşmıştı. RP farklı bir belediyeçilik

dilekçesini işleme koydu. Mehmet Tok geri dönmek istemesine rağmen belediye başkanı olamadı ve yerine meclis başkan vekili Osman Söyler Kâğıthane Belediye Başkanı oldu. Osman Söyler göreve geleli daha bir ay olmuşken, denetime gittiği bir yol yapım kazasında hayatını kaybetti. İl seçim kurulu Kâğıthane Belediyesi için ara seçim kararı aldı. Seçimler yapılana kadar göreve SHP’den Kâmil Ergin getirildi. İki ay sonra yapılan ara seçimlerde, SHP “beklenmedik başarısını” RP’ye devretti. Kurtuluş, **Kâğıthane Sözlü Tarih**, 38.

²⁵² SHP döneminde Belediye’de harita kadastro bölümünde Selman Yeşilgöz SHP’li belediyelerle ilgili olarak şu eleştirileri getirmektedir: “SHP deneyimsizdi kalifiye kadro yoktu. Hizmeti üretecek kapasiteli kadro yoktu. Beklemediği bir zaferd. İşe alınan kadrolar ihtiyaca göre adama göre alınmadı. Ancak Belediye meclis üyeleri sosyal demokrat değildi... Çöp zamanında toplanmadı. Şantiyeye çevirdi Nurettin Sözen. Birçok yerel yol götürülmesinde hamleler yapıldı. Alt kadrolar ve meclis üyeleri ayak uyduramadılar. Birçok ilçedeki meclisler küçük düşündüler, kendi kişisel meselesi gördüler. Rant imar afları inşaat yapımında aracılık etmeleri İstanbul’u düşünmediler... 1989 kaybetselerdi sonrayı kazanabilirlerdi.” Selman Yeşilgöz ile yapılan sözlü tarih görüşmesi, 23 Mart 2012, Beyoğlu.

anlayışı göstermişti.²⁵³ Bu dönemde projeci, yatırımcı belediye anlayışına sosyal yardımlar şeklinde kamusal yönleri öne çıkan bir belediyecilik de eklenmişti.²⁵⁴ RP döneminde belediyelerin önemi iyiden iyiye artacaktı. Belediyeler bu dönemde mali ve yönetsel açıdan daha da güçlendirildi ve yerel sermayeleri kendilerine çeken kurumlar haline gelmeye başladı. Siyasal alanda, parti kurumsallaşması içinde belediye ve belediye başkanlığının önemi de arttı.²⁵⁵ Nitekim Gürbüz'ün belediye başkanlığını kazanması, partide hareketlilik yaratmış kadrolar buraya akın etmişti. Belediye, partinin gerek tabanı gerek sermaye grupları açısından öne çıkmaya başlamıştı. Keza, Kâğıthane'de belediye üzerinde partiler arası rekabet daha sonra parti içi rekabete dönüşecekti.

Gürbüz ilk döneminde çoklu yapıda bir meclise başkanlık etmişti. Belediye başkanı RP'li olmasına karşın mecliste başta SHP sonra da ANAP'lı üyelerin ağırlıkları vardı. 1994 yerel seçimleriyle durum parti lehine değişecekti. Gürbüz, erken gelen başkanlığında, parti politikalarının ilk emarelerini göstermiş ve kararlı biçimde uygulamaya koymuştu. Pek çok RP'li belediye yönetiminde olduğu gibi, Kâğıthane'de de ilk iş olarak belediyeye kadro alımları azaltılmış, 341 kişi işten çıkarılmıştı. Ayrıca İşçi ve memur ücretleri düşürülmüş ve kolektif tüketim hizmetlerinde özelleştirme yapılmıştı.²⁵⁶ Temizlik işlerinin taşeron firmalara verilmesi, belediyede ilk özelleştirmelerinden birinin örneğiydi. Taşeronlarla, enformel ilişki biçimlerinin daha rahat işlediği ve RP'li kadrolara alan açılmasını sağladığı anlaşıyordu. RP döneminde yetersiz de olsa alt yapı girişimleri sürmeye devam etti. Bu dönemde Kâğıthane'deki en büyük dönüşüm sanayilerin taşınmasıyla gerçekleşecekti. Dalan döneminde Haliç Düzenleme Projesiyle sanayilerin İstanbul

²⁵³ RP Dönemi'nde 1994'te seçilen İBB meclisinde etnik olarak en büyük oranı Karadenizliler oluşturmaktadır. İkinci sırada Doğu ve Güneydoğu kökenliler vardır. Bu meclisi önceki meclislerden tamamen farklı kılan nokta, yüksek eğitim görmüşlerin ezici artışıdır. İş ve meslek grubu olarak girişimciler ve profesyonel meslek grupları ağırlık taşımakta, esnaf oranı ise azalmaktadır. 1999 FP Belediye meclisinde genç, eğitim düzeyi yüksek, girişimci ve profesyonel meslek sahiplerinin ağırlıkta olduğu bir yapı vardı. Köken olarak Karadenizlilerin ağırlığı sürmekteydi. Eğitim durumu önceki meclistekilere göre daha yüksekti. Aralarında İmam Hatip mezunları fazladır, İngilizceden sonra Arapça konuşmaktadırlar. Ayrıca aralarında salt hemşerilik dayanışması değil, dinsel temelli cemaat dayanışması da vardır. Erder, İncioğlu, *age*, 31-41.

²⁵⁴ Doğan buna “eğreti kamusalılık” demektedir. Erder sosyal belediyecilik anlayışının RP'de yerel sermaye gruplarına alan açtığını söylemektedir. Diğer kesimler için de yardımlar oy anlamına gelmektedir.

²⁵⁵ Doğan, *age*, 87.

²⁵⁶ “Kâğıthane'ye kim ne yaptı?” Sadabad Haber, http://www.sadabadhaber.com/arsiv/news_print.php?id=7810 [16.03.2014].

dışına taşınma kararı, Kâğıthane’de asıl olarak Gürbüz döneminde uygulanmaya başladı.²⁵⁷ Kâğıthane’nin en büyük fabrika bölgesi olan Cendere Vadisi’nde büyükşehir kararı ve desteğiyle, istimlaklar yapılarak fabrikalar ve gecekondu yapıları kaldırılmaya başladı. Bu dönemde gecekondu yapıları hızla apartmanlara dönüştü. 1990’larda kentlerin merkezleri dışındaki alanlar da imara açıldı. Aynı zamanda toplu konut ve siteler görünürleşti. Kâğıthane’de 1994 yılından sonra yapılan Başak Konut’ları bunlardan biriydi. Bölge planları belediye tarafından geliştirilmiş, KİPTAŞ’a uygun arsa ve konut üretimi için yer gösterilmişti.²⁵⁸ Gürbüz ve RP’li yönetim bölgeyi, ticaret merkezine dönüşmeyi hedeflemişti. Gürbüz’ün 1991 yılından 2004 yılına kadarki faaliyetleri büyük oranda bu yönde olmuştu. Gürbüz faaliyetleri açısından olmasa da yönetim politikası açısından yeni bir anlayış ortaya koyduklarını AKP’nin yönetsel perspektifinin temlerinin atıldığını düşünüyordu.²⁵⁹

Yerellerin kendi kaynaklarıyla kalkınabilecekleri stratejisi, yerellerin sahip olduğu avantaj ve potansiyelleri harekete geçirmeye başlamıştı. Sermayeler artık yerellere çekiliyor, yatırım çeken ve yarışan bölgeler ortaya çıkıyordu. Organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri kent çevrelerine taşınırken kentsel alanlar yeni görünümlere kavuşuyordu. Kent merkezleri, ticaret, finans, eğlence gibi hizmet sektörlerinin yoğunlaştığı yerlere dönüştürülmek isteniyordu.²⁶⁰

AKP’nin iktidara gelmesine zemin hazırlayan koşulların yerel siyaset ve belediyeler olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. RP döneminde neredeyse on yıllık bir

²⁵⁷ Aslında fabrikaların kaldırılması 1986 yılından sonra başlamıştır. Örneğin Cendere Vadisi’nde arazi istimlakları bu dönemde başlanmıştır. Kurtuluş, **Kâğıthane Sözü Tarih**, 73.

²⁵⁸ Kurtuluş, **age**, 42. Yine yakın dönemlere kadar kırsal bölge olan Hamidiye Mahallesi bugün lüks konut ve sitelerin yoğun olduğu yerel elitlerin yerleşim alanını oluşturmaktadır.

²⁵⁹ Kâğıthane’de üç dönem belediye başkanlığı yapan Gürbüz, son dönemlerde basına yansıyan haberlere konu oldu: Kültür Merkezi etkinliklerinin kendisinin sahibi olduğu paravan ajanslar aracılığıyla kaynak sağladığı, belediyenin kültürel faaliyetleri kapsamında yaptığı cirit müsabakaları, aba güreşleri, okçuluk, sünnet organizasyonları, açılış ve kapanış etkinlikleri ve konserleri bu ajansa yaptırdığı, temizlik ve güvenlik işleri için açılan ihalelerin usulsüzlük içerdiği, bunların emanet ya da pazarlık usulüyle yapıldığı; meclis üyeleri, yerel sermaye grupları lehine ihalelerde kararlar alındığı, il özel idaresine tahsil edilmesi gereken emlak vergisi payının yatırılmaması...1998 yılı meclis tutanaklarında da Kâğıthane Belediyesi ile ilgili yapılan işlemler kısmında da bunlara yer verilmektedir. Ayrıca şahıs ve hazine arazileri üzerine yapılan kaçak inşaatlar, imar ruhsatına aykırı kararlar, tanzim satış mağazalarının mal alımlarında ihale yönetmeliğine uyulmaması gibi işlemlere yer verilmiştir. TBMM Tutanak Metinleri, “İstanbul Kâğıthane Belediyesi Hakkında Yapılan İşlemler”,

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c048/b067/tbmm200480670123.pdf>.

[29.03. 2014].

²⁶⁰ Doğan, **age**, 57-59.

yerel iktidar pratiği yaşanmış ve bu kentsel siyasette değişimlere yol açmıştı.²⁶¹ RP kültürel çatışma, “sistem” karşıtlığı ve siyasal gerilim hattı üzerinde siyaset yapmış, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak muhalif olan kesimlerin desteğini kazanabilmişti. Ancak parti yerelerde etkin olmaya başlayıp, buralarda yönetimleri ele geçirmeye başlayınca hem kendisi açısından hem de tabanı açısından kimi dönüşümler yaşadı. İslamcılığın muhalif boyutları törpülenerek mevcut siyasal sistemde bir seçenek haline getiren zenginleşme süreci yaşandı.²⁶² Belediyeler parti politikalarını, parti tabanını ve toplumsal kesimlerle olan ilişkileri ciddi biçimde değiştirdi. Sisteme yaklaşım açısından parti içinde hiçbir zaman homojen bir tavır belirmedi ancak parti ve partinin yol açtığı dinamikler sistemle entegrasyonu sağladı. Bunda 1980 dönemi liberalleşme politikalarıyla birlikte, 1990’larda ele geçirilen yerel yönetimlerin ve açılan yeni fırsat alanlarının payı büyüktü. Süreç 1980 sonrası ekonomi-politikalarının yarattığı ekonomik ve toplumsal değişimlerle başlamıştı. Ekonomik liberalleşme, sınıfsal süreçleri ve sınıf dengelerini büyük oranda değiştirdi.²⁶³ Liberalleşme politikaları küçük ve orta girişimciler açısından faydalı oldu ve zamanla taşra sermayesinin ekonomik ve sosyal tabanı giderek genişledi. Bu kesimler tarikat, cemaat ve hemşeri ağları gibi resmi olmayan ağlarla birlikte belediyeler gibi resmi olan ağlar üzerinden de kazanç elde etti ve iş çıkarlarını geliştirdi.²⁶⁴ Yerel iktidarın el değiştirmesi, yerel hizmetlerdeki farklılaşmayla birlikte, yerel hizmetlerin yürütülmesinde ihaleleri alan yerel şirketlerin kompozisyonunda da değişme yarattı.²⁶⁵

“Belediyelerdeki deneyimler, yetiştirilen kadrolar ve yine kamu kaynaklarının ‘kendi adamlarına’ aktarılması açısından, 2002 seçim sonuçlarını etkileyecek şekilde, başarı tohumlarını ekti.”²⁶⁶ RP sahip olduğu mali imkânlarla kendi ağları içinde bulunan

²⁶¹MGH ve RP içinde yerel yönetimlerin kazanılmasının parti siyaseti ve kentsel siyaset üzerindeki etkisi için bkz. Doğan, **age**, 194.

²⁶² **age**, 194.

²⁶³ Özal dönemiyle birlikte yerel düzeyde küçük ve orta ölçekli firmalar (KOBİ’ler) farklı bir ekonomik kesim olarak ortaya çıkmıştır. 1980 sonrasında Anadolu’nun Konya, Yozgat, Denizli, Çorum, Aksaray ve Gaziantep başta olmak üzere birçok ilinde çok ortaklı şirketler aracılığıyla sermaye birikimi olmuştur. Burada muhafazakâr dindar iş adamları, tarikat ve cemaat şirketleri ve çok ortaklı girişimler öne çıkmıştır. Ömer Demir, “‘Anadolu Sermayesi’ ya da ‘İslamcı Sermaye’”, **İslamcılık**, c. 6 (İstanbul: iletişim Yayınları, 2004): 870-881.

²⁶⁴ Piyasada ortaya çıkan örgütsel hayat, binlerce yeni vakıf ve dernek ve MÜSİAD gibi kurumların açılmasını sağlamıştır. Yavuz, **Modernleşen Müslümanlar**, 135.

²⁶⁵ Demir, **age**, 875.

²⁶⁶Yavuz, **Milli Görüş Hareketi**, 596.

toplumsal kesimlere, yerel mali imkânlardan yararlanmasına fırsat tanıdı. RP döneminde belediyede göreve başlayan ve 18 yıldır belediyede çalışan, Has Parti'nin kurucuları arasında yer almış Abdullah Gürsoy, belediyelerin kazanılmasıyla ilgili şunları söylemişti:

“Belediye alınması önemliydi... Bu tabandan gelen birinin kravat takması, belediyede çalışması, gitmesi büyük bir olay. Çünkü kravat kültürü yoktu bizde. Şimdi bir başı açık insanla burada çalışmamız kendi tabanımız açısından birazcık yan bakılıyordu. Çünkü bunlar düşünülmedi. Biz geldik kimseyi kapatmadık, herkes olduğu gibi kaldı. RP "adalet"i vaat ediyordu. Sistem adaletsizdi. En azından ekonomik olarak gelir dağılımındaki payın adil bir şekilde bana yansımadığı [bir sistemdi]. Okulda bana verilen haktan yararlanamadığım, sosyal kültürel, eğitim alanında... Biz mesela bir boğazda, bazı o zaman büyük şehrin sosyal tesisi bilmezdik veya oradaki ikramlardan dolayı gitmezdik. Alkollü olması vs. Gerçekten de bilmiyorduk. Biz belediyeleri kazandıktan sonra öyle bir yerlerin olduğu böyle alanların olduğu... Kravatlı çalışıldığını belediyelere girip, burada bizim gibi insanların var olduğunu... Biz hep bunların varlığını aşama aşama gördük. Aslında bu taban bilmiyordu. Geçmişte belediye sadece bir şubeydi, vezneye gelip bir vergisini yatırıp giderdi. İç yapısını hiç bir şeyi bilmezdik. Sistemle alakalı bizim arkadaşlarımız çalışanlarımız çok azdı tabanda... Muhafazakâr ve ezilmiş taban yeni bir boyuta taşınmıştı RP ile. Bu kültürel, siyasal ekonomik süreçle birlikte olmuştu. Ekonomisi zayıf kıt kanaat geçinen insanlar sürece dâhil edilmişti.”²⁶⁷

Sonuçta belediyeler sadece ekonomik alanda önemli fırsatlar yaratmış olmamış aynı zamanda siyasi alanda da önemli değişimler yaratmıştı. Partinin yerel siyasetçileri, yerel yönetimlerde elde ettiği deneyimlerle ne tür imkân alanlarının olduğunu ve bunları nasıl kullanacağını öğrenme fırsatı da elde etmişti.²⁶⁸ Neoliberal kentsel sermaye süreçlerinin hız kazandığı bir dönemde belediyelerin kazanılması yeni faaliyet alanları yaratmıştı. Bu, partinin sisteme yönelik eleştirilerini değiştirmiş ve radikalliğini azaltmıştı. Partililer, bir zamanlar karşı oldukları simgelerle -kravat takmak gibi—barışmışlardı.

3.2.3. AKP’li Yıllarda Yerel Siyasetin ve Ekonominin Kaldırıcı Olarak Belediyeler

Doğan RP’den AKP’ye varan siyasal çizgi içinde süreklilik ve kopuşlarla birlikte yerel yönetimlerin büyük çoğunluğunu “neoliberal İslamcı belediyecilik” olarak adlandırır. İslamcı belediyeciliği; büyük sermayenin kentleşmesine hizmet eden, inşaat sektörünün spekülâtif taleplerine odaklanmış, personel giderlerini düşürmeye, kendisini emek ilişkilerinden soyutlamaya çalışan, kolektif tüketim hizmetlerini

²⁶⁷Gürsoy, 14 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

²⁶⁸ Demir, *age*, 875.

piyasalaştıran bir çizgi olarak tanımlar.²⁶⁹ Buna göre belediyeler kendini İslamcı referans ve motiflerle ortaya koyan partilerden seçilen kesimlerin ve yükselmeye başlayan sermaye çevrelerinin merkezde olduğu kentsel sosyal ittifakların temsilcisidir.

Yerel siyaset üzerinden yükselen bir parti geleneğinden gelen AKP için belediyeler siyasal-ekonomik toplumsal ilişkilerin sürdürüldüğü önemli alanlardı. AKP'nin liderleri ve önde gelen kadrolarının önemli bir bölümü belediye başkanlıkları ya da meclis üyeliklerinden geliyordu. Parti özellikle belediyeleri elinde tuttuğu yerlerde önemli oylar almaktaydı. Yerelleri öncelliğe alan, buraları kazanmaya yönelik yaklaşımlar göstermekteydi.²⁷⁰

Parti iktidar dönemi boyunca belediyeleri güçlendiren bir politika izlemişti. Belediyelerin hem yetkileri, hem bütçeleri hem de mekânsal ölçekleri arttırılmıştı. AKP iktidar olduğu ilk yıllarda hükümet programları ve acil eylem planıyla, belediye kanun taslağı, büyükşehir kanun taslağı, belediye il ve özel idareler gelirleri kanun taslağı ve bölge kalkınma ajansları kanun taslağı gibi düzenlemelere gitmişti.²⁷¹ Böylece kentteki para akışları, ihalelerle ilgili kararların alındığı yerler değişmekte, belediye şirketleri yaygınlaşmakta ve güçlenmekteydi.²⁷² AKP 2004-2005 dönemlerinde, 2008 yılında ve 2012 yılında çeşitli yasalar, torba yasalar, yasa değişiklikleri ve yönetmeliklerle belediye mevzuatlarında radikal değişimler yapmıştı.²⁷³ Parti bütün bu düzenlemelerle esnek de olsa genel bir politika ortaya

²⁶⁹ Doğan ANAP dönemini birinci, RP-AKP döneminin ikinci neoliberal belediyeçilik dönemi olarak görmektedir. İslamcı belediyeçilerin diğer neoliberal çizgilerden farklı olarak “eğreti kamusalılık” taşıdığını söyler. Eğreti kamusalılık yoksula yardım ve sosyal faaliyetleri kamusalılığı geriletken siyasalarla ters orantılı biçimde geliştirmesidir. Personel giderlerini azaltma, hizmetleri özelleştirme gibi uygulamalarla belediyeçiliğin kamusal boyutları ortadan kaldırılırken neoliberal bir sosyalizasyon içine girilmiştir. Çevre sermaye gruplarına özelleştirmelerle kaynaklar yaratılırken ve parti tabanını istihdam edilmişti. Halkın üzerinde söz sahibi olacağı kamusalılık ciddi biçimde tahrip edilmiştir. Ali Ekber Doğan, 1994'ten Bugüne Neoliberal İslamcı Belediyeçilikte Süreklilik ve Değişimler, **Praksis**, s. 26 (2011): 60.

²⁷⁰ Erder, İncioğlu, **age**, 17.

²⁷¹ 2004 Kamu Yönetimi Temel Yasa Taslağı Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından veto edilmiştir. Tasarı bütünsel anlamda yasalaşmasa da yerelleşme reformlarıyla 2004, 2005 yıllarında çıkarılan Belediye, Büyükşehir Belediyesi, İl Özel İdaresi kanunlarıyla yaşama geçirildi. Buna göre yerellikler güçlendirilecek, hizmetler piyasadan alınacak, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları karar süreçlerine dahil edilecektir. Belli ölçülerde piyasa dışı süreçlerde işleyen eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, kentsel altyapı gibi kamusal hizmetlerin piyasalaştırılması ve metalaşması hızlanacaktır. Doğan, **İslamcı Belediyeçilik**, 55-75.

²⁷² Erder, İncioğlu, **age**, 17.

²⁷³ En son 2012 yılında 6360 sayılı Bütünşehir Kanunu ile yerel yönetim sistemi değiştirilmek üzere adım atılmıştır. Yasada, büyük ve orta ölçekli illerin pek çoğu kentsel alanlara dâhil edilmekte, kırsal

koyuyordu: kentsel rantı dağıtan, emlak ve inşaat sektörünü odağına alan bir büyüme politikası.²⁷⁴ Reformların içerikleri ve amaçları değişse de belediyelerin bütçe ve yetkilerini arttırmaya yönelik bir rota çizilmişti.²⁷⁵ Belediyeler, ekonomik olarak güçlü, kentsel topraklar ve rant üzerinde yetkisi artan, özel sektör ve piyasa koşullarıyla daha uyumlu, merkezi devlet organlarından-bakanlıklardan, valiliklerden il özel idarelerinden- daha bağımsız organlar olmaya başlamıştı.²⁷⁶

AKP belediyeçilik ve yerel politikaları bağlamında yerel kalkınma modeli altında, sermaye çevrelerine yeni alanlar açılmasını sağlamıştı.²⁷⁷ Belediyeler kendi

alanlar kent toprağı haline gelerek, metropolleşme teşvik edilmekte, ekstra kamu kaynakları transfer edilmektedir. Tasarı merkezi yönetim yerel yönetimler ilişkisini köklü biçimde değiştirmektedir. Tasarıyla, büyükşehir belediye sınırı il mülki sınırına genişletilmektedir. Köyler ve beldelerin tüzel kişiliği, kaldırılmakta, mahalle ve belediye statüsüne getirilmektedir. Emre Koyuncu, Tunga Köroğlu, “Büyükşehir Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme”, TEPAV (2012), http://www.tepav.org.tr/upload/files/1352462517-9.Buyuksehirler_Tasarisi_Uzerine_Bir_Degerlendirme.pdf [02.03.2014] Bu kanununla büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir ilçe belediyelerinin alacakları paylar artmaktadır. Paylardaki artış yerel yönetimleri dağıtım formülünde kullanılan nüfus, yüzölçümü, gelişmişlik gibi değişkenlere göre farklı düzeylerde etkilemektedir. Belediye başkanlarının bağlı oldukları siyasi partiler açısından da kanunun etkisi farklılaşmaktadır. Bu süreç büyük oranda AKP’li belediyelerin lehine olan karar ve uygulamalarla işlemektedir. Belediyelerinin genişlemesi veya bölünmesi durumunda aynı partinin yönetiminde olacağı varsayımıyla yapılan hesaba göre belediye sayısı en çok MHP en az BDP belediyelerinde azalmaktadır. Kişi başı paylar dikkate alındığında ise en fazla kaybı BDP belediyeleri (%24)yaşarken en az kaybı AK Parti belediyeleri (%9) yaşamaktadır. Emre Koyuncu, “Yenilenen Yerel Yönetim Sisteminde Belediye ve İl Özel İdarelerinin Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Alacakları Payların Karşılaştırmalı Analizi”, TEPAV 2012 http://www.tepav.org.tr/upload/files/13528786764.Yenilenen_Yerel_Yonetim_Sistemi_Karsilastirmali_Analizi.pdf [02.03.2014].

²⁷⁴Sema Erder, Nihal İncioğlu, “Yerel Siyasette 2004’ten Beri Neler Oldu? AKP Döneminde Yerelleşme ve Yeniden Merkezileşme Bağlamında Yeni Büyükşehir Yasası”, **Birikim**, s.296 (2013): 23-31.

²⁷⁵ Merkezi idare gelirlerinden belediyelere aktarılan paylar sürekli olarak artış göstermiştir. 2005 yılı 5393 sayılı belediye kanunu ile gelirler mevzuatında değişikliği, 2008’de yeniden düzenlenmiştir burada paylar artmış ve yeni idare vergi payları da eklenmiştir. 2005 tarihinde, 5393 sayılı Belediye Kanuna göre yetki ve imtiyazları arasında; izin veya ruhsat vermek, belediyeye ait vergi, harç, katılma paylarının tahsilini yapmak, eskiyken kent kısımlarını yeniden restore etmek, konut alanları, sanayi ve ticaret alanları açmak, kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulamak, imarlı ve altyapılı arsalar üretmek, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak, arazi satın almak, kamulaştırma yapmak vardır. Ayrıca belediyeler; gayrimenkullerin alım satımına karar vermek, imar planı onaylamak, mal ve hizmet satın almak taşıma ve yapım işi yaptırmak istediklerinde ihale yoluyla üçüncü kişilere yaptırılabilme yetkisine sahiptirler. M. Kâmil Mutluer, Erdoğan Öner, **Teoride ve Uygulamada Mahalli İdareler Maliyesi** (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009),107-113.

²⁷⁶ Yerellerin güçlenmesi, demokratik katılımı arttıran, yerellerin özgüllüğünü ve çeşitliliğini gören bir belediyeçilik anlayışından farklı bir içeriğe sahipti.

²⁷⁷Ali Ekber Doğan, “Kenti Azmanlaştırarak Birikim: Yeni Büyükşehir Yasasına Harvey’in Çerçevesinden Bakmak”, <http://e-hayalet.net/index.php/makale-sections-614/170-oenemli-makaleler/kenti-azmanlast-rarak-birikim-yeni-bueyueksehir-yasas-na-harvey-in-cercevesindenbakmak> [25.03. 2014]. Özellikle kalkınma stratejileri ile yerellerin toprak, emek, sermaye açısından sahip olduğu avantaj ve potansiyelleri harekete geçirerek sermaye yatırımlarını çekmesi amaçlanmıştır. Ali Ekber Doğan, “Neo-Liberal Belediyeçiliğin Çelik Zırhı: Yerel Kalkınma”, <http://www.hubyar.eu/SiteFiles/makaleler/mak9.pdf> [24.03.2014] Yerellikler üzerinden kalkınma

bünyelerinde şirketler kurmuş, büyük ölçekli yatırımlara girişmiş, merkezi kaynaklardan daha çok faydalanmıştı. Kentsel alanların pazarlanmasıyla küçük ve büyük ölçekli sermayelerle belediyelerin ilişkileri artmıştı.²⁷⁸ Kentsel dönüşüm süreçlerini gerçekleştiren yapı denetim firmalarıyla küçük girişimciler desteklenirken, gayrimenkul yatırım ortaklıklarıyla inşaat ve emlak piyasasında büyük sermayenin ağırlığı artmıştı.

Belediyelerin yetkilerinin artırıldığı alanların başında konut sektörü gelmekteydi. Belediyelere, konut ve arsa rantından daha çok pay almak için, imarlı ve altyapılı arsalar üretmek, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak, bu amaçla kamulaştırma yapmak, ilgili kurumlarla ve bankalarla işbirliği yapmak ve proje geliştirmek gibi yetkiler verilmişti.²⁷⁹ AKP merkez sağın imar ve inşaat üzerine kurulu kadim icraatlarını derinleştirerek sürdürmekteydi.²⁸⁰ TOKİ yatırımları, kentsel dönüşüm projeleri, inşaat faaliyetleri, “çılgın projeler”, büyük alt yapı ve konut projeleri bu icraatların başında gelmekteydi. Kentsel dönüşüm projeleri, kentsel ranta ortak olmanın yeni yolu olmuş, projeler kısa sürede belediyeler için rant kapısı haline gelmişti.

AKP farklı sınıfsal ve sosyal çıkarları neoliberal politikalarla bir arada tutuyordu. Parti kendi toplumsal tabanını desteklerken merkezinde yer aldığı klientalist temsiliyet ilişkilerini yaygınlaştırmaktaydı.²⁸¹ Sonuç olarak “AKP yönetimi tarafından, imar planlama, inşaat sektörü ve mali sistem ilişkisini belirlemek üzere

1990’ların ikinci yarısından itibaren gündem olmuş, 2004 kamu yönetimi taslağı ile dile getirilmiştir. Burada kentsel küçük yerel sermayenin önü açılmıştır. Böylece tabandaki ilişki ağları geliştirilmiştir. Bölge kalkınma ajansları, kalkınma söylemi üzerinden çeşitli projelerle belediyeler üzerinden sivil toplum örgütlerinin ve sermaye çevrelerinin ortak hareket etmesini sağlayacak zemin sunmaktadır.

²⁷⁸ Tarık Şengül, “Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler”, **Praksis**, s. 9 (2003): 202.

²⁷⁹ Mithat Arman, “Devletin Değişim Sürecinde, Belediyelerin Konut Politikalarında Farklılaşan Rolü” **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, c.14, s.3 s.2 (2009): 268.

²⁸⁰ 2005 yılı düzenlemelerinde imar planlarıyla ilgili alınan kararlar inşaat-siyaset ilişkisini arttırmıştır. Tarihi ve Kültürel Taşınmazların Yenilenerek Korunması yasası inşaat-siyaset ilişkisini ve bu alanın griliğini göstermiştir. Tarihsel ve kültürel alanlar ve sit alanları ile ilgili kurallar gevşetilmiş, imar planlarıyla ilgili kararlar merkezde toplanmıştır. Bu dönemde imar alanındaki düzenlemelerle yerel yönetimlere verilmiş yetkiler özelleşmiş bir kısmı ise kısıtlanmıştır. Erder, İncioğlu, **AKP Döneminde Yerelleşme**.

²⁸¹ Şengül, **age**, 211.

yapılan hukuksal düzenlemeler, siyasal kadroların güçlenmesinde ve merkeze yerleşmesinde çok etkili olmuştur.”²⁸²

3.2.4. Kâğıthane’de ve Partililerde “Dönüşüm”

Kâğıthane’de RP ile başlayan dönüşümler AKP döneminde daha görünür oldu aynı zamanda mekânsal olarak daha geniş ölçeklere yayıldı.²⁸³ RP döneminde araziler üretim sürecinden koparak, yapılaşma değerleriyle öne çıktı. Örneğin Hamidiye Mahallesi’nde bulunan Arıcılar bölgesindeki yapılaşma bunun ilk örneklerindendi. Bu dönemde gecekondular yerleşimleri boşaltıldı, büyük firmalara satıldı.²⁸⁴ Sanayinin desantralizasyonu sürecinde büyük sanayilerin yerini orta ve küçük ölçekli sanayiler ve atölyeler aldı; bu yapı 2000’lere kadar sürdü.²⁸⁵ Bu tarihten sonra bölge yeniden yapılanmaya girdi. Kâğıthane gecekondular ve apartmanlarla, fabrikalarla çevirili bir sanayi bölgesinden, yeni toplu-konut, iş ve alışveriş merkezleri, rezidanslar, otellerle yapılan bir bölge olmaya başladı.²⁸⁶

AKP döneminde bölgenin kentsel rant değeri art(tırıl)maktaydı. İstanbul’un değişen çehresi, kente yapılan yatırımlar ve projeler bölgedeki mahalleleri etkilemekteydi. Finans ve ticaret merkezlerinden biri haline gelen Maslak hattı, özellikle Büyükdere

²⁸² Erder ve İncioğlu 2012 Aralık ayında 6360 sayılı yasa ile AKP’nin yerel yönetimlerde yeni bir döneme girdiğini yerelleşmeden merkezileşmeye geçileceğini söylemektedir. AKP iktidarını pekiştirdikçe, ustalık döneminde yerel düzeyde verilen yetkilerin bir kısmını yeniden merkeze çekmek için adım atmaya başlamıştır. Bu klasik merkezileşme sürecinden ziyade iktidarın piyasa ile ilişkilerini düzenlemeye yönelik bir girişimdir. Buna göre büyükşehir belediyesi güçlendirilmekte, hatta burada da yetkiler meclisten alınarak başkan odaklı bir yönetim anlayışı içine oturtulmaktadır. Erder, İncioğlu, *age*.

²⁸³ Kentsel alanların değişen birikim süreçleri içindeki konumu mekânsal farklılıklar taşımıştır. Finans ve ticaret merkezi haline gelen metropollerle, organize sanayi siteleriyle sanayileşme süreçlerini yaşayan kentler farklı deneyimler yaşamıştır. Ali Ekber Doğan yeni sanayileşme sürecinin Kayseri, Denizli, Konya gibi illerde yarattığı dönüşümlere ve yeni küçük girişimci sınıfların yükselmesinde rol oynayan belediyeler üzerine yaptığı çalışması, İstanbul gibi metropollerde finanslaşma ve ticarileşme üzerinden farklı biçimde okunabilir. İstanbul’da bu sürecin farklı bölgelerde farklı zamansallıklarda yaşandığı bunun jeopolitik konum, nüfus yapısı, politik angajman, temsili siyasi parti gibi bir dizi değişkene bağlı olduğu düşünülebilir.

²⁸⁴ Kurtuluş, *Kâğıthane Sözlü Tarih*, 73. Gürbüz, hem gecekonduların hem de firma sahiplerinin memnun olduğunu, gecekonduların zenginleştiğini, kendilerine de belediyenin yerinde alan açtıklarını, yerlerinin de büyük firmalara satıldığını söylemişti. Aslında bölge üzerindeki tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Orman arazisi statüsünde görünen bölge, Büyükşehir Belediyesi tarafından boşaltılmak istenmektedir. Konut sahipleri kurdukları dernekle buna itiraz etmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla bölgedeki müteahhitlerin de gözü buradadır. Müteahhitler komşuluk ve akrabalık ilişkilerini kullanmakta, hem belediye hem de sermaye çevreleriyle ilişki geliştirerek süreçten avantaj sağlamaya çalışmaktadır. Sonuçta müteahhit Ali Ağaoğlu’yla birlikte bölgede kentsel dönüşüm sürecini başlatmışlardır. 150 gecekondular yıkılmıştır. Kurtuluş, *age*, 235.

²⁸⁵ *age*, 13, 56.

²⁸⁶ *age*, 225. Yine de imalat sektörünün, küçük sanayi alanlarının varlık gösterdiği ve sanayisizleşmenin zaman alacağı söylenebilir.

Caddesi üzerinde bulunan mahallelerde -Çeliktepe, Emniyetevleri, Sanayi, Gültepe gibi- değişimleri hızlandırdı. Çağlayan'a yapılan Adliye Sarayı ile Çağlayan ve Hürriyet Mahallesi'nin konumu önem kazandı. Özellikle ulaşım yatırımları, metro ve metrobüs duraklarına yakınlık mahallelerin kentsel rant değerlerinde ciddi değişimler yarattı. Bu mahallelere metronun gelmesi hem nüfus hem ticaret hem de konut sektörünü etkiledi. Örneğin Sanayi Mahallesi'nde kiralar metro yapıldıktan sonra arttı, parsellerin fiyatları yükseldi. Hamidiye ve Seyrantepe gibi en fazla boş ve yeşil alana sahip bölgeler yatırım ve projeler açısından "cazibeli" hale geldi. Hamidiye Mahallesi; Başak Konutları, Sera Kent, Birleşim Siteleri gibi toplu konutların, sitelerin öne çıktığı bir yer olmaktaydı. Nitekim Ağaoğlu grubunun bölgedeki yatırımları vardı. Burası Kâğıthane içinde –partili seçkinlerin de burada yaşadığı- elit bir bölge olarak sivrilmekte, bloklarla dolu bir yapılaşma göstermekteydi. Bir zamanların çöp mahallesi olan Seyrantepe ise gökdelenlerin arka bahçesi konumuna geldi. Türkiye'nin ikinci büyük stadyumu Türk Telekom Arena buradaydı. Bölgeye dair hem Kâğıthane Belediyesi'nin hem de Büyükşehir Belediyesi'nin projeleri olduğu bilinmekteydi. Bölgeye İstanbul'un en büyük hastanelerinden birinin yapılması, Büyükşehir Belediyesi'nin bu bölgeye taşınması gibi projeler vardı. Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerini barındıran Milli Arşiv Sitesi yerleşkesinin Kâğıthane Merkez'e gelmesi, İSKİ Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü ve AKOM binalarının Nurtepe ve civarına yerleşmesi, Emniyetevleri girişinde bulunan Sapphire, mahallelerin çehresini değiştirmekteydi. Bu mekânsal değişimler sermaye gruplarına –yerel ve büyük sermayeye, hatta parti merkezinde bulunan isimlere- alan açılmasıyla birlikte işlemektedir. Örneğin Sapphire ile Kiler Holding Grubu büyük bir sermaye elde etmiş üstelik bu imar yasaları çiğnenerek gerçekleştirilmişti.²⁸⁷ Aynı biçimde Milli Arşiv'in Topkapı'dan Kâğıthane Merkez'e taşınmasının partililer ve ilişkili olduğu sermaye çevrelerine yatırım ve iş olanağı açtığı bilinmekteydi.

Kâğıthane, yatırımların bölgeye hitap etmesi anlamında cazibeli kılınmaya, pazarlanmaya çalışılıyordu. Belediyenin çıkarmış olduğu yayınlarda yerleşim düzeneğini yenilemek "markalaşmak, imaj değeri yükseltilmiş bir Kâğıthane'yi

²⁸⁷Erbatur Çavuşoğlu, "İslamcı Neo-Liberalizmde İnşaat Fetişi ve Mülkiyet Üzerindeki Simgesel Hâle", **Birikim**, s.270 (2011): 46.

psikolojik olarak şehrin merkezine çekmek” gibi hedeflerden bahsediliyordu.²⁸⁸ Belediyenin 2011 yılında çıkarmış olduğu bir broşürde Kâğıthane’de özel sektör koşusunun başladığı, ekonomi ve kültür alanında faaliyet gösteren pek çok firma ve kurumun bölgeye projeleriyle geldiği belirtiliyordu. Bölgenin finans ve ticaret merkezi olan Maslak’a alternatif bir yer olması hedeflenmekteydi. Özellikle Cendere Vadisi’nde yapılmakta olan yapılaşmalar ve yatırımlar bu yönde belirgin örnekler sunmaktaydı. Belediyenin yatırımları bölgeye çekmek konusunda azimli bir çabası vardı:

“Bir zamanlar adını taşıyan dereleri ve sel baskınları ile duymaya alışık olduğumuz Kâğıthane, kapsamlı bir dönüşüm sürecine girdi. Bir yandan kamunun yatırımları diğer yandan özel sektör yatırımları hızla devam ediyor... İnşaat şirketleri Cendere Vadisi üzerinde yer alan eski fabrika alanlarını satın alıyor ya da arsa sahipleriyle kat karşılığı anlaşılıyor. Yakın bir gelecekte Kâğıthane nitelikli konut, ofis ve alışveriş merkezi projeleriyle, ticaret, kültür, sanat, spor, festival ve fuar merkezine dönüşüyor.”²⁸⁹

Bölgeye Axis AVM, Metro, Bauhaus büyük ticaret kompleksleri gelmeye başlamıştı. Kâğıthane’ye deniz suyu taşınması²⁹⁰, tarihi demiryolları güzergâhlarının yenilenerek kullanıma açılması ve üçüncü köprüye bağlanması²⁹¹ planlanmaktaydı. Bölgede konut, bilişim, film platoları yapılmak isteniyordu. Kâğıthane AKP döneminde tarihsel kültürel özellikleriyle hiç olmadığı kadar öne çıkarılmaktaydı.²⁹² Kâğıthane’nin tarihi kimliği büyük bütçeli projeler ve kentsel dönüşüm uygulamaları için referans olarak kullanılıyordu. Eski Osmanlı dönemindeki görüntüsüne kavuşması için çok büyük bütçeli projeler, belediye ve büyükşehir desteğiyle özel sektörle birlikte sunulmaktaydı. Bu yönde belediyenin kültürel faaliyet kalemlerine artış yaşanmaktaydı.²⁹³

²⁸⁸“Kâğıthane Yükselen Değer Haline Geliyor”, **Kâğıthanem Gazetesi**, s. 4, Kasım 2012.

²⁸⁹ “Kâğıthane Cendereyolu, İstanbul’un en önemli Kentsel Dönüşüm bölgelerinden biri”, **Gültepem**, s.2, Aralık 2011

²⁹⁰ Kâğıthane’ye deniz suyunun getirilmesi projesinin oldukça kapsamlı ve maliyetli bir proje olduğu söylenebilir. Projede Sarıyer’den yer altına inşa edilecek tünelle Ayazağa’ya ulaştırılacak, boğaz suyu buradan terfi ettirilerek Kâğıthane Deresi’ne verilecek. (2.2. m çapında, 4.990 m’lik uzunluğunda bir tünel, su yaklaşık 10 km akacak) “Kâğıthane’de İş Var”, **Kâğıthanem**, s.6. Ocak 2013.

²⁹¹Kâğıthane Demiryolu 1914 yılında, Karadeniz’den kömür taşımak için açılmıştır. Projenin maliyetinin 100 milyon lirayı bulacağı düşünülmektedir. Kâğıthane, **age**.

²⁹² Bölgenin rehberlerinde ve tanıtımlarında tarihsel geçmişine büyük oranda yer ayrılmaktadır. Özellikle Kâğıthane Deresi ve çevresi Bizans ve Osmanlı döneminden kalma pek çok eserle çevrilidir. Çeşmeler (III. Ahmed Çeşmesi), mesireler (Lalezar), bahçe, köşkler, Sadabad gibi ünlü saraylar, mescidler (Daye Hatun mescidi), tarihi binalar (Abdülhamit Suvari Karakolu), tren yolları vardır. Kâğıthane Belediyesi, **Kâğıthane Rehberi**.

²⁹³ Bugün Has bahçede her sene pek çok şenlik düzenlenmekte, bölgede cirit müsabakaları yapılmaktadır. Pek çok kültürel faaliyet organize edilmektedir. Sadabad yaz etkinlikleri de yapılmaktadır.

Kentsel dönüşüm Kâğıthane'deki en önemli değişim-rant dinamiklerinden birini oluşturmaktaydı. Mahallelerde en önemli gündemlerin başında dönüşüm geliyordu. Partililer ev ziyaretleri sırasında, kentsel dönüşümle ilgili pek çok soru alıyorlardı. Bölgede kentsel dönüşüm adı altında pek çok gecekondü bölgesi belediye tarafından boşaltılmıştı. Özellikle dere bölgeleri, görece yoksulların daha fazla olduğu Şirintepe ve Romanların ağırlıkta yaşadığı Yahya Kemal Mahallesi dönüşümden etkilenen ilk yerlerdi.²⁹⁴ Dönüşüm ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı ve muhalefet etme gücü az olan toplumsal kesimlerin yaşadıkları yerden başlamıştı. Bununla birlikte bugün pek çok mahalle için kentsel dönüşüm süreci uygulamaya konuyordu. Dönüşüm toplu olarak yapılmaktan ziyade bölge bölge yapılıyordu. Gültapede NEF163 ve Avlul38 gibi kentsel dönüşüm örneği yapılar yükselmişti. Hamidiye'de 35 adet gecekondü yıkılmış yerine yapılacak 116 adet sosyal konutun inşaatına başlanmıştı.²⁹⁵

Sanayi Mahallesi'nde de dönüştürülen binalar vardı. Belediye yetkilileri çok kararlı ve sık bir biçimde kentsel dönüşümün herkes için yararlı olacağını, dönüşümün sadece binaları yenilemeyip sosyal çevreyi de güzelleştireceği ve bölgenin kentsel değerini arttıracaklarını söylüyordu. Mahallede dönüşümle ilgili homojen bir tutum yoktu. Kimileri süreçten mağdur olacağını, belirsizlik olduğunu, kentsel dönüşümün yaşadıkları yere zarar verdiğini, kültürünü yok ettiğini düşünmekte kimileri de mahallenin değer kazanacağını, kentsel dönüşüm sürecinden kârlı çıkacaklarını, dönüşümle birlikte depreme dayanıklı yapıların olacağını, yeşil alanların artacağını söylemekteydi. Ev sahibi olmak, mülk sahipliği, arsanın resmi statüsü, kentsel ranttan alınan pay, belediye ve partiyle ilişkiler süreç karşısında alınan tutumu etkilemekteydi. Küçük girişimci gruplar, ticaretle uğraşanlar, inşaat ve ilgili sektörlerde bulunanlar, partiye yakın olanlar dönüşümle ilgili daha rahat ve olumlu konuşuyordu.²⁹⁶ Mahallenin isminin değiştirilmesi ile ilgili talepler de vardı. Sanayi ismi, mahallenin hâlâ İstanbul'un dışında oto tamirlerinin yapıldığı bir fabrika

²⁹⁴ Yahya Kemal'de 600 haneden, 50 hane kalmıştır. Pek çok Romen kentin başka bölgelerine taşınmıştır. Kurtuluş, **age**, 225.

²⁹⁵ Kadir Topbaş ve Milletvekilleri de gelmiştir. "Kentsel Dönüşüm Hamidiye'de", **Hamidiyem Gazetesi**, s. 1, Mayıs 2012.

²⁹⁶ "Kentsel Dönüşüm Şart", **Gültepem**, s.7, Ocak 2013.

bölgesi olduğu izlenimi uyandırıyor.²⁹⁷ Mahallede isminin 5. Levent ya da Yavuz Sultan olması gibi istekleri vardı. Bu talep, mahallenin imajı yani kentsel rant değeriyle de ilgiliydi.

Belediye yayınlarında kentsel dönüşüm alanında faaliyet yürüten firmaların reklamlarına sıkça yer verilmekteydi.²⁹⁸ Kentsel dönüşüm projeleriyle birlikte emlak ve gayrimenkul yatırım firmaları, inşaat sektörüyle ilgili olarak yapı ve onarım firmaları, mobilya, pencere-cephe, hafriyat ve nakliyatçılık gibi iş kollarında hareketlilikler olmuştu. Belediyenin harcama kararlarının yerel düzeyde verilmesi ve geniş bir alana yayılması yerel girişimci gruplar için önemliydi. Merkezin vesayetinde ve bütçe kontrolünde olan bir yapı büyük oranda değişmişti. Yereller kendi potansiyelleri ve kaynaklarını kullanmakta, yerel kalkınma, yerel projeler, yerel hizmet faaliyetleri öne çıkmaktaydı. Artık kaynak yaratımı yerellerin kendisine bırakılmaktaydı, kentsel dönüşüm bu anlamda büyük bir olanak ve kaynak sağlıyordu. Kâğıthane’de kentsel dönüşüm ada bazında parsel bazında yerel sermaye gruplarınca belediye ile iş birliği içinde yapılıyordu. Kâğıthane’deki 180 bin yapı stokunun %25’i dönüştürülmüştü. Parti sadece var olan sermaye grupları ya da çevrelerine yeni alanlar açmamakta, açtığı alanlarla “yeni yerel sermaye çevreleri” de yaratmaktaydı.²⁹⁹ Bölgede inşaat-konut-ticaret ve bu sektörlerle ilişkili imalat sektörlerinde faaliyet yürüten firma sayıları ya da çapları artmıştı.

Yerel sermaye gruplarının, partililerin de içinde olduğu ya da organik ilişkileri bulunan kesimler olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Nitekim belediye meclis üyeleri ve ilçe yönetim üyelerinin profillerine bakıldığında partililerin bölgenin yerel sermaye gruplarını oluşturdukları anlaşılabacaktır. Parti Kâğıthane’de, merkezdeki

²⁹⁷ “Sanayi ‘5.Levent’ Olmak İstiyor” ya da “Kâğıthane’ye Yatırım Akacak”, **Sanayi Mahallem**, s. 3, Ocak 2013,

²⁹⁸ Yerel gazetelerde yer ilanlar: Fıçırcılar İnşaat ve Yapı Malzemeleri, Emiroğlu İnşaat (Kat karşılığı inşaat, tapu, plan-proje, arsa takası, kaba ve ince inşaat işleri, dış cephe ve mantolama), İNKOSAN Orman Ürünleri Sanayi ve Ticaret Şirketi (inşaatlık kereste, kalas çeşitleri, döşeme tahtaları) Külünkoğlu İnşaat çokça reklamı var, Alfa Yapı, Gülbahar İnşaat, Köseoğlu İnşaat, Önderler yapı malzemeleri, Hamidiye Sosyal Tesisleri, Özkonak İnşaat Emlak, Ekin Yapı, Karagöz İnşaat, Emiroğlu İnşaat, Köseoğlu İnşaat, Bulut Yapı.

²⁹⁹ Belediye bütçelerinden yapılan muhtaçlara yardım uygulamaları, birçok küçük girişimciye düzenli ve kapsamlı alıcı bulma olanağı vermektedir. Sosyal belediyecilik uygulamaları sayesinde parti yandaşı olan yeni kentli girişimcilerden erzak, giyecek, yakacak, gibi alımlar yapılmaktadır. Belediyecilikle satın alma, dağıtma faaliyetleri bu grupları desteklemektedir. Erder, İncioğlu, **age**, 22. Kâğıthane restorasyon faaliyetleri deniz ve tarihi demir yolu projeleri, yeni konut alanları, alışveriş-finans merkezleri ile yerel sermaye gruplarına alan açılmaktadır. Parti yerel faaliyet alanları yaratarak kentsel rantı parti çevresindeki geniş bir kesime yayabilmiştir.

belirleyici kadrolar dışında yeni kesimleri siyasal ilişki ağlarına dâhil etmişti. Bu kesimler alt gelir gruplarından gelen ailelerden gelip sınıfsal olarak öne geçmiş, üçüncü-dördüncü göçmen kuşağı olarak görülebilirdi.

Belediye meclisi yapısı ve harcamaların seyri çok genel de kentsel siyasette hangi kesimlerin temsil edildiğini ve sermaye süreçlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığını göstermekteydi. Meclisteki ana halkayı yeni zenginleşen kesimler oluşturuyordu.³⁰⁰ Özellikle kendi işini yapan, profesyonel meslek sahibi kesimler ticaret ve inşaat sermayesinin öne çıktığı görülmekteydi. Ücretli çalışanlar, memur, emekli, işçi kesimler ise yerel siyasette yer almamaktaydı.

Belediye Meclis üyelerinin konumlarını nasıl kullandıkları belediye faaliyet raporu üzerinden genel bir değerlendirmeye alınabilir. Öncelikli olarak Kâğıthane'deki sürecin diğer İslamcı belediyelerin genel pratiğiyle uyduğu söylenebilir.³⁰¹ İslamcı belediyeler, özel sermayenin mekânda yapılandırılmasını arttırmış, belediyenin kamucu ve üretici yönlerini sınırlandırmıştır. Belediyeler; ihtiyaç duyulan üretim mal ve hizmetleri, taşeronlaştırma ve ihalecilik yöntemleriyle özel sektörden almaktadır. Belediyelerde inşaat ve konut sektörlerinde yatırım oranları yükselmekte, ulaşım alt yapısını geliştirme projelerine ağırlık verilmektedir.³⁰² Bu süreçlerde kentsel rant payları dağıtılmaktadır. Ayrıca belediye bütçelerindeki yatırım ve mal-hizmet satın alma kalemlerinin ağırlığı artırılarak ticaret, inşaat ve hizmet sektörlerine kaynak aktarılmaktadır.³⁰³ Bu süreçleri, Kâğıthane'de de izlemek mümkündür. Belediyenin 2012 faaliyet raporu, ticarete ve inşaat sermayesi üzerinden bir bütçe yapılanmasının olduğunu ortaya koymaktaydı.

Tablo 2: Kâğıthane Belediyesi 2012 İdari Faaliyeti

³⁰⁰Doğan'ın RP'li belediye meclisleri üzerinden Kayseri'de yaptığı analizleri süreci göstermektedir. 1999-2004, 2004-2009 yıllarında Kayseri'de farklı ilçe meclisleri ve büyükşehir meclisiyle ilgili değerlendirmesinde inşaat ve ticaret sektörünün ağırlıkta olduğunu belirtmiştir. İnşaat sektöründen gelenlerin oranı ise istikrarlı bir büyüme göstermektedir Doğan, **Eğreti Kamusalılık**, 211.

³⁰¹ Doğan, Kayseri Belediye'sinin bütçe, yatırım kararları ve uygulamalarına bakarak sermaye süreçleri ve gruplarını değerlendirmiştir. Belediye meclisinde imar kararı, imar tadilatı, gayrimenkul satışı ve istimlak kararları öncelikli tartışılan konular arasındadır. Belediye giderlerinden ticaret ve inşaat sektörüne kaynak aktarılmıştır. İmar ve fen işleri tarafından yapılan yapı, tesis ve onarım kalemi harcama kaleminin başında gelmektedir. İkinci gider kalemi, mal ve hizmet alımıdır ki makine, teçhizat alımlarıyla ticaret sektörüne aktarım olduğu anlaşılmaktadır. Bu harcamaları küçük girişimcilere yönelik açılan kalemler olarak da görmek mümkündür. **age**, 213.

³⁰² **age**, 37.

³⁰³ **age**, 65.

Gelir Bütçesindeki Bazı Kalemler	Meblağ
Toplam Gelir Bütçesi	172.000.000 TL
Vergi Gelirleri	48.000.000 TL
Sermaye Gelirleri	19.000.000TL
Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	13.000.000 TL
“Diğer” (Belirsiz) Gelirler	90.000.000 TL
Gider Bütçesindeki Bazı Kalemler	Meblağ
<i>Toplam Gider Bütçesi</i>	<i>150.000.000 TL</i>
Personel Harcamaları	16.000.000 TL
Sermaye Giderleri	69.000.000TL
Mal ve Hizmet Alımları	55.000.000 TL
Giderlerin Fonksiyonel Tablosu	Meblağ
Genel Kamu Hiz Harcamaları	30.000.000 TL
İskân Hizmetleri	62.000.000.TL
Çevre Koruma Hizmetleri	46.000.000 TL
Müteahhitlik Hizmetleri	30.000.000TL
Harcama Yapılan Bazı Müdürlükler	Meblağ
<i>Fen İşleri Müdürlüğü</i>	<i>55.000.000 TL</i>
Temizlik İşleri Müdürlüğü	32.000.000 TL
Çevre Koruma ve Destek Hiz.	28.000.000 TL

Kaynak: Kâğıthane Belediyesi, “Kâğıthane Belediyesi 2012 İdari Faaliyet Raporu”, <http://www.kagitthane.bel.tr/images/download/2012%20Faliyet.pdf> [03.02.2014]

Belediyenin gayrimenkul tablosuna bakıldığında arsaların fazla olduğu görülmektedir. Hizmet binaları, kültür merkezleri, araç ve iş makineleri de bunlar arasındadır. Gelir bütçesine (172.000.000 TL) bakıldığında vergi, sermaye, bağış ve yardım, teşebbüs ve mülkiyet gelirlerinden paylar alınmaktadır. Vergi gelirlerinin payı (48.000.000 TL) çok yüksek olmamakla birlikte, asıl büyük payı, gelirlerin yarısından fazlasını oluşturan “diğer” gelirler (90.000.000 TL) oluşturmaktadır.³⁰⁴ Burada “diğer” kısmı adı altında gelen gelirler belirsiz bir kategoride toplanmıştır. Belediye bütçesindeki “diğer” adı altındaki gelir oranlarının fazla olması ve şeffaf bir açıklama getirilmemesi dikkat çekicidir. Gelir oranları, sadece vergilerden elde edildiği belediye dönemlerine göre ciddi bir farklılık olduğunu göstermektedir. Gider bütçesine (150.000.000 TL) bakıldığında daha net bir tablo görünmektedir. Diğer belediye dönemlerinde önemli bir harcama kalemi olan personel giderlerinin

³⁰⁴ Kâğıthane Belediyesi, “Kâğıthane Belediyesi 2012 İdari Faaliyet Raporu”, 48, <http://www.kagitthane.bel.tr/images/download/2012%20Faliyet.pdf> [03.02.2014]

(16.000.000 TL) düşük olduğu gör÷lmektedir. En büyük gider payını ise sermaye giderleri (69.000.000 TL) oluşturmaktadır. Bunu, özel sermayeye aktarım olarak düşün÷lebilecek, mal ve hizmet alımları (55.000.000 TL) takip etmektedir. En çok harcama yapılan müdürlük Fen İşleri Müdürlüğü'dür. Daha sonra sırayla temizlik işleri müdürlüğü ve Çevre Koruma ve Destek Hizmetleri müdürlükleri gelmektedir.³⁰⁵ Giderlerin fonksiyonel tablosuna bakıldığında genel kamu hizmeti harcamalarına 30.000.000TL ayrıldığı, en çok payın ise 62.000.000 TL İskân Hizmetleri'ne ayrıldığı gör÷lmektedir. Bunu 46.000.000 TL ile çevre koruma hizmetleri izlemektedir. Faaliyetlerden kaynaklı nakit çıkışlarına bakıldığında ikinci en yüksek payın 30.000.000 TL ile müteahhitlik hizmetlerinde olduğu gör÷lmektedir³⁰⁶ Harcama kalemleri arasında kırtasiye, büro, temizlik işleri aletleri alımı, baskı ve cilt giderleri, akaryakıt yağ alımları, yiyecek giyecek alımları, zirai malzeme ve ilaç alımları, özel güvenlik hizmeti alımı, temizlik hizmeti alımı, ağırlama fuar, organizasyon giderleri, taşıt kiralama giderleri gibi giderler de vardır. Belediye hizmet, yatırım, harcama kalemleri üzerinden yerel sermaye gruplarına alan açmaktadır. Belediye meclisi üyelerinin ve partililerin meslek ve iş alanları, belediyenin bütçe tablosu ve buradaki gider bütçeleri, ticaret ve inşaat sermayesinin ve bu sermaye gruplarının öne çıktığını göstermektedir. Daha da önemlisi belediye yetkisi ve denetiminde kentsel dönüşüm projeleri ve uygulamaları yerelde yeni girişimci-sermaye grupları yaratmaktadır ki partililer de bu gruplar arasındadır.

Belediye parti alanı içinde siyasal açıdan da önemli imkânlar açmaktadır. Belediyenin ulaştığı geniş toplumsal kesimler parti örgütünün sınırlarını genişletmekte, bu kesimlere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Belediye kapsamında gerçekleştirilen gençlik kolları ve kadın kent gönüllüleri gibi birimlerin sosyalleşme faaliyetleri de partinin siyasal faaliyetleriyle temas halindedir. Ayrıca parti birimlerinin yürüttüğü siyasal-sosyal faaliyetlere açık bir şekilde belediye kaynaklarından yararlanıldığı gör÷lmektedir. Belediye mekân, ulaşım, gıda ya da teknik açıdan çeşitli olanaklar sunmaktadır. Mevki ve konumlar açısından da partililere çeşitli ayrıcalıklar sunmaktadır. Belediye meclis grubuna girmek ya da herhangi bir müdürlükte çalışmak buna örnek gösterilebilir. Bugün partili aktörlerin özellikle partili elitlerinin bulundukları konumlara gelmesinde -RP döneminden

³⁰⁵ age, 49.

³⁰⁶ age, 52,53.

başlayarak- belediye imkânları üzerinden yaşanan sermaye dönüşümlerinin etkisi olmuştur. Parti ilişki ağları sayesinde kazandıkları siyasal- sembolik sermayelerle iş hayatlarında kolaylıklar yaşamış ve ayrıcalıklar elde etmiş, ekonomik sermayelerini genişletmişlerdir. Örneğin Büyükşehirde, ilçe belediyelerinde ya da belediyeye bağlı devlet kurumlarında ayrıcalıklı işlerde çalışmışlardır. Yine belediyelerin ya da partinin kentsel alan üzerindeki tasarrufu kendilerine yeni iş sahaları açmış, birer küçük girişimci olarak iş yaşamlarına devam etmişlerdir. Ticaretle uğraşanlar, piyasa koşullarında daha rahat iş yapabilmiş, parti ilişki ağları sayesinde iş çevrelerini de genişletebilmişlerdir.

3.3. Sanayi Mahallesi'nin Yeni Müteahhitleri

Sanayi Mahallesi'nde ve Kâğıthane'de son dört-beş yılda yükselen iş alanlarından biri müteahhitlikti.* Partililer arasında inşaat ve ilgili iş dalında faaliyet yürüttüğünü söyleyen pek çok kişi olmuştu.³⁰⁷ Bu kişiler özellikle müteahhitlik kavramını kullanmaktan kaçınmış ancak ek bir iş yapıyor musunuz sorusu üzerine inşaat firması sahibi ya da ortağı olduklarını söylemişlerdi. İnşaatı baba mesleği olarak tarif eden partililer –babaları inşaat işçisiydi- 2000'lerden sonra inşaat şirketi açmış, bunların ortaklığını ya da yöneticiliğini yapmaya başlamıştı. Aktörlerin iş süreçlerindeki değişim, parti ilişkiler ağına katıldıktan sonra yaşanmıştı. Aralarında avukatlık, mühendislik gibi profesyonel meslek sahipleri de ticaretle uğraşan, perakende satış ya da küçük imalat yapan üyeler de müteahhitlik yapmaya başlamıştı. Anlaşılan meslek sahibi olan ya da daha önce sermayesini farklı sektörlere aktaranlar için de müteahhitlik cazip bir işti. Fakat müteahhitlik, bir meslek olarak değil birikimin, yatırımın değerlendirildiği bir uğraş olarak görülüyordu.

* Müteahhitlik, burada inşaat alanında mimarlık ya da mühendislik gibi uzmanlaşarak bilgi sahibi olmakla ilgili değil, kaynak ve insan seferber etmek anlamında bir meslek kategorisi olarak değerlendirilebilir. Müteahhitlik herhangi bir diplomanın otoritesine gerek duymadan sözleşme üstlenmektir. Müteahhit, yap-sat tabir edilen küçük sermayeyle iktisadi ortamın mümkün kıldığı iş ortamında çalışan kişi demektir. Yapsatçı inşaat faaliyeti döngüsünde iktisadi faaliyet, tamamlanacak inşaatın belirli bir yüzdesinin ona verilmesi taahhüt edilerek arsa sahibinden sözleşmenin alınmasıyla başlayıp arsa üzerine çok katlı konut inşa etmesiyle devam edip müteahhidin kendi payına düşen daireleri almasıyla bitmektedir. Kurtoğlu, *age*, 125.

³⁰⁷ İlçe başkanı, ilçe başkan yardımcıları, yönetim üyeleri, belediye meclis üyeleri arasında inşaat firması sahibi ya da ortağı olanlar vardı. İlçe gençlik kolları başkanı gibi gayrimenkul ve emlak işiyle uğraşanlar da vardı.

Sanayi Mahallesi'nde AKP'li yıllarla, inşaat sektöründe fark edilir bir canlanma yaşanmış, inşaat firmalarının sayısı artmıştı. Mahallede inşaat ve ilgili sektörlerde faaliyet gösteren emlak ve gayrimenkul büroları, hafriyat şirketleri, yapı ve onarım firmaları bulunmaktaydı. Yine sektörle bağlantılı olarak kalıpcılık, demircilik, marangozluk gibi imalathaneler faaliyet gösterirken, perakende satış yapan hırdavat ve nalbur dükkânları vardı. İnşaat bir dönem tekstilin yarattığı furyayı yakalamış görünüyordu.

İnşaat, AKP döneminde, ekonominin lokomotif sektörü olarak kodlandı.³⁰⁸ Bu süreçte rekabet, yatırım çekme, marka kentler, kentsel pazarlama, kentsel dönüşüm ve soylulaştırma gibi neoliberal kentleşme stratejileri öne çıktı.³⁰⁹ İnşaat sektöründeki büyüme devamlı olarak teşvik edilirken çok sayıda yasal ve idari düzenleme yürürlüğe kondu. Merkezi yönetimin sorumluluğunda olan imar ve planlama yetkileri yerel yönetimlere devredildi, kentlerde imar ve yapım faaliyetleri arttı. Eskiden devletin kontrol etmeye çalıştığı kentsel gelişim ve arsa arzı üzerindeki katı otorite gevşedi. Parti, kentsel rant üretimi ve dağıtım gücünü kendi kontrolüne alacak düzenlemelere gitti. TOKİ gibi bağımsız güç haline gelen kurumlar, büyükşehir ve ilçe belediyeleriyle birlikte kentsel rant sisteminin düzenlemesini yapar hale geldi. Artık tarım, orman, kıyı gibi kamusal alanlar da metalaşırken, tarihi bölgeler, gecekondu alanları belediyeler ya da çeşitli bakanlıkların yetkilileriyle özelleştirme ya da acil kamulaştırma gibi araçlarla dönüşüme açılıyordu.³¹⁰

AKP, toplumsal kesimlerin kentsel rantlardan pay almasına olanak veren politikalar ortaya koyuyordu.³¹¹ İnşaat sektöründeki büyümenin, parti siyasetinde kitlesel destek ve taban bulduğu anlaşıyordu. Kent toprağı üzerinden zenginlik üretmek kolay ve cazip hale gelmişti. Büyük sermaye ile birlikte düşük ve orta gelirli kesimler de bu

³⁰⁸ Türkiye'deki sermaye birikim dinamikleri içinde endüstriyel üretim etkinliği devam ederken yatırımlar ticaret, turizm, tüketim odaklı sektörlerle aktarılmıştır. Finans sektörü ile iç içe geçmiş gayrimenkul ve inşaat sektörü sermaye birikimine yeni dinamikler sağlayan ekonomik yapılanmalar olarak belirmektedir. İnşaat sektörü 1983-87 arası ANAP ve 2002-2007 arası AKP döneminde altın çağını yaşamıştır. AKP döneminde sektörün öncülüğü devam etmektedir. 2008 küresel finans krizi sektördeki gelişmeye ket vursa da 2009 yılından itibaren tekrar artış göstermiştir. Verilen yapı ruhsatına göre bina sayılarına bakıldığında 2001'den 2006-7'ye kadar sürekli artış olduğu, 2008'de düştüğü ve sonra büyüme gösterdiği görülmektedir. İnşaat sektöründeki büyüme AKP'nin yasal düzenlemeleri teşvik uygulamalarıyla yakından ilgilidir. Mehmet Penepecioğlu, "Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son On Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler", **Birikim**, s.270 (2011): 65, 67.

³⁰⁹ **age**, 62.

³¹⁰ **age**, 68.

³¹¹ Osman Balaban, "İnşaat Sektörü Neyin Lokomotif", **Birikim**, s.270 (2011):25.

yolu seçiyor, fırsatını yaratan aktörler “inşaat tarikatına” katılıyordu.³¹² Kâğıthane’de belediyeler üzerinden olanak bulan ticaret ve inşaat alanlarında faaliyet yürüten yerel sermaye grupları öne çıkmıştı. Özellikle inşaat farklı dalları üzerinden pek çok partinin birikimini değerlendirdiği birinci hatta ikinci iş olanağı olmuştu. Sanayi Mahallesi’nde de parti ağları üzerinden inşaat tarikatına dahil olan yeni bir müteahhit grubu oluşmuştu. AKP kendisine bağımlı bir müteahhitler ordusu yaratmayı başarmıştı. Bunlar merkezi iktidarın doğal bir uzvu gibi uzanmaktaydı.³¹³ Artık küçümsenerek ve biraz temkinli yaklaşılan “Laz müteahhit” mesleği pek çok farklı sermaye grubu ve kesim için revaçta olmaktaydı.³¹⁴ Aslında sürecin kaybedenleri, kârlı çıkanları-dezavantajlı olanları vardı. Parti kentsel –rant- düzenlemelerini, politikalarını oluştururken rızasını kazandığı ve rızasından vazgeçtiği kesimleri de ayırmış oluyordu. Süreçten yükselmeye başlayan muhafazakar-dindar burjuvazi ya da orta sınıf denilen kesimlerin yararlandığı açıktı. Tabi parti ilişki ağlarını sürdürmüş radikalliğini törpülemiş, piyasa sistemiyle bütünleşmiş alt kesimler için de bu geçerliydi. Daha açık ifadeyle, Sanayi Mahallesi ve Kâğıthane geneli için düşünülecek olursa, bölgede parti ilişki ağlarına dâhil olan kesimlerin kentsel rant payından daha fazla yararlandığı görülmüyordu. Bir zamanların radikal İslamcılar arasında yer alan, RP’de “militanca çalışmış”, 28 Şubat sürecinde “bedeller ödemiş” kesimler, AKP ile birlikte hem siyasete hem de inşaata atılmışlardı. RP’nin seferber ettiği, AKP’nin siyasal alana dâhil ettiği dindar-gecekondü kökenli partililer bölgede uygulamaya konan kentsel dönüşüm sürecini sürdürüyordu.

Sanayi’de ve Kâğıthane’nin diğer mahallelerinde yaşanan kentsel dönüşüm süreci, bölge merkezine yapılan demiryolu, deniz projeleri, lüks konut zincirleri, büyük alışveriş merkezleri arka planda bölgenin yerel sermayelerini oluşturuyor, yeni müteahhitlerini yaratıyordu. Kâğıthane’de parti ve belediye ilişki ağları üzerinden

³¹² Çavuşoğlu, *age*, 40.

³¹³ 1990’lara kadar müteahhitlik, devlete bağlı bir iş türüydü. Klasik piyasa yasalarına tabi olmama, yapı malzemelerinin tekellerden alınması, kârı maksimize edecek arz yokluğu bu durumu yaratan kimi koşullardı. Devletten alınan her ödeme, merkezi olarak kontrol edildiği gibi yapılan işler bakanlıklara bağlı teknisyen ve mühendislerin kontrolünden geçiyor, Ankara’da tüm kalemler gözden geçiriliyor ve dosya ilgili bakanlıklara gönderiliyordu. Maliye Bakanlığı iş yapılan yerdeki kamu bankasına para tahakkuk ettiriyordu. Sinan T. Gülhan, Konuta Hücum, “Devlet Müteahhitlerinden Gayrimenkul Geliştiricilerine, Türkiye’de Kentsel Rant ve Bir Meta Olarak Konut Üreticiliği”, *Birikim*, s.270 (2011):30. AKP döneminde müteahhitlik artık parti ilişki ağlarıyla işleyen bir iş olmuştur. Büyük sermaye dışında diğer ekonomik aktörlerin partiyle dolayısıyla belediyelerle, ilgili kurumlarla ilişki geliştirmeleri gerekmektedir.

³¹⁴ Gülhan, *age*, 29.

müteahhitliğe başlayan aktörlerden biri belediye meclis üyeliği yapmış Halid Keskin'di. Halid 2007 yılında, abisiyle birlikte inşaat firması açmıştı. Keskin, esnafılık yaparken çalıştığı iş sektörünü değiştirmişti. İnşaat alanındaki faaliyetlerini geliştiren partililer de vardı. Eskiden inşaat işçisi, ustası olan kişiler, hafriyat işi yapan aileler 2004 sonrasında inşaat yapıp satmaya başlamıştı. Bu ailelerden birine mensup olan Yasin Akbulut firmalarının avukatlığını yapmaktaydı. Halid Keskin ve Yasin Akbulut Gümüşhaneliydi. Aslında bu bir tesadüf olmaktan öte Sanayi'de Gümüşhanelilerin inşaat alanındaki ağırlıklarıyla ilgiliydi. Müteahhitliğe farklı aşamalardan gelmiş, faaliyet hacimleri farklı olan bu iki aktör ve ailelerinin iş kolundaki nüfuzlarının artışı parti sayesinde olmuştu. Aktörlerin parti içindeki konumları ve partiye yaklaşımları farklıydı. Keskin ve ailesi Milli Görüş Hareketi içinden geliyordu. Akbulut ailesi MHP ile temasları olmuş bir aileydi. Yasin Akbulut'un partiye daha mesafeli bir tutumu vardı. Halid Keskin abisiyle birlikte fırın imalathanesini inşaat şirketine dönüştürmüştü. Babası inşaat işçisi olan Yasin Akbulut'un, amcaları ile hafriyatçılık işi yapmaya başlayan ailesi AKP döneminde inşaat şirketleri açmıştı.

3.3.1. Parti Ağları, “Hatır Şikesi” ve Akbulut Ailesinin İnşaat Atılması

Yasin Akbulut Kâğıthane parti ilçe yönetimi üyesiydi. Henüz genç bir avukattı. Mesleğini ailece işlettikleri inşaat firmalarının hukuki süreçlerini takip ederek icra ediyordu. Zaten meslek tercihi, ailenin reisi olarak tarif ettiği amcası tarafından yapılmış, üniversite masrafları da kolektif olarak üstlenilmişti. Yasin'in babası ve kardeşleri ekonomik alandaki faaliyetlerini ortaklaşa yapıyordu. Aile 1990'larda ağırlıklı olarak hafriyatçılık işi yaparken 2000'lere doğru faaliyet alanlarını değiştirmiş, bu yıllardan sonra da işlerini büyütmüşlerdi. Akbulut ailesi hafriyatçılıktan sonra küçük ortaklı müteahhitlik yapmış, ardından kendilerine ait bir inşaat firması kurmuşlardı. Ailenin inşaat faaliyetlerindeki değişim ve gelişimi, parti ilişki ağlarına sahip olmalarıyla yakından ilgiliydi.

Yasin'in babası kardeşleri arasındaki en büyük çocuktur. Yasin'in ailesi, 1980'lerde 70 metrekarelik evlerinde iki amcasıyla bir arada yaşamışlardı. Amcalarından biri evliydi. O yılları zor koşullarda ve yoksulluk içinde geçirmişlerdi. Aile üyeleri 1990'larda siyasetle aktif olarak ilgilenmişti. Yasin'in amcaları, 1990'larda radikal İslami-milliyetçi oluşumlarda yer almış, daha sonra AKP'nin kuruluşunu

gerçekleştiren parti grupları içine katılmışlardı. Amcalardan biri olan Hakan Akbulut, 1990’larda Sanayi Mahallesi’nde ve bölgede etkin olan radikal İslami bir grubun içinde yer almış, RP’nin teşkilatlarında çalışmıştı. Bir dönem Almanya’ya giden Hakan Akbulut burada ülkü ocaklarının kuruluşunda yer almıştı. Meteoroloji mühendisi olan Hakan Akbulut, 1995-2007 yılları arasında büyükşehir belediyesinde farklı kademelerde görev almıştı. Belediyede kömür denetleme müdürlüğü, zabıta müdürlüğü, çevre koruma müdür yardımcılığı gibi görevler almıştı. 2008 yılında görevinden istifa ederek milletvekili adayı olmuş daha sonra aile şirketlerinin başında yöneticiliğe geçmişti. Hakan Akbulut, Türkiye’de toplumsal dönüşümün siyasetten geçtiğini ve bunun da bir noktasında bulunması gerektiğine inanmış, AKP ve Erdoğan’la siyasetin her noktasında yer aldığını söylemişti.

Ailenin reisi konumunda olan diğer amca Berat Akbulut, Gümüşhaneliler arasında tanınan biriydi. Aile şirketlerinin yöneticiliğini o yapıyordu. Ayrıca Yasin’in üniversiteye gitmesi gibi ailevi meselelerden büyük bütçeli parsel satın alma ya da şirketlerin akıbetiyle ilgili iş kararlarına kadar kritik konularda söz söyleme yetkisine sahipti. Ailede liderlik vasfı, en büyük çocuk olmamasına rağmen Berat Akbulut’taydı. Berat Akbulut beş yıl Gümüşhane sporda başkanlık yapmış, büyük bütçeli maçlar organize etmişti. Aynı zamanda hemşeri derneklerinde ve vakıflarında aktif olarak bulunmuştu. Yasin amcasını toplum adamı olarak görüyordu. Amcası siyasi partilerden meclis üyeliği gibi teklifler gelmesine rağmen siyasetle ilgilenmeyi düşünmemişti. Yine de amcanın, siyasetin dışında kalmadığı söylenebilirdi. Berat Akbulut Kâğıthane’de bağımsız olayı sürecinde Kâmil Gürbüz karşısında Şahin Aksoy’un yanında olmuştu. Yasin, RP kapatıldıktan sonra bir dönem, 1999 yılında, MHP’yi desteklediklerini ve bir arayış içinde olduklarını söylemişti. 2000’lere geldiğinde ne MHP ne de Milli Görüş Akbulut ailesine bir şey vaat ediyordu. Yasin MHP’nin Kâğıthane’de alternatif bir siyaset üretmediğini düşünüyordu.³¹⁵ MHP çatışmacı, kavgacı bir dil ve yerellerdeki parti temsilci profiliyle sokak partisi görünümündeydi. Milli Görüş Hareketi ise siyasette var olma mücadelesini

³¹⁵ Sanayi Mahallesi’nde güçlü bir yapılanması olan Ülkü Ocağı’nın kapanması da bağların zayıflamasına neden olmuştu. Yasin; ocakların Bahçeli’nin telkiniyle kapatıldığını ve hayırlı olduğunu düşünüyordu. “Mahallenin serserisi, iti kopuğu, kavga çıkararı, esrarcısı orada. Ülkü Ocağı şeyini kaybetmişti, idare edilemiyordu, cığırından çıkıyordu. Reisler yörüngeden çıkmıştı. Bir de MHP’nin kavgacı imajını yıkmak için... Siyah takım giyen, bıyıklı, kavgacı imajını yıkmaya uğraştı [Bahçeli]. Ocakları o yüzden kapattı. Ülkü Ocağı kapandı, MHP mahalle temsilcilikleri açıldı, yine devam etti. Değişen çok bir şey olmadı.”

yürütememişti. Bunun politik olduğu kadar ekonomik nedenleri de vardı ve AKP tam da böylesi bir arayışa cevap veriyordu:

“RP’den sonra MHP’ye oy verildi. Milli Görüş’e inanç bitmişti. Saadet Partisi olayı bitti, inanç bitti. Versek ne olacak mücadele etmeyi bilmiyor, yani siyaseti bilmiyor. Siyaset bir mücadeledir. Var olma mücadelesidir. AKP’yi kapatmaya çalışmadılar mı? Dava açılmadı mı ama gerek savunmayı gerek nerede ne konuşacağı... Siyasete uygun şekilde adımlarını atarsan var olmayı sürdürürsün. Bazen bir şey yapılacaktır ama yanlış yerde yanlış şekilde yaptığınız da kendinizi yok edebilirsiniz... Bir de Tayip Bey’in kişisel durumları vardı, hapishaneden çıkmıştı. Hakan amcam Büyükşehir’de Tayyip Beyle çalışmıştı. Tanıyışımız, ezilmiş yanı vardı, artı yeni bir arayış gerekiyordu, İnsanlar yorulmuştu. Çünkü SP’ye oy vereceğim iktidara gelecek, bir makinenin yatırımına gireceğim yüz bin dolara makine alacağım, hoop Saadeti bir indirecekler... Bir devalüasyon... Yüz elli bin dolar borcum oldu. Artık kaldıramıyordum bunu [insanlar].”³¹⁶

Aile, eski RP’li kadroların yeni bir parti kurma girişimini desteklemişti. AKP’nin Kâğıthane’deki kuruluşuna katılmışlardı. Aksoy’un seçim çalışmalarında Berat Akbulut cipini tahsis etmiş, iş yeri ofisleri seçim bürosu gibi kullanılmıştı. Ekonomik ve lojistik yardım dışında, Belediye Başkanı Kâmil Gürbüz toplantı yaparken odasını dahi basmak gibi fiziksel güç kullanımını da içeren bir “destek” gösterilmişti. Fakat gelinen süreçte aile üyeleri, resmi mevkilerde görünür değillerdi. İlçe başkanı Fevzi Kaya, yönetimde Akbulut ailesinden birinin görev almasında ısrar edince Yasin Akbulut yedek yönetim üyesi olmuştu. Yasin’in partiyle ilişkileri daha önceden başlamıştı. Yasin partinin kuruluşunda, gençlik kollarına “adam arandığını” öğrenince Şirintepe Gençlik Kolları’nda yer almış mahalle başkanlığı yapmıştı. Üniversiteyi bitirdikten sonra partiden kendisine çağrı gelince, 2010 yılında, parti il gençlik kolları teşkilatlanma biriminde çalışmıştı. 2012’de ailesinin isteğiyle tekrar ilçeye dönmüş, ana kademe yedek yönetimde yer almıştı. Aslında Fevzi Kaya, büyükşehir belediyesinde tanıdığı ve hemşeri grupları arasında nüfuzlu biri olan Hakan Akbulut’un yönetimde yer almasını istemişti. Fakat Berat Akbulut partide resmi ve görünür bir görev almak istemediği için aile adına Yasin görev almıştı. Akbulut ailesinin partiye iş süreçleriyle ilgili pragmatik bir bağlılık geliştirdiği anlaşılıyordu. Yasin Akbulut, partinin bölgedeki hizmetlerini yerine getirmediğini ve ekipler arasındaki mücadelelere boğulduğunu ifade etmişti ve partiye mesafeli bir yaklaşımı vardı. Nitekim kendisinin alternatifsizlikten partiyi desteklediğini ailesiyle bu anlamda farklı bir siyasal anlayışa sahip olduğunu anlatmıştı.³¹⁷

³¹⁶ Yasin Akbulut ile yapılan mülakat, 30 Nisan 2013, Sanayi Mahallesi.

³¹⁷ Yasin Akbulut, Milli Gençlik Vakfı’na gidip gelmişti aynı zamanda Ülkü Ocağı’nda aktifti. Yasin İmam Hatiplerin ve vakfın kendilerini pasif kıldığı, Ocakların ise daha dinamik ve hareketli olduğunu

Akbulut ailesinin inşaat sektöründeki faaliyetleri süreç içinde değişmişti. Yasin'in babası bölgeye taşınan ilk kuşak göçmenlerdendi. İnşaat işçiliği ve ardından fayans ustalığı yapmıştı. Bir dönem tüm aile Almanya'ya gitmiş, geri dönenler olmuştu. 1990'larda Yasin'in babası ve amcaları birlikte hafriyat işine başlamışlardı. Hafriyat için gerekli olan iş makineleri, kamyonlar üç dört yakın akrabanın bir araya gelmesiyle alınmıştı. Aile 1990'lar boyunca hafriyat işiyle uğraşmaya devam etti. Sabancı iş kulelerinin, Bahçelievler'deki yeni konutların, Ulus-Etiler'deki kimi binaların hafriyat işini yapmışlardı. Bu dönemde aynı sektörde şirketleşmeye çalışmışlardı. İş makineleri çok pahalı olduğundan ilk kurulan hafriyat şirketi çok ortaklıydı. Akbulut ailesi, 1997 yılında kendi hafriyat firmasını kurmuştu. Bununla birlikte küçük ortaklı müteahhitlik işlerini gerçekleştiren bir firma da açmışlardı. Şirket hissesinin yüzde ellisi kendilerine diğeri bir inşaat mühendisine aitti. Bu firmaların küçük çaplı, deneyimsiz ve iş hacimlerinin kısıtlı olduğu varsayılabilirdi. 1999 depremiyle piyasanın durmuş olması firmaların iş hacimlerini daha da azalmıştı. Yasin, bu dönemde, siyasi istikrarsızlığın da olumsuz sonuçları olduğunu düşünüyordu. Koalisyon hükümetlerinin sıkıntısı ekonomiye de yansımış doların iki katına çıkması işleri daha da kötüleştirmişti. Küçük yatırımcılar, iş makinelerini ithal ediyorlardı ve doların yükselmesi firmaların alım gücünü azaltmıştı. Yasin Kâğıthane'de 50'ye yakın hafriyat firmasının battığını söylemişti. Devalüasyondan sonra hâlâ devam edebilen firma sayısı parmakla sayılacak kadar azdı. Akbulut ailesi maddi olarak zor dönemler geçirmiş, iş çevrelerine dayanarak ufak tefek işler yapmayı sürdürmüştü.

İnşaat 2002'den itibaren ve AKP'nin iktidara gelmesiyle canlanmıştı. Akbulut ailesi şirketlerin iş hacmini genişletmeyi başarmış, ailenin genç kuşakları da iş sürecine katılmaya başlamıştı.

“...2004'ten sonra işler açılmaya başladı. Büyüyen bir firma haline geldik, personel sayımız 300'ü buluyor, kardeşler, amcaoğulları ve kuzenler yer alıyor. Kâğıthane ve Şişli sınırlarında faaliyet gösteriyoruz.”

Akbulut ailesi inşaatla ilgili iş hacimlerini arttırmış, kârlı gördükleri sektörlerle de atılmıştı. Firmalar; madencilik, hafriyat, yap-sat, pencere-dış cephe yapımı gibi inşaatla ilgili farklı iş kollarında faaliyet gösteriyordu. Hafriyat şirketleri büyükşehir

anlatmıştı. Ülkücü arkadaşlarından eleştiri alsa da Ahmet Kaya dinlemiş, Che beresi takmış, saçını uzatmıştı. Yasin artık İsmet Özel çizgisinde olduğunu herkesin biraz komünist olması gerektiğini söylemişti.

belediyesine taahhütlü işler yapan bir firma haline gelmişti. Bu tablo Kâğıthane’de inşaatla uğraşan başka aktörler için de geçerliydi. Yasin’e, Akbulut adında başka firmalar gördüğümü kendilerine ait olup olmadığını sorduğumda, çoğunun Gümüşhaneli ve yakın köylüleri olduğunu söylemişti. Fakat kendileri soyadlarını kullanmıyordu. Firmalar arasında rekabet vardı ve müteahhitler birbirlerinden haberdar oluyordu.

Sanayi Mahallesi’nde inşaat yapan farklı çaplarda yüzden fazla firma vardı. Gümüşhaneli, Bayburtlu müteahhitler fazlaydı, Sivaslılar hafriyat işinde öndeydiler. Akbulut ailesi gibi, belli aile, köy ya da hemşeri grupları birden fazla firma sahibiydi. Bunlar inşaatla farklı iş kollarına hitap ediyordu. Kâr marjını yüksek bulup bölge dışından, Ümraniye’den gelen müteahhitler de vardı. Sanayi’de müteahhitlik yapan kişilerin aileleri sosyo-ekonomik geçmişleri, nüfuzları ve siyasetle ilişkileri açısından benzerlikler taşıyordu. Partili müteahhitler, ilçe başkanı ya da yardımcıları gibi ikinci kuşak ya da Yasin gibi üçüncü kuşak göçmenler arasında yer alıyordu. Müteahhitlerin babaları bölgenin ilk yerleşimcileri arasındaydı. Aralarında arsa satım işlerini gerçekleştirenler de vardı. Bu kişilerden bazıları ANAP döneminde yapsatçılığa girişmişti. Şimdi çocukları, eğitim sermayesi edinmiş, AKP ilçe yönetimlerinde çeşitli görevler alıyordu. Yasin kendi köylülerinden olan ve partiyle bağları olan başka yerel müteahhitlerden de bahsetmişti. Halid Keskin’in kuzenlerinden biri alım gücü en yüksek firmalardan birinin sahibiydi ve bölgede etkinliğini vardı. Gümüşhane’nin en kalabalık köyüne mensuplardı. Yasin bu kişinin yerel müteahhitlerden olduğunu, Gümüşhane camiasında aktif olduğunu, kanaat önderi gibi görüldüğünü, herkes tarafından sayıldığını, spor kulüpleriyle iç içe olduğunu ama bürokraside yer almadığını söylemişti. Bölgenin önde gelenleri arasında ilçe gençlik kolları yönetiminde yer alan ve mimar olan bir partili de vardı. Babası eski yapsatçılardan olan bu kişi ailesiyle birlikte inşaat işiyle uğraşıyordu. Mühendis olan diğer kardeşi de partide yer alıyordu. Parti-belediye broşürlerinde reklamlarına sıkça yer verilen bir yapı firmasının sahipleriydi. Firma merkezi Sanayi’deydi ve proje sahası Kâğıthane’ydi. Aile Kâğıthane’deki ticari faaliyetlerini kentsel dönüşüm üzerinden sürdürülüyordu. Yani bir dönemin arsa alım-satım işlerini yürüten nüfuzlu aileler, bir sonraki kuşakla kentsel dönüşüm sürecine katılmışlardı. Akbulut ailesi kentsel dönüşümde bu firmayla ortak çalışıyordu. Yasin, çok profesyonel bir dille kentsel dönüşümün ne demek olduğunu ifade etmişti:

“Ada bazında 20 konutun birleştirilmesiyle oradaki maliklerin, parsel sahiplerinin veya tapusuz olup *işgalci* olanların, konsorsiyumunu sağlayıp hepsini maddi olarak destekleyip orayı rehabilite etme.”

Dönüşüm, mülkiyet biçimi ve konut türü anlamında farklı tür arsa ve binalar üzerinden gerçekleştiriliyordu. Dönüşüm kimi gecekondulu alanlarının boşaltılması şeklinde zorla olabildiği gibi mahalle sakinlerinin müteahhitlerle pazarlık yapması şeklinde anlaşarak da olabiliyordu. Dolayısıyla dönüşümü yapılacak yerlerde arsa-konut sahipleriyle yapımcılar arasındaki anlaşma pazarlığa açıktı. Yasin, mülk sahiplerinin firmaları seçimlerinde hemşerilik ya da parti kimliğinin ikinci planda kaldığını belirtmişti. Mülk sahiplerinin eğitim seviyesi ve maddi durumu; tercihleri üzerinde daha belirleyici oluyordu. Kadıköy’de teklif verdikleri yerlerde mülk sahipleri en başta önerdikleri projeyi inceliyor, malzemelerin kalitelerine bakıyordu. Oysa Kâğıthane’de müteahhitler ve mülk sahipleri arasındaki anlaşma kat hesabı üzerinden yapılıyor, hangi firma daha çok daire veriyorsa, o tercih ediliyordu.

“Kapitalist düzende herkes kendi çıkarına bakmak zorunda. Aynı akrabanın yerini biz de öneriyoruz biz en fazla kat karşılığı beş kat, Edirneli altı diyorsa onu tercihe ediyorlar. Rekabet oldukça fazla, firma sayısı çok.”

Firmaların birbirleriyle olan rekabeti yapım süreciyle ilgili görülüyordu. Daha fazla daire; maliyet hesaplarının en aza düşürülmesi kullanılacak malzemelerin daha ucuza temini demekti. Daha da önemlisi çalışan personelin, işçinin en az ücretle en fazla verimle çalıştırılması demekti.

Her halükarda partiyle ve belediyeyle ilişki ağları olan firmaların rekabet şansı ve avantajları fazlaydı. Yasin, bölgede nüfuzlu olmalarına partide yakın ilişki ağlarına sahip olmalarına rağmen Kâğıthane’de iş hacimlerinin büyük olmadığını düşünmekteydi. “Siyasette varız ama kaymağını da yiyoruz değil.” Parti ağlarının çok fazla bir faydası olduğunu düşünmüyordu. Aslında öyle değildi. İnşaat alanındaki serüvenleri, diğer partililer gibi, partinin kuruluşundan sonra değişmişti. Yasin de iş yaşamlarında siyaset bağlantılarının etkisi olduğunun farkındaydı. Kâğıthane sınırları içinde iş yaptıklarından, belediyede kapısını çaldıkları kişinin kim olduğunu onlara karşı nasıl tavır sergileyeceklerini biliyorlardı. Projeleri belediyede kontrol edildiğinde, yanlış bir işlem karşısında bürokratik yollara takılmıyor, yapmaları gerekenleri enformel ağlar üzerinden öğreniyorlardı:

“Bizim projemiz a şahsından b şahsına gittiğinde nasıl bir tavır sergileyeceğini biliyoruz veya ufak tefek sorun çıkıyorsa bir eskiliğimiz varsa onlar direk ulaşıyor bakın şurada eksikliğinizi var tamamlayın diyorlar. Hani bürokrasiyle çok uğraşmıyoruz. Normalde o tebligat gelecek, ret yiyeceğiz filan onun yerine bir telefon açılıyor. Onun haricinde aman aman bir faydası yok. En önemli faydası o.”

Belediyeler, kendi “yandaşlarının” yararlandığı bir kent ekonomisi yaratmıştı. Burada sağlanan kolaylıklar arasında asra bulma, altyapı ve vergi kolaylıkları, güven ilişkileri sayesinde risk gibi maliyetlerden muaf olma mevcut ağ ilişkileri ile pazara doğrudan erişime ve hazır müşteri gibi avantajlarla yarı kapalı alt ekonomi oluşturulmaktaydı.³¹⁸ Yasin parti-belediye ile aralarındaki ilişkide “hatır şikesi”* olduğunu söylemişti. Hatır şikesi parti ilişki ağlarına sahip olmakla ilgiliydi. Hatır şikesi sayesinde, belediye ve devlet dairelerinde pek çok kapıyı rahatça açıyor, işleri daha kolay “dönüyordu.” Hatır şikesine sahip olmaları, ailenin parti alanındaki ve toplumsal alandaki etkinliğiyle ve biriken sosyal-ekonomik sermayelerinin sonucunda gelişmişti. İlçe parti yönetiminde ya da büyükşehir belediyesinde görevler alan Akbulut ailesinin fertleri, partide ilişki ağlarını geliştirmişti. Aile partinin kuruluşuna katılmış, Aksoy ekibini desteklemişti. Hemşeri örgütlerinde dernek, vakıf, federasyonlarda bulunmuş, spor kulübü gibi sivil toplum kuruluşlarının yöneticiliğini yapmışlardı. Geniş bir çevreye sahiplerdi, bürokrasi de parti de tanıdıkları vardı. Yasin, ilişki ağlarının iş yaşamları üzerindeki olumlu etkisi olduğunu teslim ediyor bunu hatır şikesine bağlıyordu:

“...İş yaşamını muhakkak ki etkiliyor. İbrahim amcamın bükrasiden bu kadar tanıdığı olması, partiden camiadan tanıdığı olması, benim Ak Partili olmam tabi ki etkili oluyor. Torpil ya da şike mi değil. Para veririsin, bir de hatır şikesi vardır. Fenerbahçe Galatasaray rekabetindedir, Bursa Spor Galatasaray’dan para almaz ama Bursa Spor hocası Galatasaray’ın eski antrenörüdür bizim maça daha gevşek hazırlar ekibi. Burada da partiden tanıdıklarımız olması... Çünkü akşamleyin ilçedeki yönetim kurulu toplantısında veya ne bileyim yan yana geldiğimiz oturduğumuz muhabbet ettiğimiz Fikri Bey belki belediye başkan yardımcısı olacak. En azından derdimizi anlatma noktasında sıkıntı çekmıyoruz. Onlarla iç içeyiz, randevu talep ettiğimizde hayır olmuyor, para menfaati sağlansa bu kadar faydalı olmaz.”

Akbulut ailesi partide etkin konumlarda yer almıyordu ancak partiyle temaslarını canlı tutuyorlardı. Bölgede ve partide ağırlığı olan aile büyükleri yerine, avukatlığa yeni başlayan Yasin partide aktif olarak yer alıyordu. Aile üyeleri kendilerini parti aktivisti gibi görmüyorlardı ve bu anlamda diğer partililere göre daha mesafeli bir halleri vardı. Akbulut Ailesi’nin partiyle bir denge politikası tutturduğu

³¹⁸ Doğan’dan aktarım Çavuşoğlu, **age**, 42.

* Hatır Şikesi, futbolda kullanılan bir terimdir. Bir takımın yetkilileri, rekabet edeceği takımla oyuna girecek bir başka takımla arasında önceden münasebet kurarak sonucu etkileyecek hamleler yapılmasını sağlar. İnşaat alanı için benzetilirse, Kâğıthane’de kendileriyle rekabet edecek firmaların piyasanın kendi koşullarında değil de –maç sırasında değil de- belediyeyle ilişkiler geliştirerek, piyasada kendilerini öne taşıyacak ilişkiler kurması olarak görülebilir. Hatır şikesi, doğrudan bir maddi içeriğe sahip olmamakla birlikte karşılıklı güvenceler üzerine kurulu bir ilişki biçimi olarak düşünülebilir. Bu ilişki biçiminde, parti ilişki ağlarına dâhil olmuş, farklı konumlarda bulunan aktörler arasında ortaklık vardır. Partinin hâsıl olduğu güç ilişkilerini yönlendiren parti aktörleriyle, çeperdeki partililerin iş ya da parti işleriyle ilgili kurulan bir ortaklıktır bu.

anlaşılyordu. Piyasa rekabeti içinde bürokrasiyle, belediyeyle ilişkilerinde hatır şikesi sayesinde avantajlı konuma geçiyorlardı. Fakat bu desteğe sahip olmanın karşılığı vardı. Örneğin seçim dönemlerinde Şirintepe Mahallesi'ndeki parti çalışmaları için aileden maddi- lojistik destekler talep ediliyordu.

“Seçimler yaklaşır, temsilcilik açılacak, delegelik, seçim bürosu açılacak, Hakan ne yapalım, Hakan bize yer verin, yer veremeyiz o zaman şurayı kiraladık buranın kirasını ödeyin, Hakan karşılar. İşte seçim çalışmaları var partimizin, seçmen ziyaretlerine gidiliyor, birer tane küçük kahve. Mesela o kahveler kolilerle geldi otuz kırk koli var. Hakan sizin orada nereye koyabiliriz. Hakan depo ayarladı. Yani aktif olarak isimi yer almaz [amcalarımın] ama her aşamasında varlar.”

Akbulut ailesi bugün sosyal-sınıfsal açıdan bölgenin elitleri arasında yer almaktaydı. Aile üyeleri RP döneminden itibaren, siyasal-sosyal ağlarını ekonomik sermayelerini geliştirmek için kullanmasını bilmişti. Daha da önemlisi partinin inşaat sektörü üzerinden yürüyen bir ekonomi programı izlemesi, belediyelerin bu anlamda yetkilerinin arttırılması, kentsel dönüşüm sürecinin tam merkezinde yer alması Akbulut ailesinin iş yaşamındaki yükselişinin temel dinamiklerini oluşturmuştu.

3.3.2. Esnafıktan Müteahhitliğe: Meclis Üyesi Halid Keskin'in Hikâyesi

Halid Keskin ile Şirintepe ana kademe toplantısında karşılaşmıştık. Kendisi o dönem mahallenin bölge sorumlusuydu. Toplantıya gözlem yapmak ve rapor hazırlamak için katılmıştı. Toplantı arasında kendisinden randevu almıştım. Keskin ile Sanayi Mahallesi'ndeki inşaat firmasının bürosunda buluştuk. Büro, Sanayi'nin ana caddesine bakan bir sokağın başında bulunuyordu. Sokağın girişinde “Akbulut İnşaat” yazılı bir firma vardı ki bu Akbulut ailesinin akrabalarından birine aitti. Halid Keskin anlatısında inşaat sektörünün bölgede istihdam alanı yarattığını, mahalleye canlılık getirdiğini belirtmiş, başıboş gezen gençlere alan açtığını savunmuştu - büroda pek bir uğraşları varmış gibi görünmeyen üç tane 20'li yaşlarında olan genç vardı. Keskin, firmalarını 2007 yılında ağabeyiyle ortak olarak açmıştı. Keskin mahallede uzun süre esnafılık yaptıktan sonra, inşaat işine atılmıştı. Daha önce 1994-2007 arasında fırıncılık yapmıştı. Bu tarihten sonra ağabeyiyle birlikte aynı adla bir inşaat firması kurmuştu. Keskin'in ve ailesinin iş yaşamındaki değişim, AKP döneminde esnafların, küçük girişimcilğe evrilmesi hikâyesine dair ipuçları veriyordu.

Halid Keskin 1971'de Sanayi Mahallesi'nde doğmuştu. Aslen Gümüşhaneliydi. Babası inşaat işçisiydi. Kardeşleri gibi kendisi de Sanayi İmam Hatip Lisesi

mezunuydu. Dört kardeşi arasında üniversiteye gidebilen sadece kendisi olmuş, iktisat bölümünü bitirmişti. Keskin'in aktif siyasal yaşamı AKP'ye katılmasıyla başlamıştı. Ağabeyleri 1990'larda RP'nin mahalle çalışmalarını yürüten kadrolar arasında yer almıştı. Bir ağabeyi bölgede hâlâ aktif olan ve binlerce üyesi olan İmam Hatip Lisesi Mezunları Derneği'nin ve onun Türkiye genelindeki çatı örgütü olan ÖNDER'in kurucu başkanları arasında bulunuyordu. Halid Keskin başörtüsü yasakları ve katsayı kısıtlamalarının tartışıldığı zor süreçlerde derneğin kuruluşunu gerçekleştirdiklerini söylemişti. Keskin AKP'nin kuruluşuyla birlikte parti siyaseti içinde yer almıştı. İlçe başkanı Fevzi Kaya ile ağabeyinin yakın arkadaşlığı vardı. Fevzi Kaya ilçe yönetim kurulu oluşturulurken Sanayi Mahallesi'nden tanıdık isimlere ulaşmıştı. Ağabeyinin tavsiyesiyle, Halid Keskin'e ilçe yönetim kurulu üyeliği teklifi gelmişti. Keskin o dönem parti tüzüğünde yer almasa da yönetimlere gençlik ve kadın kotası getirildiğini kendisinin de gençlik kotasından yönetime girdiğini anlatmıştı. Partide "yeni yüzlerin" görünür olması isteniyordu. Keskin, ailesinin parti ilişkileri, eğitimi, olması ve genç olması hasbiyle seçilmişti:

"Daha önceki yıllarda bizim CHP, MHP, RP ya da ANAP'ta gördüğümüz kelli felli, ileri yaşıta insanlar hep siyaset yapıyor. AK Parti, siyasete girmemiş yeni yüzler olsun diye... Başbakanın öyle bir direktifi vardı. O kotadan girdim ben. Ben de işte siyasetle hiç ilgilenmeyen ve işte eğitilmiş insanlardanım."³¹⁹

Keskin partinin büyümesinde bu politikanın yani yeni yüzlerin siyasete katılmalarının büyük etkisi olduğunu düşünüyordu. Kendisi RP döneminde MGV'nin yaptığı programlara katılmak dışında herhangi siyasal bir hareket içinde yer almamıştı. Aslında o dönem siyasette aktif olarak yer almak istemiş fakat bunun kanallarını bulamamıştı. Keskin, siyasal düşünce geleneği açısından sağ muhafazakâr çizgide olduklarını, bir dönem ANAP'a sıcak baksalar da MGH'ye daha yakın durduklarını ifade etmişti. Ayrıca RP kapandıktan sonra FP'de görev almak istediklerini ancak imkân olmadığını belirtmişti. Aile, RP ve FP döneminde başkanlık yapan Kâmil Gürbüz'e muhalefet etmiş ve Şahin Aksoy'un yanında yer almıştı:

"Ben mahallede esnaftım. 1999'da bağımsız hareketinde Şahin Bey'in yanında yer aldık. Burada artık siyasi çekişme mi diyelim. Yer bulamama kadrolarda yer açılmaması, aynı yüzlerle siyasete devam edilmesi biraz hoşumuza gitmedi."

³¹⁹ Halid Keskin ile yapılan mülakat, 22 Mart 2013, Sanayi Mahallesi.

Dolayısıyla Keskin o dönem partiden ihraç edilen kadrolar arasındaydı. Partinin kurulmasıyla bu durum değişecekti. Keskin partinin ilçede kuruluşunda yer almıştı; artık aktif siyaset yapma imkânı bulmuştu.

Keskin, ilk dönem, Fevzi Kaya başkanlığında ilçe yönetimine geçmişti. Birinci olağan kongrede Fevzi Kaya ilçe başkanlığını kaybedince, onun ekibinde bulunan Halid Keskin de yönetim üyeliğinden düşmüştü. Kaya 2004 yılında belediye başkan yardımcısı olduğunda Keskin esnafılık yapıyordu. Ağabeyi dernek faaliyetleriyle ilgilendiğinden işlerinin başında Keskin durmak zorunda kalmıştı. Kaya'nın 2008 yılında ilçe başkanlığına geçmesiyle, Keskin partide aktif olarak görev almaya başlayacaktı. "2009'da [Fevzi Kaya] belediye meclis üyesi yaptı bizi. Hem ilçe belediye, hem büyükşehir belediye meclis üyesi..." Keskin inşaatın siyasetle ilgilenebilmesi için kendisine vakit bıraktığını ifade etmişti. Aslında süreci tersinden de okumak mümkündü. Profesyonel bir diploma gerektirmeyen müteahhitlikte, ilişki ağı sermayesine sahip olmak önemliydi. Bu gerek işgücüne ulaşma, gerek mülk sahiplerine ulaşma gerekse de yasal denetim sağlayan belediyede ilişki ağlarına sahip olmakla ilgiliydi. İlçe başkanı Kaya'ya yakın olmaları, bölgede aktif siyasal faaliyetler göstermeleri, esnafılık yapıyor olmanın getirdiği avantajları kullanmaları Keskin'lerin inşaat alanına girmelerini kolaylaştırmıştı.

Keskin partinin hegemonik söylemine uygun olarak inşaatın bölgede istihdam yarattığını anlatmıştı. İnşaat, artık tekstilin yerine geçmişti. 1980'lerin ortalarından neredeyse 2000'lere kadar mahallede pek çok konfeksiyon atölyesi vardı. Mahallede yaşayanların çoğunluğu atölyelerde çalışıyordu. Keskin sabahları yoğunluktan konfeksiyon işçilerine ve özellikle kadınlara poğaça ve simit yetiştiremediklerini söylemişti. 2001 kriziyle pek çok şey değişmişti. Keskin'e göre ekonomide yaşanan durgunluk 2004'ten sonra, partinin yerel seçimleri kazanmasıyla değişmişti. Ayrıca inşaat, ekonomiyi tekrar canlandırmış pek çok iş kolu canlanmıştı:

"2004'e kadar korkunç duraklama var. Sonra 2004'te yerel seçimler yapıldı. 2005'le inşaat başladı. O da zaten bütün sektörleri etkiliyor. Nalburculuk, ondan sonra boyacı dükkânı... İnşaat her şeyi etkiliyor, perdecisi de perdesini satıyor, mobilya, beyaz eşya..."

İnşaat sektörünün canlanması, kentsel dönüşüm süreciyle ele ele gidiyordu. Halid Keskin belediye olarak –o dönem belediye meclis üyesiydi- Kâğıthane'nin %25'ni dönüştürdüklerini, 400 bin nüfuslu ilçede 20 bin yeni konut yaptıklarını

söylemişti.³²⁰ Kâğıthane için kentsel dönüşüm en önemli değişim-rant dinamiklerinden birini oluşturmakta bu süreç yeni konut üreticileri olarak yerel müteahhitler tarafından sürdürülmekteydi. Kâğıthane’de yapsat* türünden müteahhitlik yapılıyordu. Yapsatçı müteahhitler, arsa sahipleriyle anlaşarak yeni lüks konutlar üretmekteydi.³²¹

Halid Keskin’in sahip olduğu inşaat firması faaliyetlerini kentsel dönüşüm üzerinden sürdürüyordu. Abisi Mecidiyeköy’de kendisi Kâğıthane’de iş alıyordu. Kâğıthane’de boş arazi yoktu ve var olan yapıların dönüşümü üzerinden ticari faaliyetlerini sürdürüyordu. Mahallelilere örnek olsun diye ilk önce kendi oturdukları binayı yenilemişler, “güven kazanıp” Kâğıthane’nin diğer mahallelerinde de iş yapmışlardı:

“Bir sokağa giriyorsun orada dönüşüm yapmak isteyenler sizleri arıyor, irtibata geçiyor. Yani vatandaş güveneceği insan arıyor, inşaatın bitmesini bekliyor. Bir inşaat bitince yanına geliyor ama sen oraya arsa aldın filan gelmez yani sana yerini vermez. Burayı yaptık, kendi oturduğumuz yeri yaptık, Seyrantepe’de yaptık, Çağlayan’da yaptık.”

Keskin ve onun gibi inşaat işiyle uğraşanların, kentsel dönüşüm sürecinden kârlı çıkan kesimler arasında yer aldığı anlaşılıyordu. Keskin, kentsel dönüşümün sağlıklı bir çevre düzenlemesi için gerekli olduğunu, dönüşümle “kara düzen” giden

³²⁰ 2010 yılında belediye kanunda yapılan değişikliklerle belediyelere kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulama konusunda geniş yetkiler tanınmıştır. Büyükşehir belediyeleri neredeyse milyonlarca konutu kapsayan kentsel dönüşüm projelerini gündeme getirmektedir. Gecekondu bölgeleri dışında kentin tamamına yayılan düzenlemeler söz konusudur. Afet riski altındaki alanların dönüşümü gibi kanun tasarıları, fay hatları üzerinde bulunan kentsel değeri yüksek bölgelerde rant paylaşım savaşı olacağını göstermektedir. Aykut Namık Çoban, “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, c.67, s. 3 (2012): 75-108.

* Planlı kent kesimlerini yaratan yapsatçılık, konut kesimindeki kat karşılığı yapımı ifade etmektedir. Oğuz Işık, 1970 ve 1980’lerde yapsatçılığın orta sınıf konut üretimiyle ilgili olduğunu anlatır. Günümüzde ise eski gecekondu bölgelerinde olduğu gibi alt sınıf ve ücretli sınıfların yaşadığı bölgelerde de yapılmaktadır. Yapsatçı nakit ödeme yapmadan, konut yapımına uygun arsa elde etmektedir. Yapsatçı küçük sermaye, neredeyse sıfır sermaye ile başka kesimlerde mümkün olmayacağından daha hızlı ve kârlı birikim olanakları elde etmektedir. Yapsatçı spekülasyon kârını attırarak daha lüks konut üretmekte ve iş gücüne yaslanmaktadır. Arsa sahiplerine ödemeler konut birimleri cinsinden yapılmakta, yapım ise taşeronlara en ucuz maliyetle ve risk almadan işgücüne aktarılarak halledilmektedir. Işık, konut yapım sürecinde arsa sahibi, yapsatçı ve işgücü arasındaki ilişkiden ve aralarındaki çelişkiden bahseder. Yapsatçılık ilişkisindeki diğer aktörler arsa ve araziler üzerinde söz yetkisine sahip olan yerel politikacılarıdır. Işık, sürecin yapsatçılar lehine bir üretim zincirine dönüştüğünü söyler. Oğuz Işık, “Yapsatçılığın Yazılmamış Tarihi: Türkiye’de Konut Kesiminde Küçük Üreticiliğin Varlık Koşulları ve Gelişimi Üzerine Gözlemler”, **Mimarlık Dergisi**, s. 261 (Ankara, 1995): 43-45.

³²¹ Kentsel dönüşüm uygulamaları daha yüksek bedel ödeyenin talebini karşılarken tamamen pazar ekonomisi mantığıyla biçimlenmekte ve kentsel rantlar oluşturma ve bunları TOKİ, belediye ve sermaye kesimleri arasında paylaşımına dayanmaktadır. Konut sektöründe, kredi veren bankalar, inşaat şirketleri, yapsatçılar, rantıye ve arsa spekülasyonları gibi sermayenin çeşitli bileşenleri büyümeye devam ederken, dar gelirli kesimlerin, hem nicelik hem de nitelik bakımından barınma sorunu varlığını sürdürmektedir. Çoban, **age**, 100.

yapılaşmanın önüne geçileceğini düşünüyordu. Artık her şey kitabına uygun bir şekilde yapılıyordu:

“İskân almış, kat daire mülkiyeti her şeyi alınmış, eski kara düzen yok. Belediyede ne yazıyorsa, benim masamda Şehircilik Bakanlığı'nda o bilgi var. Çok geç kalınmış işte. Vahşi yapılaşma var.”

Bölgede parça parça uygulanan ancak genel bir gündemi oluşturan kentsel dönüşüm perspektifi bölgeyi eski kimliğinden arındırmayı amaçlıyordu. Sanayi Mahallesi fabrikaların, oto tamirhanelerin, çeşitli imalathanelerin olduğu bir işçi mahallesi idi ve adı da bunu yansıtıyordu. Kentsel dönüşümle mahalle bu görünümünden kurtulabilecekti. Temiz, yeni, modern binalarla eski yapılaşmalar tasfiye edilecekti.³²²

Sanayi ve civarında oldukça yoğun bir yerleşme vardı. Sokaklar dardı, binalar 6-7 katlı ve sık biçimde yan yanaydı. Arsa tapusu, kat mülkiyeti anlamında karışık bir desen vardı. Mahallede kentsel dönüşüm parçalı biçimde uygulanıyordu. Tek tip, yüksek binaların yan yana dizildiği, sokakların ve parkların oldukça yapay biçimde oluşturulduğu düzensiz, parçalı bir “düzenlemeydi” bu. Yeni yapılmış binalar diğer binalar arasında parlıyordu. Belediyenin yaptığı parklar oldukça küçük alanlarda, binaların ya da sokakların arasında kalmıştı. Dönüşümler, ada bazında ya da tek tek bina ölçeğindeydi. Emlakçılar bu durumdan şikâyet ediyor, daha büyük parsellerde daha geniş alanların dönüştürülmesi gerektiğini ifade ediyordu. Ancak mahallede topyekûn bir boşaltma ve dönüşüm yoktu. Bölgede kentsel dönüşüm sonuçları itibariyle bazı kesimler için kaygı uyandırıyordu.³²³ Yahya Kemal ve Şirintepe gibi

³²² Kentsel dönüşüm süreçleri kenti bütünlüğünden kopararak adalaşmasına, yoksul kesimlerin dışlanmasına, varsılığın kutuplaşıp ayrışmasına neden olmaktadır. Dönüşümlerin kentsel ayrışma dinamikleriyle işlediği ve kent mekânlarının üst-gelir gruplarına açılmasıyla ilgili olarak bkz. Hatice Kurtuluş, **İstanbul'da Kentsel Ayrışma, Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar** (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005).

³²³ İstanbul'da kentsel dönüşüm süreci başlatılan kimi mahallelerde, sivil toplum kuruluşları üzerinden muhalefet gösterilmişti. Sanayi'de henüz böyle bir toplu muhalefet açığa çıkmamıştı. Yerel mücadele deneyimleri için bkz. Besime Şen, “Kentsel Dönüşüm ve ‘Kaybetmeden Mücadele Arayışı’, Gülsuyu-Gülensu ve Başbüyük Deneyimleri”, **Tarih, Sınıflar ve Kent**, der. Besime Şen ve Ali Ekber Doğan (Ankara: Dipnot Yayınları, 2010): 307- 353. Yakın dönemde kentsel dönüşümün farklı mekânsal özelliklere sahip bölgelerde nasıl gerçekleştiğiyle ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz. Asuman Türkün, “Kentsel Ayrışmanın Son Aşaması Olarak Kentsel Dönüşüm”, **Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm** (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014). Bu çalışmada Başbüyük, Tozkoparan, Tarlabası, Aydınlı, Derbent ve Bezirganbahçe kentsel dönüşüm süreci farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır.

yoksulluğun daha görünür olduğu yerlerde kimi gecekondular boşaltılmıştı. Boşaltmalar operasyonel ve kısmiydi.³²⁴

Belediye çok kararlı ve sık bir biçimde kentsel dönüşümün herkes için yararlı olacağını, dönüşümün sadece binaları yenilemeyip sosyal çevreyi de güzelleştireceği ve bölgenin kentsel değerini arttıracaklarını yinelenmekteydi. Keskin de bu söylemi yeniliyordu. Kentsel dönüşüm geç kalınmış bir süreçti. Yeni düzenlemeden en başta bölge halkı yararlanacaktı. Belediyenin Yahya Kemal Mahallesi'ne yaptığı büyük yüzme havuzlu kompleksler –burada kısmi yıkımlar gerçekleşmiş Romanlar evlerinden çıkarılmıştı- işsiz, güçsüz gezen gençler için yararlı olacaktı.

Kentsel dönüşüm herkesin kazançlı çıkacağı, sınıf farklılıklarının olmadığı mitik bir kent tahayyülü oluşturuyordu. Belediyenin Cendere Vadisi yıkımı yapılacak mahallerle ilgili ortaya koyduğu projeler bunu yansıtan reklamlarla doluydu. Bu partinin totaliter şehircilik siyasetini yansıtıyordu.³²⁵ Eskiye savaş açan ve dönüşümün öncülüğünü yapan eski gecekondular sahipleri, yeni müteahhitlerdi. Kentsel projeler aynı zamanda siyasal gücün artırılmasında stratejik önemde bir araca dönüşmekteydi. Ekonomik büyüme, kalkınma, yatırım çekme, istihdam sağlama imajları oluşturulmakta seçim programlarında bunlara genişçe yer verilmekteydi.³²⁶ Kentsel dönüşüm projelerine övgüler diziliyor, yıkımlar meşrulaştırılıyor, geçmiş kentleşme süreçleri eleştiriliyor, büyükşehir ve belediye projeleri övülüyordu. Partililer dönüşümü “aslında” herkesin iyiliğine olan, herkesin kârlı çıkacağı bir süreç olarak görüyordu. Dönüşüm sadece fiziksel yapıda mülkiyet ilişkilerinde değişiklik yaratmıyordu. Partinin iktidar ve yönetme siyasetinin de olduğu, yeniden üretildiği koşulları yaratıyordu. Parti için icraat, inşaat ve yapı demekti. AKP sağ-muhafazakâr parti çizgisindeki imar-inşaa geleneğini sürdürüyordu. Gerçek siyaset, hizmet üretmekti. İnşaat da icraattı. Hükümetin

³²⁴ Kentsel dönüşüm sürecinde hak sahibi olanlar, imar ve gecekondular aflarıyla elinde tapu ya da tapu tahsis belgesi olan kimselerdir. Sadece gecekondular affından yararlanabilenler hak sahibi olarak görüldüğü için, diğerleri kentsel dönüşüm hakkından yararlanamamaktadır. Bu haktan yararlananların ise kentsel alanların dışına itildikleri, yaşam kalitesi düşük konutlarda kaldıkları, hak kaybına uğradıkları örnekler çoğunluktadır. Çoban, **age**, 100.

³²⁵ Burada Benjamin'in, bakan Baron Haussmann'ın Paris'i yeniden inşa etmesi üzerinden verdiği modern-ilerlemeci tarih- ve totaliter şehircilik anlayışı eleştirisi örnek alınmıştır. Susan Buck-Morss, **Görmenin Diyalektiği, Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi**, çev. Ferit Burak Aydar (İstanbul: Metis Yayınları 2010), 107-110.

³²⁶ Penepecioğlu, **age**, 69.

belediyenin partinin çalıştığının en sağlam alameti oydu.³²⁷ AKP döneminde ANAP'ın siyasal söylemlerindeki icraat, iş bitiricilik, yenilikçilik gibi kavramlar tekrar dolaşıma girmişti. İlkeler yerine, sayılarla konuşan yenilikçi yönetici bir kesimi temsil ediyordu parti.³²⁸ Parti çağdaş, modern, gelişmelere ayak uyduran bir yönetim anlayışı ortaya koyuyordu. Saf rakamlar, aşırılık, devasa boyutlar ilerlemeyi gösteriyordu. Partili aktörler için “dava”; kalkınma, ilerleme, istikrar, büyüme ve hizmet olurken³²⁹ inşaat da tüm bunların göstergesiydi. Büyük projelerler, dikilen her yeni bina ekonominin canlanması, kalkınmanın ve ilerlemenin emaresi olarak sunulmaktaydı.³³⁰ İnşaat, icraat demekti ve başlı başına bir değer haline gelmişti. İslamcı kalkınmacı perspektif neoliberalizmle kucaklaşmıştı.³³¹ Bu anlamıyla parti

³²⁷ Tanıl Bora AKP'nin modern teknokrat bir geleneğe yaslanan kentsel ve mimari “düzenlemeleri” yaptığını aktarır. Turgut Cansever gibi muhafazakâr mimarlar, imar ve şehir peyzajında tahakkümcü, gayri muntazamlıklara karşı geometrik çizgilerle diklenen sabit, teknokrat, büyüklük tutkunu modern anlayışı sorgularken, Kemalist Cumhuriyet modernizminin sözcülerinden biri olan Sabahattin Eyüboğlu ise modern konut biçimlerinden övgüyle bahsetmektedir. Bora'ya göre TOKİ'nin konut silolarının felsefesi de aslında Eyüboğlu'yla hısımdır. Tanıl Bora, “Türk Muhafazakârlığı ve İnşaat Şehveti, Büyük Olsun Bizim Olsun”, **Birikim**, s.270 (2011): 16-18.

³²⁸ Nilüfer Göle, “Mühendisler ve İdeoloji” kitabında siyasal yönetme biçimleriyle mühendislik ideolojisi arasında bağ kurar. Mühendislik ideolojisi, üretim sürecindeki yerinden öte toplumsal gelişme modelleriyle ilişki olarak ele alınır. Yazar, mühendislik ideolojisinin sol, sağ-muhafazakâr ve İslamcı kulvarlarda farklı veçheleriyle görünür olduğunu iddia eder. Buna göre mühendislik ideolojisi, toplumun yönetimiyle, modernleşme ve rasyonalist görüşlerle ilgili olmuştur. Siyaset aşırı bilimselleşirken, büyük rakamlara indirgenmiş, teknokratik bir yönetim anlayışına evrilmiş, demokratik alan daralmıştır. Nilüfer Göle, **Mühendisler ve İdeoloji, Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere**, (İstanbul: Metis Yayınları, 1998), 13-16. Bugün AKP dönemi mühendislik ideolojisinin teknokrat, topyekun değişimi savunan aynı zamanda ideolojiler üstü imaj veren, büyük rakamlara dayanan, pragmatist yönlü olduğu iddia edilebilir. Fethi Açıkel, “Muhafazakâr Sosyal Mühendisliğin Yükselişi: ‘Yeni Türkiye’nin Eski Siyaseti’”, **Birikim**, s. 276 (2012): 14-20.

³²⁹ İhsan Eliaçık bir dönem dava uğruna siyasal mücadele veren İslamcı kesimlerin bugün AKP saflarında bu davayı maddi, dünyevi hedeflere çevirmesini eleştirir ve dava mitinin iktidar arzusu karşısında öldüğünü söyler. Bir zamanlar şefaath ya resulullah diye yola koyulanlar, önce inşaat ya resulullah sonra iktidar ya resulullah demiştir. İhsan Eliaçık, “Paranın dini imanı olur mu versus ‘dava’nın ölümü”, **Birikim**, s.270 (2011).

³³⁰ Haldun Gülalp, 1990’larda İslamcılarının modernizme ve onunla ilişkili gördükleri referanslara karşı olduğundan bahseder. Ekonomik modeller de buna dâhildir. Siyasal İslam, ithal ikameci sanayileşmeye dayalı kalkınma döneminin iflas etmesiyle 1980’lerden sonra yükselmiştir. 1990’larda İslamcılar, ekonomik kalkınma modellerini –kimi zaman kapitalizm karşıtlığı ve faizsiz sistem modelleri üzerinden karşılık bulmuştur- eleştirmektedir. Eleştiriler kalkınma modellerinin Kemalizmle hemhal olduğu ve Batı yanlısı olduğu üzerinden yapılmaktadır. Bu dönemde İslamcılar, modernizm ve sınırsız ilerleme anlayışının ve tepeden inme modernleşme reformlarının karşısında olmuşlardır. Haldun Gülalp, “Türkiye’de Modernleşme Politikaları ve İslamcı Siyaset”, **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, ed.Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, çev Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), 46, 50. 2000’lere gelindiğinde durumun değiştiği görülmektedir. Eski siyasal İslamcılar, yeni muhafazakâr Müslümanlar, AKP ile birlikte modernizm ve kalkınma modelleri karşısındaki tutumlarını değiştirmiştir. Artık ilerleme, modernleşme, kalkınma gibi söylemleri referans olarak siyaset yapmaktadırlar.

³³¹ Kalkınmacı anlayış ve korporatist düşünce operasyonel, iş bitirici, imarcı, kalkınmacı özellikleri kişiliğinde birleştiren Erdoğan gibi figürlerin destek bulmasını sağlıyordu. Muasır olana giden yolda

müteahhitleri, toplum mühendisleriydiler aynı zamanda. Parti, modern teknokrat bir anlayışla kentsel düzenlemeleri gerçekleştiriyordu.³³² Rakamlar, projeler, yapılan yeni binalar siyasal dilin kendisi yapılan hizmetleri konuşuyordu.

Partililerin öncesinde yaşadıkları gecekondulu alanları, yine onların güç sahibi olmaları paralelinde, yap-sat ekonomisinin temeli olmakta ya da kentsel dönüşüm alanı olmaktadır. Kentsel dönüşüm, halk parkları, alışveriş merkezleri, depreme dayanıklı yüksek katlı konutları, kentin en ücra köşelerine giden ulaşım yolları, temiz düzenli bir çevre düzenlemesiyle pembe bir tablo oluştururken perde arkasında inşaat projeleri ve emlak piyasasında patlama yaşanıyordu. Parti ilişki ağlarıyla yeni yerel müteahhitler tarikatı oluşuyordu.

3.4. Partili Aktörlerin Sınıfsal-Kültürel-Sembolik Dönüşümleri

Sanayi Mahallesi ve Kâğıthane'deki yerel kadrolar için, parti kendilerine kaynak dağıtan ve somut olarak hayatlarını değiştiren bir imkânlar ağıydı. Parti kadroları içinden belli gruplar, özellikle parti elitleri, parti ağlarıyla birlikte sınıfsal dönüşüm yaşamışlardı. Bu grupların yaşamlarında burjuvalaşma süreci belirginleşmişti. Kravat takmak, boğazda yemek yemek, lüks araba sahibi olmak, apartmanlarda ve sitelerde oturmak, çocuklarını özel üniversitelere göndermek gündelik hayatlarının parçası olmuştu.³³³ Gecekondulu kimlikleri yerini orta sınıf kimliğine bırakmıştı. AKP

yürütmek tam inancı, çelik bir iradeyi ve sorgulanmaksızın davranmayı operasyonel olmayı gerektirmekteydi. Çavuşoğlu, *age*, 41-42, 46

³³² Asuman Türkün, Cumhuriyet'ten beri amaçlanan modern kent hedefinin henüz gerçekleşmeye başladığını söylemektedir. Dönüşümün aşırı merkezileşmiş ve yetkilendirilmiş kurumlarla emrivakiler şeklinde yapılmakta, projeden etkilenenler söz hakkına sahip olmamaktadır. Dönüşümlerde kentsel rantlar artırılırken sermaye sınıfları lehine bir bölüşüm gerçekleştirilmektedir. Türkün, *age*, 5-6. Bu süreçte çalışan, yoksul, işsiz, evsiz kesimler mekân üretiminin dışında bırakılmaktadır. Dönüşüm, mülk kaybı, geçinme stratejisi, mahalle kültürü, dayanışma ağları ve kadınların kentsel mekânı kullanma biçimi gibi yaşam alanlarının da kaybı demektir. Şen, *age*, 320-323.

³³³ AKP döneminde neoliberal değerleri ve yaşam biçimini içselleştiren yeni bir orta sınıf görünür hale gelmiştir. İslami orta sınıflar yeni bir statü grubunu oluşturmakta, mekânsal olarak alt sınıflardan uzaklaşmaktadır. Konut piyasası büyük oranda bu sınıflara hitap eden steril sitelere yönelmiştir. Bu gruplar küresel tüketim biçimleri ve yaşam tarzlarına uyum göstermektedir. İslami orta sınıf oluşumu ve yeniden üretiminde toplumsal ve kültürel (eğitsel) boyutlara bakan bir çalışma için bkz. Erol Balkan, Ahmet Öncü, "İslami Orta Sınıfın Yeniden Üretimi", **Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP**, haz. Neşecan Balkan, Erol Balkan, Ahmet Öncü (İstanbul: Yordam Kitap, 2013): 214-290. Ayrıca muhafazakâr-dindar yeni orta sınıfla, laik-cumhuriyetçi orta sınıfların ortak liberal değerleri paylaştığı, mülk edinmeye yönelik eğilimin yüksek olduğu bir vurgu için bkz. Hatice Kurtuluş ile Söyleşi: "Orta Sınıfların Ortak Paydası Neoliberal Değerler", **Express**, s.127 (2012): 10-13. AKP döneminde KOBİ'lerle öne çıkan Gaziantep, Denizli ve Kayseri'de de orta sınıflaşmanın arttığı kentsel mekânsal süreçler üzerinden inceleyen bir araştırma için bkz. Didem Danış, "Rıza Pazarlığı ve Rant Kardeşliği", **Express**, s.127 (2012): 14-17. Burada genişleyen inşaat ekonomisinin

döneminde muhafazakâr kimlikle* tanımlanacak bu kesimler, yaşam biçimlerini modern tüketim kalıpları, piyasa ve metalaşma süreçleriyle iç içe yaşamaktaydı.³³⁴ İslami normlar, parti doktrini olmaktan çok, tüketimcilik gibi neoliberal küresel piyasa gibi yapılarca yeniden şekillendirilmekteydi.³³⁵ Değişim; yeme-içme kültürüne, kıyafet biçimlerine, yaşanan konutlara, tatil mekânlarına kadar farklı alanları kapsıyordu.³³⁶ Parti ilişki ağlarıyla bu kesimler, yaşadıkları bölgenin seçkinleri haline getirmişti. Parti İlçe Başkanı Fevzi Kaya'nın sınıfsal dönüşüm hikâyesi de bunu gösteriyordu.

Alt sınıfların ve özellikle kadınların parti içinde yaşadıkları dönüşüm daha farklıydı. Parti ilişki ağlarıyla üst sınıflarla yan yana gelirken üst sınıf yaşam tarzına özgü

çok büyük oranda yerel müteahhitlerce yerine getirildiği ve ulusal ya da küresel ölçekli şirketlerin henüz çok fazla rol oynamadığı belirtilmektedir. Ayrıca AKP'nin seçim başarısının altında inşaat ve kentleşme politikalarının olduğu bunu rant kardeşliği ve büyüyen bir orta sınıflaşma süreciyle gerçekleştirdiği vurgulanmaktadır. AKP'nin inşaat üzerinden ciddi bir rant dağıtma mekanizması kurduğu, hükümete yakın grupların ihya edildiği, üç şehirdeki en büyük inşaat firmalarının çoğunun en fazla 10-15 yıllık bir tarihe sahip olduğu, yukarı doğru hareketlilik ve zenginleşme sürecinin, toplu konut ve apartmanlaşma modelleri üzerinden gerçekleştiği anlatılmaktadır.

* Nilüfer Göle, 1990'lar için, İslamcı aktörlerinin kentleşmiş ve modern eğitim görmüş kesimlerden geldiğini söylerken, ortak bir yol izleyerek İslamcı olduklarını, yani Müslümandan İslamcıya dönüşerek yeni bir kimlik edindiklerini belirtir. İslam, sistematik olarak yaşam biçimlerine yön verirken bu modernizmle, piyasa ekonomisiyle, kültürel alanın melezleşmesi ve tüketim boyutlarıyla birlikte gerçekleşmekteydi. Göle, **Melez Desenler**, 27- 31. AKP döneminde aktörler İslamcılardan muhafazakâr Müslümanlara dönüşmüşlerdi ve Göle'nin bahsettiği İslamcı kimlik, muhafazakâr kimliğe evrilmişti. Ümit Aktaş bu durumu şöyle yorumlamaktadır: "Muhafazakâr bir tabanı siyasallaştıran İslamcılığın enerjisini yatırdığı bir siyasi hareket bu kez kendi iktidarını pekiştirmek için süreci tersine çevirmeye çalışmakta, İslamcılığı muhafazakârlaştırmaya ve statükoya eklemlenmeye çalışmaktadır. Bastırmaya çalıştığı şeye bulaşmak ya da savaştığı şeye benzeşmektedir." Aktaş, **age**, 86.

³³⁴ İslami kimlik ile modern tüketim kalıpları arasındaki ilişki açıktı. Kültür ekonomi politikten, metalaşma süreçlerinden bağımsız değildi. İslamcıların yaşadığı bu süreç 1990'ların sonuna doğru ortaya çıkmaya başlamıştı. Yael Navaro-Yaşın, "Kimlik Piyasası, Metalar, İslamcılık, Laiklik", **Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat**, haz. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, çev. Zeynep Yelçe (İstanbul: Metis Yayınları, 2003). Mücahit Bilici de İslamcı kimlikteki protestocu kimliğin yerini tüketimci ve pragmatist bir eğilime bıraktığını söyler. Buna göre; küreselleşme ve postmodernizm çizgisi İslamcılarının modernizme ve Kemalizme karşı eleştirilerini beslemiş, kamusal alandaki varlıklarını meşrulaştırıp güçlendirdi. Modernleşme, medenileştirme misyonuyla kültürel anlamında sömürgeciliğin devamı olarak görüldü. İslamcılar arasındaki anti-sömürgeci dil Türkiye'de modernizm ve kapitalizm eleştirilerine zemin hazırladı. Aynı zamanda İslami kimlik üzerinde değişimler yarattı. Küreselleşmeyle İslamcı kesimlerin dış dünyayla teması arttı ve bu yeni bir İslami kimlik için zemin hazırladı. Kalkınmacı milliyetçi bir İslam'dan Milli Görüş, uluslararası kaygıları ve iddiaları olan İslam anlayışı ortaya çıktı. İslamcı elitler, eğitim ve iktisadi kaynaklarla sembolik ve kültürel sermaye edindiler. İslamcılıktaki protestocu tepkisel duruş aşındı. Bunun yerine tüketimci ve pragmatist duruşlar geldi. 1980'lerde başlayıp ekonomik etkisini 1990'larda gösteren küreselleşme, kültürel etkisini 2000'lerde gösterdi. Mücahit Bilici, "Küreselleşme ve Postmodernizmin İslamcılık Üzerindeki Etkileri", **İslamcılık**, c.6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 799-800.

³³⁵ White, **Modernleşen Müslümanlar**, 252.

³³⁶ Mücahit Bilici, "İslam'ın Bronzlaşan Yüzü: Caprice Hotel Örnek Olayı", **İslam'ın Kamusal Yüzleri**, der. Nilüfer Göle (İstanbul: Metis Yayınları, 2000), 229-234.

kalıpları görüyorlardı. Yaşadıkları farklılaşma, ekonomik ya da maddi süreçlerle ilgili değildi. Bu grupların partiyle kurdukları ilişki, kültürel-sembolik bir anlam taşıyordu. Parti yaşam tarzlarında değişim yaratmaktaydı. Oturma ve konuşma biçimlerinden, ünlü politik figürlerle temaslarına, kazandıkları unvanlara, edindikleri statülere kadar yaygın bir alanda farklılaşma yaşamaktaydılar. Parti alanında edindikleri siyasal sermayeleriyle bürokrasi ve devletle kurdukları ilişkiler değişiyor, mesafeleri azalıyor, bulundukları bölgelerde tanınırlık kazanıyor, çevrelerinde statü elde ediyor, parti faaliyetleriyle kültürel anlamda yetkinliklerini geliştiriyor, bulundukları bölgenin kısıtlarını aşma şansı bulabiliyor, yerelde “iktidarı” temsil etmenin gururunu yaşıyorlardı. Aynı zamanda mahallelerindeki aynı sınıfsal kökenden gelen kesimlerden ayrışıyorlardı ki bu kültürel ve simgesel bir düzeyde gerçekleşmekteydi.³³⁷

Sınıfsal pozisyonların yalnızca iktisadi alandan kaynaklanmadığını söyleyen Bourdieu, hayatın kültürel ve sembolik alanlarında yaşanan pratiklerine odaklanır. Sınıfsal konumları, genel olarak ekonomik ve kültürel sermaye eksenlerinde birlikte ele alır. Ona göre sınıf, faillerin bulundukları konumlar olarak, içinde bulundukları her duruma ve etkileşime taşıdıkları gerçekliktir.³³⁸ Sınıf analizine maddi süreçlerle birlikte hayat tarzına işaret eden tüketim, beğeni, bedenselleşmiş yatkınlıklar gibi

³³⁷ Bourdieu sınıf süreçlerini ve farklılaşma boyutlarını kültürel-ekonomik ekseninde birlikte okur. Bourdieu’nün sınıf analizi sadece maddi süreçleri içermez. Sınıf tahlilini hem nesnel kaynaklara hem de simgesel temsillere dayandırır. Toplumsal sınıf durumu, çeşitli sermaye biçimlerinin (ekonomik-kültürel) hacim ve yapısı ve zaman içinde nasıl değiştikleri çevresinde tanımlanır. Simgesel ve toplumsal birikim ve farklılaşma biçimleri toplumsal sınıf ilişkilerinin önemli bir boyutudur. Swartz, **age**, 216. Sınıf kolektif hareketlerde, bilinçli-örgütlü edimlerde değil gündelik hayatın içinde, beğenilerde, tercihlerde yani maddi özelliklerle birlikte yaşam tarzı dağılımı temelinde oluşan zıt temsillerde ve ayrımlarda görülür. İktisadi farklılıkları, ayrıştırıcı işaretlere tercüme eden simgesel özellikler ve pratikler evrenidir. Bu nedenle sınıfların bedenselleşmiş olduğunu yani faillerinden bedenlerinde ve pratiklerinde etkileşime taşıdıkları bir gerçeklik olduğunu söyler. Yani sınıf aksan, kıyafet biçimi, sofrada adabı, estetik beğeni gibi yatkınlıkların (habitusun) dışavurumu anlamında ayrışma simgeleriyle, simgesel düzeyde de açığa çıkar. Pierre Bourdieu, “Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar”, çev. Nazlı Ökten, **Cogito**, s. 76 (2014): 198-199.

³³⁸ Bourdieu sınıfların, varlık koşulları, kültürel pratikleri, tüketimleri, siyasal kanaatleri açısından olabildiğince türdeş yani aynı habitustan eyleyicileri bir araya topladığını söyler. Bourdieu, **Pratik Nedenler**, 32. Bourdieu sınıfı kavrayışı Marks’ın sınıfı maddi güç ilişkilerine dayandırma ısrarını muhafaza ederken, Durkheim’in kolektif temsillere de dair öğretilerini ve Weber’in kültürel biçimlerin özerkliği ve algılanan toplumsal ayrımlar olarak statü yaklaşımından yararlanır. Bourdieu’nün sınıf kavrayışına genel bir bakış için bkz. Loic Wacquant, “Simgesel İktidar ve Grup Oluşumu: Pierre Bourdieu’nün Sınıf Yeniden Çerçevelemesi Üzerine”, çev. **Cogito**, s.76 (2014): Bourdieu’nün sınıf kavramsallaştırmasıyla Marksizmin sınıf anlayışı arasındaki fark için bkz. Emrah Göker, “Durkheim’in sol Eli: Pierre Bourdieu’nün Muhalefeti”, **Praksis**, s.3 (2001): 228-251.

kültürel süreçleri de dâhil eder.³³⁹ Toplumsal farklılaşma ve ayrım biçimleri kabaca gelir düzeyi farklılaşmasıyla değil, kültürel tüketimin gerçekleştiği ve emarelerini sosyal yaşam tarzında gösteren statü ayrımlarında belirir.³⁴⁰ Bu ayrımlar, parti alanında geçerliydi. Parti ilişkiler ağı da statü farkı yaratıyordu. Parti, alt sınıfların ve kadınların meslek ya da gelir düzeyinde değilse de hayat tarzlarında, kültürel-politik yetkinliklerinde değişimler yaratıyordu. Partililer tanınırlık kazanıyor, sosyal çevrelerini geliştiriyor, politik yetkinliklerini arttırıyorlardı.³⁴¹

Alt sınıf grupları içinde yer alan partililer, kurumsal siyasetle ilişkileri dolayısıyla şanslıydılar. Kendi sınıflarının formel politikaya, parti siyasetine, dahil olması normal koşullarda zordu. Sınıflar arasında eşitsiz dağılmış olan ekonomik ya da kültürel sermaye farklılığı, siyasete katılım biçimi, siyasi kanaat üretimi, siyasal pratikleri etkiliyordu. Örneğin sendika, parti, miting gibi politik aktivitelere katılım düzeyi, devlete yaklaşım ya da sosyal yardım sistemine güven, oy verme eğilimi ya da politikacı, milletvekili, seçilmiş kamu görevlileriyle temaslar kültürel-ekonomik sermayenin dağılımına göre sınıflar arasında farklılık göstermektedir.³⁴² Kültürel sermayesi yüksek olan grupların politika alanındaki aktiviteleri oy vermekle sınırlı değildir. Politika alanındaki kurumlara ve aktörlere ulaşma olasılıkları daha fazladır.

³³⁹ Bourdieu eşitsizlik ve tabakalaşma çalışmalarına özgün bir yaklaşım geliştirerek, kültürün önemini göstermiştir. Kültür nesnel sınıf pozisyonunu yansıtmaktan ibaret bir öznellikler bütünü değil, sınıfın kurucu unsurlarından biri olarak görülür. Bourdieu kuramında sınıflaşma süreci ve eşitsizlik biçimleri sadece iktisadi dinamiklerle sınırlandırılmaz. Toplumsal farklılaşma ve eşitsizliklerin, sembolik ve kültürel biçimler aracılığıyla dolaşıma girdiği ve eşitsizlik süreçlerinin, iktisadi ve kültürel pratikleri birlikte içerdiği gösterilir. İrmak Karademir Hazır, “Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik”, *Cogito*, s.76 (2014): 234. Bourdieu, kültürel hayatın materyalist fakat indirgemesiz bir açıklamasını önermektedir. Marks gibi toplumsal alanda sınıf merkezli sosyal eşitsizliği vurgulamaktadır. Sembolik sistemler, sınıf eşitsizliği üretimini ve hâkimiyet kurduğu biçimindeki Marksist düşünceyi onaylamaktadır. Bourdieu; maddi ve sembolik boyutları kapsayan bir pratiklerin genel biliminin yapmaya çalışmaktadır. David Swartz, “Kültür ve Din İncelemeleri Arasındaki Köprü: Pierre Bourdieu’nün Sembolik Gücün Politik Ekonomisi”, çev. İlkay Şahin, *Karadeniz-Blacksea-Черное море*, s.17 (2013): 182-195.

³⁴⁰ Swartz, *Kültür ve İktidar*, 212, 257. Bourdieu, statü gruplarını sınıfların içine yerleştirir. Weber’in hayat tarzını oluşturan simgesel özelliklerle tanımlanan statü gruplarının, sınıftan ayrı olduğu görüşünü tersine çevirir. Sınıflandırma işlemleri, kolektif yargı göstergeleri ve bu yargının hesaba kattığı dağılımlardaki konumlara da gönderme yapar. Hayat tarzları doğal yatınlıklarımız gibi görünür oysa bir karşıtlıklar sistemi içinde değerlerini alırlar. Bedenselleşmiş ve nesnelleşmiş kültürel sermaye simgeleri, tahakkümün meşrulaşmasına katkıda bulunurlar. Statü grupları, inkâr edilmiş sınıflardır. Bourdieu, *Simgesel Sermaye*, 198- 203.

³⁴¹ Alt sınıf grupları, politik ilişkiler ağı içinde hayat tarzlarında iyileşme yaşıyorlardı. Bununla birlikte sınıflar toplumsal hiyerarşi içerisinde yine aynı görelî konumda kalabilirler. Bourdieu sınıfların genel hayat durumlarında değişimler gerçekleşse de sınıf konumlarında gerçek bir yükselme olmadığını kaydeder. Swartz, *age*, 253, 255.

³⁴² Özgür Arun, İnce Zevkler-Olağan Beğeniler: Çağdaş Türkiye’de Kültürel Eşitsizliğin Yansımaları, *Cogito*, s.76 (2014): 182-183.

Alt sınıfların ise devletle ve politika alanıyla ilişkileri daha sınırlıdır. Devletle tek taraflı ve fantezi düzeyindeki ilişkide olumlama üzerinden kendilerine yer bulurken, politika alanında aktiviteleri oy vermekle sınırlıdır. Yani alt sınıfların politikadaki temsilleri ancak verdikleri oyla mümkün olabilmektedir.³⁴³ Oysa AKP, alt sınıftan gelenlere politikayla kurulan fantezi düzeyindeki ilişkiyi gerçekliğe dönüştürme umudu veriyordu. Kurumsal siyasetin seçkin işi olduğu bir yapıda, parti bu algıyı kırabilmede başarılıydı. Pratikte parti alanına dâhil olan kesimler bölgenin nüfuzlu kesimleriydi fakat alt sınıflar da bu alana katılmanın çabasını veriyordu. Bu kesimlerin, parti alanında çok fazla ilerleme şansları yoktu fakat yine de sembolik/kültürel olarak yaşadıkları dönüşüm onlar için önemliydi. Bu durum kadınlar için düşünüldüğünde daha belirleyici sonuçlar yaratıyordu. Ekonomik ve kültürel eşitsizlikler toplumsal cinsiyetle derin bir ayrımı pekiştirmektedir. Düşük gelirliiler arasında ezici çoğunluğu kadınlar oluşturmakta ve alt sınıflar arasında toplumsal cinsiyet, fark yaratan bir unsur olarak daha fazla belirleyiciliğe sahip olmaktadır. Kültürel ve ekonomik sermayeleri açısından kadınlar daha dezavantajlılardır. Ayrıca, ataerkil yapı kadınların pratiklerini daha da kısıtlamaktadır.³⁴⁴ Sanayi-Şirintepe gibi mahallelerde alt sınıftan gelen kadınlar parti alanına katılım gösterebilmekte burada sermaye edinmekte ya da sermayelerini yoğunlaştırabilmekteydiler. Kadınlar partili olmanın getirdiği unvan ve statüyle tanınırlıklarını, politik faaliyetleriyle sosyal çevrelerini genişletmekte, siyasal sermaye edinmekte ve politik figürlerle temas kurabilmekteydi. Sonuçta parti alt sınıfların ve kadınların yaşam tarzlarında, politikayla ilişkilerinde değişimler yaratmaktaydı.

Kolaycı ve İndirgemeci Bir Yorum: “Çıkarıcılık”

Partililer, siyasal alana katılımlarını çıkarsızlık söylemi etrafında açıklamaya çalışmışlardı. Hayatlarının önemli bir kısmını siyasal alana yönelerek geçiren bu kişilerin inandıkları, doğru buldukları, vakit harcadıkları, emek verdikleri onca

³⁴³ Arun, **age**, 184

³⁴⁴ **age**, 183.

çalışma vardı. Partilerine bağlılık duyan aktörlerin partiyle ilişkilerini çıkar üzerinden tarif etmek onlar için kabul edilebilir bir şey değildi.³⁴⁵

Bu noktada Bourdieu'nün eylemler-pratikler üzerine geliştirdiği kavramlardan yararlanılabilir. Bourdieu eyleyicileri güdümleyen her şeyin ekonomik çıkara yönelik olduğunu eleştirir. Pratik, bilinçli bir biçimde akılcı hesapla ortaya konan ve kökeni ekonomik çıkara dayalı olan bir eylem değildir.³⁴⁶ Pratik, eyleyiciyle (habitusla) ve alan arasındaki dolayımında oluşur. Eyleyiciler içinde hareket ettikleri alanın yapısının izin verdiği oranda davranırlar. Alanın işleyişine ilişkin pratik algılama ve değerlendirme kalıpları edinerek, yani önceden ya da o alanda oluşmuş bir toplumsallaşmayla edinilmiş yatkınlıklarla davranırlar.³⁴⁷ Burada pratikler, yalıtık biçimde değil bulundukları alanlarla birlikte anlaşılmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, partililerin pratikleri de kendi başlarına değil, siyasal alan içinde değerlendirildiğinde anlam bulur. Yani partililer siyasal alana içkin eylem ve bu dünyanın algısını yapılandıran parti habitusuyla hareket ederler.

Bourdieu eyleyicilerin alanlar içindeki pratiklerini *illusio* (yatırım) ve strateji kavramlarıyla ele alır.³⁴⁸ Ludus (oyun) kökeninden gelen *illusio* toplumsal bir oyuna

³⁴⁵ Bu noktada Bourdieu simgesel sermayenin öneminden bahseder. Simgesel sermaye maddi çıkara dayalı olmayan bunun yadsındığı bir sermaye türüdür. Bourdieu *illusio* kavramı “çıkarcı” kavramından sonra kullanmıştır ve araştırmalarında bu kavramı kullanması çeşitli eleştiriler almıştır. Materyalist tutumunu hayatın her alanına yaydığıyla ilgili eleştiriler vardır. Çıkarın yadsındığı alanlar vardır. Dini alan, siyasal alan gibi... Aslında kendisi de kullandığı çıkar kelimesinin tehlikeli olduğunu, sıfır dereceli bir yararcılığı hatırlatma riski taşıdığını söyler. Sadece alanlara ait olmanın hem koşulu hem de ürünü olan özgül yatırımlar olduğunu anlatmak istediğini söyler. Bourdieu, **Toplumbilim Sorunları**, 104-108. Bourdieu, kuramında çıkar kavramı yerine *illusio* nosyonunu kullanır. Çıkarın basit olarak ekonomizim suçlamasına neden olduğunu oysa kendisinin tam da bütün pratiklerin iktisada indirilmesine karşı olduğunu söylemektedir. *Illusio* ile karşılıksızlık ya da kayıtsızlık nosyonlarına da karşı olduğunu da belirtir. *Illusio* (ilgilenmek) belirli bir toplumsal oyunun bir anlam taşıdığını peşinde koşulmaya değer olduğunu kabul etmektir. Her alan özgül bir çıkar biçimini, alanı yöneten kurallara pratik hâkimiyet olarak özgül bir *illusio*'yu oluşturur ve harekete geçirir. Bourdieu ortodoks iktisada karşı olarak ve paylaştığı şeyin sadece kelimeler olduğunu söylemektedir. Yatırım nosyonu da böyledir. Yatırım; bir alan ile o alana uyarlanmış yatkınlıklar sistemi arasındaki bağlantıdan doğan harekete geçme eğilimini, oyun oynama yeteneği ile isteğini içeren bir oyunu, bu oyunda kazanılıp kaybedilecek şeyler olduğu duygusunu ifade etmektedir. Bourdieu, **Düşünsel Antropoloji**, 105-107.

³⁴⁶ Bourdieu, **Pratik Nedenler**, 152.

³⁴⁷ **age**, 167-169.

³⁴⁸ **age**, 149. Bourdieu'nün pratik ekonomi kuramı, neo-klasik iktisat kuramının rasyonel-hesapçı özne yaklaşımıyla benzerlik gösterilerek eleştirilir. Sermaye, yatırım, strateji kavramlarını kullanması sorunsallaştırılır. Oysa Bourdieu tam da ekonomizme karşı geldiğini ve homo economicus mefhumuna savaş açtığını belirtir. Kaynağını yöntembilimsel bireycilikten alan bu yaklaşıma karşı çıkar. Bourdieu'ya göre çıkarı olmak, oyunun ruhunu yakalamaktır. Kazanılıp kaybedileceklerin önemli ve peşinde koşulmaya değer olduğunu kabul etmektir. Çıkar, sabit bir homo economicus kurgusundan, tarihi-dışı bir ihraç değil, ancak ampirik gözlemlerle tanımlanabilir tarihsel bir inşadır.

önem vermek, ona yoğunlaşmak demektir. *Illusio* kayıtsızlığın karşıtıdır, ilgili olma halidir. Oyunların/alanların getirileri vardır ve bir oyuna yoğunlaşanlar bunun getireceği ödüllere sahip olma arzusu da taşırlar. Bu rekabet aracılığıyla olabileceği gibi uyumla ve izlemeyle de olabilir.³⁴⁹ Dolayısıyla oyuna katılan eyleyiciler için, alandaki hedefler zaten izlenmeye değerdir ve böylece oluşan *illusio*lar kendiliğinden bir süreç içinde gelişir. Bourdieu burada çıkar ya da saf haliyle yararcılık değil “ilgili olma” durumundan bahseder.³⁵⁰ Kendilerini parti alanına veren, yaşam tarzını buraya yönelik olarak oluşturan aktörler için yatırımlar vardır. Partililer kârını maksimize etme motivasyonu ile davranan, çıkarıcı, hesapçı kendi başlarına özerk davranan bireyler değildir. Partililer siyaset alanının yapılarına uygun olarak donanmış yatkınlıklarıyla hareket ederler, pratikleri de böyle ortaya çıkar.³⁵¹ İlgili oldukları, kendilerini adadıkları siyasal alana özgü hedeflere ulaşmak için çaba harcarlar. Hayatlarını, siyasal alan içinde partiye yönelik olarak kurmuşlardır, yaşam tarzlarını burada oluşturmuşlardır. Dolayısıyla ilgileri, çabaları, pratikleri alan içinde önemli gördükleri, değer attiklerini hedeflere yönelebilmektedir. Sözelimi yönetime girmek, belediye başkanlığı ya da belediye meclis üyeliğine aday olmak, gençlik kolları başkanı olmak gibi... Siyaset oyununa dâhil olmaları -çıkarıcı olduklarını değil- kayıtsız olmadıklarını gösterir ve siyasal alan içinde *illusio* (yatırım) türünden ilişkiler geliştirdiklerini gösterir. Stratejiler için de durum böyledir. Stratejiler basit bir hesapçılığın değil habitus ve alan arasındaki ilişkinin sonucunda oluşur. Yani stratejiler, amaçlara göre, alan tarafından yönlendirilen eylemlerdir.³⁵² Onlar,

Bourdieu eleştiriler karşısında *illusio*, libido kavramlarını kullanmaya başlamıştır. Göker, **Ekonomik İndirgemeci**, 285-287. Bourdieu'nün sosyal sermaye gibi kavramlarla neoklasik iktisatla aynı kavramları kullanmasına rağmen tamamen yaklaşımın karşısında durduğunu söyleyen bir çalışma için bkz. Cem Öztalay, “Ekonomi Teorisiyle İlişkisi İçinde Bourdieu: Bir Komprador mu, Bir Eleştirmen mi?”, **Sosyoloji Dergisi**, s.25 (2012): 57-83. Öztalay ezen ve ezilenler arasındaki tahakküm ilişkilerini ifşa etmeye yönelik kaygısıyla Bourdieu'nün bu kavramlarını kullanmasının teorisinin zayıflatmak bir yana güçlendirdiğini söyler. Ben Fine de şerh düşerek neoklasik ve yeni bilgi kuramsal iktisadın Bourdieu literatürünü dışladığını ve Bourdieu'nün özgül bir yaklaşıma sahip olduğunu söyler. Fine, **Sosyal Sermaye**, 100.

³⁴⁹ Calhoun, **Bourdieu Sosyolojisi**, 81.

³⁵⁰ Bourdieu alanın dışında olanların bunu kavrayamayacaklarını söyler. “İllusio’da bir apaçıklık olarak yaşanan, bu apaçıklığa benzer yanı olmayan birisi için bir yanılsama gibi görülür, çünkü o kişi oyuna katılmaz.” Bourdieu, **Pratik Nedenler**, 151.

³⁵¹ Buradaki hedefler ancak bu oyuna giren ve orada ortaya koyulan hedefleri tanıyabilecek konumlara sahip olmaları nedeniyle vardır.

³⁵² Bourdieu pratiği ciddiye almak gerektiğini ve topluma ilgili aktörlerin gözüyle bakmaya çalışmak gerektiğini söyler. Somut toplumsal aktörlerin, eylemlerin niyetlenmemiş sonuçları vardır. Aktörler sadece kurallara göre değil strateji geliştirerek hareket ederler. Stratejiyi anlamının anahtarı, sadece aktörün bir şeyi başarmak istemesi değil, aynı zamanda bunu belirsizlik koşulları altında yapmasıdır.

başarıya götüren belli formüller değil, süreç içinde şekillenen yatkınlıkların dolayımında oluşur.

Aktörlerin pratiklerini “çıkar” olarak değil de “yatırım” olarak okumak, stratejilerini bilinçli ve rasyonel bir tasarıdan ziyade süreç içinde, reaktif ve siyasal alanın yapısıyla düşünmek anlamlıdır. Partililerin, alana katılmak isteyenlerin niyetlerine yönelik sorgulamaya girmeleri ve bunun üzerinden eleme yapmaları bu bağlamda değerlendirilebilir. Partililer anlatımlarında, partiyi bir iş kapısı gören, beklenti ve hesap içinde olanların görev almak istediğinden ya da kendi içlerinde samimiyetsiz olup görevini suiistimal eden “çürük elma”lardan bahsetmişlerdi.³⁵³ “Çürük elmalar” tasfiye edilmeye çalışılırken, partiye katılmak isteyenler bir değerlendirme ve eleme sürecinden geçiyorlardı. Gelenlerin özgeçmişleri toplanmakta, mülakatlar yapılmakta, referanslarına bakılmaktaydı.

Partiye pragmatist yaklaşmayan, mevcudiyetini ikincil görmeyen, yarın başka bir partide yer almayacak, yanlış yapsalar da kendileriyle sonuna kadar gidecek ekip arkadaşları arıyorlardı.³⁵⁴ Partinin mevcudiyeti ve iktidarı kendilerinden bağımsız değildi. Seçimleri kazanma ve iktidarda kalma en temel hedefleriydi. Alanın varlığı her şeyin garantisiydi. Alanın varlığına yönelik kayıtsızlık duyanların niyetini de sorgulamaktaydılar. Partilerinin mevcudiyetini, iktidarını var kılmaya çalışan amaçlarının ve programının propagandasını yüklenen kişiler için kendi kaderleri partiden bağımsız değildi. Yaşam tarzlarını siyasal alan içinde kuran partililer için alanın mevcudiyeti önemsiz değildi. Parti alanını var eden kendileri ve aralarındaki ilişkiler sistemiydi. Alanın işlerliği de kendi pratikleriyle -strateji ya da yatırım türünden pratikleriyle- gerçekleşiyordu. “Partiye üye olmak veya görev üstlenmek; partinin amaç ve hedeflerini benimsemek, hayata geçirilebilmeleri için kişinin gücü ve becerisi ölçüsünde katkıda bulunmak demekti.”³⁵⁵ Parti üyelerinin, partinin amaçları olarak sunulan ilkeleri benimserken, stratejileri ve *illusioları* da bu alan içinde yapılanıyordu.

Kurallar sistemi değil, kaynaklar, pratik eğilimler ve stratejiler sistemi söz konusudur. Calhoun, **age**, 95-96. Bourdieu aktörlerin yapıların belirleyiciliğinde, mekânîk olarak kurallara uygun bir şekilde hareket ettiğine de itiraz etmiş olur.

³⁵³ Gençlik kollarında özellikle iş hayatına atılacak yaş gruplarının bu anlamda partiye yöneldikleri ve burada bir yığılma oluşturduğu söylenebilir.

³⁵⁴ Fevzi Kaya ile yapılan mülakat, 27 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

³⁵⁵ Tüzük, 26.

3.4.1. “Ben Niye Ak Partili Oldum?": Sınıfsal Dönüşüm ve Değişen Siyasi Kanaatler

“Meclise etekle mi pantolonla mı girilsin, ya ne fark eder, neyle girilirse girilsin. Yani şimdi bugün hâlâ ilkokullarda önlük mü giyilsin giyilmesin mi, ya ne fark eder? Efendim işte, zengin fakir ayrımı [belli olacak]. Hâlbuki tam tersi... Yaşadığım için, söylüyorum. Yani biz evet önlük giydik, üniforma giydik. Liseden mezun olana kadar zannediyorduk ki bütün insanlar eşit. Okulda diyorlar ki bütünler insanlar eşit. Sonra, üniversiteye bir geldik, baktık ki insanlar eşit değil, ulan bunlar bizi kandırmış. Değil yani, eşit değil bu insanlar, ekonomik anlamda. Eşit olması da mümkün değil. Çünkü insan fitratına aykırıdır. Niye? Ya bu insanı yaratan Allah. Allah dilediğine zenginliği veririm diyor. Değil mi? Yani sonuçta zenginliği veren Allah. Çalışmakla zengin olunmuyor ama çalışmadan da olmuyor. Ya, Allah dileseydi bu insanların hepsini aynı ekonomik seviyede yaratamaz mıydı, o kadar gücü yok muydu? Ondan sonra psikolojimiz bozuldu bizim üniversitede. Niye? Çünkü adam geliyor arabayla, senin ayakkabının tabanı delik. Adam her gün bir elbise değiştiriyor, her gün bir gömlek değiştiriyor, sen bir gömleği belki haftada bir kere değiştirebiliyorsun... Fakirlikten geldim ben yani... Yani bir hatram var onu paylaşayım sizinle. Bir gün fizik dersindeyiz, fiziğim de çok iyidir... Zaten mühendis olmamda bunun biraz etkisi oldu herhalde. Ortalamanın çok çok üzerinde bir öğrenciyim ama fakirim. Babam annem köyde çiftçilik yapıyor ancak kendilerine yetiyor kazandıkları. Lise bire başladığımda bir çizgili takım elbise aldı babam. Yeşil beyaz çizgileri var hiç unutmuyorum. Tabi o zaman tam gelişme çağıımız, işte boyumuzun uzaması filan. Lise birden ikiye geçtiğim sene çok fark etti boydan kilodan. Elbise dar geliyor kısa geliyor, para yok. Ondan sonra lise ikideyim... Hocam beni çok severdi, ama sınıfta da çok sessiz bir öğrenciydim yani hiç sesim çıkmaz, hiç katılım sağlamam derse ama çok iyi bir dinleyiciyim... Bir soru sordu [hocam], dedi ki kim çözecek bunu? Sınıftan hiç kimseden el kalkmadı. Ondan sonra bir iki kişiyi kaldırdı, [o] çözemedi. Bana dedi ki ‘Fevzi kalk’, sen dedi çözersin çık tahtaya. Tahtaya çıkma filan öyle bir şeyim de yok. Senede bir iki kere... Belki o günü şartlarında o eziklikle işte öyle bir şey düşünmüyorum... Çıktım, neyse. Uzun da bir soru, tahtayı üçe böldüm. Başladım yazmaya ama hiç arkama bakmıyorum, hocaya bakmıyorum. Tebeşirim elimde yazdım, doldu birinci sıra, ikinci sıra, üçüncü sıra doldu. Sığmadı. Sonra birinci tarafı sildim orada bitirdim sonucu da böyle kare içine aldım. Ondan sonra oturdum ve ağlamaya başladım, sınıfın içinde. Hâlâ aklıma gelince gözlerim doluyor... Niye ağladım biliyor musun? O yeşil çizgili elbise, kolu [dirseğini göstererek] burama çıkmıştı tahtaya böyle tebeşirle yazı yazarken. Çok zoruma gitti. Teneffüse çıktık, hoca geldi. Dedi ki niye ağladın? Şimdi diyeceksin ki AK Parti’yi niye seviyorsun, işte ben AK Parti’yi bunun için seviyorum. *Oradan beni buraya taşıdı.*”³⁵⁶

Kâğıthane İlçe Başkanı Fevzi Kaya siyasal hayatını en son bu anekdotla- gözleri dolmuş vaziyette- bitirdi. Kaya, Kâğıthane’deki parti elitleri arasındaydı. Partideki konumu, ilçe binasından ayrı duran odası gibiydi. Bina Kâğıthane merkezdeki herhangi bir yerden farksızdı. Binanın içi salaştı. Asansörü çalışmıyordu. Merdivenlerin sıvası dökülmüştü. Parti katı ise görece daha yeniydi. İlçe yönetiminde yer alan başkan ve yardımcılarının odaları küçüktü. Kaya’nın odası ise geniş ve ferahtı, şık dekore edilmişti. Bina içinde eklektik ve sonradan yapılmış gibi duran odasını, toplanan bağışlarla yakın bir zamanda düzelttirmişti. Mobilyalar deriydi ve beyazın ağırlıkta olduğu duvar rengiyle uyumlu aksesuarlar vardı. Genişçe

³⁵⁶ Fevzi Kaya (AKP Kâğıthane İlçe Başkanı) ile yapılan mülakat, 27 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.

bir masanın üzerinde Kaya'ya ait plaketer vardı. 20 yılı aşkın bir süredir siyaset yapıyordu ve aldığı plaketer bunun nişaneleri gibiydi.

Fevzi Kaya İstanbul'a 1988 yılında çalışmak için geldi. 1962 yılında Sivas'ta doğmuş, liseye kadar da orada kalmıştı. Ailesi köyde çiftçilik yapmaktaydı. Ortaokul ve lise dönemini, şehir merkezinde yurtlarda kalarak tamamlamıştı. Ailesinin çocuklarını okutacak maddi olanağı olmamıştı. Kardeşleri arasında üniversiteye gidebilen bir tek oydu. Ancak çalışmaya başladıktan sonra, kendisinden dokuz yaş küçük bir kardeşine destek olarak okumasını sağlamıştı. Çocukluğundan beri parlak bir öğrenci olmuştu. Köylerinden üniversite mezunu olan ilk kişiydi. Kocaeli'nde Makine Mühendisliği Bölümü'nü bitirmişti.

Kaya üniversite yıllarında Kâğıthane'yle bağ kurmuştu. Şirintepe'de oturan amcasını ara ara ziyarete gelmekteydi. Üniversiteyi bitirir bitirmez de Kâğıthane'de bir işe girmişti. Seyrantepe'de demir çelik sektöründe vardiya şefi olarak çalışmaya başlamış daha sonra da Mahmutbey'de bir fabrikaya girmişti. O dönem politik gündemin etkisiyle memnun olsa da iş değişikliği yapmak durumunda kalmıştı. RP, 1994 seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ni beklenmedik biçimde kazanmıştı. Fakat belediye birimlerinde çalışacak kendi kadroları arasında nitelikli eleman eksikliği vardı. Başka birimlerde olduğu gibi İSTAÇ'ta çöple ilgili birimde çalışacak makine mühendisi aranıyordu. O dönem RP teşkilatlarında okumuş çok fazla kişi olmadığını söyleyen Kaya, güvenilecek birini aradıklarını belirtmişti. Tanıdıkları bu konuda ısrarcı davranmış, bu nedenle Büyükşehir Belediyesi'ne daha düşük bir ücretle girmek durumunda kalmıştı. Kaya makine bakım ve enerji üretim bölümünde şef, müdür yardımcılığı, müdürlük gibi çeşitli kademelerde çalışmıştı. Yaklaşık on yıl büyükşehirde görev alan Kaya'nın iş ve siyaset hayatı AKP'nin yerel seçimleri kazanıp iktidara gelmesiyle başka bir mecraaya akacaktı. Kaya yerel seçimlerde Kâğıthane Belediyesi meclis üyeliğine seçildi ve büyükşehirdeki görevini bıraktı. Görev süresinin bitmesine yakın, 2008 yılında yapılan parti kongresinde, Kâğıthane ilçe başkanlığına geçti. Kaya 2014 yılında yapılan parti kongresinde yine başkan seçildi ve bu görevini hâlâ sürdürmekteydi. Mesleğini daha önce kamu kuruluşlarında ircaa eden Kaya, iş hayatını özel sektöre kaydirmış, inşaat sektörüne atılmıştı. Kat karşılığı inşaat yapıyor, aynı zamanda özel bir firmada danışmanlık hizmeti yürütüyordu. Kaya'nın iş hayatında yaşadığı değişim siyasal alanla ilişkisinden bağımsız değildi.

Kaya üniversitede okurken çeşitli (İslami) fraksiyonlara sempati duymuştu fakat aktivist olarak herhangi bir grubun içinde yer almamıştı. Üniversitenin son yıllarında ise RP'ye yakınlaşmıştı. 1990'ların ilk yıllarında partide görev almaya başlamıştı. Şirintepe mahalle yönetimine girmiş, ilişkilerini arttırmıştı. RP'nin hızla yükseldiği dönemlerdi. Kâğıthane'de Kâmil Gürbüz'ün belediye başkanı olmasıyla başlayan süreç 1994, 1995 yıllarında -Türkiye genelinde olduğu gibi- ivme kazanmıştı. Bu dönemde parti için İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ni kazanmak bir milat olmuştu. Kaya büyükşehirde görev alan ilk RP kadroları arasındaydı. Mesleğini icra ederken Kâğıthane'deki siyasal süreçlerin içinde de yer aldı. Uzunca bir süre mahalle sekreterliği ve teşkilat başkanlığı yaptıktan sonra, erken denebilecek yaşlarda Kâğıthane RP ilçe yönetiminde yer aldı. Yönetimde gençlik komisyonluğu başkanlığı yaptı. RP'nin Kâğıthane'de yeni yeni fakat hızla örgütlendiği dönemlerdi.

Kaya RP ilçe yönetimdeki görevini, 1997 yılında parti kapatılana kadar sürdürmüştü. Parti kadrolarının kendilerini FP'yle var etmeye çalıştıkları yıllarda ise bu sürecin dışında kalmıştı. Kâğıthane'de FP ilçe örgütü kurulduğunda Kaya'ya ilçe yönetiminde yer verilmedi. RP kapatıldıktan sonra Kâğıthane'de kadrolar arasındaki ayrımlar belirginleşmişti. 1999 belediye başkanlığı seçimlerinde parti içinde yaşanan ayrışmada yani Gürbüz-Aksoy çatışmasında Kaya, Aksoy ekibinin yanında yer almıştı.³⁵⁷ Dolayısıyla AKP kurulup 2004 yılında belediye başkanlığını Aksoy kazanana kadar “bir köşede duran” bu ekibin arasında yer almıştı. AKP kurulduğunda ise mahalle kurucu yönetiminde yer alarak tekrar aktif bir şekilde siyasal alana dâhil olmuştu. Kaya, AKP döneminde yerel alanda etkin siyasal figürlerden biri haline gelmişti.

Fevzi Kaya hareketli, serinkanlı aynı zamanda oldukça hırslı biriydi. Güler yüzlüydü, çevresiyle yakın ve samimi bir ilişki içinde olduğu izlenimi veriyordu. İlçe binasında yaptığımız görüşme sırasında pek çok kişi kapısını rahatça açıp içeri girmiş ya selam vermiş ya da meramını iletmişti. RP'de kendisine verilen görevlerle yetindiğini söyleyen Kaya AKP'de bununla yetinmediğini gösteriyordu. İlçe yönetimine girmek, ilçe başkanlığına seçilmek, belediye meclis üyesi olabilmek için rekabet ve mücadele oyunlarına girmişti. Mevcut ilçe başkanları ya da yönetimleri aleyhine çalışmış, parti

³⁵⁷ Kaya geçmişe dönüp baktığında aynı kuldarda siyaset yapan kişilerin bir takım mücadeleler içine girmesini doğru bulmadığını ve FP adayı Gürbüz'ün karşısına çıkarak seçilmesini zorlaştırdıklarını söylemiş, özeleştirii yapmıştı.

teşkilatı içinde kendine yakın kişilerle ekipler kurmuş, güvenilebileceği kişileri yanına almıştı. Kaya rakipleriyle uzlaşma ya da çatışmalara girerek, merkez ve il parti yönetimiyle bir denge ilişkisi oluşturarak ilerlemişti. Seçimlerden önce yapılan kongreler parti teşkilatındaki dengelerin de değiştiği dönemlerdi. Dışarıda diğer partilere karşı bir yarışa girilirken içeride de kendileri aralarında rekabet süreci yaşanıyordu. Kaya 2004 yılında belediye meclisine girerek beş yıl belediye başkan yardımcılığı yürütecek, 2008 yılında rakipleriyle kıyasıya bir rekabet içine girerek ilçe başkanlığına geçecekti. Artık siyasal alandaki hedefi, yereldeki en prestijli mevki olan belediye başkanlığına geçmekti. 2014 yerel seçimlerinde Aksoy’la sessiz bir mücadeleye girmişti. Bu sürecin sonunda belediye başkanlığına geçememekle birlikte belediye meclis yönetimini büyük oranda kendisi belirleyecek ve ekibiyle birlikte parti içindeki nüfuzunu arttıracaktı.

Kaya’nın çok güçlü bir hitap yeteneği vardı. Kültürel bir gösterge olarak konuşma biçimi, hem sınıfsal konumunu hem de parti içindeki yetkinliğini gösteriyordu. Ilımlı bir hava içinde konuşuyordu. Partisinin bütün ideolojik referanslarına hâkimdi ve bunu açıklayıcı biçimde aktarıyordu. Kaya partisine bağlı, kendisini partisinin kazanmasına adanmış bir aktivistti. İlçesindeki parti çalışmalarını sıkı tutuyordu. İlçe parti örgütünün nihai ve asıl görevinin partiye seçimi kazandırmak olduğunu ifade etmişti. Seçim sonuçları, ilçe teşkilatının gücünün ve kendi başkanlığının farkının da bir göstergesiydi. Seçim çalışmalarının pek çok safhasına kendisi de bire bir katılıyordu.³⁵⁸ 2010 referandumunda, 2009 yerel seçimlerinde neredeyse her mahalleden birinci çıkmışlardı. En son 2011 genel seçimlerinde ilçede aldıkları oylar il başkanlığının yaptığı kamuoyu araştırmasından daha yüksek çıkmıştı. “Artık görüyoruz, yıllardır siyasetin içindeyiz. İnsanların yüzüne baktığımız zaman bakışından söylediğiyle söylemediği sözden nasıl hangi yönden oy kullanacağını anlıyoruz.” Kaya sıkı bir çalışma yürüttüklerini ilçedeki hedefleri yüksek tuttuğunu çalışma arkadaşlarını da bu yönde motive ettiğini anlatmıştı.³⁵⁹

³⁵⁸ 2014 Mart ayı seçimleri için bir yıldan fazla bir zaman vardı ve Kaya 2012 Aralık ayında on iki mahallede seçmen çalışmalarını tamamladıklarını anlatmıştı. “Yani cumartesi pazar biz seçmen ziyareti yapıyoruz kapı kapı. Şu anda on iki mahallede tamamladık. Ocağın son haftası da diğer mahallelerde tamamlayacağız. Her cumartesi pazar yapıyoruz. Ben işim başındayım ben de gidiyorum. Yaklaşık 130 kişilik bir ekiple bütün mahallelere giriyorlar.”

³⁵⁹ Başbakanın Sanayi Mahallesi’nde yaptığı konuşmada üç saat içinde 30-40 bin kişi toplamışlardı ve bu “her baba yiğidin harcı değildi.” Seçim dönemlerinde partide aktif olarak çalışan yüzlerce partili vardı. Parti yedek asıl yönetiminde belediye il ve genel meclis üyelerinden oluşan 117 sandık

“Ben arkadaşlara yukarıyı gösterdim yani hedefi hiç böyle küçük tutmadım... Ben hedefe ulaşmak için ne yapılması gerekiyorsa ahlaki kurallar çerçevesinde kalmak kaydıyla, siyasi partiler kanuna ve bizim parti tüzüğüne iç yönetmeliğine bağlı kalmak kaydıyla, yapılması gereken ne varsa hepsini yaparım. Yarın seçimden sonra şunu yapsaydık dedirtecek en ufak bir boşluk bırakmamak kaydıyla çalışıyoruz ve arkadaşları da o manada çalıştırırım, çalıştırmaya gayret ederim. Onu yaptığınızda da ister istemez başarı kaçınılmaz oluyor, geliyor. Allah da veriyor. Çalışanın yardımcısı oluyor.”

Kaya partide temayül olmuş kuralları, partinin işleyişini, siyasi kültürünü, ideolojik kodları içselleştirmişti. 20 yılı aşkın bir süredir bürokratik-siyasal alandaydı. Konuşurken parti iç tüzüğü, yönetmelik ve programından bahsetmişti. Örgütlenme biçimlerini, ilçe ve mahalleye yönetimlerinin oluşturulma kriterlerini, kongre süreçlerini, belediye başkanı, meclis üyesi ya da milletvekili gibi konumlar için aday belirleme koşullarını anlatırken bunlara referans vermişti. Ayrıca partinin gündelik işleyişi, iktidar mücadelelerini de olağan bir biçimde -parti alanın yapısı içinde- çok canlı biçimde anlatmıştı.

Hayatı, yaşam tarzı siyasi alan üzerine kuruluydu.³⁶⁰ Pratikleri, düşünceleri, eğilimleri yatkınlıkları neredeyse partiyle özdeşleşmişti. Kendisini siyaset oyununa adanmış iyi bir oyuncuydu. Parti alanındaki hedeflerin, ödüllerin, mevkilerin peşinden gidiyor bunu da yine alanın yapısıyla şekillenen stratejiler ve *illusiolarla* yapıyordu. Yükselmek, ilerlemek, “en iyisi olmak” hedefleri arasındaydı.

“Sandık müşahitliği, baş müşahitlik, mahalle yönetim kurulu üyeliği, mahalle başkanlığı, ilçe yönetim kurulu üyeliği, gençlik kolları başkanlığı, ilçe başkan yardımcılığı, ilçe başkanlığı, belediye meclis üyeliği, belediye başkan yardımcılığı bunların hepsini yapan ikinci şahıs yoktur. Bu anlamda şanslı olduğumu düşünüyorum. Samimiyetle gayret gösterdik sadece. İnandığımız bir davamız inandığımız bir gelecek profili var. Bunun uğrunda karşılıksız herhangi bir şey beklemeden çalışıldığı zaman sonuçta bir yerlere getiriliyorsun, geliyorsun. Ben arkadaşlarıma hep şeyi söylüyorum, Ekrem Erdem'in 1991 yılında bir konferansta söylediği bir şey, herkes bulunduğu en iyisi olmak zorunda. Bu söz siyasette benim için çok önemliydi. Aslında benim belki de ilçe bazında başarılı olmamda bu söz çok önemli. Siyasette bu söz kulakta küpedir. Ben hep bunun için çalıştım yani bir üst noktaya tırmanayım diye değil, en iyi ilçe başkanı ben olacağım diye çalıştım.”

Kaya siyaset yapmayı seviyordu. Alanda siyaset yapabilmenin gerekli koşullarını sıralarken kendisinin bunlara sahip olduğunu ima etmişti.

“... [V]akitten, paradan ailenizden feragat yapacaksınız artı bir de bunun yanında bir de bilgi ve fikir sahibi olacaksınız. Bunlar önemli eğer bunun dördü varsa bir insanın siyaset yapması çok daha zevkli olur.”

koordinatörü bilfiil süreci yürütüyordu. Bunlarla birlikte 32 mahalle teşkilatının başkanları ve yönetimleri de aktif olarak faaliyetlere katılıyordu. 45 sandık sayısını geçen her mahallede iki yönetim oluşturulmuştu. Seçim günü bu sandıklarda iki bine yakın insanın görevlendiriliyordu. Bu partinin mahallelerde harekete geçirebildiği mobilize edebilme de etkin olduğunu gösteriyordu bir nevi.

³⁶⁰ Alana dair bir suç ortaklığı (doxa'yı) paylaşıyordu, kazanacakları ve kaybedecekleri parti alanının varlığına olasılıklarına bağlıydı.

Bilgiliydi çünkü üniversite mezunuydu, fikir sahibiydi çünkü uzun bir süredir siyasal alanda yer alıyordu. Ailesinden gerektiği zaman feragat edebiliyordu; partili kadınlar gibi öncelikli sorumluluğu ailesi olmayabilirdi çünkü siyaset bir noktadan sonra erkek işiydi. Büyük mevkiler için rekabet erkekler arasında dönüyordu. Para sahibiydi, inşaat sermayesine dâhil olmuştu. Kendi işini yapıyordu ve siyaseti profesyonel olarak yapabiliyor, parti işlerine vakit ayırabiliyordu.

3.4.1.1. Yeni Yerel Sermaye Grupları

Kaya'nın yaşamında eğitim (kültürel) sermayesi ona kapı açmıştı. Yükselen bir siyasal harekete katılmış, İstanbul gibi metropol bir kentin yönetim kadrosu içinde önemli birimlerde görev almıştı. İSTAÇ Müdürlüğü'nde üst düzey mevkilerde yer alarak, belediye meclis üyeliği yaparak sosyal ve siyasal sermayesini geliştirme imkânı yakalamıştı. İlçe başkanlığı döneminde ise inşaat işi yapmaya başlamıştı ve ekonomik sermayesini arttırmıştı. Parti kadroları kentsel dönüşüm sürecini yürüten sermaye grupları arasında yer alıyordu, Kaya da onlardan biriydi. Mühendis olmasının verdiği avantajlarla birlikte bürokraside, partide, Büyükşehir Belediyesi'nde pek çok tanıdığı vardı. Sahip olduğu sermayelerin hacmini zamanla arttırmıştı ve parti ilişkileri ağı sayesinde kültürel-sosyal sermayesini iş hayatı üzerinden ekonomik sermayeye dönüştürme zemini bulmuştu. Kendisinin AK Partili olma hikâyesinde vurguladığı da buydu. Parti ilişki ağlarıyla yükselmiş, “sınıf atlamıştı.”

Kaya siyasal-toplum konumundaki değişimi, bir yükselme hikâyesi olarak anlatmıştı. Bunu da “çevre”den “merkez”e doğru ilerleme kurgusu içinden anlatmıştı.³⁶¹ Yani

³⁶¹ Şirintepe'de gençlik kolları toplantısına katılan ilçe başkan yardımcılarında biri de merkez-çevre paradigması içinden konuşmuştu. Buna göre başörtüsü, İmam Hatipler üzerinden yaşanan mağduriyetlerden, kamusal alanda tasfiye edilmek istendiklerinden bahsetmişti. Merkez-çevre paradigması Türkiye modernleşmesi ve iktidar-muhalefet eksenlerini açıklayan önemli paradigmalardan biri olmuştur. Merkezle radikal laik reformların uygulayıcısı askeri bürokratik elit; çevreyle ekonomik, kültürel, siyasal alanda dışlanan İslami gruplar temsil edilmektedir. “Kemalist iktidar” ve “İslami muhalefet” ya da “otoriter devlet” “demokratik-sivil toplum” gibi ideal tipler üzerinden hareket edilirken “merkez” ve “çevre” kendi içlerinde homojen, sınıfsız, çelişkisiz, tek boyutlu bir iktidar anlayışına dayanan kültürelci-liberal bir okumaya tabi kılınır. Buna göre siyasal İslam'ın yükselişi ile devlet ile toplumun birbirine yaklaştığı, devlet kaynaklarından artık toplumun da yararlanabildiği, hakları ihlal edilen ve yoksullukla boğuşan Müslüman çoğunluğun, merkezdeki otoriter laik azınlığa karşı sesini yükselttiği anlatılmak istenir. Bu paradigma AKP'nin “millet iradesi”, “sessiz çoğunluk” gibi kavramlaştırmalarında ve parti propaganda söylemlerinin merkezinde yer almaktadır. Paradigma iktidarı-devleti tek boyutlu okumakta, sınıf içi ve sınıflar arası çelişkileri yok saymaktadır. İslami-muhafazakâr çevrelerin moderne karşı değil onunla oluştuğu, kendi içinde seçkin ve burjuva bir sermaye grubu yarattığı, yerel yönetimlerden başlayarak neo-liberal teknokratik

kurucu irade tarafından bastırılmış ve aşağılanmış İslami kültürel bir “çevreden” gelmiş; laik-otoriter bürokratik kanadı oluşturan merkeze karşı yükselen (İslami-muhafazakâr) kesimler arasında yer almıştı.³⁶² Kendisiyle aynı kökenden gelen kesimler için partisi hâlâ “milletin iradesini” yani çevreyi temsil ediyordu. Kaya göre fakirlik ve zenginlik fitrata bağlıydı ve parti sayesinde ilkinden ikincisine geçmişti. Köylü geçmişi, fakirliği geride kalmıştı. Şimdi profesyonel meslek sahibi olarak kendi işini kuran mülk sahibi, siyasal alanda nüfuz sahibi seçkin, statülü biri haline gelmişti.³⁶³

Kaya AKP döneminde yükselme basamaklarını çıkma fırsatı bulan yeni sermaye grupları arasında yer almıştı. 1980 sonrasında Özal Dönemi’nin yarattığı fırsatlarla gelişen, RP döneminde görünür olan, İslami sermaye olarak adlandırılan koalisyon bütünü AKP döneminde güçlenmeye başladı.³⁶⁴ AKP’nin arkasında çapları farklılık

bir yönetim biçimi ortaya koyduğu görmezden gelinmektedir. Merkez-çevre yaklaşımının daha detaylı ele alımı ve eleştirisi için bkz. Fethi Açıkel “Entegratif Toplum ve Muarızları: Merkez-Çevre Paradigması Üzerine Eleştirel Notlar, **Toplum ve Bilim**, s. 105 (2006): 30-69. İslamcı kesimler ve Kemalist statüko ilişkisinin karışıklık ve mücadele ilişkisinden çok iç içe geçmiş ideolojik referanslarla ilerlediğiyle ilgili bir çalışma için bkz. Steven A. Cook, “Türk Paradoksu: İslamcı Siyasal Güç ve Kemalist Siyasal Düzen”, **Yönetmeden Hükmeden Ordular Türkiye, Mısır, Cezayir**, çev. Bahar Şahin (İstanbul: Hayy Kitap, 2008): 231-300.

³⁶²Kaya konuşmasında kurucu irade, millet iradesine saygı gösterilmesi gibi konulara değinmişti. Partinin kendini anlatırken, kurgularken kullandığı ana kavramlardan/ifadelerden biri toplum tanımlamasının yapıldığı “millet” kavramıydı. Toplumsal yapıyı oluşturan ana unsur millettir. Milletnin birleştirici unsuru ideolojiler değil, ortak değerlerdi ve dolayısıyla toplumsal çatışmalar kültürel bu çerçeve içinde ifade ediliyordu. Erdoğan, **age**, 69-70. Merkez çevre paradigması da bu anlamda devreye giriyordu. Buna göre millet, şimdiye kadar siyasi otorite –kurucu irade- tarafından temsil edilmeyen iradesine saygı duyulmayan değerleri hiçe sayılan bir topluluktur. Seçimlerle, halktan aldığı yüksek oylarla iktidara gelen parti de milletnin iradesini temsil ediyordu. Millet iradesine saygı göstermeyen kim varsa reddediyorlardı. Sistem, rejim, devlet, erke, yöneticiler, asker, polis, anayasa mahkemesi, bürokrasi yani kurucu irade milletnin iradesine saygı duymak zorundaydı.

³⁶³Hakan Yavuz MGH’nin dönüşerek bugüne kadar gelmesinde “imkânlar ağı” kavramını kullanır. Eğitim, ekonomi ve medyadaki imkânlar bu ağın özünü oluşturuyordu. Yavuz’a göre hareketin temelinde; siyasi ve ekonomik politikalara bağlı olarak genişleyen veya daralan “imkân alanları” vardı. M. Hakan Yavuz, “Milli Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek”, **İslamcılık**, c.6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 591.

³⁶⁴Ali Ekber Doğan 1990’ların ortalarına kadar tarikat ve yeşil sermaye olarak anılan Özal döneminde gelişmeye başlayan ve Arap sermayesinin katkısıyla gelişen tarikat ve cemaatlerin önde olduğunu söyler. 1990’larda işletme ölçekleri, ilişki ağları ve finans açısından farklılaşma ve güçlenme yaşanmasıyla bu gruplar İslami Sermaye olarak adlandırılmaya başlamıştır. MÜSİAD, İŞHAD, HÜRSİAD gibi sermaye örgütlerinin kuruluşu da bu dönemde gerçekleşmiştir. İslamcı sermayenin bir diğer önemli aktörü holdinglerdir. 28 Şubat süreci bu sermaye grupları üzerinde ezici bir etki yaratırken 2000 sonrasında KOBİ’ler ve belediyeler üzerinden gelişmeye başlayan daha yerli sermaye grupları öne çıkmıştır. Ali Ekber Doğan, “İslamcı Sermayenin Gelişme Dinamikleri ve 28 Şubat Süreci”, **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**, der. İlhan Uzgel, Bülent Duru, 2.b. (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010):288-289. Buğra İslami sermayenin yükselişinin esnek üretim düzenin belirlediği çalışma koşulları içinde, kimlik politikalarının öne çıktığı dönemlerde yaygınlaştığını söyler. Siyasal İslam yeni ortaya çıkan girişimcilere Müslüman orta sınıflara şehir yoksullarına hitap eden ortak bir dışlanmışlık söylemi yaratmayı başarmıştı. İslami ekonomik düzende dinsel ahlakı

gösteren İslamcı-muhafazakâr sermayenin farklı fraksiyonları vardı.³⁶⁵ İslami sermaye, 2000'lerden sonra veçhe değiştirmiş AKP ile birlikte daha yerli ve geniş kesimleri kapsar olmuştur. 28 Şubat süreci, büyük sermayenin de desteğiyle İslamcı holdingler ve büyümeye başlayan şirketlerin tasfiyesi üzerinde yoğunlaşmıştı. 2001 krizi de bu grupların iflasın eşiğine gelmesine neden olmuştu.³⁶⁶ AKP yeşil sermaye, tarikat ya da Anadolu sermayesi gibi belirli bir sermaye grubundan ziyade - Cumhuriyet Dönemi'nin milli burjuvazisi gibi- toplumsal tabanı daha geniş bir burjuvazi yaratmaya çalışmaktaydı.³⁶⁷ Holdingleşen, şirketleşen büyük sermaye

anlayışının yönlendirdiği bir sosyal ilişkiler bütünü içinde enformel ve kişisel ilişkiler içinde belirlenen bir model benimsenmişti. Ayşe Buğra, "Dini Kimlik ve Sınıf: Bir MÜSİAD-Hak-İş Karşılaştırması", **Sürekli Kriz Politikaları, Türkiye'de Sınıf, İdeoloji ve Devlet**, Haz. Neşecan Balkan, Sungur Savran (İstanbul: Metis Yayınları, 2004): 126- 145. Dini ve diğer geleneksel-kültürel değerler sermaye birikimi ve emek sömürsünde kullanılması ilgili bir çalışma olarak bkz. Yasin Durak, **Emeğin Tevekkülü Konya'da İşçi-İşveren İlişkileri ve Dindarlık** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011). Yasin Durak, yükselen İslami sermayenin girişimci özelliğini yatay dayanışma eksenli cemaat ağlarının vurgulanmasını eleştirerek sermayenin yükselişinin girişimci iktisadi zihniyetinden çok emekçi sınıfın sermaye birikimindeki rolüne odaklanır. Konya'da organize sanayi bölgesinde çalışma ilişkilerinde dindar muhafazakâr sermaye gruplarının kültürel hegemonyasının gündelik ilişkilerdeki inşasına bakar.

³⁶⁵ AKP döneminde İslami sermayenin devlet-iş dünyası bağlantılarını sermaye birikimi için kullanmadaki becerisini arttırmış ve büyüme göstermiştir. İslami/muhafazakâr sermaye farklı ölçeklere sahip sermaye gruplarından oluşmaktadır. Tarikat ya da küçük-orta işletmelerin geniş ağlarıyla oluşan sermaye toplulukları ki çok ortaklı şirketler şeklinde örgütlenebilirler; tekstil, inşaat ya da hizmet sektöründe faaliyet yürüten KOBİ'ler; çok sayıda hissedarı olan Anadolu Holding firmaları ve daha profesyonel ve daha az dindar olan muhafazakâr büyük sermaye grupları bunlar arasındadır. AKP döneminde ekonominin liberalizasyonu ve dışa açılmaya paralel olarak muhafazakâr ve dinsel akımlar güç kazandılar. İslami kimlik Ortadoğu, Afrika, Türk Cumhuriyetler ve Orta Asya'daki yatırımlar için önemli işlevler sağladı. KOBİ'ler büyük sermaye ile birlikte küresel piyasalara açıldılar. Bu firmalar kendi holdinglerini kurmaya başladı. Osmanlı bölgesindeki nüfuz arayışının da önemli bir uzantısıydı bu. Erbakan'ın ve diğer İslamcı akımların kapitalist görüşleri, yeni dönem için yeterince küresel ve liberal değildi. Türkiye ekonomisinin kapitalist sistemle tam bütünleşmesi yoğunlaştıkça Erbakan'ın politikaları modası geçti. İslami sermaye AKP iktidar ile yakın ilişkileri içinde kürselleşme süreci ile gelişti. AKP döneminde yerli sermayenin belli dilimleri birikimlerini genişletmiş ve dünya piyasasına eklemlenme şansı buldu. Özgür Öztürk, "Türkiye'de İslamcı Büyük Burjuvazi", **Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP**, haz. Neşecan Balkan, Erol Balkan, Ahmet Öncü (İstanbul: Yordam Kitap, 2013), 182-187, 203-205.

³⁶⁶ Ekber, **age**, 300-302. 28 Şubat askeri müdahalesiyle İslamcı sermayenin tekelsel sermaye karşısında sakıncalı görünen yönleri törpülenmiş, hizaya gel çağrısı siyasi kanatta AKP'nin kurulmasına yansımıştı. AKP, İslamcı hareketin sermaye sahiplerinin geldikleri noktada doğmuş olan yeni ihtiyaçlarına karşılık verme çabası ve hareketin bir kez daha hükümet kurması durumunda ortaya çıkacak krizlerle başka çıkabilmek için yeni bir stratejik yönelişin geliştirilmesi sonucu kurulmuştu. Erbakan'ın ekonomik programında neoliberalizmin hâkimiyeti bağlamında sorun olan ne arsa tasfiye edilmişti. Koşulsuz bir serbest piyasa düsturu öncülüğünde hareket ediliyordu. AKP'nin 1980'den beri gündeme getirilen özelleştirmelerin çok büyük bir kısmını gerçekleştirmesi resmin sadece bir boyutuydu. Savran, **age**, 90-91.

³⁶⁷ Çavuşoğlu, **İslamcı Neo-liberalizm**, 40. İslami sermaye tarikat-yeşil sermaye, muhafazakâr burjuvazi, Anadolu kaplanları gibi farklı isimlerle anılmıştır. Aslında belirli bir sermayenin İslami olup olmadığını belirleyen, siyasal ya da ideolojik karakteristiklerine nasıl sınıflandırıldığını gösteren kesin bir ölçüt yoktur. Bu anlamda MÜSİAD ve TUSKON gibi genellikle İslami kabul edilen iş örgütleriyle TUSİAD gibi üyeleri laik kabul edilen örgütler arasındaki sınırlar net değildir. Geniş bir literatürde biri laik, batıcı, İstanbul merkezli, büyük-tekelsel finans sermaye olarak diğeri İslami,

tekelleriyle birlikte daha küçük sermaye grupları girişimciler de öne çıkıyordu. Örneğin belediye olanaklarını, ilişki ve ağlarını etkin biçimde kullanarak ticaret, inşaat gibi kentsel tüketim ve rant alanlarında faaliyet yürüten yeni burjuvalaşan kesimler bunlar arasındaydı.³⁶⁸ Kâğıthane’de esnafılık yapan, profesyonel meslek sahibi olan, küçük işletme sahibi gecekondu kökenli aktörlerin birer girişimci haline gelmesi öyküsü de bunu gösteriyordu.

AKP döneminde yerel düzeyde ve piyasa rekabeti içinde gelişen sermaye grupları hızla gelişmişti. Hükümet üzerinden merkezi ve yerel karar mekanizmalarını elinde tutan parti, kendi iktidarı döneminde farklı çaplarda sermaye gruplarını desteklemiş ve büyümelerini sağlamıştı. Sermaye gruplarıyla devlet arasındaki ilişki yerel düzeyde önem kazanmış ve yerel iş adamlarının elinde sermaye birikimini destekleyecek gelişmeler yaşanmıştı.³⁶⁹ RP’nin 1994 seçimler sonucunda kazandığı, AKP döneminde karar, yetki ve bütçeleri açısından genişleyen belediyeler yerellerdeki aktörlerin dönüşüm yaşadığı önemli merkezlerin başında geliyordu. Yerel yönetimler düzeyinde hükümet ciddi değişiklikler yapmıştı. Belediye hizmetlerinde yetki ve sorumluluklar artarken özel sektör kuruluşlarından hizmet almanın önü açılmış, belediyelerin şirket kurmasına dair düzenlemeler getirilmişti. Altyapıdan, sosyal yardıma, imardan kentsel dönüşüme kadar pek çok yetki belediyelere devredilmişti. Kamu ihale yasalarındaki değişikliklerle, belirli sermaye gruplarına avantaj sağlayan değişiklikler yapılmıştı. Ayrıca değişikliklerle ihaleyi kazanan şirketlerin taşeronunun belirlenmesi talep edilebiliyordu ki hükümetin desteklemek istediği yeni filizlenen iş adamlarının çoğu taşeron firmalar kurmuştu.³⁷⁰

Anadolu, ticaret, küçük, liberal sermaye olarak görülmektedir. Bu iş örgütlerinin sermaye bileşenleri, işletme büyüklüğü, sermaye hacimleri ya da coğrafi köken ortaklıklarını gösteren ve bu ayrım eleştiren bakan çalışmalar vardır. Ör. Mustafa Sönmez, “2000’ler Türkiye’inde AKP, Hâkim Sınıflar ve İç Çelişkileri”, **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**, der. İlhan Uzel, Bülent Duru, 2.b. (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010):179-191.

³⁶⁸ Doğan, **İslamcı Sermaye**, 283-306, 303-305.

³⁶⁹ Yerel düzeyde ekonomik ve siyasi ilişkiler eskisine göre önem kazanmış ve devletle işadamları arasında ilişkinin yeni tezahürleri ortaya çıkmıştır. Ayşe Buğra, Osman Savaşkan, “Yerel Sanayi ve Bugünün Türkiye’inde İş Dünyası”, **Toplum ve Bilim**, s.118 (2010):100.

³⁷⁰ Buğra, **age**, 98-99. AKP döneminde piyasa rekabetine girmeden direk olarak merkezi devletle ilişkileri sayesinde büyüyen bir burjuvaziden bahsedilebilir. Kamu bankalarının verdiği krediler, büyük çaplı özelleştirmeler, sağlık ve sosyal hizmet alanlarının özel sektöre devri, enerji sektörü gibi kilit yerlerde yetki devirleri AKP döneminde yükselen sermaye gruplarının faaliyet alanları arasındadır. 1990’da kurulan MÜSİAD AKP’yle organik ilişkilere sahipti, 1998’de kurulan ASKON TGTV ve Saadet Partisi etrafındaki ilişki ağlarınınca destekleniyordu. 2005 yılında kurulan TUSKON Gülen Cemaati’yle ilişkiliydi. Bu kurumların hepsi büyük burjuvaziyi temsil eden örgütlerdi. Burada

Bu noktada özellikle kentsel dönüşüm projeleri yerel sermaye gruplarının oluşumunda, desteklenmesinde önemli araçlar sunuyordu. AKP döneminde merkezi hükümetle işbirliği içinde yerel yönetimler sermaye birikim süreçleri içinde daha etkili hale gelmişlerdi. Kâğıthane’de ticaret ve inşaat sermayesiyle öne çıkan partililerin yaşadığı dönüşüm belediyenin yarattığı imkân ağlarıyla ilişkiliydi. Bu sınıfsal dönüşüm Kaya’nın hayat hikâyesinde anlaşıldığı gibi, sahip olduğu sermayelerin dönüşümüyle gerçekleşmişti. Aynı zamanda bu süreçte Kaya’nın toplumsal ve siyasal meselelere dair kanaatleri* de değişmişti.

3.4.1.2. Eşitlik İdealinden Hükmetme Hedefine

Kaya’nın eşitliğe inanmaması onu insanın fitratına aykırı bulması manidardı. Eşitsizlik Allahın emriydi, buna karşı gelmek eleştirmek hayıflanmak boşunaydı. Bir zamanlar RP’de Adil Ekonomik Düzen söylemiyle siyaset yapan Kaya gibi partililer için artık bunun bir anlamı yoktu.

“Ak Parti olarak geçmişten bugüne gelirsek o zamanki hedefler farklıydı. Bugünkü hedefler biraz daha farklı. O zamanlar insanlar ne düşünüyordu RP’de görev yapan insanlar, adil düzen, adil ekonomik düzen. Bunun için çalışıyorlardı ama bugün AK Parti’ye geldiğimizde şu var: partimizin adından belli adalet ve kalkınma.”

Refah Partisi içeriği net olmayan “Adil Düzen” sloganı tabandaki yoksul ve ezilen kesimler üzerinde başarılı biçimde kullanmıştı. O dönem RP ilçe başkanlığı yapmış İsmail Aydın, kitle çalışmalarında adil düzen söylemini öne çıkardıklarını anlatmıştı. Bununla kast ettikleri en başta adil ekonomik düzendi. “Adil ekonomik düzenle kast ettiğimiz, bu ülke kaynakları bir grup tarafından sömürülüyor. Şu andaki büyük sermaye grupları ve rantıye kesimleri... Paradan para kazanan bir devlet. Devlet de bizi sömürüyor.”³⁷¹

sadece muhafazakâr Anadolu burjuvazisi değil ulusal düzeyde çok daha geniş bir sermaye kesiminin temsil edildiği unutulmamalıdır. Buğra, **age**, 108.

* Kanaat kavramı burada Bourdieu’nün tanımlamasına atıfla kullanılmaktadır. Bourdieu kanaatlerin kişisel de olsa “üretildiğini” söyler. Buna göre kanaatler, hakikatin içsel gücü vasıtasıyla ortaya çıkan saf ve salt bilgilendirici yargılar değildir. Kanaatlerin üretilme biçimi vardır. Habitus dolayımında ortaya çıkan kanaatler; ekonomik sermaye ve kültürel sermaye sahipliğiyle dini eğitim, cinsiyet farkı gibi koşullarla ilgilidir. Ancak bu statüye bağlı yetki eşitsizlikleri, tek başına, siyasi yargı/kanaat olanağının toplumsal koşullarını anlamaya yetmez. Bunların “üretim biçimlerine” bakmak gerekir. Kanaatler ya da yargılar; sınıfsal konumlar (sınıf ethosu), sistemli bir “tarafgirlik” yani siyasi bir çizgi eğilimi ya da siyasi bir parti tarafından tanımlanmış bir programa uygun saptamaların ürünü olabilir. Bunlarla birlikte çoğu zaman, faillerin yer ettikleri konumlarla işgal edilmesi “gereken” konumları arasında oluşturdukları temsiller daha belirleyici olabilmektedir. Bourdieu, **Distinction**, 417-426, 453.

³⁷¹İsmail Aydın (Eski RP İlçe Başkanı) ile yapılan mülakat, 25 Aralık 2012, Sultanbeyli.

Parti propagandalarında zenginlerle yoksullar arasındaki eşitsizlik sıkça işlenmişti.³⁷² Adil Düzen söylemi etrafında kentlerin yoksul çevre mahallerinden oy alınmış ve yerel dini örgütlenmeler, vakıflar ve mahalle çalışmalarıyla yardım faaliyetlerinde bulunulmuştu.³⁷³ AKP Dönemi'nde ise devlete, sisteme, düzene, eşitsizliğe bakış değişmişti parti yeni kanaatler üretmişti. Buna göre zenginlik de yoksulluk da işsizlik de “doğal”dı. Bunlar düzenle ilgili görülüyordu artık. Mevcut düzenin pasif ya da söylem düzeyinde de olsa eleştirilmesi geride kalmıştı. RP'nin Kâğıthane Belediye Binası'na astırdığı “Burada Yolsuzluk Yok” gibi iddialı ve belediyenin işleyiş sistemini sorgulayan söylemlerden eser yoktu. AKP döneminde serbest piyasa sistemiyle hızlı bir bütünleşme yaşıyordu. Kurucu irade olarak tanımladıkları devlet formasyonuna mesafeli-muhafız duran Kaya gibi aktivistlerin bakışı değişmişti. AKP, daha net ve açık biçimde devlete koşulsuz bağlılık, piyasa düzeniyle bütünleşmenin bayraktarlığını yapıyordu. AKP ile geçmişe göre daha “makul” bir siyaset yürütüyorlardı. Bakışlarındaki değişim neoliberal piyasa ekonomisinin gündelik hayat ilişkilerine yayılması, 28 Şubat sürecinin “hizaya gel” çağrısı, İslami hareket içinde yükselen yeni burjuvazinin ağırlığını arttırması gibi süreçlerle ilişkilendirilebilirdi.

RP kapatılıp FP kurulduğunda hareket içinde sosyal adalet vurgusu iyice azalmıştı ve parti yükselişteki muhafazakâr burjuvaziye destekleyen bir söylem benimsemişti.³⁷⁴ Faizsiz bankacılık gibi ekonomik modellerin işleyemeyeceği kapitalizme onun içinde de olsa alternatif oluşturmanın gerçekçi olmayacağı anlaşılmıştı. Propaganda düzeyinde kalmış olsa da toplumsal adaletten, piyasa ilişkilerinin doğallaştırıldığı bir

³⁷² Haldun Gülap Adil Düzen'in eşitlikçi bir küçük burjuva cennetini akla getirdiğini söyler. Adil Düzen'le kapitalizmin özel bir biçimi savunulmaktaydı. Çünkü RP'nin oluşturduğu sermaye grupları, var olan sınıf dengelerinden hoşnut değildi ve piyasa açısından oyunun kurallarının daha “adaletli” olmasını talep ediyorlardı. Güalp, *age*, 65. Bu söylemde, parti eşitsizlikleri sınıf kavramlarıyla değil organik toplum modelinde anlam bulan fakir ve mağdur kesim, ihtiyaç sahipleri gibi ifadelerle dile getirilmekteydi. White, *İslamcı Kitle Seferberliği*, 263. Ayrıca RP adil düzen programında bu kesimlerin muhalefetine barındırabilecek çatışma değil ortaklık düzeni üzerinde durmaktaydı. Partinin mesajlarında bu kesimlere otokontrol geliştirmeleri öğütlenmiş, adil düzenin egemen sınıfları karşısında edilgen bir tutum kazandırılmaya çalışılmıştı. Serdar Şen, *Refah Partisi'nin Teori ve Pratiği: Refah Partisi, Adil Düzen ve Kapitalizm* (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995), 49. Bunlarla birlikte, parti tabanında devlet formasyonuna karşı yani burjuvazi, askeri kanat, bürokratik mekanizmanın da kendisine eleştirel bakan, kapitalizmin yarattığı eşitsizlikler karşısında rahatsız olan kesimler vardı. Adil Düzen'den seçmenin, parti tabanın ve parti bürokratlarının anladığı farklıydı, Kâğıthane'de parti tabanının sisteme, eşitsizliklere muhalif ve eleştirel baktığı anlaşıyordu.

³⁷³ Ruşen Çakır, *Ne Şeriat Ne Demokrasi: Refah Partisini Anlamak* (İstanbul: Metis Yayınları, 1994).

³⁷⁴ Tuğal, *Pasif Devrim*, 160.

söyleme geçilmişti. Partililerin kentsel dönüşümle ilgili yorumları bu minvalde değerlendirilebilirdi. Gecekondu'lara yönelik suçlayıcı bir söylem gelişmeye başlamıştı. Arazi mülkiyetlerinin ve konut yapılarının işgal yoluyla sağlandığı ve bu haksız avantajların bedelinin ödenmesi gerektiği ima ediliyordu. Oysa hareket buralarda güçlenmiş, kimliğini (öteki Türkiye, sessiz yığınların sesi, siyah Türkler, çevrenin temsilcisi gibi) ve muhalifliğini buralardan oluşturmuştu.³⁷⁵ Yeni dönemde kentsel süreçler içinde devlete karşı ödevler öne çıkarılırken, kentsel mekândaki sınıfsal ayrışma dinamikleri ve eşitsizlikler de derinleştiriliyordu. Aslında “Adalet” mefhumu partileri için - bambaşka göndermelere sahip olsa da - önemini korumaktaydı. Adalet istenen, arzulanan, haksızlıkları dile getirmek adına dillendirilen halka ait bir kavram değil; yönetim zihniyetine işaret eden ve hükmetmenin farklı veçhesini oluşturan yönetenlere ait bir kavramdı. Kaya’nın adaletten anladığı da bir yönetme biçimiydi.

“Bizim bölgemizdeki insanlar yani Ortadoğu coğrafyasındaki insanlar eğer bölgede hükümrân olmak istiyorsa adaleti öne çıkarmak zorundadır, adaletli davranmak zorundadır yani yöneticiler için.”

Kaya’ya göre insanlar açlığa, işsizliğe başka şeylere razı olabilirdi ama adaletsizliğe olmazdı. Selçuklu ve Osmanlı hükümrânlığında yaşayan insanların da önceliği adaletti. Burada adalet, giderilmesi gereken toplumsal anomaliler ya da ekonomik anlamda bir eşitsizliği imlemiyordu. Partililer için adalet hükümrânlıktı, yönetmekti ve Ortadoğu’da düşlenen neo-Osmanlıcı –emperyal- hayallerle ilgiliydi. Kaya büyük düşünüyordu, partisi gibi ufku ve iktidar arzusu daha geniş coğrafyalara açılıyordu. Yani AKP “sıradan” insanın devleti yönetebilme potansiyeli olduğunu gösteriyordu. Partililer için yönetime örneğin milletvekilliği, bakanlık gibi mevkilere geçme tahayyülünde bulunabilmek çok zor değildi. Devlet; ulaşılması zor, soyut, onların siyasal alanları dışında bir “mit” değildi.

Kaya partisinin yönetim anlayışının ideolojik olmadığını vurgulamıştı. “RP’de ideoloji vardı tabi. Adil ekonomik düzen ya da İslami kuralların geçerli olması hadisesi vardı.” Fakat ülkede Müslüman olmayanlar, İslam’ı başka türlü yorumlayanlar ve onların da hakları vardı. Dolayısıyla partilerinin dine yaklaşımı

³⁷⁵ Hakan Yavuz İslami sosyal hareketlerin gecekondu'larda filizlendiğini söylemektedir. Gecekondu bölgelerinde İslam’ın bir iletişim ve birlik oluşturma ortamı sağladığını, yeni ve oturmamış kent hayatı içinde siyasal ve sosyal dünyanın anlamlandırılmasında İslami ibadet ve öğretililerin bilişsel araçlar sunduğunu ifade etmektedir. Yavuz, **Modernleşen Müslümanlar**, 118-119.

farklıydı. Programlarında bu yönde bir hedefleri en baştan beri yoktu.³⁷⁶ Kaya'ya göre on yıllık süreçte dine bakışı farklılaştırmada büyük başarılar elde etmişlerdi. RP döneminde Kâğıthane'deki kadrolar arasında kravat-sakal tartışması yapılıyor takım elbise ve kravat eleştiri konusu yapılıyordu. Böylesi tartışmalar artık geride kalmıştı kıyafet biçimleri İslami semboller içermiyordu. Bununla birlikte din, yaşam biçimleri üzerinde etkili olmaya devam ediyordu. Partililer bireysel ya da cemaat yaşamlarında dini kurallara uymaya özen gösteriyorlardı. Günlük yaşamlarında İslami terimler kullanıyor, siyasal-ideolojik konuları, parti organizasyonları, eğitimleri, partililerin toplumsal rolleri –eş, anne ya da genç- bu alana referansla oluşturuluyordu.³⁷⁷ İslami kurallar konusunda olduğu gibi ekonomik düzenle ilgili konularda da ideolojiyle hareket etmiyorlardı. Eşitsizlik yaradılıştan geliyordu. İnsanlar fitratları gereği eşit olamazdı.³⁷⁸ Bu konuyla ilgili yorumda bulunmak ideoloji yapmak olurdu. Oysa ülke böyle yönetilmiyor, sorunlar çözülmüyordu.³⁷⁹ Siyaseti iktidar partisi olarak başka kulvarlarda yapıyorlardı:

“AK Parti’de geçmişe göre biraz daha kolay siyaset yapıyoruz... Şundan dolayı iktidar olmak işimizi kolaylaştırıyor: Yapılan o kadar güzel işler var ki o kadar çok iş var ki, vatandaşın karşısına çıktığımızda anlatacak çok şeyimiz var. Somut elle tutulur yaptıklarımı çok. Vatandaşın teşekkür alıyoruz, olumsuz yaklaşımlar çok az. Onlar da ideolojik düşünüyor, olayın *hizmet* tarafına bakmıyor... Aslında önemli olan ideolojiyi işin içine çok fazla buluşturmaktan yerelde daha çok hizmete yönelik bir şeyler yapılması lazım.”

³⁷⁶ AKP parti programında, Milli Görüş çizgisiyle arasındaki farklılıklar vurgulanmıştır. Buna göre partinin dini hassasiyetlere sahip olmasına rağmen, izlenecek siyasal hatta ya da yönetim perspektifinde buna yer yoktur. Programda piyasa ekonomisi temelinde tanımlanan muhafazakâr bir kimlik tanımı öne çıkarılmıştır. Fulya Atacan, “‘Yaramaz’ Muhalefet- ‘Uslu’ İktidar SP-AKP Parti Programları”, **İktisat Dergisi**, S. 431 (2003): 69-73.

³⁷⁷ Pragmatik, milliyetçi ve akılcılaşmış bir din anlayışı iş dünyası, kişisel çıkar ve devletin yeniden canlandırılması alanlarına yönelmişti. Tuğal, **age**, 222.

³⁷⁸ Tuğal AKP dönemiyle birlikte Sultanbeyli’de kitle siyasetinin değiştiğini anlatır. Parti, sisteme muhalif olan kesimleri demobilize ederek seferber etmişti. Günlük düzlemde ideoloji merkezli siyasete olan ilgili azalmıştı. Zenginlik önceden reddedilirken artık edilmiyordu. İşsizlik doğallaşmış ve kültürelleştirilmişti. Hutbelerde iş ahlakı aşılanıyordu. Mevcut ekonomik düzen sabırla ve sessizce reddedilmek yerine sabırla kabul ediliyordu. Kapitalizmin doğallaştırılması söylem ve pratiklere yansımıştı. Parti seferberliği devletle millet birliğini güçlendirmişti. İslamcı proje tarafından eşitsizliği ve yoksulluğu hafifletmek üzere seferber edilen ücretli kesimler, alternatif sermaye birikimini ilerletmek için seferber ediliyordu. Tuğal’a göre partide bir tepki oluşmaması neoliberal piyasa koşulları, enformel çalışma ilişkileriyle, kayıt dışı ekonomiyle de ilgiliydi. Parti bu kesimlerle himaye ilişkileri geliştirdiyordu. Kayıt dışı ağlar, geleneksel İslam’ı, yeni çalışma ahlakını, kayıt dışı çalışma koşullarını ve siyasi koşulları yeniden üretiyordu. Tuğal, **age**, 258, 177, 168, 183.

³⁷⁹ İdeolojik parti olmama icraat ve pragmatizm odaklı siyasetle ilişkiliydi. Parti kendisini genel propaganda ve söylemlerinde ideolojiler üstü ya da ideolojiler dışında bir alan içinde kurguluyordu. İdeolojilerden uzak durma, akılcı siyaset yapma biçimi olarak gösterilirken, ideoloji çağ dışı olarak ilan ediliyordu. Olgun siyaset ideolojilerden arınmış, çağın gereklerini yerine getiren siyaset olarak tanımlanıyordu. Nermin Pınar Erdoğan, “AKP’nin siyasal söylemi üzerine: Biz hizmet partisiyiz”, **Birikim**, s.283 (2012): 68,69.

Yani gerçek siyaset somut, gündelik pratiklerle ilgili olmalıydı. Artık yapılanlar, yapılacak olanlar konuşuluyor, ideallardan değil yapılan yollardan, temizlenen dereleden, toplanan çöplerden projelerden bahsediliyordu.³⁸⁰ Muhalefette oldukları zamanki gibi eleştirilerle, vaatlerle, ideallerle değil on yıldır iktidar olmanın getirdiği gerçeklerle, somut işlerle siyaset yapıyorlardı. Tabi siyaset yapma biçimleri değişirken siyasal alandaki konumları da değişmişti.

3.4.2. Parti Aktivizmi ve Kadınlar

Sanayi Mahallesi'nin hareketli, renkli, kalabalık olan gösterişli ana caddesinden dümdüz yürüyüp Merkez Cami'den aşağı doğru inerken Şirintepe'nin mütevazı yapısı, gösterişsiz dükkânları, şekilsiz apartmanları, dik yokuşları göze çarpar. Kadın kolları üyeleriyle görüşmek için mahalleye gittiğimde, bunu yine fark etmiştim. AKP Şirintepe mahalle bürosunu bulup önüne geldiğimde biraz şaşırdım. Büro, bir apartmanın giriş katında bulunuyordu; iddiasız ve kendi halindeydi. Büronun önünde duran taksiden, mahallenin görüntüsüne tezat biçimde, şık ve lüks giyinmiş bir kadın inmişti. İlçe kadın kolları halkla ilişkiler başkanı Fatma Yüksek'ti bu kişi. Siyah dar bir pantolon üzerine pardösü giymiş, uyumlu renkte başörtüsü takmıştı. Yüksek; topuklu ayakkabıları, çantası ve hafif makyajıyla dikkat çeken, genç ve güzel bir kadındı. Birazdan düz ayakkabıları, renksiz başörtüsü ve pardösüsüyle daha gündelik ve sade giyinmiş elinde büro anahtarıyla koşturarak gelen mahalle kadın kolları başkanıyla farklı duruyorlardı.

İki kadınla birlikte, bir apartmanın giriş katında bulunan parti bürosuna geçmiştik. Büro oldukça bakımsızdı. En azından, ısınma probleminin halledilmiş olacağı düşünülebilirdi –ocak ayıydı. Doğalgaz yoktu, ısınmak için küçük bir elektrikli soba kullanılıyordu. Birleştirilmiş masalarla U şeklinde bir oturma düzeni ayarlanmıştı. Büro sadeydi duvarlarda, M. Kemal, R. Tayyip Erdoğan, Türk bayrağı ve AKP bayrağı dışında bir şey yoktu. Çay ocağı gibi lavabolar da pek kullanılır gibi durmuyordu. Yer döşemesindeki fayanslar eskiydi, salaş bir görünümü vardı. Büro

³⁸⁰ Bu anlamda hizmet politikası parti propagandasının merkezine yerleşmişti. Bu aynı zamanda siyasal alanın daraltılması geniş kesimlerin edilgen kılınarak söz sahibi olamadığı bir politikaya işaret ediyordu. Burada toplum siyasi otoritenin karşısında hizmet götürülen, yardım edilen pasif bir varlık olarak kurgulanıyordu. Toplumdan siyasal karar alma mekanizmalarına katılması, toplumsal siyasal aygıtın bir parçası olması beklenmiyordu sadece kendisine hizmet götürülmesi gerekiyordu. Millet'in oy vermek dışında siyasete aktif olarak katılması beklenmiyordu. Erdoğan, *age*, 70-71.

idareten tutulmuş ve toplantılardan toplantılara kullanıldığı izlenimi veriyordu. Yani gençlik, kadın kolları ve ana kademenin ayrı günlerde en fazla iki saat süren toplantıları dışında faal olmadığı anlaşıyordu. Partililer çalışmalarını çoğunlukla “sahada” geçiriyorlardı. Kadınlar ve erkeklerin siyasal faaliyetler ve sosyal aktivitelerini gerçekleştirdikleri mekânlar farklıydı. Kadınlar çoğunlukla evlerde oluyordu; erkekler hemşeri dernekleri, kahvehaneler, iş yerleri, dükkânlar ya da dışarıda vakit geçiriyorlardı. Gençler evlerde ya da kafelerde mahallenin belli bölgelerinde buluşuyordu. Kadın kolları üyeleriyle sohbete başladığımızda büronun kirasının nasıl karşılandığını, ne kadar ücret ödendiğini sormuştum. Kadınlar kira ücretinden bihaberdi ki bu durum biraz tuhaf gelmişti. Para işleriyle erkekler uğraşıyordu ve belli ki kadınlar için büro vakit geçirmedikleri ilgili olmadıkları bir yerdi. Kadınlar çalışmalarını formel bir mekanda değil de enformel alanlarda yürütüyorlardı çünkü.

İlk bakışta, aynı partiden olmaları dışında iki kadını ortak kılan şey tesettürlü* olmaları gibiydi. Kadınların giyim tarzlarıyla birlikte -bu sınıfsallık, statü, yaşam biçimine dair göndermelere işaret ediyordu- oturma ve konuşma biçimleri de farklıydı. Partili kadınların örtünme biçimi, bölgelerinde oturan diğer kadınlarla aralarındaki farkı gösteriyordu. Mahalle kadın kolları toplantısına gelen kadınlar arasında siyah çarşaf giymiş olanlar vardı; kapanma biçimleri daha İslami tandanslıydı. Partili kadınların örtünme biçimi ise daha “modern”di.1990’larda İslami hareketlerin yükselişi İslami simgelerin geleneksel-gündelik olandan sıyrılıp seçkin kültürel kodlar olarak yeniden sınıflandırılmıştı. AKP, döneminde parti daha modern ve rasyonel olan muhafazakâr bir Müslümanlığın öncülüğünü yapıyordu. Tesettür bir moda haline gelmiş, seçkin hayat tarzını, kentli ve modern olmayı ifade eden gösterenlerden biri olmuştu. Tesettür, İslamcı ideolojiyle ilgili kültürel siyasal

* Geleneksel olarak kadınların baş örtme biçimleriyle, İslamcı kadınlara özgü olan tesettür arasında farklılaşma vardır. Tüban daha önce kentli seçkin ailelerin yaşlı kadınlarına özgü yaşla gelen bir muhafazakârlık ve dinsel inanç özelliğiyle ilgili bir örtünme biçimiydi. Başörtüsü ise geleneksel bir öge olarak, kırsal kökenden gelen kadınlara özgü olarak değerlendirilmişti ve başörtüsü düşük statü ögesi olarak algılanmaktaydı. İslamcı kadınların giyinme biçimi olarak tesettür ise farklı simgesel anlamlara sahip olmuştu. Tesettür tartışması üniversiteli genç kadınların protestolarıyla gündeme gelmiş, İslami hareketlerin ana konularından biri haline dönüşmüştü. İslamcı kadınlar için başörtüsü düşük statü göstergesi olmaktan farklılaşmış, yüksek dinsel ahlakın ve bir kimliğin ögesi olmaya doğru kaymıştır. Tesettür”, “başörtüsü” ve “tüban” gibi ifadelerin farklı kullanımları işaret ettiği görüşler için bkz. Aynur İlyasoğlu, **Örtülü Kimlik, İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Ögeleri** (İstanbul: Metis Yayınları, 1994), 107.

bir felsefeyi yansıtırken sosyo-ekonomik ilişkilerden bağımsız değildi.³⁸¹ Bu anlamda başörtüsü, sınıf ayrımlarını görünmez kılmaya yetmiyordu- kültürel kodlar sosyo-ekonomik ayrımlardan besleniyordu. Emine Aslan ve Fatma Yüksek'in örtünme biçimleri için de böylesi bir ayrımdan bahsedilebilirdi.

Emine Aslan heyecanlı konuşuyor, söyleyeceklerini arka arkaya sıralıyor sözü bitince bir anda susuyordu. Fatma Yüksek ise daha tane tane ve açıklayıcı konuşuyor yeri geldiğinde Aslan'ın söylediklerini yeniden yorumluyor ve açıyordu. Aslan bazı sorulara daha savunmacı ve heyecanlı cevaplar verirken Yüksek daha sakin ve detaylı konuşuyordu. Yüksek daha profesyonel bir siyasetçiydi, uzun süredir partide ara vermeden çalışıyordu. Fatma Yüksek sosyal-kültürel-siyasal sermayesini, zamanla, parti alanındaki ilişki ağlarıyla arttırmıştı. Aslında iki kadının geçmiş sosyal-sınıfsal kökeni aynıydı. Fakat parti alanında edindikleri deneyimler, sahip oldukları sermaye biçimleri ve yoğunluğu aralarında statü yaratmıştı. İki kadının da aileleri Sanayi ve Şirintepe'nin ilk gecekondu kuşağını oluşturuyordu. Emine Aslan'ın eşi ticaretle uğraşüyor, oto alım satımı yapıyordu. Eşinin partide aktif bir görevi yoktu fakat sıkı bir parti taraftarıydı ve seçim zamanı imkânları doğrultusunda destek sunuyordu. Fatma Yüksek'in eşi, emlak ve gayrimenkul işiyle uğraşıyordu.

Emine Aslan 1972 yılında Kâğıthane'de doğmuştu, aslen Sivaslıydı. İlkokul mezunuydu. Dört çocuk annesi olan Aslan; sade, açık yüzlü, orta yaşlı, güzel bir kadındı. Aslan, AKP'den önce RP ve FP'de hanım komisyonlarında yer almıştı. AKP'nin ilk kurulduğu yıllarda da görev almış fakat bir süre sonra görevini bırakmak durumunda kalmıştı. Hamilelik dönemleri ve çocukların bakımı sürekli bir siyasal faaliyet içinde olmasını zorlaştırmıştı. Aslan partiye seçim dönemlerinde destek sunmaya çalışıyor, üyelik çalışmalarına katılıyordu. Son iki yıldır Şirintepe Mahalle başkanlığını yürütüyordu, çalışmalarda oldukça aktifti. Çocukları büyümüşü ve siyasal çalışmalara daha rahat katılabiliyordu. Fakat beklenmedik bir hamilelik yaşadığından, başkanlığı bırakacaktı. Kendisinden sonra emekli bir hemşire mahalle başkanlığı yapacaktı. Aslan birkaç haftadır, yeni kadın kolları başkanına refakat ediyordu.

³⁸¹ Jenny B. White, **Türkiye'de İslamcı Kitle Seferberliği: Yerli Siyaset Üzerine Bir Araştırma**, çev. Esen Türey (İstanbul: Oğlak Yayınları, 2007), 358.

Fatma Yüksek görünümü, konuşma biçimi, politik kavramları kullanma tarzıyla sosyal-kültürel sermayesi açısından öne çıkıyordu. Yüksek'in partiyle ilişkisi daha profesyonel düzeydeydi. Sekiz yıldır kadın kollarında çalışıyordu. Bir yıllık mahalle çalışmasından sonra ilçe kadın kollarına geçmişti, halkla ilişkiler birim başkanlığı yapıyordu. Aynı zamanda, Şirintepe Mahalle sorumlusuydu; mahalleye gidip geliyor, buradaki çalışmalara katılıyor, il kadın kollarına rapor sunuyordu. Yüksek, 1985 yılında Kâğıthane'de doğmuştu, aslen Sivaslıydı. Evli ve altı yaşında bir çocuğu vardı. Yüksek'in eşi de partide aktif çalışıyor, ilçe gençlik kolları başkanlığı yapıyordu. Yüksek, alanına oldukça hâkimdi. Parti çalışmalarından, halkla ilişkiler birim başkanlığından edindiği tecrübelerle fark edilir bir duruş kazanmıştı. Yüksek'in parti çizgisiyle buluşması RP döneminde, ailesinin katılımıyla başlamıştı. Yüksek, babasının kucağında Erbakan'ın mitinglerine gittiğini, alına yeşil bandalar taktığını, ağabeylerinin RP'de aktif olduğunu anlatmıştı.

Yüksek, bütün zamanını parti işlerine ayırıyor, neredeyse haftanın yedi günü ilçede bulunuyordu. Bir iş kadını edası ve havası içindeydi. Çocuğuna pek vakit ayıramadığından, parti çalışmalarının bütün vaktini alındığından yakınmıştı. Her iki kadında partide gönüllü olarak bulunduklarını özellikle vurgulamıştı. Partide “çıkâr” amaçlı bulunmadıklarını, maddi hiçbir menfaatleri olmadığını bir kaç kez tekrarlamışlardı. Üstelik parti çalışması tamamen öz veri ve feragat gerektiren, sürekli vermek demek olan bir uğraştı onlar için. Yüksek, eşinin anne tarafının, CHP'liydi, çıkarıcılık suçlamasını dillendirdiklerini söylemişti. Oysa kendisi “sağlıktan, kocadan, evden” vererek siyasal faaliyetlere katılıyordu. Emine Aslan da görüşmenin en başında siyaseti gönül ve “dava” işi olarak gördüğünü söylemişti. Maddi hiçbir menfaatleri olmadan ve tamamen gönüllü olarak parti çalışmalarına katıldıklarını vurgulamıştı. Aslan, partide yer almasını başbakana olan sevgisine ve inancına bağlıyordu. Onun gözünde başbakan kişiliği, duruşu, görüşüyle farklı bir liderdi. Kendisini onda bulmuş, dürüstlüğüne güçlü biçimde inanmıştı. Başbakana ve partiye olan gönül bağlılıkları nedeniyle evlerinden dışarı çıkıyorlardı –yoksa kamusal alana çıkmak, erkeklerle yan yana gelmek ailelerinde çok fazla kabul edilecek bir pratik değildi. Gittiği her yerde partisi hakkında konuştuğunu söyleyen Aslan da, aksi takdirde içinin rahat etmeyeceğini, başbakanın “koltuğunun sallanacağını” düşünüyordu.

Emine Aslan maddi menfaat dışında herhangi bir statü beklentisi içinde olmadığını da söylemişti. Mevki ve makam yani kimin nereye geçtiği önemli değildi, önemli olan partinin kazanmasıydı. Ona göre resmi görevde olmanın bir önemi yoktu, önemli olan parti faaliyetlerinin sürekliliği idi. 2014 yerel seçimlerine bir yıldan fazla bir zaman vardı ve partililer için kırmızı ışık yanmıştı. Aslan ihtiyaç olduğunda eş gibi parti çalışmalarına katkı sağlamaya hazırdı. Kendileri gelip geçiciydi; mevki, isim değişikliği önemli değildi. O ya da bu isim fark etmiyordu önemli olan partinin kazanması liderlerinin ilerlemesiydi.

“Sıfatlar hiç önemli değil, ben çıkarken kendi yerime başkan aradım, yeter ki mahallemiz boş kalmasın... Eşimi ana kademe çağırır, destek olur, üye yapar. Burada menfaat söz konusu değil. Ben mahalle başkanı olmuşum vesaire önemli değil, ismim orada olmuş olmamış önemli değil. Biz sadece [partiye] destek olalım, bir adım daha öne yürüsün [istiyoruz]. Kendimiz burada öyle çalışmazsak zannediyoruz ki başkanımız daha çok ileriye gidemeyecek. O yüzden elimizden geldiğince manevi destek olmaya çalışıyoruz.”³⁸²

Emine Aslan’ın partisiyle ilişkisini tanımladığı “adanmışlık” ve “çıkarsızlık” ifadeleri erkek partililer tarafından daha az ve dolaylı olarak dillendirilmişti.³⁸³ İlçe başkanlığı, belediye başkanlığı, meclis üyeliği ya da yönetim kuruluna geçme gibi durumlarda kıran kırana bir rekabet ve mücadele vardı; bu mevkilerde bulunan partili erkekler siyasal kariyerleriyle ilgili olarak ilk bu konulara değinmişti. Partili kadınlar ise kişisel ve rekabet dışında bir söylemle yaptıkları çalışmalardan ve faaliyetlerden bahsetmişlerdi.

Kadınların partideki konumları sınırlanmıştı. Kadın kolları gettovari yapısıyla parti içinde ayrı bir örgütlenmeye ve ağırlığa sahipti.³⁸⁴ Kadınlar partideki güç ilişkileri ve

³⁸²Emine Aslan (Şirintepe Kadın Kolları Başkanı) ile yapılan mülakat, 17 Ocak 2013, Şirintepe.

³⁸³Aslında Aslan’ın söylemlerinde gerçekliğini bulan fakat yerine oturmayan bir karşı koyma vardı. Gönüllü çalıştıklarına ve “çıkır” amaçlı hareket etmediklerine vurgu yapması indirgemeci yorumlara mesafeli olma konusunda uyarı olarak görülebilir. Aslan’ın partideki konumu, sınıfsal kökeni, toplumsal cinsiyet farkı, kültürel-sosyal yaşam biçimi, siyasal ilişki ağlarından bağımsız değildi. Bu anlamda parti sınıfsal bir kurtuluş sunmuyordu. Burada katkıları hayatın maddi olmayan alanlarında kültürel-sembolik-sosyal sermaye olarak görülebilir.

³⁸⁴Partinin siyasal çalışmalarını aktif olarak yürüten gençlik ve kadın kolları, parti alanı içinde belli bir dereceye kadar özerk olan organizasyonlardır. Kadın ve gençlik kolları ilçe başkanları, hiyerarşik olarak parti ilçe başkanına karşı sorumlu olmaktan ziyade il gençlik kollarına karşı sorumludur. İlçe kadın-gençlik kolları başkanlarının seçiminde ilin direk etkisi vardır. Parti ilçe başkanının gençlik ve kadın kolları başkanlarını ya da yönetimini görevden alma yetkisi bulunmamaktadır. O yetki genel merkezden onay almak koşulu ile il kadın ve gençlik kollarına ait olmaktadır. Yine mahalle gençlik ve kadın kolları teşkilatları mahalle başkanlarıyla değil ilçe gençlik ve kadın kollarıyla ilişkilenebilmektedir. İlçe ve mahalle düzeyinde yapılacak faaliyetler ya da sunulan raporlar kadın kolları ve gençlik kollarının kendi hiyerarşik örgütlenmesi içinde gerçekleştirilmektedir. Yan kuruluşların gündemleri ve faaliyetleri özerk olarak kendi örgütlenmeleri içinde belirtilmekte, değerlendirilmekte ya da eleştirilmektedir. Bununla birlikte ilçe ve mahalle örgütleri ortak faaliyetler yürütmekte ve eş güdümlü olmaya çalışmaktadır.

mücadelelerinin dışında kalıyordu. Parti siyasetine ağırlığını koyanlar erkeklerdi. Örneğin erkek partililerin hemen hemen hepsi Gürbüz-Aksoy çatışmasından bahsederken ki bu AKP'nin kuruluş evresiyle ilgiliydi, kadınlardan hiçbiri bu konu hakkında konuşmamıştı. Ayrıca kadınların evlilikleri, hastalıklar, hamilelik süreçleri, işe başlamaları, evde bakımını üstlendikleri yaşlı ya da çocukların olması, ev yapım süreçleri, eşlerinin tutumları partideki faaliyetlerinin sürekliliğini etkiliyordu. Üstelik kadınlar erkeklerin refakatinde siyaset yapıyorlardı. Kadınların partide yer alması ve siyasal aktivitelere katılımları eşlerinin “izni” dâhilindeydi. Aksi takdirde, kadınlar, bu çalışmayı asla yürütemeyeceklerini söylemişlerdi.

Politikanın, kadın ve erkek partililerin hayatlarındaki yeri de farklıydı. Erkekler partide daha rahattılar, gerekirse ailelerinden de feragat edip siyasete öncelik verebiliyorlardı. Erkek partiler siyasal faaliyetler nedeniyle ailelerine vakit ayıramadıklarını söylerken kadın partililer için öncelikli olan aileleriydi. Partili kadınlar için annelik ve eş “görevleri” birinci sırada geliyordu. Örneğin, ilçe Kadın Kolları Başkanı Azize Duman çocukları 20 yaşını aşmış olmasına rağmen, her gün eşi ve çocukları eve gelmeden yemek sofrası hazırladığını yani parti çalışmalarına ara verdiğini işi bittikten sonra tekrar partiye geldiğini maharetle anlatmıştı.

3.4.2.1. Kadınların Mobilize Etme Gücü

Parti ev kadınlarına, ücretsiz aile çalışanlarına ya da ücretli çalışan kadınlara ulaşabiliyor ve onları harekete geçirebiliyordu. Kadınların kurumsal siyasal katılımlarının düşük olduğu Şirintepe-Sanayi Mahallesi gibi eski gecekondu alanlarında, kadınları siyasal alana dâhil etmek kolay değildi. Bu kesimler kurumsal siyasetin dışında kalan, diğer merkez partilerin hitap edemediği ve bağ kuramadığı kadınlardı. AKP bu kadınlara ulaşmada ve mobilize etmede görece daha başarılıydı. Siyasal İslam'ın yükselişe geçtiği 1990'larda gecekondu mahallelerinde oturan ev kadınları arasında RP kanalıyla seferber olanlar vardı.³⁸⁵ AKP böylesi bir zemin üzerinde, mahallelerde kadınlar arasındaki faaliyetlerini sürdürmeye devam etti.

Şirintepe'de AKP kadın kolları üyeleri arasında ücretli çalışanlar, ücretsiz ev işçiliği yapanlar ve eşleriyle birlikte çalışanlar vardı. Aslında muhafazakâr aile yapısının sık

³⁸⁵ Jenny B. White, Ümraniye'de gerçekleştirdiği araştırmasında kadınların mobilizasyon süreçlerini çok canlı biçimde gösterir. Bkz. White, **Türkiye'de İslamcı Kitle Seferberliği**.

görüldüğü Sivas, Gümüşhane ve Samsun gibi illerden gelen kadınlar için ücretli çalışmak çok olağan bir süreç değildi. Fakat ekonomik zorluklar kadınların da çalışmasını gerektirebiliyordu. Partili kadınlar arasında evlere temizliğe giden, tekstil atölyesinde çalışanlar vardı fakat büyük çoğunluk “ev hanımıydı” ve kadın kollarında 30-45 yaş arası grubun ağırlığı vardı. Yüksek, genel olarak evlenmemiş, herhangi bir işte çalışmayan, belli bir yaşa gelip çocuklarını büyütmüş, eve bağlı olmayan, parti faaliyetlerine vakit ayrılabilen, verimli olabilecek kadınların görev aldığını söylemişti. Zaten, kadın kolları toplantıları ve faaliyetleri hafta içi gündüz, iş saatlerinin olduğu vakitlere göre ayarlanmıştı.³⁸⁶ Ücretli işlerde çalışanlar kadınların parti faaliyetlerinde süreklilik sağlamaları zordu. Çalışan kadınlar, komisyonlarda “değerlendiriliyordu.”

Kadınlar yerel politik çalışmaları üstlenerek partinin evlere kadar ulaşmasını, kitlelerle yüz yüze iletişim kurmalarını sağlıyordu.³⁸⁷ Parti merkezinin kendilerine haftalık olarak ilettikleri metinler üzerinden propaganda faaliyetini yürütüyorlardı.

“Her hafta gündem değişir. İlçeye gideriz, on dokuz mahalle başkanına Azize Başkan gündemi söyler. Biz de o gündemi alırız, biz de arkadaşlara aktarıyoruz, herkesin ajandası olur oraya not eder. Biz tek tek gündemi söyleriz. Gelemeyen bayanlara mutlaka gündemler bildirilir.”³⁸⁸

Bu faaliyetler - evlere taziye gitmek, hasta ve bebek ziyareti yapmak, mevlit okumak gibi- geleneksel ilişkiler üzerinden yapılıyordu. Parti kurumsal bir biçime

³⁸⁶ Her çarşamba 11.00-13.00 mahalle başkanları ilçede toplantıya katılıyordu. Öğleden sonra da kendi mahallelerinde toplantı yapıyorlardı. Kadınlar programları çoğunlukla gündüz saatlerinde oluyordu.

³⁸⁷ AKP kadın kolları örgütlenme biçimi ve pratik çalışmaları açısından RP hanım komisyonlarına benzemektedir. Hanım komisyonları, atıl ev kadını potansiyelini etkin biçimde değerlendirmişti. Komisyonlarla alt ve orta sınıf kadınları, siyasal alana militan ve seçmen olarak taşımayı başarmış, kadınlar ev ortamında, sosyal ilişki ağlarıyla siyasete çekilmişlerdi. Geleneksel değerler, dayanışma ve toplumsallaşma kalıplarını kullanarak, alternatif bir siyasallaşma modeli kurgulamıştı. Yeşim Arat, “Refah Partisi Hanım Komisyonları”, **Bilanço 1923-1998**, c.2 (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999): 289, 291-293, 296. RP hanım komisyonları başkanı Sibel Eraslan, Ruşen Çakır ile yaptığı röportajda RP Hanımlar Komisyonu’nun kuruluş öyküsünü anlatır. 1989-1990 yıllarında üniversitelerde türban yasağına karşı çıkan öğrenciler, Sibel Eraslan da hukuk öğrencisidir o dönem, kimi siyasetçilerle görüşmüş ve dönemin il başkanı Tayyip Erdoğan’dan partinin hanımlar komisyonunu kurmaları yönünde teklif almışlardır. Eraslan Tayyip Erdoğan ile birlikte Bahri Zengin’in Genel Merkez’de kadın ve siyaset ilişkisini düşündüğünü söylemektedir. Teşkilatı kurmak için öncelikli olarak partide görevli erkeklerin eşleri, kızları ve kardeşlerine gidilmiştir. Üniversiteli ve liseli kızlar da örgütlenmeye katılmıştır. Daha sonra kadınlar pek çok ve ilçede mahalli örgütlenme ağları yaratarak parti açısından ciddi bir taban çalışması yürütmüşlerdir. Ruşen Çakır, **Direnış ve İtaat İki İktidar Arasında İslamcı Kadın** (İstanbul: Metis Yayınları, 2000), 93-94.

³⁸⁸ Emine Aslan ile yapılan mülakat, 17 Ocak 2013, Şirintepe.

sahip olsa da kadınlarla enformel ilişkiler üzerinden bağ kurmakta ve sorunları/ihtiyaçları üzerinden onlarla ilişkilienmekteydi. Örneğin belediyenin hizmetleriyle ilgili yerel sorunlar, sağlık ya da sosyal yardım gibi kendilerini ve ailelerini ilgilendiren konular üzerine konuşulmaktaydı.³⁸⁹ Kadın kolları faaliyetleri arasında üye çalışmaları merkezi önemdeydi. Emine Aslan hastaneye de arkadaşlarına da gitse üye formuyla gezdiklerini, kendileri üye yapmazsa insanların üye olmayacağını, sözünün bir yerde mutlaka siyasete geldiğini söylemişti. Kadın propagandasını yapan militanlar aynı zamanda yerel bilgisini toplayıp partiye ileten “ajanlar” gibi görülebilirdi. Kadın aktivistler, mahalledeki kadınların şikâyetlerini, beklentilerini, dileklerini dinliyor bunu üst kademelere raporlar halinde iletiyorlardı. Hükümetin uygulamaları ya da yapacaklarının nasıl karşılandığına dair nabız yoklaması da yapıyorlardı. Son dönemlerde mahalledeki tek gündem kentsel dönüşümdü. Partililer, kentsel dönüşümün nasıl olacağını ve faydalarını anlatıyor, mahalledeki kadınların çekincelerini gidermeye çalışıyordu.

Kadınlarla en rahat hissettikleri ev ortamında geleneksel toplumsallaşma ilişkileriyle iletişim kuruluyordu. Konuşmaların sonunda gündelik-somut sorunlar örneğin belediyenin çöpleri almaması gibi şikâyetler ya da talepler de dilleniordu. Konuşulacak gündemler mahallelerin sosyo-ekonomik durumuna, politik ve kültürel yapısına göre gündemler ve ele alış biçimleri değişebiliyordu. Hamidiye’de kadın haklarıyla ilgili, Nurtepe’de “terörle” ilgili sıkıntılı sorular gelebiliyordu. Şirintepe’de fazla zorlamıyorlardı, genelde sosyal yardım üzerinde duruyorlardı. Burada çöp ya da okul gibi temel alt yapı ve ihtiyaçlara yönelik sorunlardan

³⁸⁹ Heidi Wedel’in İstanbul’un farklı gecekondu semtlerinde yaşayan kadınların siyasal katılımlarını incelediği çalışmasında benzer çıkarımlar vardır. Beykoz’da Türk-Sünni ağırlıkta bir mahalleyle Ümraniye’de Kürt-Alevi yoğunluklu bir mahalleye odaklandığı çalışmasında kadınların radikal sol ve İslamcılık karşısındaki tutumlarına da bakmıştır. Wedel burada siyasal katılımın enformel biçimleri üzerinde durulmaktadır. Kadınlar devlet baskısı, ekonomik sebepler, zaman problemi, sosyal-kültürel yapı, eğitim yetersizliği, kocaya bağımlı olma, dar bir akraba komşu çevresiyle sınırlı olma gibi nedenlerle siyasetten dışlanmaktadır. Yani para, zaman, bilgi, tecrübe, özgüven, bağımsızlık gibi ön koşullara sahip olmayan kadınlar siyasal alana uzaktırlar. Kadınlar kendilerine daha az güvenmekte, eğitilmiş ya da bilgili, iyi konuşan, başvurulması gerek mevki ve makamları bilen önderlik edecek kişilere ihtiyaç duymaktadır. Kendilerine ait kahvehane gibi kamusal alanları olmayan, kitlesel toplanma olanağı bulamayan kadınlar enformel biçimlerde siyasal katılım göstermektedir. Kadın komisyonlarının ev toplantıları kadınların bir araya geldiği hareket geçtiği ağ ilişkilerini kurmada önemlidir. Yerel ve genel siyaset ev ortamına taşınmakta kadınlar geleneksel ilişkiler üzerinden siyasete dâhil edilmektedir. Gecekondu kadınları barınma, alt yapı ve sosyal kurumların yokluğu gibi ihtiyaçlar üzerinden eyleme geçmektedir. Heidi Wedel, *Siyaset ve Cinsiyet, İstanbul Gecekondularında Kadınların Siyasal Katılımı*, çev. Can Kurultay (İstanbul: Metis Yayınları, 2001).

bahsediliyordu. Mahallede partiyi ya da başbakanın söylemlerini sorgulayanlar azdı. Yüksek, mahallede okuma yazma bilmeyen kadınların fazla olduğunu, kadınların “cahil” olduklarını genelde sosyal yardımla ilgili sorular sorduklarını, siyasetle çok fazla ilgili olmadıklarını ifade etmişti. Partinin yerel siyasal çalışmaları bu yöndeydi -ve bu tutumu besliyordu. Gündelik ve somut konular üzerinde duruluyor, bunlar pratik bir biçimde ele alınıyor, özellikle sosyal politika alanındaki uygulamalar ve değişikliklerle ilgili olarak sohbetler düzenliyordu. Genelde kadınları, yaşlıları, engellileri ya da yardıma muhtaç kesimleri ilgilendiren konular açılıyor, bunlarla ilgili yapılan yasal değişikliklerin neler olduğu, verilen imkânlardan yararlanmak için nasıl bir yol yöntem izleneceğinden bahsediliyordu.

“ ‘Gidemedim, bilmiyordum, böyle bir yardım varmış.’ diye [soruyorlar]. Biz de yönlendiririz, önce kaymakamlık ya da muhtara yönlendiririz. ‘Kömüre muhtacım, bilmiyordum, yazılamadım, eşim çalışmıyor’ diyenler oluyor ya da biz toplantı yaparken bizi görüp gelenler, soranlar... Hastam var bakamıyorum, diyenler çıkıyor. %90 özürlü olanlara aylık bağlandığını söylüyoruz. ‘Bilmiyorduk, duyduk ama nereye gideceğimizi bilmiyoruz.’ diyenleri yönlendiriyoruz. Burada çoğunluk konu sosyal yardımdır. Bize Şahin Başkan’a mı gidelim nereye gidelim derler, biz de yol yöntem gösteririz. Belediye’nin sosyal işlerine yönlendiririz, bu birimlere gideceksin diye. Bilmeyen çok var, televizyonda duymuş ama yardımlarla ilgili [konuları]. Mesela dul bayanların emekli aylığına bağlandığını duymuş ama bilmiyor. En çok sosyal yardım konulu... Bir de çevre, mesela yolumuz böyle merdivenimiz böyle gibi sıkıntılar söylenir. Aşırı siyaset yok, Filistin Suriye vesaire değil. Yaşlı, dul, çocuklarla ilgili... Belediye sosyal işler, kaymakamlık, vakıflar müdürlüğüne gönderebiliyoruz, biz sadece aracı oluyoruz. Bilgilendiriyoruz.”³⁹⁰

Partili kadınlar devlet ve bürokrasi işlerinden uzak olan kadınlara prosedürü anlatıyor kamuoyunda tartışma yaratan yasal reformlar hakkında bilgilendirme yapıyor, onları değişikliklerin faydaları konusunda ikna ediyorlardı. Belediye üzerinden daha fazla kadına ulaşılabiliyordu. Belediye bünyesindeki kadın kent gönüllüleri bunu sağlayan örgütlülüklerden biriydi. Özellikle seçim dönemlerinde, çevre de yer alan bu kadınlar aktifleştirilmeye çalışılıyordu.³⁹¹

Partide yeri doldurulamaz bir ağırlığı olan kadınların gücü tabandan geliyordu. Diğer (erkek) partililer de bunun farkındaydı.

“Kadınlar daha rahat kapıyı çalışıyor. Seçmen ziyaretinde biz daha rahat oluyoruz. Biz içeriye girebiliyoruz, diğerleri kapıdan prosedür olsun diye yapıyorlar. Biz üye çalışmasında

³⁹⁰Fatma Yüksek (İlçe Kadın Kolları Başkan Yardımcısı) ile yapılan mülakat, 17 Ocak 2013, Şirintepe.

³⁹¹Fatma Yüksek Şirintepe’de doksana yakın kadın kent gönüllüsü olduğunu ve belediyeye bağlı olduğunu söyledi. Bu kişiler, aktivist olmaktan öte partinin iletişim kurmayı başardığı kadınlar olarak görülebilir. 2012 yılında Şirintepe’de yapılan bir kent gönüllüsü toplantısına katılmışım. Bir köy derneğinde yapılan ve belediye başkanının da geldiği etkinlikte 100’den fazla kadın vardı. Bu kadınların büyük çoğunluğuna belediye üzerinden ulaşılabiliyor, partiyle ilişkileri geliştirilmeye çalışılıyordu. Seçim zamanı evlerinde sohbetler düzenlenmesi ya da müşahitlik gibi görevlerde bulunmaları bekleniyordu.

ev sohbetinde onlardan daha aktifiz. Bayanlar daha konuşkan, stant çalışmalarında yarım saat geç geldiğimizde üye yapmadıkları oluyor. İyi ki geldiniz diyorlar.”³⁹²

3.4.2.2. Kazanımlar ve Prangalı Konumlar

Üniversite imkânından yoksun olan, çalışma hayatına katılamayan kültürel ve ekonomik sermaye açısından dezavantajlı olan kadınlar için siyasal alan bir dizi fırsatlar ağı demektir. Parti için fedakârlıklarda bulunsalar da kendilerine birçok katkısı olduğunu düşünüyorlardı.³⁹³

“Partiye biz ne kadar destek oluyorsak, partide bizi değiştirdi. Ben kendim, kişiliğim, kıyafetim... Çocuklarımızla ilişkilerimiz değişti. Ev hanımıydık günlük temizlik vesaire... Burada oturunca kendimizi daha çalışkan, daha faydalı hissediyoruz. Sosyal işlere psikiyatri doktorlar geliyor, faydalanmak isteyenler oraya geliyor. Oturmaktan kalkmaya [kadar], biz partiye ne kadar faydalı olduysak da o da... Ben yaptığım çok şeyi burada kazandım. Seminerlere katıldıktan sonra çocuklarımla, eşimle aramdaki diyalog değişti.”³⁹⁴

Partili kadınların; kamusal alana çıkıp burada görünür ve etkin olmaları hoş karşılanmazken – örneğin kadınlar gerektiğinde akşamları ev sohbetlerine katılıyor, partili erkeklerle birlikte üyelik çalışmaları yapıyorlardı- siyasal faaliyetlere katılımları bu sınırlamaları gevşetmişti. Parti ağlarına katılım, kadınları güçlendirmişti. Evden dışarı çıkmalarını sağlayarak kamusal alana dâhil olmalarını sağlamış, sosyal alanlarını genişletmişti.³⁹⁵ Eğitim imkânından mahrum olan, sınıfsal-toplumsal cinsiyet gibi yapısal sınırlamalar nedeniyle okuyamayan ya da İmam Hatip Lisesi mağduriyeti yaşayan kadınlar için siyasal alan sosyalleşmelerini sağlıyor, kültürel yetkinliklerini ve özgüvenlerini arttırıyordu.³⁹⁶ Kadın kolları

³⁹²Emine Aslan ile yapılan mülakat, 17 Ocak 2013, Şirintepe.

³⁹³Yeşim Arat’ın RP Hanım Komisyonlarıyla ilgili çalışmasında, kadınların siyasal katılımlarında kutsal değerleri öne çıkarmalarına rağmen somut olarak yaptıkları şeylerden tatmin olduklarını dile getirdiklerini aktarır. Başörtülü kadınlar, siyasal aktivizmleriyle kamusal alanda kaybettikleri statüyü yeniden kazanmış, kendilerini çevrelerine karşı ispatlamıştır. Arat, *age*, 93, 294.

³⁹⁴Aslan ile yapılan mülakat, 17 Ocak 2013, Şirintepe

³⁹⁵AKP’li kadınların partiye katılımlarını farklı saiklerle gerekçelendirdikleri görülmektedir. Partili kadınlarla yakın dönemde yapılmış bir çalışmada, kadınların siyasete katılımlarının ilk nedenini Tayyip Erdoğan’a olan sevgilerine bağladıkları gösterilmiştir. Erdoğan’ın belediyciliği, sorun çözebilmesi ve karizması dile getirilmiştir. Ayrıca partinin ahlaka, inanca, aileye verdiği değer, muhafazakâr yapısı ve dini-geleneksel kodlara sahip olması diğer etkenler olarak öne çıkarılmıştır. Kadınlar evde dizi izlemek yerine partide yararlı işler yaptıklarını, aktif olduklarını kendilerini daha iyi hissettiklerini söylemişlerdir. Özlem Tür, Zana Çıtak, “AKP ve Kadın: Teşkilatlanma, Muhafazakârlık ve Türban”, *AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu*, der. İlhan Uzel, Bülent Duru, 2.bs (Ankara: Phoenix, 2010): 614-629.

³⁹⁶AKP’li kadınlar arasında, 1990’larda siyasal İslami hareketlerle çeşitli düzeylerde temasları olanlar olmuştu. Feride Acar, İslami hareketlerin hitap ettiği kadınların cumhuriyet modernleşmesinin kendisine öğrenim yapma ve meslek sahibi olma hakkı tanımadığı kesimler olduğunu söyler. Feride Acar, “Türkiye’de İslamcı Hareket ve Kadın”, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, yay. haz. Şirin Tekeli, 2.bs (İstanbul: İletişim, 1993). AKP tabanında tesettürlü kadınların ciddi bir ağırlığı vardı ve yakın döneme kadar tesettür üniversiteye giriş önünde engeldi. Bununla birlikte Sanayi Mahallesi’ndeki kadınların sosyo-ekonomik statüleri de eğitim süreçlerini

yaygın bir örgütlenme ağı ve farklı alanlardaki faaliyetleriyle kadınlara kendilerini geliştirebilecekleri ve potansiyellerini açığa çıkarabilecek kanalları yaratabilmekteydi.

Kadınların partideki konumları, selefi olarak nitelenebilecek RP hanım komisyonlarıyla benzerlikler taşıyordu. RP'li kadınların örtünme mücadelesi³⁹⁷ ve siyasal aktivizmleri kendilerini ataerkinin ev hapsinden çıkarmış, statü ve özerklik kazanmalarına olanak vermişti. Üniversiteye gidemeyenler için parti aktivizmi meşru bir uğraş olmuş, bir çeşit eğitim sunarak kimlik oluşumunu etkilemiş ve ilişki ağlarını genişletmişti.³⁹⁸ Siyasal alanda büyük tartışmalar yaratan örtünme mücadelesi, kadınların yeni sosyal kimlikler kazanması ve somut fırsatlar yaratmasında önemli siyasal simgelerden biri olmuştu.³⁹⁹ AKP'li kadınlar için de parti eğitmenlik yapan, sosyalleşmelerini sağlayan, saygı, statü kazandıran, kendilerini güvende hissettikleri bir okul gibiydi. Kadınlar evlerinden ve mahallerinden daha geniş bir dünyaya açılıyorlardı. Yazarlarla söyleşiler yapılıyor, televizyon programcılarıyla, milletvekilleriyle, il ya da parti merkezinden gelen tanınmış simalarla seminerler düzenleniyor, üniversitede çalışan öğretim üyelerinden dersler alınıyordu. Kadınlar, Türkiye siyasi ve ekonomi tarihi, İslam tarihi, dini bilgiler yanında kadın sağlığı ve doğum, çocuk yetiştirilmesi, kişilik gelişimi, annelik, aile gibi konularda eğitimler alıyordu. Kadınların aldığı ilk eğitimler oturma, kalkma ve konuşma üzerine oluyordu. Mahalleden seçilen kadınlara iki ay boyunca konuşma eğitimleri veriliyor sonrasında aralarında yarışmalar düzenleniyordu.

etkilemekteydi. AKP, kendisinden önceki İslami hareketlerde ve RP'de olduğu gibi tesettürlü kadınlara kapalı olan imkânları farklı düzeylerde, örneğin eğitimler vererek kurslar açarak, yaratıyordu. Hatta AKP'nin modernliği savunan bir iktidar partisi olması anlamında daha yaygın – radikal ve illegal görülmeyen- etiketler sunuyordu.

³⁹⁷ Nilüfer Göle, *Modern Mahrem*'de İslamcı kadınların tesettürle birlikte kamusal alana dâhil olduklarını vurgular. Tesettür, kadınların toplumsal alana katılımını sağlayan kentsel bir olgu ve medeniyet değişimine ilişkin siyasi bir taleptir. Kadın, İslamcı hareketin medenileşme projesinin simgesi olmuştu. Nilüfer Göle, **Modern Mahrem, Medeniyet ve Örtünme** (İstanbul: Metis Yayınları, 1991), 92. İslamcı hareketler kadınların örtünmesi vasıtasıyla kamuoyunda görünürlük kazanmıştı. Kadınlar da İslami kimlik ile birlikte toplumsal-siyasal alana katılım sağlamışlardı. Aslında tesettürün sembolik içeriği çelişkiydi. Tesettür siyasal anlamıyla ve talepleriyle kadınların aktif olduğu İslami bir modernlik konusunda fikir verirken cinsiyet ayrımını da pekiştirmekteydi. Göle, İslamcı kadının örtünerek batı modernizmine tebliğ yapmakta olduğunu ama aynı zamanda mahrem alan kapanması üzerine kurulu erkek egemenliğini de kabullendiğini söyler. Göle, **İslam ve Modernlik Üzerine**, 134-135, 146.

³⁹⁸ Yeşim Arat'tan aktaran Jenny White, **İslamcı Kitle Seferberliği**, 364.

³⁹⁹ Jenny B. White, "İslamcılığın Açmazları", **Kültür Fragmanları: Türkiye'de Gündelik Hayat**, haz. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, çev. Zeynep Yelçe (İstanbul: Metis Yayınları, 2003): 204. Oysa bu erkek eylemciler için, kadının cinselliği ve mekândaki hareketi üzerindeki denetimle ilgiliydi.

Birkaç yılda bir, partinin Türkiye siyasetinde ve ekonomisinde yarattığı değişikliklerle ilgili seminerler de düzenleniyordu. Eğitimler parti içinde olabildiği gibi -19 mahalleden 200-250 kadın katılım gösteriyordu- dışarıya dönük, mahalle bazında tüm kadınlara yönelik de olabiliyordu.⁴⁰⁰

Erkeklerle göre ikincil konumda olan, söz söyleme yetkileri edindikleri statüye, eğitim sermayesine, mesleğine ya da sosyo-ekonomik durumuna bağlı olan kadınlar için siyasal sermayeleri bu açıkları kapatacak koşullar yaratıyordu. Bölgenin alt-orta sınıf kadınları; parti alanının çağdaş, modern, kentli ilişkiler ağına dâhil olarak sosyal-kültürel kökenlerinin kısıtlarını aşıyordu.⁴⁰¹ Partili olduktan sonra saygı gördüklerini, sözlerinin dinlediğini ve kendilerine danışıldığını söylüyorlardı. Emine Aslan siyasetle ilgilendiğinden beri hem kendi bakışının hem de çevresindekilerin ona bakışının değiştiğini söylemişti. 18 yaşındaki kızının evlenme isteği karşısında kararsız kalan Aslan, kızının erkek arkadaşının hatta ailesinin kendisinden çekindiğini ifade etmişti. Ona göre, siyasetle ilgilendiği için insanlar kendisini “üniversiteli” gibi görüyor ve saygı duyuyordu.

Bunlarla birlikte Şirintepe gibi alt sınıfların yoğun yaşadığı bölgelerde kadınların siyasal katılımları sınırlılıklar taşımaktaydı. Hele de belediye ve parti gibi kurumsal siyasal alanlarda bu daha da belirgindi. Kurumsallaşmış siyaset, gelir ve eğitim gibi sermayeler gerektiren, uzun ve sürekli çalışma koşullarıyla zaman esnekliği az olan, güç ve rekabet ilişkilerinin yoğun olduğu, erkek egemen bir alan olarak işlemektedir.⁴⁰² Kadınların yerel siyasal alandaki varlığı ve temsili sınırlıydı.⁴⁰³

⁴⁰⁰ Aşağı yukarı, 19 mahalleden, 200-250 kadın parti içi eğitim çalışmalarına katılıyordu. Eğitimler genelde ilçede ve hafta içi yapılıyor, birkaç saat sürüyordu. Konusuna göre farklı periyotlarla yapılan eğitimler vardı. Üç aylık eğitim programları olabildiği gibi, bir kereye mahsus yapılan eğitimler de vardı. Eğitimler için dışarıdan uzmanlar gelebildiği gibi parti içinden milletvekilleri, il parti üyeleri ya da Burhan Kuzu gibi -başkanlık sistemini anlatmak üzere- tanınmış simalar da gelebiliyordu.

⁴⁰¹ Wedel, 1990’larda gecekondulu kadınlarından bazıları için İslami hareketlerin çekici olduğundan bahseder. Cumhuriyetin modernleşme projesinin gecekondulu mahallelerinde yaşayan İslamcı-Sünni kadınlara hitap edemediğini RP’nin başarısının da bu kadınları içerebilmek olduğunu anlatır. Eğitim, kültürel kurumlar, çalışma ve siyaset gibi kamusal alanlardan dışlanan bu kadınlar RP ile birlikte kendi modernliklerini yaşamaya başlamıştır. İslamcı seçkin kadınların yürüttüğü batılı olmayan modernlik propagandasıyla kadınlar erkeklerden ayrı “özerklik” alanları yaratarak kamusal alana katılmanın yollarını bulmuştur. Wedel, *age*, 181-192.

⁴⁰² Ayşe Güneş-Ayata, “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, **1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**, yay. haz. Şirin Tekeli, 2.bs (İstanbul: İletişim, 1993), 197.

⁴⁰³ RP’ döneminde de böyleydi. Parti yönetimde neredeyse hiç kadın bulunmuyordu. Ruşen Çakır, İslami harekette kadınların hem sistem hem de erkekler tarafından ezildiğini ve sonuç olarak iki iktidar arasında kaldığını söyler. Kadınlar kendilerini başörtüsü gibi büyük tartışmaların içinde bulurken hareketin yükselişiyle asıl kazananlar erkekler olmuştur. Hareketin erkek liderleri daha fazla

Örneğin, belediye meclis üyesi olabilmeleri eğitim sermayesi ve gelir getirici bir meslek grubundan olmalarını gerektirmekteydi.⁴⁰⁴ Para, vakit, güçlü kamusal ilişki ağları, eğitim, deneyim gibi gerekli politik kaynak ve olanaklara sahip olanlar öncelikli olarak aday gösterilmekte ve seçilmekteydi.⁴⁰⁵ Bölgede yaşayan kadınların birçoğu ise bu imkânlara sahip değildi. Genel olarak siyasal alanın yapısının hizipçilik gibi ilişkilerle biçimlenmiş olması, siyaset yapmanın maddi güç gerektiren bir uğraşa dönüşmesi gibi nedenler kadınların katılımı ve temsilini zayıflatmaktaydı.⁴⁰⁶ Aynı zamanda, katılım yolları büyük ölçüde formel anlamda örgütlü ya da enformel güç çevrelerinin dar grup çıkarlarına açıktı.

Kadınlar meşru ve tanımlanmış bir hareket alanı içinde erkek partililerden farklı konumlanmışlardı. Kadınlar siyasi kurumlarda bile direk siyasal olarak görülmeyen birimlerde ve çalışmalarda görevlendirilerek ikincileştirilmişti.⁴⁰⁷ Kadınlar parti içi güç mücadelelerinde yer almadıkları gibi siyasal karar alma mekanizmalarında da bulunmaktaydı. Parti içinde kısıtlı bir statüye sahiptiler ve parti uygulamalarını etkileyecek güçleri yoktu. Kadınlara özerk ve fakat düzen altına alınmış kendi gettoları dışında idari ya da finansal karar hakkı tanınmıyordu. Kadınlar başka

oy, daha geniş kitle desteği için kadınları bazen koz, bazı durumlarda şans ögesi olarak ortaya sürmüşlerdir. İslamcı kadınlar kendi hareketlerinin mutlak desteğinden yoksun kalmıştır. RP kapatılana kadar tek bir kadın milletvekili, belediye başkanı olmamış, belediye meclislerine seçilmemiş ve parti il yönetimlerine girememiştir. Kadınlara bazı makamlar sunulması zorunluluk haline gelince çekirdekten yetiştirme kadınlar değil de yeni transferlerin önü açılmıştır. Ruşen Çakır, **Direnış ve İtaat**, 11-16.

⁴⁰⁴ Yerel katılım ve temsil ilişkilerinde cinsiyet sorunuyla ilgili olarak Ayten Alkan'ın çalışması örnek alınabilir. Çalışmada; 2000-2002 yıllarında, Ankara büyükşehir ve ilçe belediyelere bağlı 76 mahallede pek çok kadınla ve belediyeyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yerel siyasette kadının temsili oldukça düşük oranlarda çıkmıştır. Yerel yönetimlerde kadınlar temsili kalifiye eleman olarak görülen avukat mimarlık gibi kadrolarda ya da temizlik, sekreterlik gibi “kadın işi” olarak görülen birimlerde yoğunlaşmıştır. Kadınların yerel yönetimlerle ilişkisi çok fazla değildir ve maddi yardım, iş başvurusu, mahalle sorunları, yakacak yardımı gibi nedenlerle belediyeyle ilişkilenebilir. Ayten Alkan, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı** (Ankara: Dipnot Yayınları, 2005), 145-146, 194.

⁴⁰⁵ Alkan, **age**, 79, 84.

⁴⁰⁶ Güneş Ayata, “Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, ed. Ayşe Berkay Hacımırzaoglu (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998), 244. Serpil Sancar, kadınların siyasal yaşam içinde ikincileştirilmesinin Cumhuriyet Dönemi’nde de işlediğini gösterir. Kadınlar –ilerici sayılan, kendilerine hakların verildiği, çeşitli statüler elde ettikleri- erken dönem modernleşme döneminde de “siyasete” değil, hayır işleri ve sosyal yardım faaliyetleriyle uğraşmaya yönlendirilmiştir. Sancar modernleşme tarihi ve siyasallaşma sürecinin kendisinin toplumsal cinsiyet ilişkilerden bağımsız gelişmediğini vurgular. Sancar Türk Modernleşmesinin kadın hakları devrimi olduğu, bunun siyasi elitlerin reformcu anlayışı sayesinde sağlandığı yönündeki paradigmayı sorgular. Modernliğin toplumsal kurumları ve zihniyet yapılarının cinsiyet farklarının düzenlenmesiyle şekillendiğini gösterir. Serpil Sancar, **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar** (İstanbul: İletişim Yayınları 2012).

⁴⁰⁷ Güneş Ayata AP, ANAP, CHP gibi partiler üzerinden kadınların kurumsal siyasete katılımlarıyla ilgili olarak benzer belirlemelerde bulunmaktadır. Güneş Ayata, **Kadının Siyasete Katılımı**, 298.

kadınlardan üstün konuma getirilse de erkeklerle eşit olamıyorlardı. Partide cinsiyet hiyerarşileri destekleniyordu.⁴⁰⁸ Parti alanın toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen ilişkiler sistemi, iktidar alanını kadınlara kapatmıştı. Yerel parti alanında etkin olan kadrolar çoğunlukla erkekti. Kadınlar toplumdaki konumları radikal biçimde değişmeden, kadın kimlikleriyle ama erkekler aracılığıyla güçlenerek siyasette yer almaktaydı.⁴⁰⁹ Siyasal alana katılımları ailelerindeki erkeklerin refakatinde ve izniyle gerçekleşmekteydi.

Kadınlardan öncelikli olarak beklenen aile yaşamına ilişkin taleplerdi. Kadınlar partideki faaliyetlerini; aile, ahlak, gelenek gibi muhafazakâr değerlerden taviz vermeden “meşru” bir çerçevede yürütmekteydi.⁴¹⁰ Kadınlar öncelikli olarak anne ve eşi ve evdeki “görevlerini” aksatmamaya çalışarak partideki işlerini sürdürmeye çalışıyorlardı. Partide, kadınlara geleneksel rollerini pekiştiren eğitimler verilmekteydi. Bunlar, muhafazakâr aile yapısı profiline uygun biçimde çerçevelenmişti. Parti siyaseti açısından, “aile” önemli bir yerde durmaktaydı.⁴¹¹ Parti yayınlarında, kadın kolları yayınlarda aile ve değerleri öne çıkarılmaktaydı. Ahlaklı toplumun yaratılmasında kadınlar anahtar roldeydi ve kadınlar ahlaklı, iffetli iyi Müslüman çocuklar yetiştiren rolleriyle öne çıkarılmaktaydı. Örneğin başörtüsü ya da örtünme muhafazakâr kültürel kodların simgesi olmuş, kadınlar davranış kodları ve kıyafetleriyle toplumsal düzenleme içinde merkezi bir yer edinmişti.⁴¹²

⁴⁰⁸ White, **İslamcılığın Açmazları**, 220.

⁴⁰⁹ Ayata, **Türkiye’de Kadın**, 247.

⁴¹⁰ AKP muhafazakâr-liberal toplumsal cinsiyet politikasıyla aile merkezli ve feminizm karşıtı bir pratik ortaya koymaktadır. Bunun çalışma ilişkileri içindeki yeriyle ilgili bkz. Metin Yeğenoğlu, Simten Coşar, “AKP ve Toplumsal Cinsiyet Meselesi, Neoliberalizm ve Patriyarka Arasında Mekik Dokumak”, **İktidarın Şiddeti, AKP’li Yıllar, Neoliberalizm ve İslamcı Politikalar**, haz. Simtan Coşar, Gamze Yücesan Özdemir (İstanbul: Metis Yayınları, 2014): 158-181.

⁴¹¹ Aile; devlet ve piyasa gibi iktidar düzenleme pratiklerinin kurucu özneleri arasında yer almaktadır. Toplumsal bir düzenleme stratejisi olarak aile, modernleşme süreçlerinin sacayağını oluşturarak önemini korumuştur. Modernliğin aile odaklı inşasıyla kadınlar ve erkeklere yeni roller verilmiştir. Serpil Sancar, Cumhuriyetin ilk döneminden farklı olarak 1945-1965 arası dönemde muhafazakâr modernleşme sürecinin yaşandığını ve bunun aile odaklı olduğunu anlatır. Muhafazakâr modernleşme sürecinde kopuş olsa da 2000’li yıllardan itibaren kökten biçimde devam ettiğini belirtmektedir. Aile odaklı modernleşme projesi, AKP döneminde İslami pratikler ve aile politikalarıyla eklemlenerek daha yaygın bir içerik kazanmaktadır. Sancar, **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti**, 21-22.

⁴¹² Toplumu düzenlemeyi hedefleyen temel projelerde kadınlar hep merkezde olmuş, kadın imajı ön plana çıkarılmıştır. Ayşe Kadioğlu; Batıcı, İslamcı, Türkçü akımların kadınları büyük toplumsal projelerinin birer nesnesi olarak gördüğünü söyler. Bu projelerde kadınların kamusal alana katılımı belirli bir kimlik üzerinden teşvik edilmektedir. Burada kadın modernleşmeyi, milliyetçiliği, antiemparyalizmi ve kurtuluşu temsil eden ya da geleneksel değerlerin, dinlerin ve milli kültürün özgünlüğünün simgesi olarak gösterilmektedir. Kadınların davranış kodları ve kıyafetleri politik İslamcılarının argümanlarında da merkezi bir yer tutmaktadır. Örneğin türban, İslamcı kimliğin korunmasında bir simge haline gelmiştir. Ayşe Kadioğlu, “Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal

Kadınların örtünmesi, bir inanç özgürlüğü olarak sunulmakla birlikte, ahlak perspektifinden ele alınmaktaydı. Parti seminerleri annelik çocuk gelişimi, evlilik yaşamı, kadın sağlığı gibi aile yaşamına odaklı konular üzerinde oluyordu. Parti söyleminde, İslami bir dil içinden konuşularak, kadının ev içindeki rollerine ilişkin görüşlere vurgu yapılıyordu.⁴¹³ Kadın aile de siyasette de daha geride, erkeğin yardımcısı rolünde, iffetli, sakin uyumlu bir figür olarak tasavvur ediliyordu.⁴¹⁴

Kadınlar partinin kitlerle bağıni kuran mobilizasyon gücünü arttıran önemli işleri üstlenmelerine rağmen parti içindeki konumlarını, kendi potansiyellerine dayandırmaktan çok parti liderine atıfla açıklıyorlardı. Buna göre parti lideri kadınlara çok değer veriyor, kendileri de o değere layık olmaya çalışıyorlardı. Yani partideki konumlarını kendi öz güçleri, siyasal geçmişin birikim ve deneyimleri yerine parti liderinin tutumuna bağlıyorlardı.⁴¹⁵

3.4.3. Alt Sınıfların Partiye Katılımları ve Stratejileri: Karaçay Ailesi Örneği

Mahalledeki alt sınıfların gözünde parti cazibeli bir alandı. Modern, kravatlı, bakımlı, markalı bir siyaseti temsil diyordu. Seçkinci yapısına rağmen alt sınıflar da partide yer almanın mücadelesini veriyordu. Şirintepe mahalle yönetiminde yer alan Karaçay ailesinin parti alanındaki pratikleri bu yöndeydi. Ailenin geçimini büyük ölçüde baba Mehmet Karaçay sağlıyordu. Birkaç yıldır eşiyle birlikte kaplıcalara

Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, ed. Ayşe Berktaş Hacımirzaoglu (İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998), 89-93.

⁴¹³ Kadınlara yönelik bu vurgu, İslami hareket içinde en başından beri vardır. Feride Acar İslami kadın dergilerinde kadının toplumsal alanda ailedeki rolleriyle; eş, anne ve ev kadını rolleriyle öne çıkarıldığını söyler. İslami kültürel kodlar içinde kadın ve erkek yaratılış olarak farklıdır. Cinsler arasında eşitlik değil adalet vardır. Dergilerde İslami yaşayan, iyi Müslüman evlatlar yetiştiren kadın imajları ya da dava uğruna mücadele eden aktivist kadın imajları çizilmiştir. Acar, **İslamcı Hareket ve Kadın**, 85-93.

⁴¹⁴ AKP döneminde kadına ilişkin muhafazakâr bakışın derinleştiği ileri sürülebilir. Örneğin, partinin 2011 yılında kadın ve kadının sosyal statüsüyle ilgili devlet bakanlığı yerine Aile ve Sosyal politikalar bakanlığı kurması vurguyu kadından aile çevirdiğinin göstergesidir.

⁴¹⁵ İslami hareketlerin ve RP’nin geniş bir taban bulmasında kadınların rolü büyüktü. Kadınlar yerelerde ciddi örgütölükler yaratmış, kamusal alana çıkmış ve siyasal alanda seslerini duyurmuştu. Türban meselesi gibi mağduriyet zeminin yaratıldığı ve meşruiyet kurulduğu konularda kadınlar hareket için önemli “kozlar” üretmişti. Cihan Aktaş İslamcı kadınların 1990’larda yaşadığı kamusal alan tecrübesinin çelişkilerle dolu ve zor bir süreç olduğunu anlatır. Kadınlar eşleri, partideki erkekler ve devlet tarafından sürekli göz önünde bulundurulurken kaldıramayacağı yükler altına girmiştir. Kamusala çıkmalarının ciddi zorlukları olmuştur. Bu sancılı süreçte parti iktidara koşarken, dava söylemi yüceliğini kaybetmiş, erkekler değişen koşullara daha rahat adapte olmuştur. Erkekler süreçten daha avantajlı çıkarken ve siyasal kariyerlerini sürdürebilirken, kadınlar kopuşlar yaşamış ve geride kalmaya devam etmiştir. Bu süreçte dava arkadaşı olan “bacılar” “bayan”a dönüşmüştür. Cihan Aktaş, **Bacı’dan Bayan’a, İslamcı Kadınların Kamusal Alan Tecrübesi**, 3.bs (İstanbul: Pınar Yayınları, 2005)

sağlık amaçlı turistik geziler düzenliyor, pazarlama işiyle uğraşıyorlardı. Mahalledeki kendi hesabına çalışan fakat kalifiye iş gücüne sahip olmayan kesimler arasındaydılar. Eğitim sermayeleri düşüktü ve kendi işlerini kuracak yeterli sermayeden yoksundular. Ailenin tek çocuğu olan Burak, küçük yaşlarda çalışmaya başlamışsa da bunun bir sürekliliği olmamıştı. Anne Yasemin Karaçay daha önce ücretli herhangi bir işte çalışmamıştı.

Akçay ailesi partini mahalle ve ilçe örgütünde aktif olarak yer alıyordu. Mehmet Karaçay Şirintepe teşkilatlanma başkanıydı. Yasemin Karaçay ilçe kadın kollarında görev alıyordu. Oğulları Şirintepe gençlik kolları başkanıydı. Karaçay ailesinin partiyle ilişkisi; sosyo-ekonomik kökenleri, yaşadıkları mekânın özellikleri, geçmiş siyasal habitusları, sahip oldukları sermaye dolayımında gerçekleşmekteydi. Aile partiyle ilişkisini hayatlarını ilgilendiren konularda stratejik olarak kurmuştu. Şirintepe'deki yerleşimlerin büyük çoğunluğunun kentsel dönüşüm projeleri kapsamındaki akıbeti belirsizdi. Dönüşümle ilgili en doğru bilgileri almak, dönüşüm sırasında dezavantajları azamiye indirmek, belediyeyle dolayısıyla partiyle kurulan ilişkilere göre değişebilirdi. Ayrıca Karaçay ailesinin yapmış olduğu pazarlama işi en başta sosyal çevre ve güvenilirlik gerektiriyordu. Parti çalışmaları ve parti kimliği bu koşulları yerine getirmelerini kolaylaştırıyordu. Parti ilişki ağlarıyla çok geniş kesimlere ulaşıyor onlarla temas kuruluyordu. Parti kimliği, sosyal çevre içinde önemli bir referans, saygı ve güven oluşturunuyordu. Çocuklarının partiye katılımlarını desteklemeleri de bununla ilgiliydi. İş yaşamında önemli bir kriter haline gelen eğitim diplomasından yoksun olan çocukları partide mevki elde edebilir, statü kazanabilirdi.

Ailenin partiyle ilişkisi, Yasemin Karaçay'ın belediye kadın kent gönüllüleri çalışmasına katılmasıyla gerçekleşmişti. Daha sonra Mehmet Karaçay da partiyle ilişkilerini geliştirmiş, siyasal alana dâhil olmuştu. Çocuklarını da partili olmaları konusunda ikna etmişlerdi. Yasemin Karaçay ile Kâğıthane Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu, Şirintepe Kadın Kent Gönüllüleri etkinliğinde tanışmıştık. Etkinliğe katılan kadınların neredeyse hepsi türbanlıydı. Yasemin Karaçay güzel giyimiyle bölgede oturan diğer kadınlardan biraz daha farklı duruyordu. Sakin, donuk bir yüzü vardı ancak etrafıyla ilgiliydi, çevresini dikkatlice gözölüyordu. Yasemin Karaçay 1972 doğumluydu, yaşından daha genç duruyordu. Çocukluğunu Şişli'de geçirmiş ardından ailesiyle Bağcılar'a, sonra Ümraniye'ye taşınmışlardı.

Evlenince Kâğıthane'ye gelmişti. 23 yıldır burada yaşıyordu. İlkokul mezunuydu. Daha önce herhangi ücretli bir işte çalışmamıştı. Mahallede, akrabaları ve komşularıyla sınırlı bir çevresi olmuştu. Eğitim sermayesinin yetersiz olduğunu, diploma ve sertifika gibi “iş yapan” belgelere sahip olmanın önemli olduğunu düşünüyordu. Ekonomik açıdan zor durumdalar. Evde ya da uygun olan bir alanda çalışabileceği nitelikler edinmek istemişti. Büyükşehir Belediyesi bünyesinde neredeyse her mahallede açılan İSMEK**'in kurslarından birine başlamıştı. Burada ev hanımlarına eğitimler verildiğini ardından sertifika aldıklarını anlatmıştı. Ev hanımlarının geçinmesinin çok zor olduğunu, bu kurslarda kadınlara verilen belgelerin yararlı olduğunu düşünüyordu. Kursu başlaması, beklemediği biçimde belediye kadın meclisinde yer almasına vesile olmuştu. Belediye başkanı Şahin Aksoy ziyaretlerinden birinde kendisini kadın meclisine davet etmişti. Bu öneri kendisini çok heyecanlandırmış ve mutlu etmişti. Belediyede böylesi bir görevin o zaman için, çok önemli olduğunu düşünmüştü. Böylece belediye gidip gelmeye başlamış, kadın çalışmalarına katılmıştı. Yasemin Karaçay, kadın kent gönülleri arasında aktif olmaya başlamış, başka kadınları da buraya taşımıştı.⁴¹⁶ Belediye kadın meclisinden sonra parti kadın kollarında yer almıştı. Önce mahalle biriminde ardından ilçe yönetiminde çalışmaya başlamıştı. Kendisinden birkaç yıl sonra eşi de partinin mahalle biriminde aktif görev almıştı.

Mehmet Karaçay 1967 yılında Şişli'de doğmuştu, aslen Giresunluydu. Ailesi önce Gültepe'ye ardından yoksul bir bölge olan Keçideresi'ne yerleşmişti. Ucuza arsa buldukları için bu bölgeye gelmişlerdi. Uzun bir süre yedi kardeş, iki oda bir salon bir evde yaşamışlardı. Mehmet Karaçay'ın babası Çeliktepe'de ayakkabı dükkânı olan bir esnaftı. Mehmet Karaçay Sanayi İmam Hatip Lisesi mezunuydu. Babası hacıydı, Mahmut Efendi Cemaati'ne üyeydi ve Erbakan'ın sıkı bir takipçisiydi. Mehmet Karaçay gençliğinde Akıncılar grubuna sempati duymuştu. Karaçay gençlik döneminde babasının dükkânında çalışmış, aynı zamanda ağabeyinin spor salonunda

* İSMEK, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları'nın kısaltılmış halidir. 1996 yılında RP döneminde kurulmuştur. AKP döneminde faaliyet alanları ve hacmi genişlemiştir. İstanbul'un 38 ilçesinde çeşitli alanlarda kurslar veren bir kurumdur. İSMEK Web Sitesi, <http://ismek.ibb.gov.tr/tarihcesi.aspx>, [09.02. 2014].

⁴¹⁶ “Ben de belediyeye gittim o zaman çok önemli bir görevmiş gibi geldi. Birkaç arkadaşla birlikte Kent Kadın Gönüllüleri grubunun sorumlusu olduk. Bu grup başka hiçbir yerde yok. Ben de başka kadınlara söyledim. Sonra her sokağa bir tane kent gönüllüsü ortaya koymaya çalıştık.” Yasemin Karaçay, 2012, Şirintepe.

ona yardım etmişti- dövüş sporları alanında eğitmenlik yapmıştı. Mehmet Karaçay evlendikten birkaç yıl sonra, 1995’lerde, şoförlük yapmaya başlamış, 2007’ye kadar bu işi sürdürmüştü. Görüşme yaptığımız esnada eşiyle ticaret-pazarlama işi yapıyordu. Mehmet Karaçay partiyi kuruluşundan beri desteklemişse de ancak son yıllarda partide aktif görev almıştı. 2009 yılında Şirintepe mahalle örgütüne girmişti. Yönetim üyesi olmuş, çeşitli birimlerde çalışmıştı. En son, önemli birimlerden biri olan teşkilatlanma başkanlığı görevini yürütüyordu.

3.4.3.1. Partide Sınıf Temsilleri: Gecekondun Kimliğinin Yadsınması

Karaçay ailesi Kâğıthane’nin en yoksun-yoksul bölgelerinden biri olan Keçideresi’nde oturuyordu. Keçideresi üç mahallenin (Şirintepe, Çeliktepe ve Yahya Kemal) arasında kalan dere yatağında bir bölgeydi. Sanayi Mahallesi’ne göre kiralar burada çok daha ucuzdu. Maslak hattında çalışan beyaz yakalılar, Etiler ya da Levent gibi üst sınıf semtlerde oturamadığından Sanayi ve Çeliktepe gibi mahalleleri tercih ediyordu. Dolayısıyla bu mahallelerde kiralar artmıştı ve daha yoksul kesimler Şirintepe gibi yerleri tercih ediyordu. Bölge öteden beri yoksul –ve muhalif- kesimlerin yerleştiği bir yer olagelmişti.⁴¹⁷ Uzun yıllar muhtarlık hizmetleri gibi temel kamu hizmetlerinden de yoksun kalmıştı.⁴¹⁸ Mehmet Karaçay, RP belediye başkanı Kâmil Gürbüz döneminde, o da sadece ilk dönem hizmet gördüklerini söylemişti. O dönem elektrik kaçaktı, su belediyenin dağıtım noktalarından alınıyordu. Arabaların giremediği bölgeye ilk kez 1990’larda yol çalışması yapılmıştı.

1990’lar Kâğıthane’de apartmanların hızla çoğalmaya başladığı dönemlerdi ki Mehmet Karaçay da kardeşleriyle birlikte gecekondualarını dört katlı bir apartmana çevirmişti. Ancak bu bir anda olmamış ve her bir kat zamanla imece usulüyle yapılmıştı. Binanın elektriğini abisi döşemiş, tanıdık kalfalarla birlikte komşuların da

⁴¹⁷ İlk yerleşimciler arasında Erzincan ve Alevi yoğunluğu vardı. 1990’lara doğru Siirt ve Bitlis’ten Şafi-Kürt göçmenler gelmişti. Sanayi’de yoğun olan Karadenizliler burada azınlıktaydı, maddi durumlarını düzelterken başka yerlere taşınyordu.

⁴¹⁸ Mehmet Karaçay çocukluk yıllarında bölgeyi şöyle tasvir eder: “Dere yatağı yoktu yarım insan gelecek şekilde boru vardı. Ama yağmur gelince yetmiyordu. Yapılaşmalar olunca kanalizasyonlar bırakıldı buraya çok pis bir görüntü oluşturuyordu. Orada bir gölet oluştu hafriyat çalışması sonucu çukur oldu doldu, çocuklar onun içinde oynardı lağımlı suda kulaç atıp yüzerdi. Hijyen olmayan bir yerdi. Hastalıklar vs vardı. Mahallede misket top oynuyorsunuz, uzun eşek oynanırdı. Oyun alanı da çok yoktu.” Bölgede muhalif ama hegemonik kesimleri oluşturuyorlardı. Mehmet Karaçay, 2012, Şirintepe.

yardım etmesiyle katların perdesini birlikte çıkmışlardı. Son katı beş yıl sonra tamamlamışlardı. Birebir emek harcanarak ve kıt-kanaat şartlarda yapılan binanın yasal anlamda meşruluğu netlik kazanmamıştı. Bölgedeki diğer yapılar gibi Karaçay ailesinin yaşadığı binanın da tapu ve kat mülkiyetiyle ilgili sorunlar vardı. Bölgedeki arsa ve konutların resmiyetiyle ilgili konular ve çözümsüzlükler kentsel dönüşümle gündeme gelmişti. İstanbul'un pek çok mahallesinin kuruluş öyküsünde olduğu gibi burada da gecekondular ve araziler aracı gruplardan alınmıştı. Alım-satımlar devletin kontrol edemediği kendiliğinden bir süreç içinde gerçekleşmişti. Dönem dönem, tapu tahsis belgelerinin verilmesi ya da af yasalarının çıkarılmasıyla gecekondular "sorunu" resmi bir düzleme kaydırılmaya çalışılmıştı. Fakat kentsel dönüşümle yasal-yasal olmayana dair tüm sınırlar yeniden çiziliyordu-dayatılıyordu. Mevcut durumda bölge yeşil arazi statüsündeydi ve Kâğıthane Belediyesiyle Büyükşehir Belediyesi'ne ait görülüyordu. Dolayısıyla bölge kaçak yerleşim yeri oluyordu. Oturanların imar ve iskân tapusu yoktu, sadece toprak tapusu vardı. Arsaların metre karesine bölge halkının ödeyemeyeceği miktarlar biçilmekteydi. Büyükşehir Belediyesi'ne ait görülen yerlerden bir kaç tane satışa çıkarılmış, belediyenin belirlediği meblağı ödeyemeyenler mağdur olmuştu. Dönüşüm kapsamında kimi gecekondular ve binalar yıkılmıştı. Kod sorunu da gündemdeydi. Bunlar dönüşümle dair kaygılar ve belirsizlik yaratıyordu. Karaçay doyurucu bir bilgi yapılmadığından insanların tedirgin olduğunu söylemişti. Kendi oturdukları apartmanın da yasal statüsü belirsizdi ve onlarda ne yapacaklarını bilmiyordu. Tapu tahsis belgeleri vardı. Fakat bölge kaçak görüldüğünden buraya kat ittifakı verilmiyordu. Bu nedenle müteahhitler bölgeye girmek istemiyor, onlarla kat karşılığı anlaşacak mülk sahipleri de bir şey yapamıyordu. Buna rağmen Mehmet Karaçay diğer partililer gibi kentsel dönüşümün bölgeye katkısı olacağını, bölgeyi eski halinden kurtaracağını düşünüyordu.

Keçideresi ismi birkaç yıl önce Güzeldere olarak değiştirilmişti. Mehmet Karaçay bunun bir başlangıç olduğunu, kentsel dönüşümle devamının geleceğine inandığını belirtmişti. Keçideresi temsil ettikleri bakımından rahatsız ediciydi: "Güzel Dere ismi geçen yıl verildi. Terör dönemlerinden kalma isim olmasın. Adam utanıyor Keçideresi demeye, minibüse binerken." Mehmet Karaçay'ın bütün bir yaşamını geçirdiği yerin isminden sakınması manidardı. Bölge, gecekondulaşmanın yaşandığı ilk yıllarda keçilerin otladığı, insanların yürümekte zorlandığı dik yokuşlarla çevrili

bir yerdi, bu nedenle halk arasında Keçideresi diye söylenegelmişti. Ayrıca 1970 ve 1980’lerde radikal sağ-sol grupların fiziksel güçlerini gösterdiği, kurtarılmış bölge* ilan edilen yerlerden biriydi. Dolayısıyla Keçideresi geçmiş siyasi kimliği ve gecekondu temsiliyle “utanç” uyandırıyor. Mehmet Karaçay AKP’nin devletçi, pragmatik, milliyetçi politik hattını benimsiyordu. 1980’lerde radikal İslami gruplarla hareket etmişti. Ancak geçmiş siyasal yönelimiyle ilgili özeleştiride bulunuyordu. O dönem dile getirdikleri “Şeriat gelecek, vahşet bitecek; dinsiz devlet yıkılacak.” gibi sloganları kabullenmek artık mümkün değildi. Ona göre bu slogan çok uçu ve gereksiz bir çıkış ifade ediyordu. Devlete karşı olmak da ne demekti. Ayrıca, bu gruplar kafatası zihniyeti içindelerdi: “En iyi Kürt ölü Kürt”tü. Tayyip Erdoğan ise ayrı gayrı yapmıyordu, hepsini Allah yarattı diyordu ve AKP, Türkiye siyaseti içinde daha ılımlı, gerçekçi ve ayakları yere basan bir politika izliyordu.⁴¹⁹ Bölge ideolojilerden yavaş yavaş kurtulmuştu. AKP halka yönelik çalışıyordu. Üstelik kenarda bırakılmış insanlara ulaşmış onları da bir yere taşımış, dışarıda bırakılmış kesimlere hitap etmiş, belediyelerde ve resmi kurumlarda çalışmayı mümkün haline getirmiş, bu kesimleri devletle tanıştırmıştı.⁴²⁰ Şimdi onlara -RP döneminden daha kapsayıcı olarak- yaşadıkları yerleri dönüştürme imkânı sunarak “orta sınıf” olabilme ve öyle yaşayabilme hülyası yaratıyordu.⁴²¹

Yasemin Karaçay eşi ve diğer alt sınıf grupları arasında yer alan partililer gibi dönüşümün gerekliliğinden bahsetmişti. Yaşadıkları bölgenin yetersizliklerinden dem vurmuştu: “Şimdi bile Keçideresi’nde ne bakkal ne kasap hiçbir şey yok. Bir misafiriniz gelse öyle kalıyorsunuz. Sanayi’den yürüyerek gidip geldik alışverişler için.” Yasemin Karaçay, on beş sene hiç bir yere gidemediğini eşinin kendisini

* Aynı dönemlerde kurtarılmış bölgelerde biri olan 1 Mayıs Mahallesi çalışmasında dönemin siyasal atmosferi yansıtılmaktadır. Bkz. Şükrü Aslan, 1 Mayıs Mahallesi: 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004) ve

⁴¹⁹ Mehmet Karaçay partinin başarısını RP dönemi belediyeçiliğine bağlıyordu. Kâğıthane’de Kâmil Gürbüz döneminde çok hızlı bir dönüşüm olmuş, RP’ye sempati duyanlar artmıştı. Ona göre partili kadrolara belediyeçiliği Kâmil Gürbüz öğretmişti. Halkı yönetime dâhil etmenin semeresini, bunu kadro alımları olarak düşünebiliriz- AKP sürüyordu. Belediye başkanı Şahin Aksoy halkla iç içeydi.

⁴²⁰ “CHP kitlesini devlet dairesinde bir yerde çalışıyordu. Okumamış olanı da ya çaycı ya şudur bir devlet dairesinde. AKP CHP’nin istihdam yaratamadığı kişilere ulaştı.”

⁴²¹ Göle, **Mahrem Gölü**, 102. Göle AKP’nin onu iktidara taşıyan tabandan farklılaşması aynı zamanda tabanın da dönüşüme uğradığından bahseder. AKP yoksul geçmişin izlerini silmeye çalışmaktadır. Burjuvalaşmak “ötekine “benzemeye başlamak, hâkim sınıfın değerlerini ödünç almak, onlara sahip olmak istemektedir. Eğitim, iktidar ve kamusal alanda söz söyleme yetkisi ve yaşanan sınıfsal dönüşümler İslamcı-muhafazakâr tabana güç vermekte, bunun yarattığı rüzgârın etkisini sürdürmektedir.

taksiyle alıp alışverişe götürdüğünü söylemişti. Karı-koca oturdukları bölgenin dönüşmesini, eski halinden kurtulmasını istiyordu. Şirinepe’de oturan mahalle kadın kolları başkanı Emine Aslan da sadece kendilerinin değil bölgede oturanların da dönüşümü istediğinden bahsetmişti:

“Kâğıthane’de en önde giden kentsel dönüşüm. Çok güzel bir çalışma var, herkes de çok memnun. Bir Bauhaus olsun, Metro olsun... Barboros Keçideresi’nde bir çalışma var şimdi. Baya dört beş okul bir cami, bir dünya site... Orada gecekondular vardı şimdi kentsel dönüşüm var. Herkes işte biz de daire almak isteriz, nasıl yaparız... Geçen gün bayanlara plan proje çıkardım. O kadar merak ediyorlar ki... Kentsel dönüşümü çok merak ediyorlar, artık güzel bir evde asansörlü bir evde oturmak istiyorlar. Bu, Şahin Başkan sayesinde. Kentsel dönüşüm çok güzel ilerliyor. Güzel bina, şık bir site...”⁴²²

Güzel asansörlü binalar, şık siteler orta sınıf konut biçimlerine işaret ediyordu ki kentsel dönüşümle ortaya konan projeler de orta ve üst sınıf kesimlere hitap ediyordu. Bu mekânlara dizilen övgüler gecekondu-yoksul kimliğinin yadsınmasıyla birlikte dile getiriliyordu. Sanayi Mahallesi gibi kentin -eski gecekondu, sonradan apartkonduya dönüşen- mahalleleri kentsel rantın hedefi olmuştu. Bu önemliydi. Partinin toplumsal tabanı ve pek çok partili aktörün geçmişi gecekondulara dayanıyordu. Ümraniye ve Sultanbeyli’de en açık örnekleri görülen dindar kesimler ve gecekondu alanları özdeşliği zamanla kaybolmuştu. Daha önce; geleneğe ait olan, geri, cahil, yoksul olan her şey İslam’la ya da gecekonduyla özdeşleştirilirken kalkınma ve aydınlanma bunun zıttı olarak tanımlanmıştı.⁴²³ Dindar-gecekondu özdeşliği AKP dönemiyle tamamen yıkılmıştı.⁴²⁴ Partililer “işgalci” olarak nitelenen yerleşimcilerin, yasal olmayan yollardan oluşturdukları gecekonduların, depreme dayanıksız ve kara düzen yapılmış bir yapılaşmanın ürünü olduğunu söylüyordu. Kentsel planlamaya uygun olarak bunlar düzenlenmeli, ıslah edilmeliydi.⁴²⁵ Çarpık,

⁴²² Emine Aslan ile yapılan mülakat, 17 Ocak 2013, Şirintepe.

⁴²³ Ayşe Çavdar, “Görünür Fanteziler: Büyüklük Kimde Kalsın?”, **Birikim**, s.270 (2011):54.

⁴²⁴ Gecekondulularla kurulan ilişkiler 2000’den sonra değişmiş, AKP döneminde kentsel politikalarda ciddi bir kırılma yaşanmıştır. Gecekondular kent mekânında “ur” olarak görülmektedir. Ucuz emek ve oy deposu olan gecekondular, artık tasfiye edilmesi gereken yerlerdir. Türkün, **age**, 8-9. Tuğal, RP döneminde belediyenin gecekondu sahiplerini, kat tapusunu ihlal edenleri kollayan tavrının AKP döneminde tamamen değiştiğini anlatmaktadır. Artık kaçak yerleşimciler, “işgalci” olan ve yükümlüklerini yerine getirmek zorunda olan vatandaşlar olarak kodlanmaktadır. Tuğal, **age**, 146-147. Çavdar dindar orta sınıfların yaşama alanı olan Başakşehir’in kurulmasının, gecekondu kimliğinin reddetmesiyle ilgili olduğunu anlatır. Başakşehir, dindar kesimleri gecekondu mahallelerinin gark olduğu yoksulluktan yasal ve ekonomik güvensizlikten kurtarmak ve bu mahallelerin estetik başıboşluğundan korumak için sunulan çözüm olmuştur. Çavdar, **age**, 55.

⁴²⁵ İlhan Tekeli Türkiye’de modernleşme projeleri içinde kent planlamalarının önemli olduğunu söyler. Modernleşme projesi ve kent planlaması 1990’lara kadar devam etse de bu dönemde devletin yöneticiliğinde değil spontane gelişmiştir. Bu dönemde alt yapıları eksik, yüksek yoğunluklu apartman mahalleleriyle kent dokusu plansız bir şekilde gelişmiştir. Bu dönemde sadece gecekondular değil tüm kentteki yasadışı yapılaşmalar da meşrulaştırılmıştır. İlhan Tekeli, “Bir Modernleşme

yasal olmayan, işgal üzerine kurulu yoksulluk göstergesi ve haksız kazanç kapısı olan bu bölgeler düzenlenmeliydi.

Partililer, dönüşümü anlatarak alt sınıflar nezdinde hâkim sınıfsal-kültürel kodları ve beğeni tarzını meşrulaştırıyorlardı.⁴²⁶ Partinin onu iktidara taşıyan tabandan farklılaşması ve tabanın da dönüşüme uğraması söz konusuydu.⁴²⁷ Parti alt sınıflara, sınıfsal temsillerini farklı gösterme imkânı sunarak hâkim sınıfın değerlerini ödünç almak ve onlara sahip olmak arzusunu besliyordu.⁴²⁸ Bu gruplar üst sınıfa meyil eden pratikler göstermekteydiler. Bourdieu'ya göre sınıfsal konumların temsilleri vardır. Sınıfsal durum, her failin konumu hakkındaki temsillerini ve benlik sunumu stratejilerini, yani konumunu sahneye koyuşunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler. Yani aktörler sınıfsal konumlarının temsilleriyle oynanarak, sınıfsal durumlarını farklı gösterme ya da inkâr etme stratejisine gidilebilir.⁴²⁹ Alt sınıftan partili aktörlerin de sınıfsal konumlarını ortaya koyuşu temsil düzeyinde bir yadsıma içermektedir. AKP modern, kentli, çağdaş olmayı vaaz ediyordu ki bunlar sınıfsal-kültürel arka planları olan iddialardı.⁴³⁰ Partililerin kentsel dönüşüm süreciyle ilgili yorumları orta-sınıf yaşam tarzını arzuladıklarını gösteriyordu. Parti de onlara

Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması”, **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Ed.Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, çev Nurettin Elhüseyni (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998),136-151. 2000’lerle AKP kent planlamasını modernleşme projesi içinde ve büyük ölçekli uygulamalarla gündeme taşımıştır. Gecekondu ve karma arsa desenine sahip kent bölgelerine “savaş” açılmıştır. Büyük bir tek tipleştirme ve homojenleştirme misyonu ile planlamalar ve akabinde dönüşümler gerçekleştirilmektedir.

⁴²⁶Bourdieu hâkim sınıfın hayat tarzının işçi sınıfı için pozitif referans işlevi gördüğünü söyler ve bunu simgesel şiddet/iktidar kavramıyla açıklar. Alt sınıf partililerin kentsel dönüşümle ilgili yorumları da bunu içerir. Simgesel şiddet sadece bir olay değil, aynı zamanda olayları dizginleme, yargılama, görme ya da görmezden gelme şeklinde anlaşılabilir belirlenmeye sahiptir. Sembolik şiddet doğal gibi gösterilen hiyerarşilerin içselleştirilmesidir. Kültürel formlar arasında -örneğin beğeni gibi- hiyerarşiler vardır, bunlar doğalmış gibi görünür ve tahakkümü uygulamanın aracı olan sembolik şiddetin zeminini oluşturur. Hâkim sınıfların beğenileri meşru olarak kabul edilir ve beğeni sınıf tahakkümü üzerinde rol oynar. Neyin saygın olduğuna karar verebilme yetisinin kendisi, eşitsizlikleri kültürel ve maddi alanda yeniden üreten bir güçtür. Eşitsizliklerin içleri, avantajlı olanlar tarafından doldurulan ahlaki ve kültürel hiyerarşik kategoriler aracılığıyla gündelik hayatta dolaşıma girer. Bourdieu'ya göre egemenlik altında olanlar egemenlik ilişkisini sınıfsal farkları örneğin egemen olanın çıkarına uygun olan kategoriler aracılığıyla algılar. Üst sınıfların yaşam tarzlarına, sevgi ve hayranlık duyar. Bu beğeni, onay verme ve meşruluk kazandırma anlamında eşitsizliğin sürdürülmesine katkıda bulunur. Cihad Özsöz, “Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar,” **Cogito**, s.76 (2014):293. Karademir, **age**, 240, 248.

⁴²⁷ Göle, **age**, 102.

⁴²⁸ Bourdieu’nün sınıf kavrayışı, Marksist teorideki hükmeden ve hükmedilen arasındaki dikey ayrıma odaklanmasıyla ayrışır. Yönetici sınıf mefhumu yerine, ilişkisel bir alan olarak iktidar alanına yönelir. İktidar alanı yatay çatışmaları da anlamaya olanak vermektedir. Wacquant, “**Simgesel İktidar**,” 210.

⁴²⁹ Bourdieu, **age**, 196.

⁴³⁰ Modern görünmek, siyasal angajmanlara sahip olmamak yani siyaseti resmi ve meşru gösterilen alanlarda ve biçimlerde yapmak, devlete sadakat göstermek belli sınıfsal, kültürel hatta etnik koşullara sahip olmakla ilgiliydi.

sınıfsal göndermeleri olan gecekondu kimliğinden sıyrılma umudu veriyordu.⁴³¹ Mehmet ve Yasemin Karaçay eğitim sermayesi düşük olan çocuklarının –Burak’ında parti ilişki ağlarıyla bu şansı yakalayabileceğini düşünüyorlardı. Çocuklarının geleceğiyle ilgili stratejilerini bu yönde oluşturması için kendisini ikna etmişlerdi.

3.4.3.2. Mahalle Gençlerinin Partiyeye Katılımı: Makbul Siyaset ve Müstakbel Mevkiler

Burak 1992 doğumluydu, liseyi dışarıdan okuyordu. Gözünde problem olan uzun boylu zayıf bir gençti. Mahalle gençlik kolu başkanıydı. Burak’la Şirintepe mahalle toplantısında tanışmıştım. Oturması, konuşma biçimi ve duruşuyla kendini belli ediyordu. Ağırbaşlıydı. Arkadaşları üzerinde etkisi vardı; ona Burak Başkan diye hitap ediyorlardı. Parti işlerine vâkıftı. Partideki ilişkiler sistemini –alanın kurallarını, yapısını- öğrenmeye açıktı. Parti ilçe yönetimi ve ildeki önemli simaları tanıyordu. Güncel siyasetle ilgiliydi. Muntazam olarak takip ettiği belli gazeteler ve köşe yazarları vardı. Gençlik kolları toplantısında gündemi aktarırken, partisinin yaklaşımına uygun yorumlarda bulunmuştu. Sakin bir üslupla uzun ve akıcı konuşuyor, olaylara hâkim olduğu edası veriyordu. Gençlik kolları toplantısında masanın ortasına oturmuş, ilk sözü almıştı. Toplantıyı, parti ilçe teşkilatından gelenler olsa da, kendisi yönetiyor imajı çizmişti. Herkese sırayla söz vermiş, yeni gelenler olduğunda sandalye takviyesi yapılmasını ve toplantı düzeninin bozulmamasını salık vermişti. Burak iki yıla yakın bir süredir partiye katılmasına rağmen partiye hızlı biçimde adapte olmuş görünüyordu. Aslında Burak siyaset alanına yönelmeden önce farklı alanlarda bir şeyler yapmak istemişti. Konservatuara gitmek, kendi iş yerini kurup ticaret yapmak bunlar arasındaydı.

“Hep büyük şeyleri kendime hedef edinmiştim, ideal edinmiştim. İlk önce... Hep sesimizin güzel olduğunu söylerlerdi, şarkı söylemeyi çok seviyordum. Önce hedefim sanatçı olmak, bir konservatuar hedefim vardı. Bu şekilde ilerlemek, hayatımı bu şekilde devam ettirmekti. Ama baktığınız zaman şöyle de bir şey var, ailem muhafazakâr bir aile, yetiştiğim ortam biraz daha farklı bir ortam ve hani biraz daha maddiyat gücünün olması gereken bir yapı. Biz

⁴³¹ Hâkim söylem dezavantajlı grupların durumlarını sınıf terminolojisiyle adlandırılmasını engellemektedir ve simgesel şiddet de bunu sağlar. İşçi sınıfı kadınları arasında yapılan bir araştırmada da kadınların kendilerini bu kategoriden ısrarla uzaklaştırmak istedikleri gösterilmektedir. Kadınlar orta sınıf gibi görünme isteği duymaktadırlar. Bunu kültürel sermayelerine yatırım yaparak yani bedenlerinde ve yaşam biçimlerinde göstermeye çalışırlar. Kadınlar giyim kişisel bakım konusunda uygulanan stratejilerle orta sınıflılığı imleyen stil sunmak için emek harcamaktadır. Aslında bu temsil düzeyinde, kültürel ve sembolik alanlarda bir farklılığa işaret etmektedir. Karademir, *age*, 238, 244. Partili kadınlar da benzer biçimde kıyafet biçimleri, bedenler, dili kullanma biçimleri anlamında orta sınıf algısı oluşturunyorlardı.

de bunun çok uygun olacağını düşünmedim, ondan sonra bu hedefi bir kenara bırakıp bir anda kendimi hayatın içerisinde buldum; ticarete atıldım. İşte, ilkokuldan sonra ticaret hayatı başladı benim için. Ticaretteki hedefim, işte kendi iş yerimi kurup bir şekilde bir an önce büyüyüp bir yerlere gelmekti.”⁴³²

Küçük yaşlarda satıcılık yaparak ailesine destek olan Burak, yaşadıklarını kariyerinin bir bölümü gibi kurgulayıp anlatmıştı. Kendi deyimiyle küçük yaşta, büyük hedefler koymuştu önüne fakat yapabileceklerinin sınırı vardı ve süreç içinde bunların farkına varmıştı.

“Biz ticarete ilk başladığımda kendi çapımda bir şeyler satarak başlamıştım, çok da güzel başlamıştım. Ben henüz on üç yaşında filandım. İşte Tahtakale, Eminönü buraları öğrendim, gidip oralardan işte çıkmaktı, kalemdi, işte değişik Çin’den gelen malzemelerdi... Bunları alıp İstanbul’un bütün yerlerini dolaşıyordum. Tek tek çıkıyordum ve bütün dükkânlara giriyordum. Ama şöyle giriyordum, bir satıcı olarak, bir tüccar olarak... Hani o izlenimde gidiyordum. Belirli müşterilerim vardı; iki sene aralıksız yaptım. Çok da güzel para kazanıyordum o zamanlar. İnsan o hazzı da alınca bir anda kendime hedef koyup kendime yeni bir iş yeri açarım, bu şekilde ilerlerim, farklı şeyler yaparım ama tabi bir yerden sonra olmuyor... Ama hep büyük hedeflerle yola çıktık ama tabi bir yerden sonra o da sıkışmaya başladı. Niye sıkıştı, ben küçük yaşlarda büyük hedefler büyük sorumluluklar almaya çalışıyorum, o da küçük yaşlarda olacak bir şey değil daha on beş on altı yaşındayız. Hani hayattan sorumluluk bekliyorsun, birçok şey bekliyorsun. O da olmamaya başlıyor. Ondan sonra işte bir çok iş yerine girip çalışmaya başladıktan sonra baktığım zaman kendimde bir vizyon, misyon görememeye başladım. Hedefim var, işte yapacaklarımı belirliyorum ama nasıl ilerleyeceğimi bilmiyorum.”

Burak hayatını idame ettirmek, bir an önce ilerleyip bir yerlere gelmek istiyordu. Eğitimin toplumsal yaşamda önemli bir koz, bir sermaye olduğunu anlamıştı. Fakat bu yönden şansızdı. Ortaokuldan sonra eğitim hayatına devam edememiş, okul terk etmişti. Liseyi dışarıdan okuyordu- İmam Hatip Lisesi’ne gidiyordu. Sınıfsal olarak hayatını kısıtlayan imkânsızlıkların farkındaydı. Gözüyle ilgili kişisel olarak yaşadığı sağlık sorunları da vardı. Burak ne yapacağını tam olarak bilmiyordu ve bir arayış içindeydi.

“Okuldan da bir yere varamadık, gözlerde de problem var biraz. Sıkıntılı, küçüklüğümüzde bir ameliyat geçirmişiz gözlerden ve göz kayması ve göz tembelliği var. Okulda da o gözün vermiş olduğu sıkıntıları çok yaşadım. Okuldan da biraz bu yüzden soğudum aynı zamanda ailenin maddi sıkıntıları, göz sıkıntıları derken okul hayatımı tamamen bir uçuruma sürükledi. Orası... Oradan da devam edemeyeceğimi de anlayınca artık insan bir arayış içine girmeye başlıyor.”

Gelecek planları yavaş yavaş değişmeye başlamıştı.⁴³³ Bir şeyleri başaracak ve

⁴³²Burak Karaçay ile yapılan mülakat, 19 Ocak 2013, Şirintepe.

⁴³³ Burak geçmişi anlatırken, eylemlerini rasyonel biçimde açıklıyor, yaptıklarını önceden düşünülmüş, hesaplanmış bir plan dahilindeymişcesine anlatıyordu. Oysa sınıfsal olarak yaşadığı gerçekliklerin kısıtları arasında kalmıştı. Kendisini bir gün ünlü olacak bir sanatçı olarak düşünmesi, basit bir satıcı değil de tüccar gibi görünmeye çalışması, hep büyük hedefler peşinde olması bugün de kurduğu bir kariyer hikâyesiydi. Fakat kendisiyle ilgili hayalleri, hayatını idame ettirmek bir şeyler yapmak istemesi tastamam bir gerçekliği ifade ediyordu. Partiye katılımı ve buradaki pratikleri stratejikti. Stratejileri alanın yapısını kurallarını öğrendikçe süreç içinde değişecekti. Milletvekili olmanın koşullarının kimlere açık olup olmadığını öğrenecek ona yönelik stratejiler de bulunacaktı.

ilerleyecekti fakat bunun nasıl olacağını bilmiyordu. Burak'ın sorusuna ailesinin bir cevabı vardı: kurumsal siyasete katılması yani AKP'de yer alması. Burak, babasından siyasetle ilgilenmesi ve partiye katılması konusunda telkinler almıştı. Ailesine göre Burak eskiden beri büyük düşünen bir çocuk olmuştu ve partide bunu gösterebilirdi. Burak'ın siyaset yapıp yapamayacağına dair kaygı ve çekinceleri vardı. Yine de annesi onu belediye gençlik kolları meclisine üye yapmıştı.

“E şimdi aile de hep siyaset konuşuluyor. Babam da hep bizi zorluyor, siyasetin her akşam artılarını anlatıyor. Bana katacaklarını anlatıyor. İşte benim küçüklüğümde beri hep büyük düşündüğümü onlar söylüyorlar. Biz de gerçekten öyle tabi ki ben bir şekilde başaracağım ama bu nasıl olacak henüz ona ‘karar vermemiştik.’ Ne oldu? Gençlik kollarına... Annem ilk, belediye gençlik meclisine ismimi verdi... 2010 yılında ben siyasete gençlik meclisinde başladım. O zaman bizi yine çok zorladılar, siyasete itmeye çalıştılar. Siyaseti çok seviyorum aslında ama görev almaktan korkuyorum, bu işle ilgili çok fazla bir bilgim yok, çok bir şey bilmiyorum ama her yerde Ak Parti'yi savunuyorum ama her yerde başbakanı savunuyorum. Gerçekten gönül verdim ama görev kısmına gelince bir yerde korkuyor, çekiniyorum öyle bir şey vardı.”

Karar vermişlerdi ki Burak'ın başarısını göstereceği alan ne konservatuar ne ticaretti. Siyaset onun geleceği açısından ‘gerçekçi’ imkânlar yaratabilirdi. Ailesi Burak'ı gençlik kollarında çalışmaya yönlendirmişti. Böylece ailesince Burak mahallesinin dezavantajlı koşullarından yalıtılırken, buradaki arkadaş çevresinden de uzaklaşmıştı. Boş gezmek, internet kafelerde gezmek, zaman öldürmek yerine başarısını arttıracığı sosyal bir ortama yönlendirilmekteydi.

Partili olduktan sonra Burak'ın gündelik yaşayışı, alışkanlıkları, çevresi değişmişti. Pazar sabahları yapılan namaz ve sohbet programlarına düzenli olarak gidiyordu. Gençlik kolu toplantıları yanında, ana kademe ve ilçe toplantılarına katılıyor, bunlar haftada üç dört gününü alıyordu. Dini bilgiler, Fetullah Gülen gibi isimlerin hayatları, aile yaşamı, gençlerin siyasetteki yeri, Türkiye siyasi tarihi gibi konularda parti içi eğitimler alıyorlardı. Burak'a göre “başkan” olmak kolay değildi ve bunun gerekleri vardı:

“Siyaset hayatına girdikten sonra aile hayatı arkadaşlık hayatı kalmadı her şey burada geçiyor... Bize ‘Her gün toplantı her gün toplantı. Siz mi kurtaracaksınız vatani?’ derler arkadaşlar. Aileler, dayılar ‘Artık gelmiyorsun, koptun iyice.’ diyorlar... Ama biz bir işi bir görevi aldysak bunu hakkıyla yerine getirebilmenin mücadelesini vermeliyiz diye düşünüyorum. Çünkü bizi önemsemişler, bize değer vermişler koskoca mahallenin başkanlığını vermişler ve bize bir ekip kurun demişler.”

Farklı ekiplerde, farklı konumlarda, alanı tanıyarak hareket edecekti. Tıpkı ilçe başkan yardımcılarının partideki konumlarına dair öngörülerinin ilçeye ya da belediyeyle sınırlı olacaklarını ima etmeleri gibi. Burak da önceden hesaplayamadığı, ön göremediği dinamiklerle, sınırlarla ya da imkânlarla karşılaşacak, stratejileri ilişkisel ve süreç içinde değişecekti.

Burak partiye katıldıktan sonra mahallesine, çevresine, etrafında olup bitenlere daha ilgili olmuştu. Partililer genel olarak oturdukları bölgelere vakıflardı, siyasal faaliyetler örneğin seçmen ya da üyelik gibi parti çalışmaları sayesinde kapı kapı dolaşıyorlardı. Neredeyse hangi sokaktan kime oy çıktığını biliyorlardı. Örgütlü çalışmanın ve parti ağlarının, kendilerine özgüven kazandırdığı kesindi. Parti kimliğiyle dolaşırken daha çok insan tanıyor, daha çok insan tarafından tanınıyorlardı. Unvanları sembolik sermayelerini artırıyorlardı.

Burak hayatta bir yerlere gelmek ve bir şeyleri başarmak istiyordu. Geleceğini partide “bir yerlere” gelerek kurmayı düşünüyordu. Partiye “yatırım” yapıyordu, gündelik hayattaki pratikleri, stratejileri de bu yöndeydi. Bourdieucu anlamda, parti oyununa kendini vermeye hazırды. Partinin varlığı, meşruluğu ya da değeri kendisi gibi diğer partililerin buraya dair ilgileri, yatırımları, pratikleriyle gerçekliğe kavuşuyordu- oyuncular oynamaya değer buldukları için alanlar vardı yani parti alanı, oyunu oynayarak var eden partililerdi. Burak gündelik hayatını, geleceğini partiye yönelik olarak kuran kesimler arasındaydı. Partisini benimsemişti, parti çalışmalarına düzenli olarak hatta kendi görevini aşan sorumluluklar alarak katılıyordu.

“... Normalde mahalleler bu kadar sıkı çalışmıyor da ben ekibi sıkı tutuyorum. Ekibimin normalde ana kademe toplantılarına katılması gerekmiyor, ilçe toplantılarına benimle gelmesi gerekmiyor ama benden sonra buraya yetişecek bir başkan olacak. Ben bu ekibi bıraktıktan sonra buranın boş kalmaması gerekiyor, buranın aynı teşkilatla ya da dışarıdan devam etmesi gerekiyor, o yüzden bir kişinin iki kişinin benimle yetişmesi gerekiyor. Ben teşkilat başkanımı bu anlamda yetiştirmeye çalışıyorum. Yanımdan ayrılmıyor o nedenle.”

Burak başkan olmanın getirdiği sorumlulukların, bir ekiple hareket etmenin öneminin, partideki konum değişikliklerinin farkındaydı. Bir gün kendisinin de konumunun değişeceğini düşünüyordu. Burak aldığı görevi önemsiyordu. Parti ilişkisi ağları içinde, yerelde geçer akçesi olan bir unvan edinmişti. Partinin mahalle başkanlığını yapmak alelade bir iş değildi. Nihayetinde yerelde partinin temsilciliğini yapıyorlardı. Bu onlara partideki kurumsal-siyasi sorumluluklarını aşan yerlerde de konuşma gücü veriyordu. Kendilerini “yetkili” hissediyorlardı.⁴³⁴ Parklara takılan isimlerden okul yönetimlerinin müfredatı uygulama biçimine kadar farklı konularda

⁴³⁴ Örneğin parti genel başkanın birisi ya da bir grup hakkındaki olumsuz yargı ve ithamları sonucunda; linç benzeri eylemler yaşanması bir nevi “polislik”, “kralcılık” yapılması olarak görülebilir. Bu durum partili olmanın, hükmetmenin, liderlerinden onay almanın getirdiği bir güvenle ilgili olarak görülebilir.

yanlış gördükleri yerde varlıklarını gösterip müdahale edebilirlerdi.

“Gençlik olarak okulları denetleme gibi durumumuz var, görülen bir yanlış ilçeye aktarip düzeltirebiliriz. Mesela bazen okullarda öğrencilere Kuran ve Siyer derslerini seçmeli olarak göstermiyorlar. Biz de dedik ki nasıl olur, bu sistem geçti çünkü olması gerekir. E tabi ne yaptık ana kademeye haber verdik. Bize küçük arkadaşlarımızdan, ailelerden haber geliyor. E siz hükümete haber veriyorlar. Tabi ki öyle. Biz ana kademeye haber verdik. Sonra ana kademe başkanlarla toplanıp bir ziyaret ettik. Dedik ki böyle böyle bir durum var neden bu şekilde. İstedikimizde gidip ziyaret edip görüşebiliriz. Biz ilçeyi, belediyeyi burada yansıtıyoruz.”

Burada Burak’ın kendilerini hükümetin, parti örgütünün ve belediyenin temsilcisi olarak görmesi üzerinde durulmayı hak eden bir noktadır. Burak temsil ilişkisini alışık olanın tersinden ifade ediyordu. Temsil eden (hükümet) ve edilen (halk) yer değiştirmişti. Hükümet onları değil onlar hükümeti, hükmetmeyi temsil ediyordu. Temsil ettikleri “iktidardı.” Yerelde iktidarın temsilcileriydiler. Okul yönetiminin, yaptıklarını takip etmek, uyarılmalarını sağlamak çok da basit bir olay değildi aslında. Burak’ın da dâhil olduğu alt sınıf grupları, sahip olamayacakları bir iktidarı oynuyorlardı.⁴³⁵

Burak gibi diğer partili gençler de iktidar olmanın arzusunu taşıyorlardı. Somut olarak, parti içinde ilerlemek gibi de hedefleri vardı. Örneğin Şirintepe Gençlik Kolları üyesi olan Serdar parti alanına katılımı ve hedeflerini şöyle anlatmıştı:

“Vatana millete hizmet eden bir yer olduğunu düşünüyoruz. Amacımız o bu bayrağı devraldık daha ötelere götürüyoruz. Kendime dair gördüğüm parti içinde, şu anda mahalle seçim işlerindeyim ileride ilçe olur il olur. Böyle ilerlemek bir yerlere geçmek istiyorum... Parti içinde Aziz Babuşçu gibi, başbakan tabi ki ayrı bir yerde, olmak istiyorum.”⁴³⁶

Serdar, Şişli Ticaret Meslek Lisesi’nde okumaktaydı. Annesi konfeksiyonda babası belediyede sosyal tesislerde çalışıyordu. Şirintepe Gençlik Kolları’nın bir başka üyesi Kayahan da şunları söylemişti:

“Vatanıma millete sahip çıkan, bayrağıma sahip çıkan bir yer burası. Genel merkezde çalışmak isteriz. Zafer Çubukçu, Gıyasettin Gerger gibi... Başbakan diyor zaten, gençler ön plana çıkarılmaya çalışılıyor, ondan sonra gençler gelecek. Yaşı yükseklerde değil de gençler

⁴³⁵Foucault da iktidarın sadece baskıcı yüzü olmadığını, onu sadece baskı terimleriyle düşünmemeyi önerir. İktidar sadece sansür ve yasaklamakla kendini sınırlamaz. İktidarın istendiğini söyler. Ona göre iktidarın olumlu etkileri vardır, mesela bilgi üretir ve zevk yaratır. Michel Foucault, **İktidarın Gözü**, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 74-75. Deleuze iktidarın, belli bir zümrenin, sınıfın elinde olmadığını söyler. Düzen arzu politikaları üretir ve arzusunun iktidarı düzenleme, baskıcı sistemi örgütlenme kapasitesi vardır. İktidar arzu edilmektedir. İnsanlar iktidarla ele ele yürümekte onun bir parçasına konmaktadır. Arzunun kimi yatırımları, kişinin kendi çıkarına olmasa da, bazen çıkarından daha derin ve yaygın bir biçimde arzulanabilmesini açıklar. Deleuze göre iktidarı yayan, yapılandıran -onun başbakan düzeyinde de polis memuru düzeyinde de bulunmasını sağlayan uygulanan iktidarlardan doğalarından gelen bir fark olmadığını gösteren- arzu yatırımlarıdır. Gilles Deleuze, **İssız Ada ve Diğer Metinler, 1953-1974**, yay. haz. David Lapoujade, çev. Ferhat Taylan, Hakan Yücefer (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002), 331-333, 406-408. Alt-sınıflar ve iktidar arzusu, daha uzun tartışılmayı hak eden bir konu gibi görünmektedir.

⁴³⁶Serdar, 24 Ocak 2013, Şirintepe.

yaşı küçültüyorlar. Siyasette gençleri ön plana çıkarıyorlar daha iyi olacağını düşünüyorlar.”⁴³⁷

Kayahan da meslek lisesinde okuyordu. Annesi tekstilde çalışıyordu, babası marangozdu. Gençler ileride, partide daha üst mevkilere gelmek istiyor ve bunun kanallarının açık olduğunu düşünüyordu. Bu gençler parti alanında, farklı ekonomik-kültürel sermayeye sahip gruplarla, üst sınıflarla karşılaşıyorlardı. Örneğin parti programları sırasında, kamuoyunda tanınırlığı olan Aziz Babuşçu, Yiğit Bulut, Halis Dalkılıç gibi simalarla yan yana gelebiliyorlardı. Milletvekilleri mahallelerde yapılan programlara katılıyordu, onlarla birebir tanışıyorlardı. Dahası Burak gibi diğer partililer de, parti elitlerinin kendileriyle aynı yerlerden geldiklerini düşünüyordu. İstedikleri sınıfsal bir kurtuluştı, üstelik kamusal alanda statü, prestij, karizma elde etme olanakları da vardı. Gençlik kollarına katılım onlar için ilk basamaklardan biriydi. Bu inanç, sessiz biçimde partide sürekli işliyordu.

Gençlik kolları birimi, partinin siyasal alanda daha geniş kitlelere hitap edebilmesinde önemli işlevlere sahipti. Partinin siyasal hegemonyasını kurmaya çalıştığı toplumsal gruplar arasında gençler önemli bir yerde duruyordu.⁴³⁸ Gençler siyasal destek kazanılması gereken toplumsal gruplardı. Ancak gençlik grupları parti kararlarına katılım ya da parti politikalarının oluşturulmasında etkin değildi.⁴³⁹ Bu anlamıyla parti gerentokratik bir yapıya sahipti.

Gençlik kolları siyasetin nasıl yapılacağını öğrenildiği, partili kimliğinin sahiplenildiği, partinin ve amaçlarının benimsendiği, örgütsel kuralların kanıksandığı, eğitici bir organ gibi görülmekteydi.⁴⁴⁰ Vatana ve devlete hizmet etmek

⁴³⁷Kayahan, 24 Ocak 2013, Şirintepe.

⁴³⁸ Gençlere siyasal olarak verilen misyonlar Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sürmektedir. T.C. Anayasası’nın IX. Gençlik ve Spor Bölümü’nde, 58. Madde’de gençliğin korunması başlığında şunlar yazmaktadır: “Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği müsbet ilim ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Yörük Kurtaran, “Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü”, **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**, Der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008): 132.

⁴³⁹ Birol Caymaz da AKP gençlik kollar üyeleriyle yaptığı görüşmelerden benzer sonuçlar çıkarmıştır. Birol Caymaz, “Siyasi Partilerin Gençlik Kolları”, **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**, der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008):310-311.

⁴⁴⁰ Kâğıthane genelinde genç üyeler her hafta sonu ilçe teşkilatının yapmış olduğu sabah namazı programlarına katılmaktadır. Sabah namazından sonra partililer halka oluşturarak güncel siyasete dair sohbet etmektedirler. Genç üyeler peygamberin hayatının anlatıldığı SİYER programları, 28 Şubat süreciyle ilgili paneller, Fettullah Gülen’in biyografisi ile ilgili sohbet programlarında da yer almaktadır. Gençler bir gencin hayatını nasıl yaşaması gerektiğiyle ilgili olarak manevi ve ahlaki

gibi ana gayeleri olduğunu belirten gençler, partideki konumlarına dair beklenti içindelerdi.⁴⁴¹ Parti bu gençlere gelecek vaat etmekte, parti içersinde ilerleme, siyasete dâhil olma ve ülke siyasetini değiştirme vaatleri sunmaktaydı. AKP alt sınıf gençliğine kurtuluş umudunu, parti siyasetini işaret ederek göstermekteydi. Kota sistemi bu anlamda önemliydi. Parti içinde ilçe parti yönetimi ve belediye meclis üyeliği gibi konumlar için belli kotalar vardı-18-30 yaş arası grubunun %30 oranında yer alması gibi. Bu belediye meclis üyeliklerinde, parti yönetimlerinde “mevki” edinmek demekti. İlçe teşkilat başkanı Yılmaz –kendisi gençlik kollarından belediye meclis üyeliğine seçilmişti- kota uygulamasını gençliğin partideki mevcudiyeti açısından çok önemli buluyordu.

“Belki bunu hiç konuşmuş musunuzdur bilmiyorum, söyleyen olmuştur. Bu gerçekten o dönemde [kota uygulamasının geldiği ilk dönemde] bizim için gençlik için çok önemliydi ve o başlangıç bugün Ak Parti gençliğini ayakta tutan etkenlerden biridir. Yani o günlerde daha partinin kurulduğunda başbakanın bir sözü vardır ya ‘ben gençliği ilk 11’de görmek istiyorum’ diye... Gerçekten bizi ilk 11’e koydu.”⁴⁴²

Gençler diğer partilerde olduğu gibi ideolojik olarak seferber edilen, direklere çıkan, bayrak sallayan, şak şakçılık yapan ya da şiddet olaylarına karışan bir kitle topluluğu olarak görülmüyordu. Partilerinde, gençler kendilerini diğer siyasetçilerle benzer konumda görebiliyordu.

AKP iktidar olduğu dönem boyunca; dışlanmış, hor görülmüş, sessiz yığınların partisi olarak kendini lanse etmişti. Nitekim partinin “adalet” ve “kalkınma” düsturları bu kesimler arasında yankı bulan söylemler olmuştu. AKP toplumsal “huzur” ve “barış”ın bozulmaması “siyasal istikrar”ın sürmesi açısından bu kesimlerin duruşlarını dikkate almıştı.⁴⁴³ Gençler, eğitim ve iş sorunlarının en çok yaşandığı toplumsal kesimleri oluşturmaları dolayısıyla siyasal destek kazanılması gereken kesimler arasındaydı. Parti bu kesimleri siyasal alana dâhil ederken

değer kuralları aile yapısının önemi, evlilik hayatının nasıl sürdürülmesi gerektiği gibi konularda çeşitli programlara da katılmaktalar.

⁴⁴¹ İstanbul İl Başkanı Aziz Babuç, Zafer Çubukçu, İstanbul İl Gençlik Kolu Başkanı Gıyasettin Gerger gibi kişileri örnek almaktalar.

⁴⁴² Bahaddin Yılmaz ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane Belediyesi.

⁴⁴³ Parti açısından yoksullar, sosyal risk oluşturan gruplar olarak görülmekte ve yoksulluğun yönetimi, parti politikaları açısından önemli bir yerde durmaktadır. Nitekim parti ikinci yılında acil eylem planı açıklamış, sosyal politikalar partinin merkezinde yer almıştır. AK Parti Genel Merkez Gençlik Kolları Siyasi ve Hukuki İşler Başkanı Mustafa Demir ile yapılan röportajda, Demir de buna değinmektedir. Demir partinin 3Y ile her zaman mücadele içinde olduğunu söylemektedir. Bunlar yoksulluk, yolsuzluk ve yasaklardır. Demir gençlerin önemli üç sorunu arasında eğitim, işsizlik ve mesleksizliği göstermektedir. Dolayısıyla bu kesimler açısından geleceksizliğe işaret etmektedir. “Ak Parti Gençlik Vizyonuna Sahip Tek Parti”, <http://m.on5yirmi5.com/haber/83475.htm> [08.02.2014].

“çatışmacı”, “eleştirel” bir politik duruştan çok “uzlaşmacı”, “yumuşatıcı” ve “statükocu” bir tavrı öne çıkarmaktaydı.⁴⁴⁴ Partinin gençlik politikaları açısından “şiddet”ten ve zararlı alışkanlıklardan uzak durması, gençlerin ahlaki ve manevi açıdan yetiştirilip eğitilmesi ve “dindar” bir niteliğe sahip olması önemli görülüyordu.⁴⁴⁵ Parti onları makbul gördüğü bir siyasal hatta doğru yönlendiriyordu. AKP alt sınıf gençliğini harekete geçirirken, eşitsizlik ve yoksulluk gibi toplumsal durumlara dair kendi kanaatlerini ve kavramsal haritasını sunmaktaydı. Burada sınıf siyaseti tamamen reddedilmekteydi. Parti dezavantajlı kesimlerin sosyo-ekonomik konumlarıyla ilgili herhangi bir değişim olasılığını, parti çıkarlarına bağlı olarak sunuyordu. Dolayısıyla gençlere öncelikli olarak parti siyaseti içinde ve “olması gereken” biçimde yer alma hedefi gösteriliyordu. Yılmaz’a göre gençliği ayakta tutan nedenlerden biri partide gelecek görmeleriydi. Parti onlara, geçmişte ve başka partilerde olmayan biçimde, yukarıya doğru çıkma şansı tanıyordu. Parti içinde siyaset yapma önemli mevki ve statülerde yer alma imkânı onlara da açıktı.

“Refah Partisi Dönemi’nde mesela, ben hatırlıyorum mahallelerde çalışanlar yukarıya doğru hiçbir yere gidemezdi. Gitmek çok zordu. Yani, ya çok iyi isim olman lazımdı ya da torpilli olman lazımdı. Başbakan... İşte AK Parti’nin, belki de buradan çıkaracağınız noktalardan bir tanesi, AK Parti’nin başarılı olmasındaki etkenlerden bir tanesi de mahalledeki adam, mahalledeki vatandaş, ben her an ilçe başkanı olabilirim diyor. Şu an, mahalledeki arkadaşlar şunu biliyor: Bizim AK Parti Kâğıthane İlçe Başkanı, Şirintepe’nin teşkilatlanma başkanıydı. Mahalle yönetim kurulu üyesiyken ilçe başkanı oldu. Yani ben Sanayi Mahallesi yönetimindeydim. Şu anda on bin kişiye hitap eden bir Kâğıthane teşkilatının başındayım. Önemli bir birimdir. Herkesin ilçe başkanından sonra ilk gözü sendedir. Çünkü bütün teşkilatlanma, bütün her şey sizin elinizden geçer o anlamda ve buna bakıyor. Yani o teşkilatlanmayı gördüğü zaman işte herkes, bir şeyin ucundan tutuyor.”⁴⁴⁶

Yılmaz’ın vurguladığı bu nokta oldukça önemliydi -ki bunu ilçe başkanı Fevzi Kaya da kendi hayat hikâyesini ve siyasal yaşamını anlattığında yapmıştı. Kentin çeperinde doğmuş büyümüş bu gecekondu çocukları için parti kendi yaşamlarında büyük bir dönüşüm yaşamalarına vesile olmuştu. Başkaları için de bunun olasılığı olduğunu düşünüyorlardı. Yılmaz’a göre mahalledeki vatandaş, ilçe başkanı olacağına inanıyordu. Bu inançla yani bir gün yükseleceği inancıyla herkes bir

⁴⁴⁴ AKP yadsınmayacak sosyal ve ekonomik farklılıklar karşısında; toplumsal çatışma ve muhalefet alanları “kültürel” kodlamalarla ifade etmektedir. Yani kendi siyasal kavramsal haritasını oluşturmaktadır. Buna göre dezavantajlı kesimlerin bu konumlarından sorumlu olanlar; “Jakoben, seçkinci, elitist” Kemalist yöneticiler ve merkez solda yer alan kültürel ve geleneksel kodlamaları zayıf siyasetçiler olarak gösterilmektedir. Sembolik düzeyde kurulmuş olan bu toplumsal karşıtlık biçimi, sınıfsal referanslara gönderme yapmaktadır.

⁴⁴⁵ Parti gençlik faaliyetleri arasında yer alan, pazar namazları ya da SIYER programları altında Hz. Muhammed’in Hayatı’nın incelenmesi bu açıdan değerlendirilebilir.

⁴⁴⁶ Bahaddin Yılmaz ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane Belediyesi.

ucundan tutarak çalışmalara destek oluyordu. Çünkü inançlarıyla birlikte insanlar “nefis” taşıyorlardı. Bir yerlere gelmek –liyakat ve nasip işiydi ama- herkesin hakkıydı. Yani Yılmaz için bu inanç, bu istek yadırganacak bir durum değildi. Siyaset alanı, iktidar ve mücadele alanıydı. Burada stratejiler, hedefler vardı. Oyunun kuralı buydu ve onlar da uygun pratikler gösteriyorlardı.

“Diyor ki sadece çalışıyoruz, emek veriyoruz, başbakanımıza destek veriyoruz. Eyvallah ama bizim önümüzde birileri yok, bizim de bir yerlere gelebilme ihtimalimiz var. Sonuçta insanlar nefis taşıyorlar. Mutlaka, tabi ki ülkeye bir şey vermektir ama kabinde de nasipse ben de bir şeyler olayım der, içinden geçer. Onu görmek teşkilatlar için çok önemli. Kâğıthane’de bu görüntü çok önemli. Gösterildi.”⁴⁴⁷

Parti içinde ilerleme umudu canlı tutuluyordu. Bu partililerin çalışmalarını, birlikteliklerini, motivasyonlarını, partiye yönelimlerini güçlü tutan etkenlerden biriydi –çünkü aynı zamanda oyunu oynamaya değer bulanlar oldukça parti mevcudiyetini ve meşruluğunu sağlayabilirdi.⁴⁴⁸ AKP gençlik faaliyetlerinde; parti içersinde ilerleme, siyasete dâhil olma ve ülke siyasetini değiştirme vaatleri sunmaktaydı. Oysa iddia edildiği parti alanında ilerleme şansı yakalamak kolay değildi. Alanın yapısı ve sınırları alt sınıflara kapalıydı, bu gruplar sahip olamadıkları sermayeler açısından dezavantajlıydılar. Bununla birlikte, kurtuluş umudu ve iktidar arzusu gündelik yaşamlarının ve partideki temel motivasyonlardan birini oluşturan yadsınamaz bir gerçeklikti. Yine partide süreç içinde edindikleri sosyal sermaye, sembolik sermaye ve siyasal sermaye hayatlarına değen, kültürel ve simgesel alanda gerçekliği olan değişimler yaratıyordu. Ekonomik anlamda, gerçek bir sınıf atlama imkânı yakalayamamasalar da hayatın kültürel-sembolik alanlarında kazandıkları sermayeler vardı ve bu onların gündelik hayatını değiştiren bir gerçeklikti.

Parti ayrıcalıklı bir siyasal alandı ve geniş imkân ağlarına sahipti. Partide farklı sosyal sınıfsal konumlarda bulunan aktörler, buradaki güç ilişkilerine dâhil olarak konumlarını avantajlı kılmaya çalışıyordu. Partinin belediye ve kentsel süreçler üzerindeki tasarrufu partinin önde gelen kadrolarının sınıfsal konumlarında önemli değişimler yaratmıştı. Parti kadroları, ticaret ve inşaat sektörlerinde faaliyetler göstermeye başlarken yükselen yeni yerel sermaye gruplarını oluşturmaya başlamıştı. Ekonomik-kültürel sermayeden yoksun alt sınıflar, kadınlar ve gençler için parti

⁴⁴⁷Bahaddin Yılmaz ile yapılan mülakat, 4 Mayıs 2013, Kâğıthane Belediyesi.

⁴⁴⁸Aslında bunun böyle olmadığı öngörülebilir. Anlaşılmaktadır ki parti içinde ilerleme şansına sahip olanlar seçilmişlerdir. Partinin oturmaya başladığı ilk dönemlerde bu böyle idiye de bugün oturmuş bir sistem parti eltileri ve ayrıcalıklı bir tabaka vardır.

ekonomik ve maddi süreçlerle sınırlanamayacak kazanımlar sunmaktaydı. Parti kimliğiyle statü elde ederlerken siyasal, sosyal, sembolik sermayelerini arttırmakta yaşam tarzlarında farklılıklar yaşamaktaydılar. Ayrıca partiyle birlikte siyasete yaklaşımları, siyaset yapma biçimleri de değişmekteydi. Parti makul, modern, devletçi, iktidar odaklı, seçkin, ayrıcalıklı bir siyaseti temsil ediyordu. Sonuç olarak parti “biz” duygusunu yaratmakta başarılıydı. Bu durum, parti içinde eşitsiz ve hiyerarşik ilişkilerin hâkim sınıf ve gruplar lehine meşrulaştırılmasıyla sağlanıyordu.

4. SONUÇ

Son bir yıldır Türkiye siyasetinin seyrini derinden etkileyecek olaylar yaşandı. Bu çalışmanın belkemiğini oluşturan görüşmeler 2013 Mayıs'ında tamamlanmıştı. Tesadüf ki bu ayın sonunda ön görülemeyen ve şaşkınlık yaratan toplumsal bir muhalefet hareketi ortaya çıktı. Siyasal gündem çok soğumadan, birkaç ay sonra Aralık ayında bir devlet krizi patlak verdi. Ardından, 2014 Mart ayında yapılan yerel seçimler ve 2014 Ağustos ayında yapılan cumhurbaşkanlığı referandum seçimleri gerçekleşti. Sürecin merkezinde duran öznelerin başında AKP geliyordu. Bu sadece AKP iktidarda olduğu ve her şeye rağmen seçimlerden galip çıktığı için değil, siyasal süreçler üzerinde yarattığı değişimler nedeniyle de böyleydi. Tüm bu siyasal gelişmeler içinde toplumsal alan, iki kutuplaşma eksenine hapsedi: Taraftarlara dönüşen seçmenler ve salt bir parti karşıtlığı üzerinden bir araya gelen farklı, dağınık kesimler. Sonucu belirleyenler, siyaset oyununda en çok oyu toplayanlar yani, Sanayi Mahallesi üzerinden gösterildiği üzere en başta kültürel sermayesi düşük olan toplumsal gruplar, sonra ev kadınları, gelecek kaygısı duyan, eğitim sermayesinden yoksun mahalle gençleri, kendi hesabına çalışan vasıfsız gruplar, inşaat ve ticaretle uğraşan küçük fakat yaygın yerel sermaye grupları oldu.

Sınıf ve siyaset arasında doğrudan bir ilişki olduğu iddia edilebilir. Örneğin üst sınıfların (maddiyat ve vakit açısından) kurumsal siyasete katılmaları ya da statülü mevkilere geçmeleri daha olasıdır. Devlet ve bürokrasiyle platonik düzeyde ilişkileri olan, kültür-eğitim sermayesi başta olmak üzere dezavantajlı konumlarda bulunan alt sınıfların ise “sokağa” yakın olmaları daha olasıdır. Çünkü siyaset yapabilecek “yetkinlikte” görülmemektedirler. Fakat sınıf ve siyaset ilişkisi, son bir yılda gördüğümüz üzere, ön kabuller ve hazır beklentilere uygun bakışlarla açıklanamayabiliyor. Aksi takdirde, AKP'nin neoliberal ekonomi politikalarına ve sınıf temsiliyetine bakıp bağımlı-yoksun sınıfların yoğun olarak yaşadığı bölgelerden aldığı onaya şaşırmak ya da bu grupların partiye düşman olacağını beklemek gerekiyor. Hatta bazı durumlarda parti tabanını ve seçmenleri damgalamayı ki bu

Çalışma böylesi bir bakışa yani var olan toplumsal kutuplaşma eksenine karşı bir yorumlamayla yazılmaya çalışılmıştır.

AKP, toplumun üstünde ya da karşısında duran ve kara kutu misali kurumsal bir aygıt değildir. Parti toplumsal ilişkiler içinde ve toplumsal aktörlerle var olan ve işleyen bir örgüttür. AKP'nin, toplumsal destek sağlayabilmesindeki etkenlerin başında da kentlerin yerellerine kadar yayılan örgütsel ilişkileri geliyordu. AKP özellikle vre bölgelerden onay almayı başarıyordu. Bunun en önemli dinamiklerinden biri; partinin yerellerdeki örgütlenme faaliyetleri, buralarda kurduğu ilişkiler ve politika yapma biçimiydi.

AKP'nin Kâğıthane ve Sanayi Mahallesi'ndeki örgütlenme ve kadrolaşma süreci, RP döneminde yaşanan g ilişkileri sonucunda gerçekleşti. AKP, RP döneminde kıyıda kalmış, partinin vresinde yer alan ve tabanını oluşturan toplumsal grupları iktidara taşıdı. AKP'nin kurucu kadroları, siyasal alanda belli konumlara gelmek isteyen ancak fırsatını bulamayan kesimlerdi. MGH içinde merkezi düzeydeki resmi bölünmeden çok önce yerel kadrolar arasında çatışmalar ve ayrımlar yaşanmaktaydı. AKP'yi kuracak olan bağımsızlar ekibi, genel merkez düzeyinde kurduğu ilişkiler doğrultusunda, parti kurma girişimlerini sessizce başlatmıştı. Bu süreçte, RP döneminde önde gelen kadrolar ve vreler ise tasfiye edildi. Nitekim AKP'nin st düzey görevlerde yer alan partililerin çoğu o dönem bağımsızlar ekibi içinde yer aldı. Partiye dâhil olabilmek de, en başta "güven" koşuluyla yani RP içindeki ayrışma sürecinde bağımsızlar ekibi içinde yer almakla ilgili oldu.

AKP dönemi boyunca yerelde, partiyle organik ilişkileri olan yeni sermaye grupları oluştu. Bu, yeşil-İşlami sermaye ya da büyük sermayeden daha farklı olarak "yerel"e özgü ve yaygın olan kk sermaye gruplarını ifade etmekteydi. Sanayi Mahallesi ve Kâğıthane'deki kadrolar için, parti kendilerine kaynak dağıtan ve somut olarak hayatlarını değiştiren bir imkânlar ağıydı. Yerel parti rgt içinde st konumlarda bulunan kadrolar, yerel sermaye grupları arasında yer almaktaydı. Bölgenin eski yerleşimcileri arasında bulunan ve gecekondlu kökenli olan bu gruplar, siyasal ilişki ağlarıyla sınıfsal dönüşüm yaşamaktaydılar. Partili sermaye grupları, belediye olanaklarını, parti ve bürokrasideki ilişkilerini etkin biçimde kullanarak ticaret, inşaat gibi kentsel tüketim ve rant alanlarında faaliyet yürütüyorlardı. Yerel siyasal alanda belediye önemli bir kaynaktı. Partinin yerel politikalarının zeminini oluşturan

belediye aynı zamanda, kadroların piyasa sistemine entegrasyonunu hızlandırmış, temkinli oldukları bürokrasiyle ilişkilerini geliştirmiş, devletle mesafelerini azaltmış, ekonomik olarak kaynak sağlamıştı. Ayrıca parti kentsel yerel süreçler üzerinde uygulama ve karar verme yetkisini belediyeler üzerinden sağlıyordu. AKP döneminde belediyelerin imar, planlama ve yapım yetkileri arttırılmış, inşaat sektöründeki büyüme devamlı olarak teşvik edilmiş çok sayıda yasal ve idari düzenleme yürürlüğe konmuştu. Kâğıthane ve Sanayi’de uygulamaya konan kentsel dönüşüm projeleri partili sermaye gruplarının lehine işlemekteydi. Farklı mesleği ve iş faaliyeti olan pek çok partili, inşaat sektöründe faaliyet göstermeye ve müteahhitlik yapmaya başlamış veya mevcut iş hacimlerini genişletmişti.

Partiye katılma mücadelesi veren alt sınıflar ve yan kademelerde görev alan mahalle gençleri ve kadınlar için de parti imkânlar ağı demektir. Partiye dâhil olma stratejileri geliştiren bu gruplar, parti alanında maddi süreçler üzerinden değil “kültürel-sembolik” süreçler üzerinden dönüşüm yaşamaktaydı. Alt sınıflar partiyle ilişkilerinde klasik olarak sosyal yardım ya da hizmet siyasetiyle açıklanamayacak ilişkilene biçimleri kurmaktaydı. En başta yaşam tarzlarında farklılaşma yaşamaktaydılar. Partili kimlikleriyle kamusal alanda statü, prestij, unvan kazanma olanakları elde etmekte, parti çalışmalarıyla siyasal-kültürel sermayelerini arttırmaktaydılar. Kendi sınıflarının devlet ve bürokrasiyle ilişkileri “fantezi” düzeyinde kurulmuşken, ayrıcalıklı bir alan olan kurumsal siyasete katılma koşulları yokken parti onlara siyaset yapabilme olanağı sunuyordu. Üniversite imkânından yoksun olan, çalışma hayatına katılamayan kadınlar, parti faaliyetleriyle güçlenmekteydiler. Kadınlar kamusal alana çıkmakta, uzmanlardan eğitimler almakta, toplantılara ve seminirlere katılmaktaydı. İşsizlik kaygısı duyan mahalle gençleri, geleceklerini siyasal alan içinde kurmaktaydı. Kendileriyle aynı yerlerden gelen, bir zamanların gecekondu-yoksul kökenli parti elitleri gibi yükseleceklerine inanmaktaydılar. Alt sınıfların gözünde parti “cazibeli” bir alandı. Seçkin, cinsiyetçi, hiyerarşik yapısına rağmen parti, yaşam tarzlarında farklılaşma yaratmakta ve yükselme umudu vermektedir. Bu, yan yana gelebildikleri üst sınıfların tercih, beğeni ve siyasi kanaatlerini meşrulaştıran parti ilişkileri ve işleyişi sayesinde gerçekleşiyordu. Parti onların gecekondu-yoksul kimliklerinden sıyrılmasını sağlıyordu. Başka bir deyişle parti, sınıfsal temsiliyetlerini yadsımlarına imkân veren algıları üretiyordu.

Sınıfsal-kültürel-sembolik dönüşümler yaşayan toplumsal aktörler, siyaset yapma ve algılama biçimlerinde de dönüşümler yaşamışlardı. Sağ-muhafazakâr çevrelere yakın olmuş, eski radikal İslami gruplar arasında yer almış ya da RP’de siyasete başlamış parti kadroları için AKP yeni bir siyaset demektir. Batı modernizminin simgesi olarak gördükleri modern yaşam tarzlarıyla örneğin kravatla barışmış, sisteme yönelik eleştirileri ve radikallikleri azalmıştı. Dindar-gecekondu kökenli partililer için artık eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik doğaldı. Adil ekonomik düzen söylemiyle, adalet, sömürü gibi mefhumlar etrafında “ütopik” ideallerle değil somut projelerle, gerçekleştirdikleri hizmetlerle ve yaptıklarının simgesi olan rakamlarla siyaset yapmaktaydılar. Propaganda ve söylem düzeyinde kalmış olsa da toplumsal adaletten piyasa ilişkilerinin doğallaştırıldığı bir söyleme geçilmişti. Partililer AKP ile geçmişe göre daha makul, çağı yakalayan, koşulların gerektirdiğine uygun, dünyaya hitap eden bir siyaset yürüttüklerini düşünmekteydi.

Bunlarla birlikte parti alanına dâhil olmak kolay değildi. Parti propaganda düzeyinde geniş kesimlere hitap etme iddiasında olsa da pratikte partinin ikincil konumlarda gördüğü ve rızasından feragat ettiği toplumsal kesimler vardı. Partiye giriş hakkı olmayan ve parti içinde iktidar alanına alınmayan toplumsal kesimler vardı. Mahalle ve ilçe birimlerindeki kadrolara bakıldığında, etnik ve mezhepsel sınırlar olduğu anlaşıyordu. Bu sınırlar bölgede yaşayan fakat parti birimlerinde görünür olmayan Kürt ve Alevi gruplar üzerinden çizilmekteydi. Belediye meclis grubu ve parti yönetimlerinde hemşeri gruplarının temsiline önem verilmesine rağmen bölgede yaşayan Kürt grupları alt kademelerde ve sadece simgesel görünürlüğü olan görevlerde bulunuyordu. Üst düzey mevkilerde Orta Anadolu ve Karadeniz ağırlıklı olmak üzere belli hemşeri grupları öbeklenmekteydi. Partili aktörler milliyetçi reflekslere sahipti ve parti Kürt politikası bağlamında bu gruplara kapsayıcı yaklaşmamakta başta mezhepsel olmak üzere, sınıfsal ve siyasal angajmanlar üzerinden ayrımlar yapmaktaydı. Bunlarla birlikte, ekonomik ve kültürel sermayeleri açısından dezavantajlı olan Kürt grupların, parti içinde ilerleme ve iktidar alanına katılma koşulları zordu. Alevi gruplar ise, parti sınırlarına dair daha net bir tablo çizilmekteydi. Bunlar genellikle hukuksal ve tanımlanmış sınırlar değil, söylenmemiş ama teamülen çizilen sınırlardı. Büyük oranda geleneksel Sünni İslam pratikleri içeren parti habitusu içinde Alevilik, “dışarıda” görülmekteydi. Buna göre parti giriş koşulları içinde Müslüman olmak, Sünnilik içinde Hanefi olmak belirleyici

kıstaslardan biriydi. Kısaca parti, her toplumsal kesime açık değildi ve belli hemşeri öbeklerine ya da etnik cemaate ve siyasal gelenekten gelen gruplara “patron” olma şansı veriyordu.

Aslında parti, sınıfsal açıdan da dolaylı sınırlara sahipti. Parti toplumsal tabanıyla yani yerel kadroları içinde temsil ettiği kesimler açısından “seçkinci” bir yapı gösteriyordu. Partide siyaset yapmak bir takım “sermayeler” gerektirmekteydi. En başta ekonomik sermaye gerekiyordu. Partililerin çoğu kendi hesabına çalışıyor, parti işlerine vakit ayırabiliyordu. Partililer sosyal, sembolik ve ekonomik sermayeleriyle bulunduğu bölgede geniş çevreye sahip, sözüne dikkat edilen, maddi durumu iyi olan kesimlerdi. Partideki üst mevkiler ise kendi hesabına çalışan küçük girişimciler, inşaat ve ticaret faaliyeti ile uğraşan sermaye grupları başta olmak üzere, eğitim sermayesi yüksek kesimlere açıktı. Ücretli çalışan sınıfların ve yoksul kesimlerin mahalle yönetimlerinde dahi yer alma imkânı yoktu. Siyaset yapma hakkı bölgedeki orta-üst sınıflara tanınmakta ve siyasal sermaye geniş kesimler aleyhine bu gruplar elinde tekelleşmekteydi. Fakat AKP herkese açık bir kitle partisi olduğu imajı çiziyor ve “milletin partisi” olduğu iddiasını taşıyordu. Parti yerel kadroları üzerinden tanıdık yüzlerle ve referanslarla konuşuyordu.

Partinin örgütlenme yapısı içinde ve toplumsal kesimlerle ilişkisinde yerel partili aktörler kilit konumda durmaktaydı. Partililer bölge halkı arasından çıkan, siyasal kimlikleriyle onlardan farklılaşmış, parti ve kitleler arasında aracılık eden “ajanlar”dı. Bölge halkıyla birebir iletişim kurmakta, partinin siyasi kanaatlerini yaymakta ve parti politikalarını tanıtmaktaydılar. Partinin yerellerde mobilize ettiği bu kesimleri nasıl siyasallaştırdığı ve onlar üzerinden kitlelere nasıl bir siyaset taşıdığı önemliydi. Oldukça hiyerarşik ve bürokratik bir yapıya sahip olan parti içinde teori ve pratik, ideolojik üretim ve uygulama süreçleri, karar alma ve denetim mekanizmaları birbirinden ayrılmakta bir nevi iş bölümü yapılmaktaydı. Bu iş bölümünde partili aktörler söz ve karar alma süreçlerine katılmamakta, parti çalışmalarının sadece “uygulama” sahasında bulunmaktaydı. Yani siyasal öznelerden çok parti memurları gibi hareket etmekteydiler. Kolektif bir bütün olan partiye ve “fetişleştirdikleri” liderlerine bağlılık duymakta, motivasyonlarını bunlar üzerinden sağlamaktaydılar.

Partililer, yerel siyasal çalışmaları içinde kitleleri siyasallaştırmak gibi bir amaç gütmemektedir. Onları siyasal kanaatlerini onaylayan salt bir “seçmen” olarak görmektedirler. Kitlelerden beklenen o(na)y almaktır. Partinin hizmet, sosyal yardım ve sandık üzerinden temellendirdiği yerel siyaseti, tamamen seçim odaklıdır. Kitlelerin, partinin sunduğu siyasal ürünleri almaları başka bir deyişle siyasal kanaatlerini tercih etmeleri yeterlidir. En büyük ve meşru siyasal eylem “oy vermek” olarak gösteriliyordu. Parti kanalları alt sınıflara kapalıyken kitleler oylarına sahip çıkmaya ağırılmaktaydı. Çünkü siyasal alan onların varlık gösteremeyecekleri –gizli hesapları olan büyük glere karşı duramayacakları, dava arkadaşlarının bile yan yana geldiği- bir mücadele arenaydı. Dolayısıyla kitlelerin siyasal alana katılmaları gerekmiyordu. Kitlelerin, onlar adına ve yerine söz söyleme ve eylemde bulunma hakkına sahip olacak temsilcilere vekâlet o(na)y vermeleri yeterlidir. Siyaseti ve hayatı yakıcı bir rekabet, sonu olmayan bir gler savaşı, zayıfların geride kaldığı bir yarış, işini bilenlerin yürüdüğü bir yer olarak gören ve öyle yaşayanlar için parti ve siyasal alan bu ilişkiler bütününün kendisiydi. Sonuçta, AKP, siyaseti ayrıcalıklı kılan koşulları ve siyasetin herkesin işi olmadığı algısını pekiştirmektedir.

1980 ncesinde alternatif siyaset yorumları ve eylemler gösteren radikal sol ve ardından radikal İşlam’ın güçlendiği Sanayi Mahallesi’nde, siyaset yapma biçiminin kendisi AKP ile değişmişti. AKP, kentsel çeperlere kadar yayılmış parti rgtllğyle siyasal süreçlere kendi iktidarı lehine etkilerde bulunmaktaydı. Parti, yerelde siyasal kanaatlerini yayma ve benimsetme kapasitesi açısından hegemonik bir etkiye sahipti. Bu noktada, çalışmanın sınırını aşsa da; kitleler arasında örgütlenme faaliyeti gösteren ve onların söz hakları üzerinde etkiye sahip olan diğer siyasal aktörlerle parti arasındaki ilişkiye bakmanın önemli olduğu vurgulanmalıdır. Parti, kitlelerle bire bir iletişim kurmakla birlikte onlar arasında ilişki ağları olan kurumlar, siyasal oluşumlar, siyasal kanaat önderleriyle de irtibata geçmekte yani dolaylı ilişkiler içinde etki kapasitesini geliştirmektedir. Bu açıdan özellikle seçim dönemlerinde tercihlerini partiden yana kullanan dernek, vakıf, cemaat, tarikat gibi STK’ların yerellerdeki çalışmalarını ve partiyle ilişkilerini incelemenin yeni bakış açıları sunacağı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

A. Cook, Steven. “Türk Paradoksu: İslamcı Siyasal Güç ve Kemalist Siyasal Düzen”. **Yönetmeden Hükmeden Ordular Türkiye, Mısır, Cezayir**. çev. Bahar Şahin. İstanbul: Hayy Kitap, 2008: 231-300.

Abacı, Panayot. **İstanbul Ansiklopedisi**, c. 5. İstanbul, Tarih Vakfı, 1994: 217-218

Acar, Feride. “Türkiye’de İslamcı Hareket ve Kadın”. **1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**. yay. haz. Şirin Tekeli, 2.bs. İstanbul: İletişim, 1993: 79-100.

Açıkel, Fetih. “Entegratif Toplum ve Muarızları: Merkez-Çevre Paradigması Üzerine Eleştirel Notlar”. **Toplum ve Bilim**. s 105 (2006): 30-69.

Ak Parti Teşkilat İç Yönetmeliği.2009: 108.

AK Parti Tüzüğü.2009: 31

Akça, İsmet. “1980’lerden bugüne Türkiye’de Siyaset ve Hegemonya: Bir Çerçeve Denemesi”. **İktisat Dergisi**. s.515-516 (2011): 25-36.

_____. “AKP, Hegemonya Projesi ve Kriz Dinamikleri”. **Başlangıç**. s.1 (2014): 11-29.

Akdoğan, Yalçın. **AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi**. İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

_____. **Siyasal İslam, Refah Partisi’nin Anatomisi**. İstanbul, Şehir Yayınları, 2000.

Akın, Hüseyin. **Ayağımda Kırk Numara Kâğıthane**. İstanbul: Heyamola Yayınları, 2010.

Aksel, Atilla. **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. ed. İlhan Tekeli, c. 4. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. 1994:380-381.

Akşit, Bahattin, Ayşe Serdar, Bahar Tabakoğlu. “İslami Eğilimli Sivil Toplum Kuruluşları”. **İslamcılık**. c.6. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 664-681.

Aktan, İrfan. “The AKP’s Three-Faceted Kurdish Policy: Tenders for the Rich, Alms for the Poor, Bombs for the Opposition”. **Turkey Reframed Constituting Neoliberal Hegemony**. eds. İsmet Akça, Ahmet Bekmen, Barış Alp Özden. London: Pluto Press, 2014: 107-121.

_____. “Makul ve Makbul Kürtler”. **Birikim**. s.260 (2010): 45-53.

Aktaş, Cihan. **Bacı’dan Bayan’a, İslamcı Kadınların Kamusal Alan Tecrübesi**, 3.bs. İstanbul: Pınar Yayınları, 2005.

Aktaş, Ümit. “‘Pasif Devrim’ mi, Statükonun Dönüşümü mü?”. **Birikim**. s.283 (2012): 79-87.

Alevi Olmak: Alevilerin Dilinden Ayrımcılık Hikayeleri, ed. Uğur Ulaş Tol. Ankara: Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Yayını, 2005.

Alkan, Ayten. **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı**. Ankara: Dipnot Yayınları, 2005.

Altınok, Emrah. “Yasadışı yapılaşan alanlarda dönüştürme kapasitelerinin tükenişi ve kentsel yoksulluk Çeliktepe Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ, 2006.

Arat, Yeşim. “Refah Partisi Hanım Komisyonları”. **Bilanço 1923-1998**. c.2. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999: 289-298.

Argın, Şükrü. “Boş Zamanın Toplumsal Anlamı Üzerine Notlar”. **Nostalji ile Ütopya Arasında**. İstanbul: Birikim Yayınları, 2003.

Arman, Mithat. “Devletin Değişim Sürecinde, Belediyelerin Konut Politikalarında Farklılaşan Rolü”. **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. c.14, s.3 (2009): 245-264

Arun, Özgür. “İnce Zevkler-Olağan Beğeniler: Çağdaş Türkiye’de Kültürel Eşitsizliğin Yansımaları”. **Cogito**, s.76 (2014): 167-191.

Aslan, Şükrü. **1 Mayıs Mahallesi: 1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Aslan, Şükrü. Besime Şen, “Politik Kimliğin Temsil Edici Mekânları: Çayan Mahallesi”. **Toplum ve Bilim**. s.120 (2011):109-132.

Ataay, Faruk, Ceren Kalfa. “Neoliberalizmin Krizi ve AKP’nin Yükselişi”. **Kürselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm**. der. Nergis Mütevellioğlu, Sinan Sönmez. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009: 303-332.

Atacan, Fulya. “A Kurdish Islamist Group in modern Turkey: Shifting Identities”, *Middle Eastern Studies*, Vol.37, N. 3 (2001): 111-144.

_____. “Explaining Religious Politics at the Crossroad: AKP-SP”, *Turkish Studies* Vol.6, No.2 (2005):187-199.

_____. “Yaramaz’ Muhalefet- ‘Uslu’ İktidar SP-AKP Parti Programları”. **İktisat Dergisi**. s. 431 (2003): 69-73.

Ateş Kazım. “Ulusal Kimlik İçinde Alevi-Yurttaş ve Merkez-Çevre Eksenini Yeniden Düşünmek”. **Toplum ve Bilim**, s.107(2006): 259-275.

Balaban, Osman. “İnşaat Sektörü Neyin Lokomotifi”. **Birikim**. s.270 (2011): 19-26.

Balkan, Erol, Ahmet Öncü. “İslami Orta Sınıfın Yeniden Üretimi”. **Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP**. haz. Neşecan Balkan, Erol Balkan, Ahmet Öncü. İstanbul: Yordam Kitap, 2013: 214-290.

Bayramoğlu, Ali. **Türkiye’de İslami Hareket: Sosyolojik Bir Bakış (1994-2000)**. İstanbul: Patika Yayınları, 2001.

Bedirhanoğlu, Pınar. “Türkiye’de Neoliberal Otoriter Devletin AKP’li Yüzü”. **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzgel, Bülent Duru, 2.b. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010: 40-65.

Bektaş, Arsev. **Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980)**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1993.

Bilici, Mücahit. “İslam’ın Bronzlaşan Yüzü: Caprice Hotel Örnek Olayı”. **İslam’ın Kamusal Yüzleri**. der. Nülfir Göle. İstanbul: Metis Yayınları, 2000: 229-234.

_____. “Küreselleşme ve Postmodernizmin İslamcılık Üzerindeki Etkileri”. **İslamcılık**. c.6. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 799-803.

Bora, Tanıl. “Türk Muhafazakârlığı ve İnşaat Şehveti, Büyük Olsun Bizim Olsun”. **Birikim**, s.270 (2011): 15-18.

Bourdieu, Pierre. “ Culture and Politics”, **Distinction, A social Critique of the Judgement of Taste**. çev Richard Nice. Cambridge: Harvard University Press, 1996.

_____. “Political Representation”, **Language and Symbolic Power**. çev. Gino Raymond, Matthew Adamson. Cambridge: Harvard University Press, 1999.

_____. “Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar”. çev. Nazlı Ökten. **Cogito**. s. 76 (2014): 192-203.

_____. “Vekâlet ve Siyasal Fetişizm”. **Seçilmiş Metinler**. çev. Levent Ünsaldı. Ankara: Heretik Yayıncılık, 2103: 231-251.

_____. **Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine**. çev. Hülya Tufan. İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1995.

_____. **Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı**. çev. Necmettin Kâmil Sevil. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

_____. **Toplumbilim Sorunları**. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1997.

Bourdieu, Pierre. Loic Wacquant. **Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**. çev. Nazlı Ökten, 3.bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Buck-Morss, Susan. **Görmenin Diyalektiği, Walter Benjamin ve Pasajlar Projesi**. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Metis Yayınları 2010.

Buğra, Ayşe. “AKP Döneminde Sosyal Politika ve Vatandaşlık”. **Toplum ve Bilim**. s. 108 (2007):143-166.

Buğra, Ayşe. Osman Savaşkan. “Yerel Sanayi ve Bugünün Türkiye’sinde İş Dünyası”. **Toplum ve Bilim**, s.118 (2010): 92-123.

_____. “Dini Kimlik ve Sınıf: Bir MÜSİAD-Hak-İş Karşılaştırması”. **Sürekli Kriz Politikaları, Türkiye’de Sınıf, İdeoloji ve Devlet**. haz. Neşecan Balkan, Sungur Savran. İstanbul: Metis Yayınları, 2004: 126- 145.

Bulaç, Ali. **Göçün ve Kentin Siyaseti: MNP’den SP’ye Milli Görüş Partileri**. İstanbul: Çıra Yayınları, 2009.

_____. **Göçün ve Kentin İktidarı, Milli Görüş’ten Muhafazakâr Demokrasi’ye AK Parti**. İstanbul: Çıra Yayınları, 2010.

Calhoun, Craig. “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”. **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**. der. Güney Çeğin vd. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007: 77-129.

Callinicos, Alex. **Toplum Kuramı, Tarihsel Bir Bakış**. çev. Yasemin Tezgiden. 5.bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Casier, Marlies, Joost Jongerden, Nic Walker. “Sonuç Çabalar? Türkiye’de Kürt Açılımı ve Kürt Hareketinin Sindirilmesi”. **Toplum ve Kuram**, s.6-7 (2012): 155-179.

Caymaz, Birol. “Siyasi Partilerin Gençlik Kolları”. **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**. der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Çaha, Ömer. **Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler**. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları, 2004.

Çakır, Ruşen. “Milli Görüş Hareketi”. **İslamcılık**. c. 6. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004:544-575.

_____. **Direnış ve İtaat İki İktidar Arasında İslamcı Kadın.** İstanbul: Metis Yayınları, 2000.

_____. **Ne Şeriat Ne Demokrasi: Refah Partisini Anlamak.** İstanbul: Metis Yayınları, 1994.

Çalışlar, Oral. **RP Nereden Nereye.** İstanbul: Pencere Yayınları, 1995.

Çavdar, Ayşe. “Görünür Fanteziler: Büyüklük Kimde Kalsın?”. **Birikim**, s.270 (2011): 52-61.

Çavuşoğlu, Erbatır. “İslamcı Neo-Liberalizmde İnşaat Fetişı ve Mülkiyet Üzerindeki Simgesel Hâle”. **Birikim**, s.270 (2011): 40-51.

Çeğin, Güney, Levent Ünsaldı. “Bourdieu’nün Şerhleri Üzerinden ‘Temsiliyet Simyası’”. **Cogito**, s.76 (2014): 89-105.

Çelik, Aziz. “Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım-Yükümlülük Yerine Hayırseverlik”. **İÜ İstanbul Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. s.42 (2010): 63-81.

Çınar, Menderes. **Siyasal Bir Sorun Olarak İslam.** Ankara: Dipnot Yayınları, 2005.

Çiçek, Cuma. “Kürt Açılımından Milli Birlik ve Kardeşlik Projesine Ovada Kürdi Siyaset Yapmanın Sınırları”. **Birikim**. s.250 (2010): 104-115.

_____. “AKP’nin Ustalık Döneminde Siyaset”, **Birikim**, s.276 (2012): 21-28.

Çoban, Aykut Namık. “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası”. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. c.67, s. 3 (2012): 75-108.

Danış, Didem. “Denizli, Gaziantep ve Kayseri’de Orta Sınıflaşma, Rıza Pazarlığı ve Rant Kardeşliği”. **Express**. s.127 (2012): 14-17.

Deleuze, Gilles. **İssız Ada ve Diğer Metinler, 1953-1974.** yay. haz. David Lapoujade. çev. Ferhat Taylan, Hakan Yücefer. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002.

Demir, Ömer. “‘Anadolu Sermayesi’ ya da ‘İslamcı Sermaye’”. **İslamcılık**. c. 6. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 870-886.

Doğan, Ali Ekber. **Eğreti Kamusalılık: Kayseri Örneğinde İslamcı Belediyecilik.** İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.

_____. “Kenti Azmanlaştırarak Birikim: Yeni Büyükşehir Yasasına Harvey’in Çerçevesinden Bakmak”. <http://e-hayalet.net/index.php/makale-sections-614/170-oenemli-makaleler/kenti-azmanlast-rarak-birikim-yeni-bueyueksehir-yasas-na>

harvey-in-cercevesindenbakmak [25.03. 2014].

_____. “Neo-Liberal Belediyeciliğin Çelik Zırhı: Yerel Kalkınma”. <http://www.hubyar.eu/SiteFiles/makaleler/mak9.pdf> [24.03.2014]

_____. “1994’ten Bugüne Neoliberal İslamcı Belediyecilikte Süreklilik ve Değişimler”. **Praksis**, s. 26 (2011): 55-75.

_____. “İslamcı Sermayenin Gelişme Dinamikleri ve 28 Şubat Süreci”. **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzel, Bülent Duru, 2.b. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010:283-306.

Durak, Yasin. **Emeğin Tevekkülü Konya’da İşçi-İşveren İlişkileri ve Dindarlık**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Duran, Burhanettin. “AKP ve Dönüşümün Aracı olarak Politika”. **AK Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri**. ed. Hakan Yavuz. İstanbul: KitapYayınevi, 2010: 333-358.

Elaçık, İhsan. “Paranın Dini İmanı Olur Mu Versus ‘Dava’nın Ölümü”. **Birikim**, s.270 (2011): 79-82.

Erder, Sema. **İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye**. İstanbul: İletişim Yayınları: 1996.

Erder, Sema. Nihal İncioğlu, **Türkiye’de Yerel Politikanın Yükselişi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, 1984-2004**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

_____. “Yerel Siyasette 2004’ten Beri Neler Oldu? AKP Döneminde Yerelleşme ve Yeniden Merkezileşme Bağlamında Yeni Büyükşehir Yasası”. **Birikim**, s.296 (2013): 23-31.

Erdoğan, Nermin Pınar. “AKP’nin Siyasal Söylemi Üzerine: Biz Hizmet Partisiyiz”, **Birikim**. s.283 (2012): 66-71.

Field, John. **Sosyal Sermaye**. çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Fine, Ben. **Sosyal Sermaye Sosyal Bilime Karşı, Bin Yılın Eşiğinde Ekonomi Politik ve Sosyal Bilimler**. çev. Ayşegül Kars. İstanbul: Yordam Kitap, 2008.

Foucault, Michel. **İktidarın Gözü**, çev. Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

_____. **Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2**. çev. Işık Ergüden, Osman Akınbay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

Göker, Emrah. “‘Ekonomik İndirgemeci’ Mi Dediniz?”. **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**. der. Güney Çeğin vd. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007:277-302.

_____. “Durkheim’ın sol Eli: Pierre Bourdieu’nün Muhalefeti”. **Praksis**. s.3 (2001): 228-251.

Göle, Nilüfer. **Melez Desenler, İslam ve Modernlik Üzerine**. İstanbul: Metis Yayınları, 2000.

_____. “AKP’yi Konuşmak Dönüşümün Katmanları”. **Mahrem’in Göçü**. İstanbul: Hayykitap, 2011.

_____. “İslami Dokunulmazlar, Laikler ve Radikal Demokratlar”. **Türkiye Günlüğü**. s.27 (1994): 13-18.

_____. “Türkiye’de Modernleşme Politikaları ve İslamcı Siyaset”. **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**. ed.Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba. çev Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998: 43-53.

_____. **Modern Mahrem, Medeniyet ve Örtünme**. İstanbul: Metis Yayınları, 1991.

_____. **Mühendisler ve İdeoloji, Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere**. İstanbul: Metis Yayınları, 1998.

Gönen, Zeynep. “Yoksulluğun Suçlulaştırılması, Suçun İrksallaştırılması: Kapitalizmin Tarihsel Mirası ve Türkiye Örneği”. **Praksis**. s. 28 (2012):57-80.

Gülalp, Haldun. **Kimlikler Siyaseti, Türkiye’de Siyasal İslam’ın Temelleri**. İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

Gülhan, Sinan T. “Konuta Hücum, Devlet Müteahhitlerinden Gayrimenkul Geliştiricilerine, Türkiye’de Kentsel Rant ve Bir Meta Olarak Konut Üreticiliği”. **Birikim**. s.270 (2011): 27-33.

Güneş-Ayata, Ayşe. “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”. **1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**. yay. haz. Şirin Tekeli, 2.bs. İstanbul: İletişim, 1993.

_____. “Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset”. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998: 237-248.

_____. **CHP: Örgüt ve İdeoloji**. çev. Belkıs Tarhan, Nüvit Tarhan. Ankara: Gündoğan Yayınları,1992.

Hazır, Irmak Karademir. “Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik”. **Cogito**, s.76 (2014): 230-261.

Heper, Metin, Sabri Sayarı, **Türkiye’de Liderler ve Demokrasi**. çev. Zuhal Bilgin. İstanbul: Kitapyayınevi, 2008.

Işık, Oğuz. “Yapsatçılığın Yazılmamış Tarihi: Türkiye’de Konut Kesiminde Küçük Üreticiliğin Varlık Koşulları ve Gelişimi Üzerine Gözlemler”. **Mimarlık Dergisi**, s. 261. Ankara, 1995: 43-46.

Işık, Oğuz. M. Melih Pınarcıoğlu. **Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksullar, Sultanbeyli Örneği**. İstanbul: İletişim, 2001.

_____. “Bölgesel Siyasi Tercihler ve AKP”. **Toplum ve Bilim**. s.107 (2006): 82.

İlyasoğlu, Aynur. **Örtülü Kimlik, İslamcı Kadın Kimliğinin Oluşum Öğeleri**. İstanbul: Metis Yayınları, 1994.

Kadıoğlu, Ayşe. “Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları”. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. ed. Ayşe Berkay Hacımiraçoğlu. İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1998: 89-100.

Kâğıthane Belediyesi Web Sitesi.
http://www.kagithane.bel.tr/kagithane_hakkinda/list/Tum-Dernekler/104/0/0
[14.02.2014].

Kâğıthane Belediyesi. “Kâğıthane Belediyesi 2012 İdari Faaliyet Raporu”.
<http://www.kagithane.bel.tr/images/download/2012%20Faliyet.pdf> [03.02.2014]

Kâğıthane Belediyesi. **Kâğıthane Rehberi**. İstanbul: Kâğıthane Belediyesi Kültür Yayınları, 1998.

“Kâğıthane Cendereyolu, İstanbul’un En Önemli Kentsel Dönüşüm Bölgelerinden Biri”. **Gültepem**. s.2. Aralık 2011.

“Kâğıthane Yükselen Değer Haline Geliyor”. **Kâğıthanem Gazetesi**. s. 4. Kasım 2012.

“Kâğıthane’de İş Var”. **Kâğıthanem**. s.6. Ocak 2013.

“Kentsel Dönüşüm Hamidiye’de”. **Hamidiyem Gazetesi**. s. 1. Mayıs 2012.

“Kentsel Dönüşüm Şart”. **Gültepem**. s.7. Ocak 2013.

Kanzık, Alp. “The Kurdish Migrants in Yenibosna: ‘Social Exclusion’, Class and Politics”. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi University Atatürk Institute for Modern Turkish History, 2010.

Karaaslan, Özgül. “Türkiye Siyasetinde Paradigmatik Yaklaşımlar: İktidar-Sivil Toplum İlişkisinde MÜSİAD ve MAZLUMDER Örnekleri”. Yüksek Lisans tezi, YTÜ, 2013.

Karahanogullari, Yigit. "Neoliberal Populizm: 2002-2010 Kamu Maliyesi, Finans, Dış Ticaret ve Siyaset". **Toplum ve Bilim**. s.123 (2012): 116-145.

Kaya, Ali. "Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı". **Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları, Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**. der. Güney Çeğin vd.İstanbul: İletişim Yayınları, 2007: 397-419.

Kaya, Ayhan ve diğ.**Türkiye’de İç Göçler, Bütünleşme mi Geri Dönüş mü? İstanbul, Diyarbakır, Mersin Örnekleri**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.

Kaygalak, Sevilay. **Kentin Mültecileri, Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme**. Ankara: Dipnot Yayınları, 2009.

Komsuoğlu, Ayşe. "Dağınık Bir Siyasetin Topluma Sunduğu Elde Kalan Tutkal: Klientalist Ağlar". **Toplum ve Bilim**. s. 116 (2009):21-54.

Koyuncu, Emre. "Yenilenen Yerel Yönetim Sisteminde Belediye ve İl Özel İdarelerinin Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Alacakları Payların Karşılaştırmalı Analizi". TEPAV (2012). http://www.tepav.org.tr/upload/files/13528786764.Yenilenen_Yerel_Yonetim_Sistemi_Karsilastirmali_Analizi.pdf [02.03.2014].

Koyuncu, Emre. Tunga Köroğlu, "Büyükşehir Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme". TEPAV (2012). http://www.tepav.org.tr/upload/files/1352462517-9.Buyuksehirler_Tasarisi_Uzerine_Bir_Degerlendirme.pdf [02.03.2014]

Kökce, Halime. **Ak Parti ve Kürtler**. İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2011.

Kömürcü, Derya. **Türkiye’de Sosyal Demokrasi Arayışı**. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2010.

_____. "Türkiye Merkez Solunda Farklı Bir Deneyim: SODEP". **Tarabya Çalışmaları (20. Yıl Armağan Kitabı)**. der. Turhan, vd. İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 2010: 247-270.

Kurban, Dilek ve diğ. **Zorunlu Göç” İle Yüzleşmek, Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**. 2.bs. İstanbul: TESEV Yayınları, 2008.

Kurtaran, Yörük. "Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü". **Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları**. der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Kurtoğlu, Ayça. **Hemşerilik ve Şehirde Siyaset, Keçiören Örneği**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Kurtuluş, Hatice, Besime Şen, Şükrü Aslan. **Sözlü Tarih Görüşmeleriyle Kâğıthane**. yay. haz. Hüseyin Irmak. İstanbul: Kâğıthane Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.

Kurtuluş, Hatice. “Orta Sınıfların Sosyo-mekansal Yeniden İnşası, Orta Sınıfların Ortak Paydası Neoliberal Değerler”. **Express**, s.127 (2012): 10-13.

_____. **İstanbul’da Kentsel Ayrışma, Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005.

Küçük, Murat. “Mezhepten Millete: Aleviler ve Türk Milliyetçiliği”. **Milliyetçilik**. c. 4. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000: 901-910.

Marx, Karl. **1844 El Yazmaları**. çev. Murat Belge. İstanbul: Birikim Yayınları, 2000.

Metinsoy, Murat. “Kemalizmin Taşrası: Erken Cumhuriyet Taşrasında Parti, Devlet ve Toplum”. **Toplum ve Bilim**. s.118 (2010): 124-164.

Mutluer, M. Kâmil, Erdoğan Öner. **Teoride ve Uygulamada Mahalli İdareler Maliyesi**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.

Navaro-Yaşın, Yael. “Kimlik Piyasası, Metalar, İslamcılık, Laiklik”. **Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat**. haz. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber, çev. Zeynep Yelçe. İstanbul: Metis Yayınları, 2003: 229-258.

Öngen, Tülin. “Türkiye’de Siyasal Kriz ve Krize Müdahale Stratejileri: ‘Düşük

Özatalay, Cem. “Ekonomi Teorisiyle İlişkisi İçinde Bourdieu: Bir Komprador mu, Bir Eleştirmen mi?”. **Sosyoloji Dergisi**, s.25 (2012): 57-83.

Özbay, Ferhunde. “İstanbul Nüfusu ve Göçler”. **İstanbul Dergisi**. s.1 (1992):32-36.

Özçelik, Osman. “Türkiye’de Legal Kürt Hareketinin Ortaya Çıkışı”. **Toplum ve Kuram**. s.4 (2010): 121-135.

Özipek, Bekir Berat. “28 Şubat ve İslamcılar”. **İslamcılık**. c. 6. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000: 640-651.

Özkan, Asaf. “1954 Seçimleri Öncesi Ankara Adaylarını Belirleme Süreci Öncesi CHP’de Parti İçi Demokrasi Sorunu (Şükrü Sökmensüer’in Raporuna Göre)”. **NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s.2 (2013): 73-91.

Özsöz, Cihad. “Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim, İktidar”. **Cogito**, s.76 (2014): 290-311.

Öztürk, Özgür. “Türkiye’de İslamcı Büyük Burjuvazi”. **Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP**. haz. Neşecan Balkan, Erol Balkan, Ahmet Öncü. İstanbul: Yordam Kitap, 2013.

Penepecioglu, Mehmet. “Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye’deki Son On Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler”. **Birikim**. s.270 (2011): 62-73.

Perouse, François. “İstanbul’a Kürt göçleri, Yeniden İnşa Edilmesi Gereken Bir Araştırma Konusu”. çev. Selim Sezer. **Praksis**. s. 28 (2012): 43-56.

Politikaları. ed. Neşecan Balkan, Sungur Savran. İstanbul: Metis Yayınları, 2004:76-104.

“Sanayi ‘5.Levent’ Olmak İstiyor”. **Sanayi Mahallem**, s. 3. Ocak 2013.

“Sanayi”. **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. c. 6 (1994): 443.

Sancar, Serpil. **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

Saraçoğlu, Cenk. **Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler, İnkâr’dan ‘Tanıyarak Dışlama’ya**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

_____. “İslami-Muhafazakâr Milliyetçiliğin Millet Tasarımı: AKP Döneminde Kürt Politikası”. **Praksis**. s.26 (2011): 31-54.

Sarıbay, Ali Yaşar. “Milli Nizam Partisi’nin Kuruluşu ve Programının İçeriği”. **İslamcılık**. c.6. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 576-590.

Savran, Sungur. “İslamcılık, AKP, Burjuvazinin İç Savaşı”. **Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP**. haz. Neşecan Balkan, Erol Balkan, Ahmet Öncü. İstanbul: Yordam Kitap, 2013: 53-141.

Schüler, Harald. **Türkiye’de Sosyal Demokrasi, Particilik Hemşehrilik Alevilik**. çev. Yılmaz Tanyol. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Sezer, Sennur, Adnan Özyalçın. **Gidelim Kâğıthane’ye**. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2010.

Soileau, Dilek. “Koçgiri ve Dersim Kürt hareketliliği” **Herkesin Bildiği Sır Dersim**. der. Şükrü Aslan. İstanbul: İletişim 2010: 335-356.

Sönmez, Mustafa. “2000’ler Türkiye’inde AKP, Hâkim Sınıflar ve İç Çelişkileri”. **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzel, Bülent Duru. 2.b. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010:179-191.

Swartz, David. **Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi**. çev. Elçin Gen. İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

_____. “Kültür ve Din İncelemeleri Arasındaki Köprü: Pierre Bourdieu’nün Sembolik Gücün Politik Ekonomisi”. çev. İlkey Şahin. **Karadeniz-Blacksea-Черное море**. s.17 (2013): 182-195.

Şen, Besime. “Kentsel Dönüşüm ve ‘Kaybetmeden Mücadele Arayışı’, Gülsuyu-Gülensu ve Başbüyük Deneyimleri”. **Tarih, Sınıflar ve Kent**. der. Besime Şen ve Ali Ekber Doğan. Ankara: Dipnot Yayınları, 2010: 307- 353.

Şen, Serdar. **Refah Partisi’nin Teori ve Pratiği, Refah Partisi, Adil Düzen ve Kapitalizm**. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995.

Şengül, Serdar. “İslamcılık, Kürtler ve Kürt Sorunu”. **İslamcılık**. c. 6. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 525-543.

Şengül, H. Tarık. **Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar**. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 2001.

_____. “Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler”. **Praksis**, s. 9 (2003): 183-220.

T.C. Devlet Bakanlığı, **1. Alevi Çalıştayı**. Ankara: Haziran 2009.

T.C. Devlet Bakanlığı, **Alevi Çalıştayları, Nihai Rapor**. Ankara, 2012.

Taşkın, Yüksel. “Türkiye’de Sınıfsal Yeniden Yapılanma, AKP ve Muhafazakâr Popülizm”. **AKP Devri Türkiye Siyaseti İslamcılık, Arap Baharı**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013: 55-75.

Tekeli, İlhan. “Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması”. **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**. ed.Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba. çev Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998:136-151.

Tekin, Latife. **Berci Kristin Çöp Masalları**. İstanbul: Adam Yayınları, 1984.

Tuğal, Cihan. **Pasif Devrim, İslami Muhalefetin Düzenle Buluşması**. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2010.

_____. “Türkiye Bölünmeye Doğru Gidiyor”. <http://www.taraf.com.tr/nese-duzel/makale-cihan-tugal-turkiye-bolunmeye-dogru-gidiyor.htm> [23.05.2011].

Tuzla Araştırma Grubu, “Türkiye’de Neoliberalizm, Kürt Meselesi ve Tuzla Tersaneler Bölgesi”. **Toplum ve Kuram**, s.1 (2009): 119-188.

Tür, Özlem, Zana Çıtak. “AKP ve Kadın: Teşkilatlanma, Muhafazakârlık ve Türban”. **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzgel, Bülent Duru, 2.bs. Ankara: Phoenix, 2010: 614-629.

Türkün, Asuman. “Kentsel Ayrışmanın Son Aşaması Olarak Kentsel Dönüşüm”. **Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul’da Kentsel Dönüşüm**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.

Unbehaun, Horst. **Türkiye Kırsalında Kliyentalizm ve Siyasal Katılım, Datça Örneği (1923-1992)**. çev. Mehmet Öztürk. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.

Uysal, Ayşen, Oğuz Topak. **Particiler: Türkiye’de Partiler ve Soysal Ağların İnşası**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Uzgel, İlhan. “AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü”. **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzgel, Bülent Duru, 2.b. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010:11-39.

Van Bruinessen, Martin. **Kürtlük, Türklük, Alevilik, Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri**. çev. Hakan Yudakul. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

Wacquant, Loic. “Simgesel İktidar ve Grup Oluşumu: Pierre Bourdie’nün Sınıf Yeniden Çerçevelemesi Üzerine”. çev. Erkal Ünal. **Cogito**, s.76 (2014): 204-229.

Wedel, Heidi. **Siyaset ve Cinsiyet, İstanbul Gecekondualarında Kadınların Siyasal Katılımı**. çev. Can Kurultay. İstanbul: Metis Yayınları, 2001.

White, Jenny B. **Müslüman Milliyetçiliği ve Yeni Türkler**. çev. Fuat Güllüoğlu, Çoşkun Taştan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

_____. “İslamcılığın Açmazları”. **Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat**. haz. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber. çev. Zeynep Yelçe. İstanbul: Metis Yayınları, 2003: 201-228.

White_____. **Türkiye’de İslamcı Kitle Seferberliği: Yerli Siyaset Üzerine Bir Araştırma**. çev. Esen Türey. İstanbul: Oğlak Yayınları, 2007.

Yalman, Galip L. “Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de Devlet ve Burjuvazi, Rölativist Bir Paradigma mı Hegemonya Stratejisi mi? Hegemonya Projeleri Olarak, Devletçilik, Kalkınmacılık ve Piyasa”. **Praksis**, s. 5 (2002): 7-23.

Yavuz, M. Hakan. **Modernleşen Müslümanlar, Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti**. çev. Ahmet Yıldız. İstanbul: Kitapyayınevi, 2005.

_____. “AKP’nin Siyasi ve Ekonomik Kökenleri: Fırsat Alanları ve 28 Şubat 1997 Tepkisi”. **Erbakan’dan Erdoğan’a Laiklik, Demokrasi, Kürt Sorunu ve İslam**. çev. Leman Adalı. İstanbul: Kitapyayınevi, 2011:64-100.

_____. “Milli Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek”, **İslamcılık**, c.6 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004): 591-603.

_____. “Türkiye’de İslami Hareketin Dönüşümü’nde Yeni Burjuvazinin Rolü”. **AK Parti, Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri**. ed. Hakan Yavuz. İstanbul, Kitap Yayınevi, 2010: 7-18.

Yeğen, Mesut. **Devlet Söylemi’nde Kürt Sorunu**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

_____. **Müstakbel Türk’ten Sözde Vatandaşa, Cumhuriyet ve Kürtler**. 3.bs. İstanbul: İletişim Yayınları: 2009.

Yeğenoğlu, Metin, Simten Coşar. “AKP ve Toplumsal Cinsiyet Meselesi, Neoliberalizm ve Patriyarka Arasında Mekik Dokumak”. **İktidarın Şiddeti, AKP’li Yıllar, Neoliberalizm ve İslamcı Politikalar**. haz. Simtan Coşar, Gamze Yücesan Özdemir. İstanbul: Metis Yayınları, 2014: 158-181.

Yeni Zemin Aylık Kültür ve Politika Dergisi. s.1 (1993).

Yetman, Fahri. **Kâğıthane İmar Planı Araştırmaları, 1973**. yay. haz. Hüseyin Irmak. İstanbul: Kâğıthane Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.

Yıldırım, Cengiz, Yaşar Turgay. **Adil Düzen, Yerel Yönetimler ve Kâğıthane Direnişinin Öyküsü**. İstanbul: FTY Yayınları, 1994.

Yıldırım, Deniz. “AKP ve Neoliberal Popülizm”. **AKP Kitabı, Bir Dönüşümün Bilançosu**. der. İlhan Uzgel, Bülent Duru. 2.b. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2010: 66-107.

Yılmaz, Ayfer. “Kâğıthane-Sanayi Mahallesi Planlama Sorunları ve Bir Konut Grubunda Yerleşme Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. İTÜ, 1980.

Yılmaz, Bediz. “Yakındaki Uzak: İstanbul’un bir Kent içi Mahallesinde Sosyal Dışlanma ve Mekânsal Sürgün”, **Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma**, der. Fikret Adaman, Çağlar Keyder (2006), http://www.hic-mena.org/documents/study_turkey_tr.pdf [12.03.2013].

Yılmaz, Nuh. “İslamcılık, AKP, Siyaset, Siyaset”. **İslamcılık**. c.6 İstanbul: İletişim Yayınları, 2004: 604-619.

Yoğunluklu Çatışma’dan 'Düşük Yoğunluklu Uzlaşma' Rejimine”. **Sürekli Kriz**

Zaim, Sabahaddin. “Türkiye’de Gönüllü Teşekküllerin Tarihi Tekâmülü”. **Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı 7. İstişare Toplantısı**. İstanbul: İlim Yayma Cemiyeti, 1998: 15-19.

Zengin, Bahri. **Özgürleşerek Birlikte Yaşamak, Hukuk Toplulukları Birliği**. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 1995. 87-93.

“97 STK’dan İktidara Destek Bildirisi”.
http://www.radikal.com.tr/turkiye/97_stkdan_iktidara_destek_bildirisi-1164616
[07.09.2013].

“Ak Parti Gençlik Vizyonuna Sahip Tek Parti”.
<http://m.on5yirmi5.com/haber/83475.htm> [08.02.2014].

“AK Parti Kâğıthane Belediyesi Meclis Üyeleri Açıklandı”.
<http://yongazetesi.com/ak-parti-kagithane-belediyesi-meclis-uyeleri-aciklandi/6868/>
[27.02.2014].

“Ak Parti Kâğıthane İlçe Başkanlığı Web Sitesi” <http://www.akpartikagithane.com/>
[12.09. 2013].

“Alevi Çalıştayları Nihai Raporu Üstüne Bir Değerlendirme”.
<http://www.hacibektasvakfi.web.tr/icerik/alevi-calistaylari-nihai-raporu-ustune-bir-degerlendirme> [08.01.2014].

“Alevi Federasyonu: Çalıştay Raporu Asimilasyon Belgesi”.
<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/120031-alevi-federasyonu-calistay-raporu-asimilasyon-belgesi> [12.02.20109].

“Alevilerden Yavuz Sultan Selim Köprüsü’ne Tepki”,
http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevilerden_yavuz_sultan_selim_koprusune_tepki-1135626_05.30 [01.08.2014].

“Bir ballı damat daha, AKP İstanbul Milletvekili Ekrem Erdem’in Damadı Metin Özdemir, Ziraat Bankası Yönetimi’ne atandı!”. <http://www.gazeteler.org/sozcu-gazetesi/2012-haziran-11/> [27.12.2013].

“Erdoğan’dan Kadınlara: Sesiniz Ölümleri Durdurabilir”.
<http://bianet.org/biamag/bianet/123511-erdogan-dan-kadinlara-sesiniz-olumleri-durdurabilir> [16 Aralık 2013].

“Kâğıthane’ye Kim Ne Yaptı”. Sadabad Haber.
http://www.sadabadhaber.com/arsiv/news_print.php?id=7810 [16.03.2014].

“MGV Kapatıldı”. <http://www.kenthaber.com/Haber/Genel/Normal/milli-genclik-vakfi-kapatildi/97e46811-5349-4fa7-986a-140f4ebd3502> [04.11. 2013].

“Milli Gençlik Vakfı Yeniden Kuruldu”. <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/milli-genclik-vakfi-yeniden-kuruldu-08.01.2014-603241> [07.02.2014].

“Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci, Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi”. file:///C:/Users/user/Downloads/acilim220110.pdf [17.12.2013].

“Teknik Elemanlar Derneği, İstanbul İl Başkanlığı Web sitesi”,
<http://www.tekderistanbul.org/kurumsal/3-Hakkimizda.aspx> [04.11.2013].

İSMEK Web Sitesi, <http://ismek.ibt.gov.tr/tarihcesi.aspx>, [09.02. 2014].

TBMM Tutanak Metinleri. “İstanbul Kâğıthane Belediyesi Hakkında Yapılan İşlemler”,
<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c048/b067/tbmm200480670123.pdf>. [29.03. 2014].

Görüşmeler (İsim, unvan, tarih, yer)

Abdullah Gürsoy (Belediye Çalışanı) 4 Aralık 2012, Kâğıthane Belediyesi.
Azize Duman (AKP İlçe Kadın Kolları Başkanı) 25 Ocak 2013, Kâğıthane AKP İlçe Binası.
Bahaddin Yılmaz (İlçe Teşkilat Başkanı) 4 Mayıs 2013, Kâğıthane AKP İlçe Binası.
Burak Karaçay (Şirintepe Gençlik Kolları Başkanı) 19 Ocak 2013, Şirintepe.
Cengiz Çınar (AKP Sanayi Mahallesi Başkanı) 24 Ocak 2013, Sanayi Mahallesi.
Davut Gökkuş (İmam Hatip Lisesi Mezunlar Derneği Başkan Yrd) 14 Aralık 2012, Kâğıthane Merkez.
Emine Aslan (AKP Şirintepe Kadın Kolları Başkanı) 17 Ocak 2013, Şirintepe.
Erhan Akbulut (Şirintepe Mahalle Muhtarı) 5 Mart 2012, Şirintepe Mahallesi.
Fatma Yüksek (İlçe Kadın Kolları Başkan Yrd) 17 Ocak 2013, Şirintepe.
Fevzi Kaya (Parti İlçe Başkanı) 27 Aralık 2012, Kâğıthane AKP İlçe Binası.
Fikri Bekir (İlçe Başkan Yardımcısı) 21 Mart 2013, Kâğıthane AKP İlçe Binası.
Hakan Şimşek (Sanayi Mahallesi Muhtarı) 27 Mart 2013, Sanayi Mahallesi.
Halid Keskin (Kâğıthane Belediye Meclis Üyesi) 22 Mart 2013, Sanayi Mahallesi.
Hatice Pınar (Şirintepe Mahalle Sakini) 20 Mart 2012, Şirintepe.
Haydar Çelebi (Kâğıthane Belediyesi Çalışanı) 2 Ocak 2014, Beşiktaş.
İsmail Aydın (Eski RP İlçe Başkanı) 25 Aralık 2012, Sultanbeyli.
Kâmil Gürbüz (Eski Belediye Başkanı) 30 Kasım 2012, Etiler.
Kerim Fidan (Kâğıthane Yerel Gazete Yazarı) 30 Aralık 2011, Kâğıthane.
Mehmet Karaçay (Şirintepe Yürütme Kurulu Üyesi) 6 Mart 2012, Şirintepe.
Osman Çevik (AKP Şirintepe Mahalle Başkanı) 10 Ocak 2013, Şirintepe.
Serhat Keskin (Şirintepe Mahalle Sakini) 28 Şubat 2012, Seyrantepe.
Şahin Aksoy (Belediye Başkanı) 27 Kasım 2012, Kâğıthane Belediyesi.
Yahya Demirci (İlçe Başkan Yrd) 8 Nisan 2013, Kâğıthane AKP İlçe Binası.
Yasemin Karaçay (İlçe Kadın Kolları Üyesi) 6 Mart 2012, Şirintepe.
Yasin Akbulut (İlçe Yedek Yönetim Üyesi) 30 Nisan 2013, Sanayi Mahallesi.

ÖZGEÇMİŞ

Sevinç Doğan, İstanbul Üsküdar’da 1985 yılında doğdu. 2004-2009 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde okudu. 2010 yılından itibaren Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde yüksek lisans eğitimi almaktadır. Doğan; Kâğıthane Belediyesi’nin desteklediği “Kâğıthane Toplumsal Tarih Projesi”nde, TÜBİTAK desteğiyle gerçekleştirilen “Türkiye’de Parti Örgütleri ve Gençlik Kolları Projesi”nde ve Friedrich Ebert Vakfı tarafından desteklenen “Türkiye’de Sosyal Demokrat Belediyecilik Projesi”nde asistanlık yapmıştır.